

Seletuskiri

Kogumispensionide seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kohustusliku kogumispensioni reform) eelnõu juurde

1. SISSEJUHATUS

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga tehakse muudatused II pensionisamba regulatsioonis, millega lisatakse pensionikogujatele täiendavaid valikuvõimalusi. Olulisemad eelnõuga tehtavad muudatused on järgmised:

- 1) inimestel tekib otsustusõigus, kas koguda pensioniraha II sambas või ei – seda nii neil, kes muudatuste jõustumisel on II sambaga juba liitunud kui ka neil, kes seda veel ei ole;
- 2) lisaks pensionifondides raha kogumisele saab pärast muudatuste jõustumist koguda raha ka pensioni investeerimiskonto kaudu;
- 3) inimestel tekib õigus võtta II sambas kogutav raha teatud tingimustel kasutusele juba pensioni kogumise ajal;
- 4) pensioniikka jõudes on iga inimese enda otsustada, mil viisil kogutud raha kasutada.

Valdav osa eelnõuga tehtavatest muudatustest rakendub aastal 2021. See eeldab mitme II samba toimist toetava IT-süsteemi arendamist ja muude ettevalmistuste tegemist aastal 2020.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu väljatöötamisel on lähtunud Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ja Isamaa Erakonna valitsusliidu aluspõhimõtete 2019-2023 punktist 8 ning valitsuskabineti 22. augusti ja 19. septembri otsustest. Reformi ettevalmistamist koordineeris ministrite töörühm koosseisus Martin Helme, Tanel Kiik, Urmas Reinsalu ja Helir-Valdor Seeder. Otsused vormistas eelnõuks ning seletuskirja töötas välja Rahandusministeeriumi kindlustuspoliitika osakonna juhataja Siiri Tõniste (siiri.toniste@fin.ee), sama osakonna nõunik Kertu Fedotov (kertu.fedotov@fin.ee) ja peaspetsialist Tõnu Lillelaid (tonu@lillelaid@fin.ee).

1.3. Märkused

Eelnõuga muudetakse kogumispensionide seadust (RT I, 03.01.2019, 5); investeerimisfondide seadust (RT I, 13.03.2019, 65); riikliku pensionikindlustuse seadust (RT I, 03.01.2019, 2); riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadust (RT I, 03.01.2019, 1); sotsiaalmaksuseadust (RT I, 07.12.2018, 19); tulumaksuseadust (RT I, 19.03.2019, 108) ja väärtpaberite registri pidamise seadust (RT I, 13.03.2019, 201).

Eelnõu ei ole seotud muude menetluses olevate eelnõudega ega Euroopa Liidu õigusaktidega.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

KOHUSTUSLIKU KOGUMISPENSIONI ÜLDINE KIRJELDUS PÄRAST MUUDATUSTE JÕUSTUMIST

1. II sambaga liitumine

1.1. Eelnõu jõustudes ei muutu automaatselt ühegi inimese senine suhe II sambaga. Seega inimesed, kes on juba II sambaga liitunud, jäävad vaikumisi II sambaga liitunuks ja inimesed, kes ei ole II sambaga liitunud, jäävad vaikumisi mitteliitunuks. Selleks, et seda staatust muuta, peab inimene ise aktiivsust üles näitama.

1.2. Alles jääb tänase süsteemi element, et tööturule sisenejad sünniaastaga 1983 või hiljem liidetakse II sambaga automaatselt. Uudne on aga see, et ka sellistel liitujatel avaneb võimalus see automaatika juba ette nõ välja lülitada või siis mingil hetkel pärast automaatset liitumist otsustada siiski II sambast lahkuda. Selle võimaluse kasutamiseks peab inimene esitama avalduse.

1.3. Säilib olemasolev pensionifondi loosimise kord juhuks, kui tööturule sisenev noor ei ole oma esimese sissemaks tegemise hetkeks veel pensionifondi valinud ja ta pole ka kasutanud eelmises punktis kirjeldatud võimalust II sambasse sissemaksid mitte teha. Pensionifondi loosib inimesele Pensionikeskus. Loosimise korra järgi tehakse loositavate fondide valik kolme kõige madalama jooksva tasu määraga agressiivse investeerimisstrateegiaga pensionifondi hulgast. Agressiivseteks fondideks nimetatakse neid, mille investeeringute osakaal aktsiatesse, aktsiafondidesse ja muudesse aktsiatega sarnastesse instrumentidesse on vähemalt 75%. Loositud fondi saab inimene igal ajal ära muuta.

1.4. Inimesed, kes omal ajal II sambaga ei liitunud (sündinud 1982 või varem), saavad õiguse liituda. Sellised liitujad peavad aga erinevalt noortest liitujatest arvestama ühe lisatingimusega. Nimelt sätestab uus regulatsioon, et kui II sambaga liitub esmakordselt 1982 või varem sündinu, siis ei teki sellisel inimesel õigust II samba sissemaksete tegemist lõpetada ega II sambast kogumisperioodil võtta raha välja enne, kui liitumisest on möödunud vähemalt 10 aastat (vt ka käesoleva kirjelduse p.5).

2. Sissemaksete tegemine II sambasse ja sissemaksete tegemise lõpetamine

2.1. Ka uuendatud II sambas jäävad kehtima senised maksemäärad: 4% sotsiaalmaksu arvelt ja 2% pensionikoguja brutopalgast. Tasub korrata üle, et kui inimesel puudub sotsiaalmaksuga maksustav tulu, siis ei teki tal ei I sambas pensioniõiguseid ega kogune ka II sambaga liitunutel pensioniraha II sambas.

2.2. Kui inimene soovib teha II sambasse sissemaksid, siis see käib täpselt sama moodi nagu ka täna. Tööandja peab inimese palgalt kinni 2%, deklareerib ja tasub nii sotsiaalmaksu kui kogumispensionimakse maksuametile. Maksuamet saadab II samba raha ja andmed Pensionikeskusele, kes omakorda suunab raha inimese valitud fondi või uues süsteemis tema investeerimiskontole sõltuvalt sellest, kuidas inimene on valinud.

2.3. Jätkuvalt saab inimesel olla korraga üksnes üks nõ aktiivne pensionifond või investeerimiskonto, mis tähendab, et ühte sissemaks ei saa jagada mitme fondi või investeerimiskonto vahel. Küll aga on inimesel alati võimalik oma aktiivset fondi või investeerimiskontot muuta (maksed ümber suunata). Sellise avalduse saab esitada igal ajal ja see realiseeritakse hiljemalt kolme tööpäeva jooksul avalduse esitamisest.

2.4. Uus element II sambas on inimesele antav võimalus lõpetada sissemaksete tegemine II sambasse. Kui inimene lõpetab maksete tegemise II sambasse, jääb tema seni kogutud raha pensionifondi, kus seda edasi investeeritakse. Sama kehtib ka juhul, kui inimene investeerib raha oma pensioni investeerimiskonto kaudu – kui ta lõpetab maksete tegemise, siis uut raha ei lisandu, aga senikogutu säilib jätkuvalt II sambas. Ajal, mil inimene ei tee sissemakseid II sambasse, omandab ta üksnes I samba pensioniõiguseid ehk siis II samba sotsiaalmaksu osa 4% läheb sellel perioodil I sambasse (kokku 20%) ning 2% inimese palgalt maha ei võeta.

2.5. Kui inimene mõtleb ringi ja soovib siiski II sambasse makseid tegema hakata, saab ta teha vastava avalduse ja maksetega uuesti alustada. Makseid saab uuesti tegema hakata tingimusel, et maksete tegemise lõppemisest on möödunud vähemalt 10 aastat.

2.6. Nüüd on II sambaga liitunud inimesel veel ühel korral võimalik sambast lahkuda. Kui tema maksetega uuesti alustamisest on möödunud järgmised 10 aastat, võib ta uuesti lõpetada oma sissemaksete tegemise (või võtta II sambast raha välja, mis samuti lõpetab maksete tegemise). Kui ta seda teeb, siis rohkem ta II sambasse tagasi tulla ei saa. Kui inimene lõpetas lihtsalt sissemaksete tegemise, jääb talle võimalus ka raha välja võtta. Raha saab ta välja võtta nii pensioni kogumise ajal (vt punkti 5) kui pensionieas (vt punkti 6).

2.7. Nii maksete tegemiseks kui mitte tegemiseks esitatavate avalduste puhul peab silmas pidama mõningaid tähtaegu. Avaldused makse tasumiseks või mitte tasumiseks jõustuvad samadel kuupäevadel, kui toimub kehtivas süsteemis pensionifondi osakute vahetamine, so jaanuari, mai ja septembri algus. Avaldusi iseenesest võib esitada aastaringelt, kuid avalduse esitamise kuupäev mõjutab seda, millal avaldus realiseeritakse. Kui sihitakse avalduse jõustumist mingil konkreetsetel perioodil, siis tuleks see esitada vähemalt kuu enne avalduse realiseerimise kuupäeva ehk siis vastavalt kas novembri, märtsi või juuli lõpuks.

2.8. Seega näiteks, kui inimene soovib lõpetada II samba sissemaksed alates maist, siis peaks ta sellise avalduse olema esitanud hiljemalt sama aasta märtsi lõpuks. Kui ta esitab avalduse aprillis, siis ei lõpeta ta sissemaksete tegemist mitte maist, vaid septembrist ehk järgmises tsüklis. Kui inimene on korra juba lõpetanud sissemaksete tegemise II sambasse ja sellest on 10 aastat möödunud ning ta tahab näiteks uuest aastast oma II samba sissemaksed uuesti taastada, siis peaks ta sellise avalduse esitama vahemikus, mis jääb maksetega alustamise aastale eelneva aasta augusti alguse ja novembri lõpu vahele. Kui ta esitaks sellise avalduse juba juulis, siis taastuvad tema II samba maksed juba septembrist (eeldusel, et viidatud 10 aastat on täis). Kui ta esitaks sellise avalduse alles detsembris, siis taastuvad tema maksed alles järgmise aasta mais. Nagu ülal öeldud, on selline avalduste loogika kehtinud II sambas juba aastaid ja seda pensionifondide vahetamisel. Uue regulatsiooniga laiendatakse seda lihtsalt veel uutele avaldustele.

2.9. Suurem valikuvabadus, mis II sambas inimestele antakse, suurendab paraku oluliselt tööandjate halduskoormust maksude deklareerimisel ja tasumisel. Kui seni said tööandjad eeldada, et kõik, kes on sündinud 1983 ja hiljem, on II sambaga kohustuslikult liitunud ja nende puhul tuleb kogumispensionide makse alati kinni pidada, siis sellist eeldust enam uues raamistikus teha ei saa. Samuti ei saa ka enam 1982 ja varem sündinute puhul piirduda tema II samba staatuse ühekordse kindlaks tegemisega. Tööandjad peavad arvestama, et absoluutselt kõikide töötajate II samba staatus (teeb makseid või ei tee) võib aastas kolmel kuupäeval muutuda ja seega tekib tööandjatel regulaarne kohustus kontrollida oma kõiki töötajaid, kas neil antud ajahetkel on makse tasumise kohustus või mitte. Sama kehtib ka uue töötaja värbamisel. Kontroll tehakse pensioniregistris, mis kõikide inimeste avaldused talletab. Praktiline soovitus on teha kontrollid detsembris, aprillis ja augustis, mis on enne, kui hakatakse töötajatele tegema palgamakseid vastavalt jaanuaris, mais ja septembris, kuid

samas pärast, kui vastav avalduste esitamise tsükkel on läbi. Märkida tuleb, et paljud tööandjate kasutuses olevad raamatupidamisprogrammid toetavad Pensionikeskusest päringute tegemist, mis hõlbustab tööandjate jaoks oluliselt maksuarvestust. Kasutada saab ka masspäringute teenust, mida Pensionikeskus pakub. Oma II samba staatust saab ka iga inimene ise jätkuvalt kontrollida isikukoodi alusel pensionikeskuse veebilehelt.

2.10. Inimeste II samba staatust ei mõjuta mitte üksnes sissemaksete tegemise lõpetamine, vaid ka otsus võtta II sambast pensioni kogumise ajal raha välja (kui inimene pole sissemaksete tegemist eraldi lõpetanud ja võtab II sambast raha välja, ei saa ta samuti järgmised 10 aastat enam sissemakseid teha). Ka nende avalduste esitamise ja jõustumise loogika on sama, nagu ülalkirjeldatud avalduste puhul ja vastav teave on kõik pensioniregistril olemas. Tööandja jaoks on tähtis üksnes teave, kas ta peab inimese palgalt pidama kinni 2% või ei ja seda saab ta Pensionikeskuse peetava registri kaudu kindlaks teha. II sambast raha väljavõtmisest on pikemalt räägitud punkti 5 all.

2.11. Nagu ka kehtivas süsteemis ei saa automaatselt eeldada, et kui inimene on jõudnud pensioniikka, siis ta II samba makset enam tasuma ei pea. Uuendatud II sambas tekib inimesel õigus minna II samba pensionile viis aastat enne pensioniiga. Kuni aga inimene oma õigust ei kasuta ja ta ei ole ka lõpetanud sissemaksete tegemist, peab tööandja jätkuvalt tema palgalt kogumispensionile makse kinni. Küll aga lõpetab II samba pensionile minek sissemaksed, kusjuures inimene võib iseenesest edasi töötada (saab palka ja pensionit korraga). Ka see info on pensioniregistris olemas ja tööandjale korrektseks maksuarvestuseks kättesaadav.

2.12. Tähele tuleb panna ka asjaolu, et ülaltoodud avalduste esitamise ja jõustumise kalender ei kehti aastal 2020. Sellel aastal tuleb avaldused esitada 31. augustiks, et makse tasumise saaks lõpetada 2021. aasta jaanuarist.

3. Pensioni kogumine pensionifondides

3.1. Kõikide nende pensionikogujate jaoks, kes muudatuste jõustumise hetkel on juba II sambas või liituvad sellega hiljem ning kes ei plaani lõpetada sissemakseid, raha välja võtta või hakata kasutama kogumiseks pensioni investeerimiskontot, uuendused mingeid olulisi muudatusi kaasa ei too.

3.2. Pensionikogujatel on jätkuvalt võimalik valida mitme pensionifondi vahel. Esitada avaldusi kas kõigi või osade osakute vahetamiseks teise pensionifondi osakute vastu. Muuta pensionifondi, kuhu regulaarselt laekuvad sissemaksed. Neid avaldusi saab teha nii Pensionikeskuse lehel, internetipangas või siis pensioninõustajaga otse suheldes.

4. Pensioni kogumine investeerimiskonto süsteemis

4.1. Kui inimene otsustab kasutada uut võimalust ja võtta kogutud raha II sambast välja, siis seadus ei piira inimese valikuid, mida selle rahaga peale hakata. Seega võivad soovijad ühe võimalusena kanda väljavõetud raha ka oma isiklikule investeerimiskontole või deklareerida konto, kuhu raha kanti, järgmise aasta tuludeklaratsioonis investeerimiskontona.

4.2. II samba raha pensionifondist väljavõtmisel ja investeerimiskontole kandmisel saab pensionikoguja seda ise edasi investeerida. Sissemaksed kontole ei ole piiratud II samba rahaga – kontole võib kanda ka mistahes muu tulu.

4.3. II sambast raha väljavõtmisel peetakse kinni tulumaks, seega kantakse investeerimiskontole juba maksustatud tulu. Investeerimiskonto kasutamise eesmärk on lükata

edasi finantsvaralt saadud tulult tekkiv tulumaksukohustus. Selleks peab konto omanik pidama arvestust kõikide konto sisse- ja väljamaksete üle ning deklareerima need iga-aastases tuludeklaratsioonis.

4.4. Lisaks eelkirjeldatud võimalusele saab uuendatud II samba kasutada investeerimiskontot ka nii, et II sambast ei pea kogutud raha välja võtma.

4.5. Selleks, et kasutada investeerimiskonto süsteemi II samba sees, avab inimene pangas omale pensioni investeerimiskonto. Tegemist on sisuliselt arveldusarvega, mis on eritunnuse abil eristatav muudest arveldusarvetest. Sellele arveldusarvele saab laekuda raha üksnes II sambast. Info konto kohta liigub automaatselt Pensionikeskusele. Põhimõtteliselt võib inimesel olla ka mitu investeerimiskontot. See võiks omada näiteks mõtet, kui need on avatud erinevate krediitiasutuste juures, sest pakutud teenuse sisu või hind avab kontoomanikule erinevaid võimalusi. Silmas tuleb pidada aga seda, et nõ aktiivne saab neist olla siiski vaid üks ehk laekuvat makset ei saa jagada mitme konto ja/või pensionifondi vahel. Seda, milline pensioni investeerimiskonto on aktiivne, saab alati muuta.

4.6. Täiesti võimalik on ka selline olukord, et inimesel on korraga nii pensionifondi osakud kui ka pensioni investeerimiskonto. Üsna eluline võiks olla näide, et pärast muudatuste jõustumist soovib pensionikoguja kas kõik või osa seni kogutud rahast jätta pensionifondi, kuid uut raha tahab ta ise hakata pensioni investeerimiskonto kaudu investeerima. Sellise näite puhul on inimese aktiivne valik, kuhu laekub pidevalt raha, tema pensioni investeerimiskonto, kuid see ei mõjuta kuidagi tema raha pensionifondides, mida fondivalitseja edasi investeerib. Kui inimene otsustab mingil hetkel, et tema aktiivseks valikuks on pensionifond, siis kontole enam uut raha juurde ei liigu (see läheb fondi), kuid see ei mõjuta kuidagi tema enda tehtud investeeringuid.

4.7. Kui maksuametist laekub Pensionikeskusele pensioni investeerimiskonto valinud inimese II samba sissemakse, siis kannab Pensionikeskus selle raha tema kontole. Pensioni investeerimiskontol seisab raha seni, kuni inimene teeb investeerimisotsuse(d). Seega peab pensioni investeerimiskontot kasutav pensionikoguja näitama ise üles märkimisväärselt suuremat aktiivsust kui pensionifondi kaudu kogumisel. Lühidalt seisnebki nende kahe kogumise peamine erinevus selles, et kogudes raha fondis, teeb investeerimispiirangute raames otsused fondivalitseja. Kogudes raha pensioni investeerimiskontol, teeb otsused investeerimispiirangute raames inimene ise. Kui inimene mingeid otsuseid ei tee, siis seisabki raha lihtsalt kontol.

4.8 Pensioni investeerimiskontole on võimalik kanda ka kõik või osa fondidesse varem kogutud raha. Sisuliselt on tegemist analoogiga tänasele pensionifondide vahetamisele. Kuna raha liikumine toimub sellisel juhul II samba sees, siis tulumaksu tasuda ei tule, nagu ei tule täna ka fondide vahetamise korral. Sellise tehingu tegemiseks tuleb esitada juba kehtivas süsteemis tuttav vahetamise avaldus, kus tuleb märkida palju ja millise fondi osakuid vahetada soovitakse ning millisele pensioni investeerimiskontole raha peaks laekuma. Pensionikeskus võtab fondiosakud tagasi (osakud tehakse rahaks) ja kannab vastava raha inimese pensioni investeerimiskontole.

4.9. Kui inimene otsustab ühel hetkel, et ei soovi enam ise oma investeeringuid juhtida, kuid ta soovib jätkata kogumist II sambas, valib ta omale pensionifondi ning tema uued sissemaksed hakkavad laekuma sinna. Ta võib pensioni investeerimiskonto kaudu kogutud raha või osa sellest viia samuti pensionifondi. Selle eelduseks on soovitud ulatuses investeeringute realiseerimine ja sellest saadava raha laekumine pensioni investeerimiskontole, mille eest lastakse talle välja pensionifondi osakuid. Selle tehingu

tegemiseks peab inimene esitama vahetamise avalduse. Ka sellisel juhul ei toimu vahepeal raha tulumaksustamist.

4.10. Oluline erinevus tavalise investeerimiskonto ja pensioni investeerimiskonto vahel on see, et viimase puhul ei tule kontol tehtud tehinguid deklareerida tuludeklaratsioonis. Tavalise investeerimiskonto puhul on tulumaksustatav sisse ja väljamaksete vahe ehk investeeringutelt saadud tulu. II samba puhul tuleb maksustada aga väljamakse kogu ulatuses, sest pensioni investeerimiskonto sissemaks on maksustamata. Sama maksustamisloogika kehtib ka siis, kui inimene kogub pensioni pensionifondis ja lahkub sambast rahaga. Tulumaksu tasumine toimub raha väljavõtmisel – pank, kelle juures on investeerimiskonto avatud, peab tulumaksusu kinni.

4.11. Nii II samba fondide kui täna kasutuses oleva investeerimiskonto suhtes rakendatakse investeerimispiiranguid. Finantsvara, mida võib kasutada olemasoleva investeerimiskonto puhul, on toodud ära tulumaksuseaduse §-s 17¹. Üldistatult on tegemist erinevate väärtpaberite ja muude finantsinstrumentidega. Ka pensioni investeerimiskonto puhul saab kasutada sama finantsvara. Pensioni investeerimiskonto avanud pank kontrollib, kas konto omanik suunab pensioniraha seadusega lubatud investeeringutesse ning kas investeeringust väljudes laekub raha pensioni investeerimiskontole tagasi. Igasugune pensioniraha liikumine väljapoole investeerimiskontot või pensionifondi võrdub raha väljavõtmisega II sambast, mille suhtes on lepitud aga kokku mitmed piirangud ning maksustamisreeglid.

4.12. Väljamaksete tegemist (raha tarbimisse võtmist) pensioni investeerimiskontolt on käsitletud järgmistes punktides.

5. Raha väljavõtmine pensioni kogumise ajal

5.1. Kõik pensionikogujad saavad õiguse kogu oma II sambasse kogutud raha soovi korral välja võtta. Oluline on panna tähele, et raha väljavõtmine mõjutab sissemaksete tegemist II sambasse. Pensioni kogumise ajal saab sellist raha väljavõtmise võimalust kasutada kuni kahel korral.

5.2. Aastal 1982 ja varem sündinud inimesed, kes liituvad II sambaga pärast uue regulatsiooni jõustumist, saavad raha sambast esimest korda välja võtta siis, kui liitumisest on möödunud vähemalt 10 aastat. Noorte suhtes, kes on sündinud 1983 ja hiljem ja kes on juba liitunud või liidetakse tulevikus süsteemiga automaatselt, samuti enne uue regulatsiooni jõustumist II sambaga vabatahtlikult liitunud inimeste suhtes (sünniaasta 1983 ja varem), sellist piirangut ei rakendata ehk nemad võivad võtta sambast esimest korda raha välja neile sobival ajal.

5.3. Kui inimene on raha II sambast välja võtnud, on tal õigus II sambas uuesti raha koguma hakata, kuid selline õigus tekib tal, kui II sambast väljumisest on möödunud 10 aastat. Oma õiguse kasutamiseks tuleb tal esitada vastav avaldus.

5.4. Kui inimene on II sambaga uuesti liitunud ja sinna raha kogunud, on tal sambaga uuesti liitumisest 10 aasta möödumisel veel korra õigus soovi korral kogutud raha välja võtta. Raha väljavõtmisega lõpeb maksete tegemine II sambasse alatiseks.

5.5. Kui pensionikoguja on II sambast raha kaks korda välja võtnud, siis sambaga uuesti liituda ja makseid teha ta enam ei saa. Seega ei kogune talle II sambasse enam raha ja pensionieas jääb talle üksnes I samba pension. Tähele tuleb panna, et perioodi eest, kui

inimene oli liitunud II sambaga, on tal pensioniõiguseid I sambas siis üksnes 16% sotsiaalmaksu eest (mitte 20%).

5.6. Kui inimene soovib pensioni kogumise ajal oma II samba raha välja võtta, siis peab ta võtma välja kõik pensionisäästud, st raha osaline väljavõtmine pole lubatud.

5.7. Raha väljavõtmise avalduste esitamisel rakendatakse samu tähtaegu, mis pensionifondi osakute vahetamise ja maksete tasumise või mitte tasumise avalduste puhul. See tähendab, et avaldus tuleb esitada vähemalt kuu aega enne avalduse realiseerimist (vastavalt novembri, märtsi või juuli lõpuks). Erandiks on muudatuste käivitumise aasta 2020, mil avaldused tuleb esitada 31. augustiks, et esimene osamakse saaks toimuda 2021. aasta jaanuaris. Avaldusi saab aastal 2020 hakata esitama 1. juulist. Loomulikult võib avaldusi esitada ka pärast 31. augustit, kuid siis peab lihtsalt arvestama, et need realiseeritakse järgmises perioodis.

5.8. Raha makstakse Pensionikeskuse poolt välja ühe aasta jooksul ning hiljemalt jaanuari, mai või septembri 20-ndaks kuupäevaks. Kui kogutud summa ei ületa 10 000 eurot, makstakse raha välja ühe osamaksena. Kui kogutud summa on suurem, tehakse esimene osamakse 10 000 euro ulatuses ja ülejäänud raha makstakse välja kahe järgmise osamaksena. Sisuliselt jagatakse inimese pensionikontole allesjäänud osakute arv pooleks ja neile vastav raha makstakse välja järgmistel maksekuudel. Kui pärast esimest osamaket ei jääks alles rohkem kui 100 eurot, makstakse see koos esimese osamaksega välja. Samuti, kui pärast esimest osamaket alles jääv summa ei ületa 200 eurot, makstakse see kõik välja teise osamaksena ja kolmandat osamaket ei tule. Kuna fondis olev raha on pidevalt investeeritud, siis peab inimene alati arvestama, et fondist väljamaksmisele mineva raha suurus võib vahepeal nii vähenda kui suurenda võrreldes raha väljavõtmise avalduse esitamise seisuga.

5.9 Pensioni kogumise ajal väljamakstavalt summalt peab Pensionikeskus kinni tulumaksu 20%.

5.10. Kogumise ajal II sambast raha väljavõtmisel ei tehta sisulist vahet, kas raha võetakse välja pensionifondist või pensioni investeerimiskontolt – kohalduvad samad reeglid.

5.11. Seega inimene, kes on sündinud 1982 ja varem ning liitus II sambaga pärast muudatuste jõustumist, ei või II sambast raha välja võtta esimese kümne aasta jooksul sõltumata sellest, kas ta kasutab kogumiseks pensionifondi või pensioni investeerimiskontot. Pärast II sambast rahaga lahkumist ei saa II sambas raha koguda ei fondis ega investeerimiskonto süsteemis. Kui inimene otsustab uuesti liituda, ei või ta süsteemist lahkuda järgmised 10 aastat. Kasutades siis uuesti võimalust lahkumiseks, ei saa ta ühelgi moel enam II sambas raha koguda.

5.12. Kohalduv ka reegel, et lahkuda tuleb kogu rahaga. Seega, kui inimesel on pensioni investeerimiskonto, tuleb II sambast rahaga lahkumiseks investeringud realiseerida ja kanda raha pensioni investeerimiskontole. Inimesel võib olla investeringuid, mida ei saa realiseerida piisavalt kiiresti, kuid üksnes osa rahaga lahkumine II sambast pole võimalik. Seega kohalduv pensioni investeerimiskonto kaudu II sambast lahkumisel eeltingimus, et enne, kui inimene saab esitada avalduse raha väljavõtmiseks, peab ta olema teinud kõik oma investeringud rahaks. Avalduste esitamisele kohalduv tavapärane II samba avalduste kalender¹. Väljamakse korraldab pank, kelle juures on pensioni investeerimiskonto avatud tehes seda vajadusel koostöös Pensionikeskusega (kui inimesel oli ka fondiosakuid) ning

¹ Avaldused jõustuvad ja realiseeritakse jaanuaris, mais ja septembris, mille eelduseks on, et need on esitatud hiljemalt novembri, märtsi või juuli lõpuks.

rakendades 10 000 euro ja kolme osamakse reegleid. Väljamakse tegemisel peetakse kinni tulumaks 20%.

6. Raha väljavõtmine pensionieas

6.1. Kõik II sambaga liitunud inimesed võivad II sambast minna pensionile, kui nad on vanaduspensionieas või kui neil on jäänud kuni viis aastat sellesse ikka jõudmiseni (edaspidi *pensioniiiga*). Muudatus annab täiendavat paindlikkust II sambaga liitunud inimestele (II samba pensionile varem jäämine ei eelda enam I samba pensioni varasemat väljavõtmist ehk paindliku vanaduspensionii määramist nagu see on kehtivas regulatsioonis). Sellist reeglit on lihtsam rakendada kõigile osapooltele ja see on mõistetavam ka pensionikogujatele. Pensioniea määratlemine on oluline ka maksustamise kontekstis.

6.2. II sambast lubatakse raha välja võtma hakata ka siis, kui inimesele on määratud puuduv töövõime sõltumata sellest, kui vana ta on. Puuduva töövõimega inimest käsitletakse seaduses sarnaselt pensioniikka jõudnud inimesega. Sellisele inimesele tehtavat väljamakset ei maksustata tulumaksuga ja seda ei võeta arvesse inimese maksuvaba tulu arvestuses.

6.3. Pensioniikka jõudes on iga inimese enda otsustada, mil moel oma II sambasse kogutud raha kasutama hakata – ühekordne väljamakse, fondipension, pensionileping. Selleks, et stimuleerida ka riigi maksupoliitikaga II sambasse kogutava raha eesmärgipärast kasutamist, on II samba puhul pakutud välja III sambaga sarnane pensioniväljamakseid soodustav maksustamismudel.

6.4. Kui inimene on jõudnud pensioniikka maksustatakse II samba väljamakse 10%-lise tulumaksumääraga.

6.5. Kui inimene sõlmib aga pensionieas kindlustusandjaga eluaegse pensionilepingu, siis selliseid väljamakseid tulumaksuga ei maksustata. Sama kehtib ka siis, kui inimene sõlmib kindlustusandjaga tähtajalise lepingu, mille kestvuseks on inimese vanusele vastav Eesti Statistikaameti avaldatud keskmiselt elada jäänud aastate arv või ta on leppinud kokku eelnimetatud pikkusega fondipensionii (pensionii makstakse otse fondist). Selliste pensioniskeemide väljamakseid ei võeta arvesse inimese maksuvaba tulu arvestuses.

6.6. Muud pensionieas tehtavad väljamakset, mis maksustatakse 10%-lise tulumaksumääraga, võetakse maksuvaba tulu arvestuses arvesse 2/3 ulatuses. Selle tingib asjaolu, et II samba sissemaksete puhul on inimese brutopalgast kinni peetud 2% maksuvaba tulu arvestuses osalenud, kuid 4%, mis tuleb sotsiaalmaksu osast, seal osalenud ei ole.

6.7. Oluline on märkida, et kuigi uued valikud II samba väljamaksetes tekivad inimestel juba juulist 2020, siis maksumuudatusi rakendatakse alates 2021. aasta algusest. Seega tasub inimestel olla tähelepanelik avalduste esitamisel, kui soovitakse kasutada ka soodsamaid maksutingimusi.

6.8. II sambas tehtavate muudatuse jõustumise hetkeks juba kokkulepitud fondipensionid kehtivad vaikumisi edasi ja nende tingimused ei muutu. Kuid nii nagu ka praegu, on inimestel ka uute reeglite kohaselt õigus oma kokkulepitud fondipensionid lõpetada. Kui inimene otsustab oma fondipensionii lõpetada, siis on tal õigus leppida kokku uus fondipension (näiteks mingi muu tähtajaga), sõlmida pensionileping kindlustusseltsiga või võtta raha korraga välja.

6.9. II sambaga liitunud inimeste võrdse kohtlemise tagamiseks võimaldatakse ka neil inimestel, kellel pensionileping kindlustusseltsiga on juba sõlmitud, oma lepingust välja astuda ja ülejäänud raha soovi korral korraga välja võtta. Vastav protsess algab 2020. aastal kõigepealt inimese teavitamisega kindlustusseltsi poolt, kellega leping on sõlmitud. Inimesed saavad seejärel oma võimalusi kaaluda ja otsustada, kas nad sooviksid saada II samba pensionit edasi või võtta raha korraga välja. Nende valikute tegemisel tuleb järgida seaduses sätestatud kuupäevi. Vaikimisi eeldatakse, et lepingud jätkuvad. Inimesed, kes soovivad kehtivat lepingut lõpetada, saavad pensioni makseid kuni 2020. aasta lõpuni ja ühekordse väljamakse (pensionilepingu tagastusväärtuse) jaanuaris 2021.

6.10. Kui inimene on kogunud raha pensioni investeerimiskonto kaudu, siis kehtivad ülalkirjeldatud võimalused ja maksustamise tingimused ka tema jaoks.

7. Kaasnevad muudatused III sambas

7.1. III samba pensioniiga on praegu 55 aastat. Eelnõuga ühtlustatakse II ja III samba pensioniiga (vt punkt 6.1), mis tähendab ajale jalgu jäänud III samba pensioniea mõningast tõusu. Seda muudatust kohaldatakse alates aastast 2021 uutele III sambaga liitujatele, sest kõik senised liitujad on teinud III sambasse sissemakseid arvestusega, et pensioniiga on 55 aastat ja nende pensioniea tõstmine ei oleks seega õiglane.

7.2. Ka III sambas rakendatakse edaspidi tulumaksumäärasid 10% ja 0% sarnastel tingimustel nagu II samba puhul kirjeldatud.

7.3. Vastavalt täna kehtivale tulumaksuseadusele ei maksustata eluaegsete lepingute alusel tehtavaid väljamakseid tulumaksuga ning ühtlasi ei lähe nimetatud väljamaksed ka inimese maksuvaba tulu arvestusse. See jääb ka tulevikus nii. Eesmärgiga võrdsustada II ja III samba väljamaksete maksukäsitlused, ei kaasata ka III samba väljamakseid, mis on maksustatud 10%-ga, inimese maksuvaba tulu arvestusse.

3. EELNÕU SISU JA VÕRDLEV ANALÜÜS

3.1. Eelnõu § 1 - kogumispensionide seaduse muutmise

Paragrahvi 2 lõige 2. Paragrahv 2 defineerib kogumispensionide liigid – kohustusliku ja vabatahtliku kogumispensionid. Alates 1. jaanuarist 2021 võivad kohustusliku kogumispensioniga liitunud inimesed kohustusliku pensionifondi asemel valida võimaluse investeerida ise oma II samba vara. Selleks luuakse II sambasse pensioni investeerimiskonto süsteem. Lõikes 2 täpsustatakse, et kohustuslik kogumispension saamiseks võib teha investeeringuid ka kohustusliku kogumispensionide investeerimiskonto ehk pensioni investeerimiskonto kaudu. Eelnõu muudab II sambas kogutud raha pensionieas kasutamise paindlikuks, mistõttu on loobutud kohustusliku kogumispensionide definitsioonis viidetest sellele, kuidas täpselt pensioni välja makstakse.

Paragrahv 3¹. Seadusesse lisatakse uus paragrahv, milles defineeritakse pensioni investeerimiskonto ja sätestatakse seda kontot puudutavad üldised põhimõtted.

Lõike 1 kohaselt on pensioni investeerimiskonto kohustatud isiku nimel pensioniregistri kontohaldurist krediidiasutuses või krediidiasutuse Eesti filiaalis (edaspidi mõlemad

krediidiasutus) avatud rahakonto, millele laekub kohustusliku kogumispensioni makse. Nagu tavalise investeerimiskonto puhul, on ka pensioni investeerimiskonto seega rahakonto. Investeeringute tegemiseks tuleb kohustatud isikul avada ka pensioni investeerimiskontoga seotud väärtpaberikonto (väärtpaberid registreeritakse väärtpaberikontol). Krediidiasutusi, kes saavad pensioni investeerimiskontot avada on kitsendatud pensioniregistri kontohalduri staatusega. Viimane on oluline, et toimuks piisav suhtlus krediidiasutuse ja pensioniregistri vahel.

Kui kohustusliku pensionifondi osakuomaniku eest investeerib II samba raha tema pensionifondi valitseja, siis pensioni investeerimiskontole laekunud raha tuleb II sambaga liitunud isikul endal investeerida (lõige 2).

Tavalise investeerimiskonto puhul on lubatud finantsvara loetelu esitatud tulumaksuseaduse §-s 17¹ lõigetes 2 ja 3. Sama vara loetelu kasutatakse ka pensioni investeerimiskonto kaudu investeeringute tegemisel. Lõike 3 kohaselt võib investeeringute tegemiseks pensioni investeerimiskonto kaudu kasutada üksnes tulumaksuseaduse § 17¹ lõigetes 2 ja 3 nimetatud finantsvara, arvestades sama paragrahvi lõigetes 4–8 sätestatud. Nii saab II samba raha investeerida järgmistesse varaklassidesse:

- 1) väärtpaberid, mida pakutakse lepinguriigis või Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni liikmesriigis avalikult väärtpaberituru seaduse või vastava välisriigi õigusaktide tähenduses;
- 2) väärtpaberid, mis on võetud kauplemisele punktis 1 nimetatud riigi reguleeritud väärtpaberiturul või mitmepoolses kauplemissüsteemis (edaspidi turg) või mille kohta on esitatud taotlus kauplemisele võtmiseks sellisel turul tingimusel, et selle turu üle teostatakse finantsjärelevalvet ning see turg on selle riigi poolt tunnustatud ja korrapäraselt korraldatav ning selle vahendusel on avalikkusel võimalik omandada ja võõrandada väärtpabereid;
- 3) punktidega 1 ja 2 hõlmamata investeerimisfondi aktsiad või osakud investeerimisfondide seaduse tähenduses või punktis 1 nimetatud välisriigis asutatud sellise investeerimisfondi aktsiad või osakud, mille üle teostatakse finantsjärelevalvet;
- 4) punktis 1 nimetatud riigi residendist krediidiasutuses või krediidiasutuse nimetatud riigis asuvas püsivas tegevuskohas avatud hoius;
- 5) investeerimisriskiga elukindlustusleping, mille alusvaraks on punktides 1–4 ja lõike 3 punktis 1 nimetatud finantsvara ning mis on sõlmitud punktis 1 nimetatud riigi kindlustusandjaga;
- 6) punktidega 1 ja 2 hõlmamata tuletisinstrumendid, mille osapooleks on punktis 1 nimetatud riigi residendist fondivalitseja, investeerimisühing või krediidiasutus ning mille alusvaraks on punktides 2–4 nimetatud finantsvara ja
- 7) punktidega 1 ja 2 hõlmamata lühiajalised võlaväärtpaberid, kui võlaväärtpaber on likviidne ja selle väärtus on igal ajal täpselt määratav ning selle on emiteerinud punktis 1 nimetatud riigi resident, kes vastab investeerimisfondide seaduse § 107 lõike 2 punktides 1–4 sätestatud tingimustele.

Lisaks on lubatud investeerida punktis 1 nimetatud riigi investeerimisfondi aktsiatesse või osakutesse ja sellise riigi turul kauplemisele võetud väärtpaberitesse tingimusel, et:

- 1) selle investeerimisfondi, fondivalitseja või turu üle teostatakse finantsjärelevalvet ja
- 2) maksumaksja teeb finantsvaraga seotud tehingu väärtpaberituru seaduse §-s 43 nimetatud investeerimisteenuse osutamise raames lõike 2 punktis 1 nimetatud riigi residendist krediidiasutuse, investeerimisühingu või fondivalitsejaga.

Vabariigi Valitsuse tööplaanis on tavalise investeerimiskonto ja selle kaudu investeeritava vara loendi ülevaatamine, tähtajaga sügis 2020. Pensioni investeerimiskonto puhul on lähtutud samast vara nimekirjast, mis on tavalisel investeerimiskontol. Koos üldise investeerimiskonto vara nimekirja ülevaatamisega, vaadatakse üle ka pensioni

investeerimiskonto vara nimekiri ning tehakse vajadusel ja kui asjakohane, erisusi.

Lõikes 4 on täpsustatud, et sellise finantsvara soetamiseks, mis registreeritakse väärtpaberikontol, tuleb isikul lisaks pensioni investeerimiskontole avada ka väärtpaberikonto. Väärtpaberikonto avamine toimub väärtpaberite registri pidamise seaduses sätestatud korras. Väärtpaberikonti seotakse II sambaga liitunud inimese pensioni investeerimiskontoga. See tähendab, et väärtpaberite võõrandamisel kantakse laekuvad summad pensioni investeerimiskontole.

Lõikes 5 sätestatakse, et pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara võõrandamisest või lepingu (so hoiuse leping või investeerimisriskiga elukindlustusleping) lõppemisest laekunud vahendid ja finantsvaralt teenitud tulu kantakse pensioni investeerimiskontole. Et II sambast raha väljavõtmise suhtes kehtivad oma reeglid, on oluline, et ka pensioni investeerimiskonto kaudu investeerides neist reeglitest oleks võimalik kinni pidada. Näiteks puudutab see eelnõus esitatud II samba muudatusi, mille kohaselt lubatakse sambaga liitunud inimestel kuni kahel korral II sambast raha välja võtta ilma, et inimene oleks jõudnud pensioniikka. Raha ei saa välja võtta osaliselt, välja makstakse kogu II sambasse kogutud raha ja seda kuni kolme osamaksega. Raha väljavõtmine peatab järgmiseks 10 aastaks maksete tegemise II sambasse. Samad reeglid kohalduvad ka pensioni investeerimiskontol oleva raha ja selle eest soetatud finantsvara suhtes. Seepärast on oluline, et II samba raha, mis pensioni investeerimiskontole kantakse, ka investeeringust alati pensioni investeerimiskontole tagasi tuleks. Üldiselt on selle põhimõtte jälgimist kohustatud tagama krediidasutus, kes pensioni investeerimiskonto on avanud (lõige 8). Väärtpaberite puhul, mis registreeritakse väärtpaberikontol, ongi eeldatud, et väärtpaberite võõrandamisel laekuv summa kantakse väärtpaberikontoga seotud rahakontole, milleks antud juhul on pensioni investeerimiskonto. Kui pensioni investeerimiskontole laekunud raha hoiustatakse tulumaksuseaduse § 17¹ lõike 2 punkti 4 kohaselt, tagab sellelt hoiuselt raha pensioni investeerimiskontole tagasi kandmise krediidasutus, kelle juures hoius avati, ning investeerimisriskiga elukindlustuslepingu sõlmimisel on see kohustus sellise kindlustuslepingu sõlminud kindlustusandjal.

Lõikes 6 on sätestatud, et pensioni investeerimiskontol olev raha ja selle eest soetatud finantsvara ei või olla tagatiseks või muul viisil koormatud ega kuulu abikaasade ühisvarasse. Samad põhimõtted kehtivad ka kohustusliku pensionifondi osakute ja pensionilepingute puhul (vt investeerimisfondide seaduse § 64 või kogumispensionide seaduse § 45 lõiget 9).

Lõikes 7 täpsustatakse, et pensioni investeerimiskonto haldamise ning kõik finantsvara soetamise ja võõrandamise või lepingu lõppemisega seotud kulud kaetakse pensioni investeerimiskonto vahendite arvelt. Seega ei pea II sambaga liitunud inimene oma muudest vahenditest neid kulusid katma. Nii on ka siis, kui pensioni kogutakse kohustuslikus pensionifondis.

Paragrahvi 5 pealkiri ning lõiked 2¹ ja 3. Paragrahv reguleerib teiste seaduste kohaldamist. Lisaks investeerimisfondide seadusele ja haldusmenetluse seadusele täpsustatakse selles paragrahvis krediidasutuste seaduse ja väärtpaberituru seaduse kohaldamist. Paragrahvile antakse vastavalt uus pealkiri – „Teiste seaduste kohaldamine“.

Uues lõikes 2¹ viidatakse teistele seadustele, mida kohaldatakse pensioni investeerimiskonto ja sellega seotud tehingute puhul. Pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusele ning pensioni investeerimiskonto kaudu finantsvara pakkumisele ja kohustatud isiku teavitamisele kohaldatakse krediidasutuste seaduses ja väärtpaberituru seaduses sätestatud, kui kogumispensionide seadusest ei tulene teisiti. Pensioni investeerimiskontol olevale summale

ja selle eest soetatud finantsvarale sissenõude pööramisele kohaldatakse investeerimisfondide seaduse § 64 lõigetes 11 ja 13 kohustusliku pensionifondi osaku suhtes sätestatud. Kohustusliku pensionifondi osakud on kaitstud ja sama rakendatakse pensioni investeerimiskontol oleva raha ja selles eest soetatud finantsvara suhtes.

Lõikesse 3 lisatakse viited krediidasutuste seadusele ja väärtpaberituru seadusele.

Paragrahvi 7 lõiked 2¹ ja 3. Paragrahv 7 reguleerib kohustusliku kogumispensioni makse (edaspidi makse) objekti. Selle paragrahvi lõikes 2¹ on täpsustatud, kuidas toimub makse tegemine, kui pensionikoguja kasutab ettevõtluskontot – ettevõtlustulu lihtsustatud maksustamise seaduse kohaselt ettevõtluskontole laekunud summadelt tasutakse kogumispensionide seaduse § 7 lõikes 3 sätestatud ajavahemikul makset vastavalt nimetatud seadusele, kohaldamata lõikes 1 ning kogumispensionide seaduse §-des 8, 9 ja 11 sätestatud. Eelnõuga lisatakse sellesse lõikesse täpsustav lause, mis sätestab, et kui isik on esitanud avalduse makse tasumiseks või mitte tasumiseks, võetakse lõikes 3 sätestatud ajavahemiku määramisel arvesse nende avalduste esitamisega kaasnevaid makse tasumise kuupäevi. Makset tasutakse ettevõtluskontole laekunud summadelt vaid nende kuude eest, mil isik pidi kogumispensioni makset tasuma. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõige 3 reguleerib makse kohustuse tekkimist ja selle lõppemist: makse tasumise kohustus tekib kohustatud isiku 18-aastaseks saamisele järgneva aasta 1. jaanuaril ja lõpeb kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 2 nimetatud alusel kohustatud isikule kuuluvate kohustusliku pensionifondi osakute esimese tagasivõtmise päeva aasta 31. detsembril. Säilib põhimõtte, et makse tasumise kohustus tekib kohustatud isiku 18-aastaseks saamisele järgneva aasta 1. jaanuaril.

Eelnõuga täpsustatakse makse tasumise kohustuse lõppemist. Peale pensionile jäämisega seotud pensionifondi osakute esimese tagasivõtmise lõpetavad eelnõu kohaselt makse tasumise ka sellekohase avalduse esitamine (vt kogumispensionide seaduse §-d 27¹ ja 27³) või raha pensioni kogumise ajal sambast väljavõtmine (vt kogumispensionide seaduse § 43¹). Seega lisanduvad makse tasumise kohustuse lõppemiseks uued alused. Samuti muutub kuupäev, millest alates makse tasumine lõpeb. Kui seni lõppes makse tasumine alati 31. detsembril, siis eelnõu kohaselt toimub see, kas 31. detsembril, 30. aprillil või 31. augustil, sõltuvalt sellest, millal toimub pensionile jäämisega seonduv pensionifondi osakute esimene tagasivõtmine või millal on esitatud avaldus, kas makse mitte tasumiseks või raha pensioni kogumise ajal väljavõtmiseks. Muudatus jõustub 2020. aasta 1. juulil.

Alates 1.01.2021 muutub lõike 3 sõnastus veel kord ning pensionile jäämisega seonduvate osakute esimesele tagasivõtmisele lisatakse seoses pensioni investeerimiskonto kasutusele võtmisega viide ka viide pensioni investeerimiskontol oleva raha esimesele väljavõtmisele.

Paragrahvi 10 lõike 2² punkt 5, lõiked 7, 9¹, 13 ja 14. Paragrahv reguleerib täiendavat sissemakset, mida tehakse II sambaga liitunud vanemale (ka vanema abikaasa, eestkostja või hoolduspere vanem) ajal, mil ta kasvatab kuni kolmeaastast last.

Lõike 2² punkti 5 täpsustatakse ja sätestatakse, et Sotsiaalkindlustusamet kontrollib sotsiaalkaitse infosüsteemi kantud andmete alusel vanema vastavust täiendavate sissemaksete saamise tingimustele, tuginedes muuhulgas andmetele selle kohta, kas vanem on kohustatud isik ja kas ta on esitanud avalduse makse tasumiseks või mitte tasumiseks või esitanud avalduse raha kogumise ajal väljavõtmiseks, millega samuti kaasneks makse mitte tasumine. Kui varem piisas Sotsiaalkindlustusametile vanema isikukoodist ja enne 1983. aastat sündinud vanemate puhul ühekordsest kontrollist, kas isik on vabatahtlikult II sambaga

liitunud, siis eelnõu jõustumise järel tuleb kontrollima hakata ka seda, kas inimene on vahepeal II sambast välja astunud või mitte. Täiendavaid makseid tehakse II sambasse vaid vanemate eest, kes on II sambaga liitunud ja kelle puhul ei ole maksete tegemine lõppenud. Kui vanem on raha II sambast välja võtnud, siis on lõppenud ka tema maksete tegemine ja see olukord ei saa muutuda enne 10 aasta möödumist maksete lõppemisest. Samuti võib olla nii, et vanem ei ole küll raha II sambast välja võtnud, kuid on lihtsalt lõpetanud maksete tegemise II sambasse (on esitanud eelnõus oleva kogumispensionide seaduse §-s 27¹ sätestatu alusel avalduse makse mitte tasumiseks). Ka sellisel juhul ei hakka ta makseid uuesti tasuma enne, kui tema maksete tegemise lõppemisest on möödunud vähemalt 10 aastat. Seega tuleb Sotsiaalkindlustusametil täiendavate sissemaksete korrektseks tegemiseks kolmel korral aastas kõigi vanemate staatust kontrollida, kelle eest täiendavaid sissemakseid tehakse. Kontrolle saab teha detsembris, aprillis ja augustis, mil on täpselt teada, kes peaks vastavalt jaanuarist, maist või septembrist makseid tegema või mitte tegema.

Lõikes 7 täpsustatakse, et kui vanemast saab kohustatud isik pärast lapse sündi, tekib täiendavate sissemaksete õigus alates vanema kohustatud isikuks saamisest (muidu tekib see alates lapse sünnist). Samuti täpsustatakse, et nii, nagu lapse sünnikuul ja lapse kolmeaastaseks saamise kuul, arvutatakse ka vanema kohustatud isikuks saamise kuul täiendava sissemakse suurus proportsionaalselt nende päevade arvuga, mille eest on vanemal õigus täiendavale sissemaksele. Muudatus on seotud II sambaga liitunud inimeste õigusega makseid teha või mitte teha, samuti raha väljavõtmisega kaasneva maksete mittetegemisega.

Paragrahvi lisatakse lõige 9¹, milles sätestatakse, et vanema eest, kes astub vahepeal II sambast välja (teeb avalduse makse mitte tasumiseks või raha väljavõtmiseks), lõpetatakse ka täiendavate sissemaksete tegemine. Täiendavate sissemaksete tegemine lõpeb hetkest, mil vanem ei ole enam kohustatud isik. Kuna maksete tegemine saab lõppeda vaid 31. detsembril, 30. aprillil või 31. augustil, toimub ka täiendavate sissemaksete lõpetamine samal kuupäeval ja viimase sissemakse tegemise kuu eest tehakse sissemakse terve kuu eest (vajadust proportsionaalse arvestuse järele, nagu on täiendavate sissemaksete õiguse tekkimisel, siin ei ole). Muudatus on seotud II sambaga liitunud inimeste õigusega makseid teha või mitte teha, samuti raha väljavõtmisega kaasneva maksete mittetegemisega.

Lõige 13 reguleerib noore vanema, kes pole veel kohustatud isik, kuid kes liituks II sambaga oma 18-aastaseks saamise aastale järgneval aastal II sambaga automaatselt, õigust saada täiendavaid sissemakseid. Eelnõuga täpsustatakse, et paragrahvis 10 sätestatud ning §-des 17, 19 ja 21 kohustatud isiku suhtes sätestatud kohaldatakse ka 1983. aasta 1. jaanuaril või hiljem sündinud, kuni kolmeaastast Eestis elavat last kasvatava tulumaksuseaduse § 6 lõikes 1 sätestatud residendist vanema suhtes, kes ei ole veel kohustatud isik kogumispensionide seaduse tähenduses ja kes ei ole esitanud avaldust makse mitte tasumiseks ega avaldust raha väljavõtmiseks. Viimane võib osutada teemaks, kui noor vanem, kes pole veel kohustatud isik ise, on pärinud pensionifondi osakud ja need on tema pensionikontole kantud. Mõte, et ka noorel vanemal on õigus saada täiendavaid sissemakseid, jääb paika, kuid täpsustatakse, et selle eeltingimuseks on, et ta ei ole II sambast välja astunud enne, kui ta üldse automaatselt sambaga liituks.

Lõige 14 reguleerib vanemate teavitamist Sotsiaalkindlustusameti poolt. Sotsiaalkindlustusamet teavitab vanemaid, kelle eest on täiendavaid sissemakseid tegema hakatud, selles, et maksete tegemisega on alustatud, aga ka neid vanemaid, kes on jätnud täiendavate sissemaksete tegemise taotlemiseks Sotsiaalkindlustusametile avalduse esitamata. Kui vanem on esitanud täiendavate sissemaksete tegemise lõpetamise avalduse (lõike 1¹ alusel), teavitab Sotsiaalkindlustusamet ka vanemat, kelle eest seni täiendavaid sissemakseid tehti. Eelnõuga täpsustatakse, et Sotsiaalkindlustusamet teavitab ka vanemaid, kelle eest

lõpetatakse täiendavate sissemaksete tegemine lõike 9¹ alusel, st vanemaid, kes on II sambast välja astunud ja kelle täiendavad sissemaksed ka sel põhjusel lõppenud on.

Paragrahvi 10¹ kehtetuks tunnistamine. Paragrahv 10¹ reguleerib sissemakseid kohustuslikku pensionifondi pärast töötamist Euroopa ühenduste institutsioonis. Täpsemalt oli seni kohustatud isikul, kes vastas nõukogu määruses (EMÜ, Euratom, ESTÜ) nr 259/68, millega kehtestatakse Euroopa ühenduste ametnike personalieeskirjad ja Euroopa ühenduste muude teenistujate teenistustingimused ning komisjoni ametnike suhtes ajutiselt kohaldatavad erimeetmed (EÜT L 56, 4.03.1968, lk 1–7) sätestatud tingimustele, õigus kanda Euroopa ühenduste institutsioonis töötatud perioodi jooksul kogutud pensionivahendite summast 6/22 kohustuslikku pensionifondi vastavalt riikliku pensionikindlustuse seaduse § 12 lõike 2¹ alusel kehtestatud korrale. Ülejäänud osa tema Euroopa ühenduste institutsioonis töötatud perioodi jooksul kogutud pensionivahendite summast oleks sellisel juhul kantud riikliku pensionikindlustuse vahenditesse.

Et eelnõu annab II sambaga liitunud inimestele õiguse raha II sambast enne pensioniikka jõudmist välja võtta, ei kvalifitseeru II sammu enam pensioniskeemiks, kuhu viidatud nõukogu määruse kohaselt saaks Euroopa ühenduste institutsioonis töötatud perioodi jooksul kogutud pensionivahendeid kanda. Paragrahv 10¹ tunnistatakse seetõttu kehtetuks. Edaspidi saavad kõnealused isikud soovi korral oma Euroopa ühenduste institutsioonides töötamise ajal kogutud pensionivahendid Eestisse üle tuua vaid neid I sambasse kandes.

Paragrahvi 11 lõiked 2 ja 2¹. Paragrahv reguleerib makse tasumise korda. Üldiselt on makse tasumise periood kalendrikuu ja makseid tehaksegi iga kuu. Füüsilisest isikust ettevõtja puhul on makse tasumise perioodiks kogumispensionide seaduse kohaselt kalendriaasta. Sellest tulenevalt on §-s 11 füüsilisest isikust ettevõtja poolt makse tasumist ka täpsustatud. Varem sai makset tasuma hakata alati 1. jaanuarist ja makse tasumine lõppes alati 31. detsembril. Nii töötas füüsilisest isikust pensionikogujate puhul ka kalendriaasta põhine makse tasumise kord. Eelnõu annab inimestele õiguse makset mitte tasuda ning seda alates 1. jaanuarist, 1. maist või 1. septembrist, sõltuvalt sellest, millal vastav avaldus esitatakse. Kui inimene on korra II sambast välja astunud (lõpetanud lihtsalt maksete tegemise või võtnud ka kogutud raha välja), on tal eelnõu kohaselt võimalus korra sambasse veel tagasi tulla. Selleks tuleb esitada avaldus makse tasumiseks. Makset saab tasuma hakata samuti alates 1. jaanuarist, 1. maist või 1. septembrist sõltuvalt sellest, millal avaldus esitatakse. Samad reeglid kehtivad ka füüsilisest isikust ettevõtja puhul. Sellest tulenevalt täpsustatakse eelnõuga § 11 lõike 2 sõnastust. Kui füüsilisest isikust ettevõtja on kohustatud tasuma makset, on Maksu- ja Tolliamet kohustatud arvutama füüsilise isiku tuludeklaratsiooni, maksukohustuslaste registri ja pensioniregistri andmete alusel makse summa ning väljastama füüsilisest isikust ettevõtjale maksuteate tasumisele kuuluva makse summa kohta hiljemalt sotsiaalmaksuga maksustamise perioodile järgneva aasta 1. septembriks. Lõikes 2 nimetatud andmeallikate loetellu on lisatud pensioniregister, kust saab infot selle kohta, kas ja millal on füüsilisest isikust ettevõtjal olnud kohustus kogumispensionide makset tasuda. Välja on jäetud viited makse määrale ja füüsilisest isikust ettevõtja tulule, millelt makset tasutakse. Seda täpsustatakse muutunud makse tasumise tingimustest tingituna eelnõuga lisatavas lõikes 2¹. Uue lõike kohaselt arvutab Maksu- ja Tolliamet tasumisele kuuluva makse summa kogumispensionide seaduse §-s 9 sätestatud määras (2%) füüsilisest isikust ettevõtja sotsiaalmaksuseaduse § 2 lõike 1 punktis 5 nimetatud tulult. Seejuures on oluline, mitmel kuul makse tasumise perioodist oli füüsilisest isikust ettevõtja kohustatud makset tasuma. Kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kohustatud makset tasuma neljal kuul, tuleb makset tasuda 1/3-lt tema ettevõtlustulult. Kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kohustatud makset tasuma kaheksal kuul, tuleb makset tasuda 2/3-lt tema ettevõtlustulult. Kui füüsilisest isikust ettevõtjal oli kohustus tasuda makset terve kalendriaasta jooksul, tasub ta makse kogu oma ettevõtlustulult.

Alternatiivsena kaaluti ka makse tasumise korra mitte muutmist füüsilisest isikust ettevõtja jaoks, millega kaasneuks erisuste tegemine makse tasumise ja mittetasumisega seotud õigustes. Sellisel juhul oleks füüsilisest isikust ettevõtja puhul pidanud säilima senine kord, et makset saab tasuda ja tasumine saab lõppeda kord aastas. II sambaga liitunud inimeste võrdseks kohtlemiseks otsustati muuta füüsilisest isikust ettevõtja makse tasumise korda ja võimaldada ka temal vastavalt alustada või lõpetada makse tasumine 1. jaanuarist, 1. maist või 1. septembrist alates.

Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Paragrahvi 12 lõige 1 ja lõike 2 punkt 4¹. Paragrahv reguleerib Maksu- ja Tolliametile laekunud vahendite ja andmete edastamist pensioniregistri pidajale. Seoses kogumispensionide seaduse § 10¹ kehtetuks tunnistamisega jäetakse lõikest 1 välja viide § 10¹ lõikes 1 sätestatud sissemaksele“ ning tunnistatakse kehtetuks lõike 2 punkt 4¹, mis nägi ette § 10¹ lõikes 1 sätestatud sissemakse summa edastamist pensioniregistri pidajale. Vt ka kogumispensionide seaduse § 10¹ kehtetuks tunnistamise selgitust. Muudatused jõustuvad üldises korras.

Seaduse 2. peatüki 2. jao pealkiri. Jao pealkirja muudetakse seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Uue pealkirja kohaselt reguleeritakse seaduse 2. peatüki 2. jaos edaspidi valikuavalduse esitamise ja pensionikonto avamise kõrval ka pensioni investeerimiskonto avamist. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 14 pealkiri ning lõiked 1, 4 ja 5¹. II sambasse tuuakse sisse pensioni investeerimiskonto ning selle kasutamine lisandub pensionikogujate valikusse kohustuslikesse pensionifondidesse investeerimise võimaluse kõrvale. Vastavalt on täpsustatud paragrahvi pealkirja – „Pensionifondi või pensioni investeerimiskonto valik“. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 täpsustatakse, et pensioni investeerimiskonto kaudu investeerimiseks peab II sambaga liitunud isik esitama valikuavalduse. Seni on valikuavaldust kasutatud kohustusliku pensionifondi valimiseks, kuhu II sambaga liitunud isik soovib makseid teha, samuti II sambaga vabatahtlikult liitumiseks ja kohustusliku pensionifondi valimiseks, kuhu makseid tegema hakatakse. Eelnõuga lisandub valikusse pensioni investeerimiskonto. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 4 asendatakse sõna „pensionifond“ sõnadega „pensionifond või pensioni investeerimiskonto“: isik kohustub valikuavalduse esitamisega tegema kohustusliku kogumispensioni makseid valikuavalduses märgitud pensionifondi või pensioni investeerimiskontole, vastavalt oma valikule. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 5¹ on sätestatud erinevate finantsteenuste II sambaga paketeerimise keeld. Eelnõuga laiendatakse keeldu ka teenuste paketeerimisele pensioni investeerimiskonto avamise või sellele maksete tegemisega. Valikuavalduse esitamine, kohustusliku pensionifondi osaku omamine, pensioni investeerimiskonto avamine, sellele maksete tegemine ega selle kaudu investeeringute tegemine ei või olla kindlustus-, finants- või investeerimisteenuste lepingu sõlmimise või muutmise või muu kohustusliku pensionifondi või pensioni investeerimiskonto välise kasu saamise eeltingimus, samuti ei või nimetatud lepingute tingimused või muu kohustusliku pensionifondi või pensioni investeerimiskonto välise kasu saamine sõltuda valikuavalduse esitamisest, kohustusliku pensionifondi osaku omamisest, pensioni

investeerimiskonto avamisest, sellele maksete tegemisest või selle kaudu investeringute tegemisest. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 15 lõike 1 punktid 5¹ ja 7 ning lõige 2. Paragrahv 15 reguleerib valikuavaldust. Lõikes 1 on esitatud andmete loend, mis tuleb valikuavaldusel esitada. Nende andmete hulka lisatakse uue punktiga 5¹ pensioni investeerimiskonto number juhuku, kui isik soovib sissemaksed teha pensioni investeerimiskontole. Ühtlasi täpsustatakse punktis 7, et isiku kinnitus tema valitud pensionifondi tingimustega nõustumise kohta tuleb esitada siis, kui isik soovib sissemaksed teha just pensionifondi, mitte pensioni investeerimiskontole. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 2 täpsustatakse, et lisaks sellele, et registripidaja ette antud vormil kohustuslike pensionifondide tähestikulises järjekorras ja võrdsetel alustel väljatoomisele, tuleb samadel tingimustel esitada avalduse vormil ka isiku võimalus valida pensionifondi asemel investeerimine pensioni investeerimiskonto kaudu. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 16 lõige 7¹. Lõige reguleerib kontohalduri poolt valikuavalduse esitamise eest võetavat tasu, täpsemalt kontohalduri kohustust kohaldada avalduse esitamise eest võetavat tasu ühetaoliselt ja samas suuruses, sõltumata sellest, millise kohustusliku pensionifondi suhtes on valikuavaldus esitatud. Eelnõuga laiendatakse seda kontohalduri kohustust ka valikuavalduste suhtes, mis esitatakse investeerimiseks pensioni investeerimiskonto kaudu. Lisaks sellele, et kontohaldur ei või rakendada näiteks endaga samasse konsolideerimisgruppi kuuluva pensionifondi valitseja pensionifondide kasuks esitatud valikuavalduse suhtes soodsamat tasu kui teiste pensionifondide puhul, ei ole kontohalduril eelnõu kohaselt õigust küsida ka pensioni investeerimiskonto kasuks esitatud valikuavalduse suhtes kõrgemat tasu. Kui kontohaldur võtab valikuavalduste eest tasu, tuleb tal seda teha ühetaoliselt ja võrdse kohtlemise printsiipi arvestades. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 17 lõiked 1, 2 ja 10. Paragrahv 17 reguleerib pensionikontot. Pensionikonto on väärtpaberikonto eriliik, millel registreeritakse kohustusliku ja vabatahtliku pensionifondi osakuid. Lõikest 1 jäetakse välja viide asjaolule, nagu avaks registripidaja pensionikonto kohustatud isikule vaid selleks, et temale kuuluvate pensionifondi osakute üle arvestust pidada. Registripidaja avab kohustatud isikule küll pensionikonto, kuid kui valikuavalduse kohaselt on kohustatud isik valinud omale investeerimise pensioni investeerimiskonto kaudu, siis seni, kuni ta ei ole valinud kohustuslikku pensionifondi ja selle osakuid omandanud, temale avatud pensionikontol kohustusliku pensionifondi osakute üle arvestust ei peeta. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 2 on sätestatud alused, mil pensionikontot ei avata. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse täpsustatakse, et pensionikontot ei avata ka siis, kui valikuavaldusel märgitud pensioni investeerimiskonto number on vigane. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 10 muudetakse registripidaja poolt Maksu- ja Tolliametile andmete edastamise üldist korda. Senise kord aastas toimunud andmete edastuse asemel hakkab registripidaja edaspidi andmeid Maksu- ja Tolliametile edastama kolmel korral aastas – hiljemalt iga aasta 5. aprilliks, 5. augustiks ja 5. detsembriks. Maksu- ja Tolliametile edastatakse isikute nimed ja isikukoodid, kes on vastavalt eelmise aasta 1. novembrist kuni andmete edastamise aasta 31.

märtsini, andmete edastamise aasta 1. aprillist kuni 31. juulini ja andmete edastamise aasta 1. augustist 30. novembrini esitanud registripidajale valikuavalduse, teinud avalduse makse tasumiseks või mitte tasumiseks või raha väljavõtmiseks. Kõnealuste isikute nimede ja isikukoodide juures märgib Pensionikeskus vastavalt esitatud avaldusele ka kuupäeva, millal konkreetne isik hakkab makset tasuma või millal selle lõpetab.

Paragrahv 17¹. Seaduse 2. peatüki 2. jaosse lisatakse § 17¹, milles reguleeritakse pensioni investeerimiskonto avamist ja sulgemist. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 sätestatakse, et kohustusliku kogumispensioni makse kandmiseks pensioni investeerimiskontole sõlmib kohustatud isik enne valikuavalduse esitamist pensioni investeerimiskonto lepingu. Kui kohustatud isik soovib investeerimiseks kasutada pensioni investeerimiskontot, peab ta valikuavaldusel oma valiku märkima. Valikuavaldusel tuleb kohe märkida siis ka pensioni investeerimiskonto number, et registripidaja teaks, kuhu kohustatud isiku järgmised maksed suunata. Seepärast on oluline, et enne sellise valikuavalduse esitamist oleks pensionikoguja omale pensioni investeerimiskonto avanud.

Lõikes 2 reguleeritakse pensioni investeerimiskonto sulgemist. Kui kohustatud isik ei soovi pensioni investeerimiskontot enam kasutada ja langetab oma valiku kohustusliku pensionifondi kasuks või astub II sambast üldse välja, saab ta oma pensioni investeerimiskonto kinni panna. Pensioni investeerimiskonto sulgemine ja selle aluseks oleva lepingu lõpetamine toimuvad võlaõigusseaduses ette nähtud korras. Eeltingimusteks on, et kohustatud isiku maksed ei laeku enam pensioni investeerimiskontole (ta on esitanud valikuavalduse sissemaksete tegemiseks kohustuslikku pensionifondi või oma teisele pensioni investeerimiskontole või esitanud eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 43¹ alusel avalduse raha väljavõtmiseks) ning kogu kõnealuse pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara on võõrandatud ja kogu pensioni investeerimiskontol olnud raha välja makstud, kantud kohustatud isiku teisele pensioni investeerimiskontole või seda on kasutatud pensionifondi osakute omandamiseks.

Pensioni investeerimiskonto, nagu ka teised rahakontod, avatakse krediidasutuses. Lõike 3 kohaselt peab krediidasutus isikutes, kes on tema juures pensioni investeerimiskonto avanud või selle sulgenud, viivitamata registripidajat.

Seaduse 2. peatüki 3. jao pealkiri. Jagu 3 reguleerib pensionifondi osakute omandamist. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse täpsustatakse jao pealkirja ning viidatakse pensionifondi osakute omandamise kõrval ka sissemaksete tegemisele pensioni investeerimiskontole. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 18. Paragrahvile antakse seoses pensioni investeerimiskonto II sambasse toomisega uus sõnastus. Muudetud paragrahv reguleerib sissemakseid pensionifondi või pensioni investeerimiskontole (vastavalt on muudetud ka paragrahvi pealkirja). Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 on sisuliselt taasesitatud kehtiva seaduse § 18 tekst. Seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega on täpsustatud, et sissemakseid pensionifondi tehakse ka osakute omandamisel pensioni investeerimiskontolt registripidajale laekunud vahendite arvelt.

Lõikes 2 on sätestatud, mille arvelt tehakse sissemakseid pensioni investeerimiskontole. Sarnaselt pensionifondi tehtavatele sissemaksetele tehakse sissemakseid pensioni investeerimiskontole peamiselt kogumispensionide seaduse §-s 12 ning sotsiaalmaksuseaduse

§ 10 lõigetes 4 ja 4¹ nimetatud vahendite laekumisel registripidajale (so maksete tegemisel). Sarnaselt pensionifondi tehtavatele sissemaksetele saab sissemakseid pensioni investeerimiskontole teha ka siis, kui leiab aset pensionifondi likvideerimine või kui toimuvad erinevad vahetamise tehingud, näiteks liigutakse pensionifondist pensioni investeerimiskontole või vahetatakse üks pensioni investeerimiskonto teise vastu. Kuna pensioni investeerimiskonto on rahakonto, siis tehakse sellele sissemakseid ka selle konto kaudu soetatud finantsvara võõrandamisel või lepingu lõppemisel, samuti finantsvaralt tulu teenimisel. Pensioni investeerimiskontol oleva raha eest saab teha tulumaksuseaduse § 17¹ lõigetes 2 ja 3 lubatud investeeringuid, nendelt investeeringutelt teenitud tulu ja investeeringute realiseerimisel saadud raha kantakse aga tagasi pensioni investeerimiskontole.

Paragrahvi 19 lõiked 1¹ ja 2–4. Paragrahv 19 reguleerib sissemaksete tingimusi. Kõik muudatused tehakse seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1¹ sätestatakse, et pensioni investeerimiskontole sissemaksete tegemisel laekub sellele kontole raha, mida investeerib eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse §-s 3¹ sätestatu kohaselt isik ise (analoog lõikele 1: sissemakse tegemisel pensionifondi omandab isik sissemakse suurusele vastava arvu pensionifondivalitseja poolt väljalastavaid osakuid).

Põhimõtte, et korraga saab teha sissemakseid ühte pensionifondi, laieneb ka pensioni investeerimiskontole. Lõikes 2 sätestatakse, et samaaegselt võib isik teha sissemakseid üksnes ühte pensionifondi või pensioni investeerimiskontole. See tähendab, et korraga ei saa teha sissemakseid mitmesse pensionifondi ega pensionifondi ja pensioni investeerimiskontole või mitmele pensioni investeerimiskontole.

Lõike 3 esimene lause täpsustab, kuhu sissemakseid tehakse. Sissemakseid tehakse valikuavalduses märgitud pensionifondi või pensioni investeerimiskontole või valikuavalduse puudumisel registripidaja poolt loosi teel määratud pensionifondi. Loosimise korda ei muudeta. Kui isik jätab omale pensionifondi või pensioni investeerimiskonto valimata, loositakse talle pensionifond. Pensionifondide loosimise korraldust ei muudeta.

Lõikes 4 täpsustatakse, et kui sissemakseid on hakatud tegema loositud pensionifondi (so registripidaja määratud pensionifond) ja kohustatud isik esitab valikuavalduse, asendab registripidaja loosi teel valitud pensionifondi valikuavalduses märgitud pensionifondi või pensioni investeerimiskontoga viivitamata, kuid mitte hiljem kui kolmandal tööpäeval registripidaja poolt valikuavalduse vastuvõtmisest arvates. Nii on see ka praegu. Alates muudatuste jõustumisest saab pensionikoguja valikuavaldusega valida loositud pensionifondi asemele ka pensioni investeerimiskonto.

Paragrahvi 21 pealkiri ning lõiked 1, 5 ja 7. Paragrahv reguleerib sissemakseid uude pensionifondi (sissemaksete suunamine). Seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega muudetakse paragrahvi pealkirja ja lisatakse viide pensioni investeerimiskontole. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõigetes 1, 5 ja 7 asendatakse samuti pelgalt viited pensionifondile viidetega pensionifondile või pensioni investeerimiskontole.

Paragrahvi 22 lõige 2. Seoses kogumispensionide seaduse § 18 ümbersõnastamisega asendatakse lõikes 2 esitatud viide § 18 punktile 1 viitega § 18 lõike 1 punktile 1. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto lisandumisega. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Seaduse 2. peatüki 4. jao pealkiri. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse muudetakse seaduse 2. peatüki 4. jao pealkirja. Lisaks pensionifondi osakute vahetamisele saab edaspidi liikuda ka erinevate pensioni investeerimiskontode ning pensionifondi ja pensioni investeerimiskonto vahel. Jao uueks pealkirjaks on „Pensionifondide ja pensioni investeerimiskontode vahetamine“. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 23. Paragrahv 23 reguleerib pensionifondi osakute vahetamise aluseid. Seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega tekib juurde erinevaid vahetamise viise. Liikuda saab nii pensionifondide kui pensioni investeerimiskontode vahel, aga ka pensionifondist pensioni investeerimiskontole ja vastupidi. Vastavalt on täpsustatud paragrahvi pealkirja (uus pealkiri: „Pensionifondide ja pensioni investeerimiskontode vahetamise alused“). Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 sätestatakse, et isikul on õigus vahetada ühe pensionifondi osakud teise pensionifondi osakute vastu, kanda pensionifondi osakute tagasivõtmisel saadud summa oma pensioni investeerimiskontole, omandada pensioni investeerimiskontol oleva summa eest pensionifondi osakuid või kanda pensioni investeerimiskontol olev summa oma teisele pensioni investeerimiskontole. Loetletud on kõikvõimalikud liikumise viisid, mis ühe või teise vahetustehingu tulemusel II sambas toimuda saavad.

Lõikes 2 sätestatakse, et lõikes 1 nimetatud tehingud ei ole lubatud, kui vastavalt ühe või mõlema vahetamisega seotud pensionifondi osakute tagasivõtmine või väljalaskmine on investeerimisfondide seaduse alusel keelatud. Lõike 2 sõnastust on muudetud üldisemaks, et see hõlmaks ka tehinguid, kus soovitakse liikuda pensionifondist pensioni investeerimiskontole või vastupidi.

Lõige 3 säilitab põhimõtte, et vahetustehingute puhul osakuomanikule pensionifondidest ega isikule, kes kasutab pensioni investeerimiskontot, väljamakseid ei tehta. Kui seni on pensionifondi osakute vahetamisel võetud ühe pensionifondi osakud tagasi ja saadud summa eest omandatud kohe teise pensionifondi osakuid ilma, et tekkinud raha vahepeal pensionikoguja käest läbi oleks käinud, siis nii jääb see ka edaspidi. Sama põhimõtte laieneb ka pensionifondist pensioni investeerimiskontole liikumisele ja vastupidi ning kahe pensioni investeerimiskonto vahel liikumisele.

Lõike 4 sõnastus on muudetud üldisemaks, et hõlmata kõiki võimalikke vahetustehinguid. Pensionifondide ja pensioni investeerimiskontode vahel liikumisega seotud tehingud toimuvad kogumispensionide seaduse §-des 24–27, investeerimisfondide seaduses pensionifondi osakute väljalaskmise ja tagasivõtmise suhtes sätestatud ning pensionifondide tingimustes ettenähtud korras.

Paragrahv 24. Paragrahv reguleerib pensionifondi osakute vahetamise tingimusi. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse on tervele paragrahvile antud uus sõnastus ja vastavalt muudetud pealkirja (Vahetamise tehingute tingimused“). Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 on taasesitatud põhimõte, mis kehtib pensionifondi osakute vahetamisel ka praegu – pensionifondi osakute vahetamisel võib vahetada korraga kõik pensionifondi osakud, aga võib vahetada ka neist vaid osa.

Lõikes 2 on peegeldatud sama põhimõtet olukorrale, kus vahetamise tehinguga liigutakse pensionifondist pensioni investeerimiskontole. Pensionifondist pensioni investeerimiskontole

liikumiseks võtab registripidaja vastavalt isiku soovile tagasi kõik talle kuuluvad pensionifondi osakud või osa nendest ning kannab vastava summa isiku pensioni investeerimiskontole.

Lõikes 3 on peegeldatud lõikes 1 sätestatud põhimõtet olukorrale, kus vahetamise tehinguga liigutakse pensioni investeerimiskontolt pensionifondi. Ka selleks võib kasutada kogu pensioni investeerimiskontol olevat summat või sellest osa – pensioni investeerimiskontolt pensionifondi liikumiseks kannab krediidasutus vastavalt isiku soovile kogu pensioni investeerimiskontol oleva summa või osa sellest registripidajale, kes korraldab käesoleva seaduse § 22 alusel pensionifondi osakute väljalaskmise.

Lõikes 4 on peegeldatud lõikes 1 sätestatud põhimõtet ka olukorrale, kus vahetamise tehinguga liigutakse ühelt pensioni investeerimiskontolt teisele. Ühelt pensioni investeerimiskontolt teisele kantakse vastavalt isiku soovile, kas kõik või osa kontol olevast rahast. Ühtlasi on täpsustatud, et pensioni investeerimiskontol oleva summa eest soetatud finantsvara ühe pensioni investeerimiskontoga seotud väärtpaberikontolt teise pensioni investeerimiskontoga seotud väärtpaberikontole korraldab isik vastavalt oma pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega sõlmitud lepingule.

Lõikes 5 on sätestatud vahetamise tehingute sagedus ja kuupäevad. Need jäävad samaks, nagu on olnud. Seega on võimalik ühest pensionifondist teise, ühelt pensioni investeerimiskontolt teise või pensionifondist pensioni investeerimiskontole või vastupidi kolmel korral aastas. Tehingu kuupäevadeks on 1. jaanuarile ja 1. maile järgnev esimene tööpäev ning 1. september või sellele järgnev esimene tööpäev, kui 1. september ei ole tööpäev. Lähtutud on põhimõttest, et vahetamine ei pea sõltuma sellest, kas liigutakse pensionifondide või pensioni investeerimiskontode vahel või pensionifondi ja pensioni investeerimiskonto vahel. Vahetamise tehingute sagedus ja tehingute kuupäevad on alati samad.

Lõikes 6 on taasesitatud kehtiva § 24 lõige 4. Kehtima jääb põhimõte, et vahetamise tehingu tegemine ei muuda seda, kuhu pensionikoguja kogumispensioni makse lakub. Kui pensionikoguja soovib ka uued maksed ühte või teise pensionifondi või ühele või teisele pensioni investeerimiskontole suunata, tuleb esitada uus valikuavaldus (pensionifond või pensioni investeerimiskonto, kuhu laekuvad maksed, valitakse valikuavaldusel).

Paragrahvi 25 pealkiri, lõike 1 esimene lause ning lõiked 2–6 ja 8. Muudatused on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Paragrahvi pealkiri on vastavalt muudetud üldisemaks – „Vahetamise avaldus“. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõike 1 sõnastust on muudetud, et hõlmata kõikvõimalikud vahetamise tehingud, mille tegemiseks selles paragrahvis sätestatud avaldust esitatakse. Vahetamise avaldus esitatakse kontohaldurile või registripidajale pensionifondi osakute vahetamiseks, pensionifondi osakute tagasivõtmisel saadud summa kandmiseks pensioni investeerimiskontole, pensioni investeerimiskontol oleva summa eest pensionifondi osakute omandamiseks või pensioni investeerimiskontol oleva summa teisele pensioni investeerimiskontole kandmiseks.

Lõikes 2 asendatakse viide osakuomanikule viitega isikule. Kui pensionikoguja kasutab pensioni investeerimiskontot ja tal ei ole enam ühegi pensionifondi osakuid, ei ole ta enam osakuomanik. Lõikesse on lisatud ka uued punktid 5² ja 5³, mille kohaselt saab avaldusel edaspidi märkida vajadusel ka pensioni investeerimiskonto numbrit, millele isik soovib kanda osakute vahetamisel tagasivõetud osakutele vastava summa või oma teisel pensioni investeerimiskontol oleva summa ning pensioni investeerimiskonto numbrit, millel oleva summa eest soovib isik omandada pensionifondi osakuid või mille ta soovib oma teisele

pensioni investeerimiskontole kanda. Ühtlasi täpsustatakse lõike 2 punktis 7, et isiku kinnitus tema valitud pensionifondi tingimustega nõustumise kohta tuleb esitada siis, kui isik soovib vahetamise tehingu tulemusel omandada just pensionifondi osakuid, mitte kanda raha oma pensioni investeerimiskontole.

Lõikes 3 asendatakse samuti viide osakuomanikule viitega isikule (kui pensionikoguja kasutab pensioni investeerimiskontot ja tal ei ole enam ühegi pensionifondi osakuid, ei ole ta enam osakuomanik).

Lõike 4 kolmandas lauses on asendatud viide pensionifondi osakute vahetamisele üldisema viitega lõikes 1 nimetatud tehingu tegemisele. Samuti on lõikes 5 asendatud viide pensionifondi osakute vahetamisele üldisema viitega vahetamise tehingule.

Lõikes 6 on sätestatud avalduse esitamise tähtajad. Neid tähtaegu eelnõuga ei muudeta. Seoses erinevate vahetustehingute lisandumisega on täpsustatud vaid tähtaegu puudutavate sätete sõnastusi – pensionifondi osakute vahetamise asemel räägitakse lakoonilisemalt vahetamise tehingutest.

Lõikes 8 on säilitatud põhimõte, et avalduse vormi annab ette registripidaja, kes peab tagama, et avaldusel on tähestikulises järjekorras ja võrdsetel alustel välja toodud kõikide kohustuslike pensionifondide ametlikud nimetused, mis on Finantsinspektsiooni veebilehel avaldatud ja mille tingimused on Finantsinspektsioonis registreeritud. Muudatusega laieneb selline kohustus ka pensioni investeerimiskonto kaudu investeerimise võimaluse esitlemisele avaldusel.

Paragrahv 26. Paragrahv reguleerib pensionifondi osakute vahetamise korda. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse on tervele paragrahvile antud uus sõnastus, sealhulgas muudetud paragrahvi pealkiri üldisemaks – „Vahetamise tehingu tegemise kord“. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõike 1 kohaselt, sõltuvalt konkreetsest tehingust, omandab isik vahetamise tulemusel vastavalt pensionifondi osakute tagasivõtmishinna või pensioni investeerimiskontol olnud summa eest vastava arvu valitud pensionifondi osakuid, tasudes viimaste eest sama päeva puhasväärtuse ulatuses või laekub isiku pensioni investeerimiskontole pensionifondi osakute tagasivõtmishinnale vastav summa või summa, mis vahetamise käigus isiku teiselt pensioni investeerimiskontolt üle kantakse. Pensionifondi osakute vahetamise puhul on see ka praegu nii.

Nagu praegu, korraldab registripidaja vahetamise tehingud, millega kaasneb pensionifondi osakute omandamine või tagasivõtmine, lõike 2 kohaselt koos pensionifondi depositeoriumiga. Sellised vahetamise tehingud, millega kaasnevad pensioni investeerimiskontoga seotud kanded, korraldab registripidaja koos krediidasutusega, kus pensioni investeerimiskonto avatud on.

Lõige 3 jätab kehtima põhimõtte, et kui pensionifondi, mille osakuid osakuomanik soovib vahetada, osakute tagasivõtmine on kogumispensionide seaduse § 23 lõikes 2 sätestatud asjaoludel keelatud, korraldab registripidaja vahetamise esimesel võimalusel pärast takistavate asjaolude äralangemist.

Samuti jätab lõige 4 kehtima põhimõtte, et kui kogumispensionide seaduse § 24 lõikes 5 sätestatud pensionifondi osakute vahetamise päeval on pensionifondi, mille osakuid avalduse esitanud isik soovib omandada, osakute väljalaskmine § 23 lõikes 2 sätestatud asjaoludel

keelatud, keeldub registripidaja tehingu tegemisest ja teavitab sellest viivitamata avalduse esitajat või kontohaldurit. Kontohaldur teavitab vahetamisest keeldumisest viivitamata avalduse esitanud isikut.

Eelnõu ei muuda ka seda, et vahetamise täpsemad tingimused ja kord kehtestatakse kogumispensionide seaduse § 12 lõike 3 alusel kehtestatava kohustusliku pensionifondi osakute korraga (lõige 5).

Paragrahvi 27 lõige 1. Paragrahv reguleerib pensionifondi osakute vahetamisel võetavat tagasivõtmistasu. Lõike 1 sõnastust on täpsustatud, et oleks selge, et see kohaldub, kui vahetamisel võetakse tagasi pensionifondi osakuid (eelnõuga lisandub vahetustehinguid, mis ei eelda pensionifondi osakute tagasivõtmist). Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 27¹. KoPS 2. peatükki lisatakse jagu 4¹, milles reguleeritakse makse tasumisest loobumist ja makse uuesti tasumist („Õigus makset tasuda või mitte tasuda“). Uus jagu sisustatakse kolme uue paragrahvi. Esimene neist käsitleb makse mitte tasumist.

Lõige 1 puudutab neid inimesi, kes on juba II sambaga liitunud ja teevad sissemakseid II sambasse. Kõik II sambaga liitunud inimesed saavad eelnõu kohaselt õiguse valida, kas jätkata II sambas raha kogumist või mitte. Kui inimene otsustab, et ei soovi enam raha koguda II sambas, on tal omakorda võimalik valida, kas lõpetada lihtsalt sissemaksete tegemine või võtta ka kogutud raha II sambast välja. Raha väljavõtmist reguleeritakse eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse §-s 43¹ ja §-des 52⁵ ja 52⁶. Paragrahvis 27¹ käsitletakse olukorda, mil II sambaga liitunud inimene soovib lihtsalt lõpetada sissemaksete tegemise. Pensioniks raha kogumise lõpetamine (makse mitte tasumine) eeldab vastava avalduse esitamist registripidajale või kontohaldurile.

See, millisest hetkest makse tasumine lõpetatakse või vastupidi – millisest hetkest hakatakse uuesti makset tegema, sõltub sellest, millal vastav avaldus kontohaldurile või registripidajale esitatakse. Lõige 2 sätestab, et makset saab mitte tasuda alates 1. jaanuarist, 1. maist või 1. septembrist, arvestades eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 27³ lõikes 5 sätestatud avalduse esitamise tähtaegu. Seega, kui avaldus esitatakse hiljemalt novembri lõpuks, ei tasuta makset alates järgmise aasta 1. jaanuarist, kui avaldus esitatakse hiljemalt märtsi lõpuks, ei tasuta makset sama aasta 1. maist alates ja kui avaldus esitatakse hiljemalt juuli lõpuks, ei tasuta makset sama aasta 1. septembrist alates (vt ka § 27³ lõike 5 selgitust).

Kohustusliku kogumispensioni makse peavad koos maksudega inimeste töötasudelt kinni tööandjad. Kui varem pidid tööandjad kontrollima oma uusi töötajaid, kes olid sündinud 1982. aastal ja varem, kas nad on liitunud II sambaga või mitte ning pidama arvestust noorte töötajate 18-aastaseks saamise üle, siis eelnõus esitatud muudatuste jõustumise järel tuleb tööandjatel hakata lisaks sellele veel kolmel korral aastas kõiki oma töötajaid kontrollima, et selgitada välja, kes makset tasub ja kes mitte. Kuivõrd avalduse esitamise tähtajad on 31. märts, 31. juuli ja 30. november, jäävad aprilli, augusti ja detsembri kuud tööandjatele vajalike kontrollide teostamiseks. Seda, kas inimene on kohustatud isik ja kas tal on makse tasumise kohustus või mitte, saab isikukoodi alusel kontrollida pensioniregistri pidaja (Pensionikeskus) veebilehel.

Lõikes 3 sätestatakse, et isikul ei tekigi makse tasumise kohustust, kui ta esitab kontohaldurile või registripidajale avalduse makse mitte tasumiseks enne oma 18-aastaseks saamise aasta 30. novembrit (avaldus ja selle esitamine on reguleeritud eelnõus esitatud §-s 27³). II sambas pensioni kogumine muutub küll vabatahtlikuks, kuid kehtima jääb põhimõte, et noored

tööturule sisenevad inimesed liidetakse automaatselt II sambaga. Kui nad saavad 18-aastaseks ja käivad tööl, hakkavad nad järgmise aasta jaanuarist automaatselt tegema ka II samba sissemaksid. Selleks, et sissemaksid mitte teha ja raha mitte koguda, tuleb esitada avaldus makse mitte tasumiseks. Lõikes 3 täpsustataksegi avalduse esitamist sellisel puhul, kus inimesel ei ole makse tasumise kohustust veel tekkinud. Kui inimene esitab hiljemalt oma 18-aastaseks saamise aasta 30. novembriks avalduse, et ta ei soovi II sambas osaleda (st teeb avalduse makse mitte tasumiseks), siis tal makse tasumise kohustust ei teki. Avalduse esitamine käib, nagu II sambas ikka, registripidajale või kontohalduri kaudu.

Lõikes 4 sätestatakse, et kui isik on korra II sambast lahkunud (ükskõik, kas lihtsalt lõpetanud maksete tegemise või võtnud ka raha välja II sambast) ja on seejärel otsustanud sambasse naasta ning teinud eelnõus esitatud käesoleva seaduse §-s 27² sätestatu kohaselt avalduse makse tasumiseks, saab ta vajadusel sissemaksete tegemise uuesti lõpetada, kui tema viimasest makse tasumise algusest on möödunud vähemalt 10 aastat. Seega, kui inimene soovib II sambast teist korda lahkuda (jällegi ükskõik, kas lõpetada lihtsalt sissemaksete tegemise või võtta II sambast ka raha välja) peab ta enne olema vähemalt 10 aastat sambas sees. Tegemist on kaaluka otsusega ja tuleb II sambaga liitunud inimestel hoolikalt läbi mõelda. Ajal, mil inimene ei tee sissemaksid II sambasse, laekub tema sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa kogu mahus I sambasse ja inimene omandab selle võrra rohkem õigusi I sambas. Kui raha võtta II sambast välja, siis selle raha kogumise ajal omandas inimene I sambas vähem õigusi ja neid õigusi tal selle perioodi kohta taastada ei ole võimalik. Seega saab ta II sambast raha väljavõtmise korral tulevikus ka lihtsalt vähem pensionit.

Vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse §-de 27² ja 27³ selgitusi.

Paragrahv 27². Uue jao teises paragrahvis reguleeritakse makse tasumist, kui maksete tasumine on vahepeal lõppenud. Kui inimene on otsustanud II sambas raha mitte koguda või võtnud ka seni kogutud raha välja, on tal eelnõu kohaselt võimalik ühel korral veel ümber mõelda. Inimene, kes on II sambast väljunud (ükskõik, kas koos rahaga või ilma), võib sambasse naasta. Selleks tuleb esitada kontohaldurile või registripidajale eelnõus oleva kogumispensionide seaduse §-s 27³ lõike 3 nimetatud avaldus makse tasumiseks. Kui inimene soovib hakata uuesti sissemaksid tegema, peab sambast lahkumisest olema möödunud vähemalt 10 aastat (lõige 1).

Kui inimene lõpetab II sambas sissemaksete tegemise, siis hakkab viidatud 10 aastat jooksva maksete tegemise lõppemisest. Kui inimene otsustab kohe II sambasse kogutud raha välja võtta, lõpetab see ka tema maksete tegemise ning viidatud 10 aastat hakkab jooksva ikka maksete tegemise lõppemisest.

Kui II sambaga liitunud inimene on võtnud raha II sambast välja, ei saa ta esitada avaldust makse mitte tegemiseks, sest tema maksete tegemine on juba lõppenud. Teistpidi – kui inimene otsustab esialgu lõpetada lihtsalt sissemaksete tegemise ja teeb vastava avalduse, kuid soovib hiljem siiski ka kogutud raha välja võtta, siis saab ta esitada avalduse raha väljavõtmiseks. Et maksete tegemine on tema jaoks juba lõppenud, ei oma raha väljavõtmine nüüd tema jaoks maksete tegemise mõttes enam tagajärge. Lõikes 1 sätestatud 10 aastat hakatakse lugema siiski maksete tegemise lõppemisest. Kui inimene võtab selle 10 aasta sees ka raha välja, siis tema jaoks need 10 aastat ei pikene. Kui ta on 10 aastat mitte teinud II sambasse sissemaksid, saab ta soovi korral esitada avalduse makse tegemiseks ja hakata II sambas uuesti raha koguma.

Vaata ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 43¹ selgitusi.

Nagu makse mitte tasumise puhul, tekib makse tasumiseks avalduse esitanud isikul lõike 2 kohaselt õigus (ja kohustus) tasuda makset alates 1. jaanuarist, 1. maist või 1. septembrist, sõltuvalt sellest, millal ta avalduse esitab (vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 27³ lõike 5 selgitusi).

Lõikes 3 on täpsustatud, et isik, kes on hakanud makset tasuma, sest on esitanud avalduse makse tasumiseks, kuid on pärast seda esitanud uuesti avalduse makse mitte tasumiseks või võtnud uuesti raha II sambast välja ehk on lahkunud II sambast teist korda, ei saa enam esitada avaldust makse tasumiseks ja tal ei teki enam võimalust II sambasse sissemaksid teha.

Seega tuleb II sambaga liitunud inimestel oma otsus II sambast lahkuda (kas lihtsalt sissemaksed lõpetada või fondist raha välja võtta) väga hoolikalt läbi mõelda. Eesmärgiks on kokkuvõttes, et inimesed, kes peavad pensioni kogumist II sambas oluliseks, kogumist jätkaksid, aga inimesed, kes ei soovi II sambas osaleda, saaksid väljuda. Viimane tähendabki raha väljavõtmist ja maksete tegemise lõpetamist. Et sambast saab lahkuda nii raha välja võttes kui lõpetades lihtsalt sissemaksed, saab lahkumine toimuda vastavalt „ühe sammuna“ või „kahe sammuna“. „Ühe sammuna“ lahkub inimene siis, kui ta võtab II sambast raha välja. Raha väljavõtmine lõpetab automaatselt ka sissemaksete tegemise. „Kahe sammuna“ saab II sambast lahkuda siis, kui inimene otsustab esmalt lihtsalt sissemaksete tegemise lõpetada, kuid raha välja ei võta. Nüüd on tal võimalik hiljem soovikorral ka raha välja võtta. Sissemaksete tegemine oli tema jaoks aga juba lõppenud. Igal juhul tuleb siin arvestada, et uuesti makseid tasuma hakata on tal võimalik veel vaid ühel korral. Selleks peab tema makse tasumise lõppemisest olema lõike 1 kohaselt möödunud vähemalt 10 aastat ja ta peab esitama avalduse makse tasumiseks.

Kui inimene on otsustanud II sambas uuesti raha koguma hakata, siis on tal pensioni kogumise ajal veel üks kord võimalik otsustada sambast lahkumise kasuks, seda läbi sissemaksete tegemise lõpetamise või läbi raha väljavõtmise. Kui ta seda õigust teist korda kasutab, siis rohkem ta II sambas enam raha koguda ei saa. Ta jääbki I samba kliendiks ja kui II sambast on raha ka välja võetud, saab tulevikus pensionile jäädes vaid I samba pensionit.

Lõikes 4 täpsustatakse, et kui inimene on esitanud avalduse makse tasumiseks, loetakse teda makse tasumise taastumisest arvates jälle kohustatud isikuks kogumispensionide seaduse tähenduses.

Seda, kas inimene on kohustatud tasuma II samba makset, kontrollib tema tööandja, kes nii kogumispensionit makset kui makse tema töötasult kinni peab (lõige 5).

Paragrahv 27³. Uue jao kolmas paragrahv reguleerib avaldust makse tasumiseks või mitte tasumiseks. Nagu II samba puhul üldiselt, sätestab lõige 1, et ka makse tasumiseks või mitte tasumiseks võib avalduse esitada isik, kes on vähemalt 18 aastat vana. Seadusliku esindaja kirjalikul nõusolekul võib makse mitte tasumiseks avalduse esitada ka vähemalt 16-aastane isik. Sellist erisust ei ole tarvis makse tasumise avalduse esitamiseks. Niivõrd noorel isikul ei saa tekkida olukorda, kus ta tahaks tasuda makset ja kus makse mitte tasumisest oleks juba möödunud 10 aastat. Makset saab II sambas tasuma hakata siis, kui inimene on saanud 18-aastaseks (sissemakseid hakatakse tegema II sambaga liitunud inimese 18-aastaks saamisele järgneva aasta 1. jaanuarist). Nooremale kui 18-aastasele isikule avalduse esitamiseks seadusliku esindaja kirjaliku nõusoleku andmisel ei ole vajalik perekonnaseaduse § 131 lõikes 1 ega § 188 lõikes 1 sätestatud kohtu nõusolek (lõige 2). Nii on see ka näiteks valikuavalduse või kohustusliku pensionifondi osakute vahetamise avalduse puhul praegu.

Lõikes 3 reguleeritakse andmeid, mis peavad makse tasumise või mitte tasumise avaldusel esitatud olema. Avaldusel tuleb märkida isikuandmed (nimi, isikukood) ja kontaktandmed, samuti see, kuidas inimene soovib, et pensioniregistri pidaja talle edaspidi teateid saadab, kui see vajalikuks peaks osutama.

Nagu teiste II samba avalduste puhul, annab ka makse tasumise või mitte tasumise avalduse vormi ette pensioniregistri pidaja ning selle avalduse suhtes kohaldatakse KoPS §-s 16 sätestatud (lõige 4).

Lõikes 5 on kehtestatud avalduse esitamise tähtajad. Tähtajad on samad nii makse tasumiseks kui mitte tasumiseks avalduse esitamisel ning on tuttavad pensionifondi osakute vahetamisest. Nimelt peab nõuetele vastav avaldus olema esitatud ja avalduses märgitud andmed registripidajale laekunud hiljemalt 30. novembril vastavalt makse tasumiseks või mitte tasumiseks alates 1. jaanuarist; hiljemalt 31. märtsil vastavalt makse tasumiseks või mitte tasumiseks alates 1. maist ning hiljemalt 31. juulil vastavalt makse tasumiseks või mitte tasumiseks alates 1. septembrist.

Lõige 6 annab inimestele võimaluse oma otsust muuta ilma, et peaks ära ootama nõ järgmise avalduse esitamise vooru. Kui II sambaga liitunud inimene mõtleb ümber ja jõuab enne sama vooru avalduste esitamise tähtaega esitada uue avalduse, millega „kirjutab üle“ varem esitatud avalduse, siis tema esimene avaldus käiku ei lähe. Näiteks esitatakse veebruaris avaldus makse mitte tasumiseks, avalduse esitanud isik mõtleb ümber ja soovib makset siiski tasuda. Nüüd saab ta kuni 31. märtsini teha uue avalduse, milles avaldab soovi makset tasuda. Avalduste tähtaeg saabub 31. märtsil ja aluseks võetakse viimane avaldus, mille inimene esitas. Seega ei lõpetata konkreetsel juhul makse tegemist 1. maist.

Nagu teiste II samba avalduste puhul, on ka makse tasumise või mitte tasumise avalduse puhul eraldi reguleeritud avalduse vastuvõtmisest keeldumist. Lõike 7 kohaselt keeldub registripidaja makse tasumiseks või mitte tasumiseks avalduse vastuvõtmisest, kui temale esitatud või kontohalduri kaudu edastatud avaldus ei vasta samas paragrahvis sätestatud nõuetele, avaldusel märgitud isikukood on vigane või avalduse on esitanud isik, kellel ei ole avalduse esitamiseks õigust. Registripidaja keeldub kontohalduri kaudu edastatud avalduse vastuvõtmisest ka juhul, kui selle avalduse esitamise kuupäev on varasem registripidaja poolt juba vastuvõetud avalduse esitamise kuupäevast. Kui registripidaja keeldub avalduse vastuvõtmisest, teavitab ta avalduse esitanud isikut või kontohaldurit (kui avaldus esitati kontohalduri kaudu), edastades vastava veateate (lõige 8). Veateade peab sisaldama avalduse vastuvõtmisest keeldumise alust ja põhjendust ning veateate edastamise kuupäeva (lõige 9). Nii on see ka teiste II samba avalduste puhul (alused võivad pisut erineda, sõltuvalt avaldusega seotud konkreetse tehingu tingimustest).

Seaduse 2. peatüki 5. jao pealkiri. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja jõustub 1. jaanuaril 2021. Jao pealkiri muudetakse üldisemaks, et see hõlmaks lisaks pensionifondi osakutele ka muud vara (raha pensioni investeerimiskontol ja selle eest soetatud finantsvara). Jao uueks pealkirjaks on „Kohustusliku kogumispensionivara pärimine ja päritud vara kasutamine“.

Paragrahvi 28 pealkiri ning lõiked 1, 2 ja 2¹. Muudatused on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja jõustuvad 1. jaanuaril 2021. Paragrahvi pealkiri on muudetud üldisemaks, et hõlmata erinevat II samba vara – „Kohustusliku kogumispensionivara pärimine“.

Lõikeid 1 ja 2 muudetakse, et täpsustada, mida on võimalik teha päritud pensioni

investeerimiskontol oleva raha või selle kaudu soetatud finantsvaraga. Pensionifondi osakute puhul ei muutu midagi. Osakuomaniku surma korral lähevad osakud üle pärijale ning pärijal on õigus kanda päritud osakud oma pensionikontole või tagasi võtta (raha välja võtta). Nüüd kui pärandvara hulgas võib sisalduda ka raha, mis on pensioni investeerimiskontol või selle konto kaudu soetatud finantsvara, on täpsustatud, mida pärija selle varaga teha saab. Sisult tekivad siin pärijal samad võimalused, mis on päritud pensionifondi osakute puhul. Pensioni investeerimiskontot kasutanud isiku surma korral lähevad tema pensioni investeerimiskontol olev raha ja selle eest soetatud finantsvara üle pärijale ning pärijal on õigus kanda pensioni investeerimiskontol olev päritud summa oma pensioni investeerimiskontole või see välja võtta kogumispensionide seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Säilib põhimõte, et avaldus on ühepoolne tehing tsiviilseadustiku üldosa seaduse tähenduses.

Uues lõikes 2¹ on täpsustatud, et päritud kohustusliku kogumispensionide vara hulgas sisalduva pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara registreerimine pärija pensioni investeerimiskontoga seotud väärtpaberikontole, sõlmitud finantsvara lepingus pärija poolt surnud isiku asemele astumine või finantsvara võõrandamine ja sõlmitud finantsvara lepingu lõpetamine toimuvad kõik pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega sõlmitud lepingus või sõlmitud finantsvara lepingus (näiteks pensioni investeerimiskonto kaudu sõlmitud investeerimiskontoga elukindlustusleping) sätestatu kohaselt. Ehk teisisõnu, siin tuleb pärijal suhelda pensioni investeerimiskonto avanud pangaga. Pensioniregistri pidajal, kes muidu üldiselt korraldab II samba tehingute tegemist (osakute vahetamine, raha väljamaksmine pensionifondist, päritud osakute pärija pensionikontole kandmine või nende osakute tagasivõtmine) puuduvad andmed pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara kohta ja võimalused selle varaga seotud tehingute tegemist korraldada.

Paragrahvi 29 pealkiri ja lõike 1 preambula. Paragrahv reguleerib osakute ülekandmist pensionikontole. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse on paragrahvi pealkiri muudetud üldisemaks („Kohustusliku kogumispensionide vara ülekandmine pärijale“), samuti lõike 1 preambula, kus pärandvara hulka kuuluvate pensionifondi osakute pärija pensionikontole kandmise asemel viidatakse üldisemalt päritud kohustusliku kogumispensionide vara ülekandmisele. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 30 lõige 3 (jõustub 1. juulil 2020). Esmalt lisatakse paragrahvi uus lõige, milles täpsustatakse, et pärandvara hulka kuuluvate osakute tagasivõtmist pärija poolt ei loeta osakute tagasivõtmiseks ega väljamakse saamiseks eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 43¹ tähenduses. Eelnõu annab II sambaga liitunud inimestele õiguse oma seni kogutud raha pensionifondidest välja võtta. Raha väljavõtmine on seotud omakorda erinevate piirangutega (näiteks see, et raha väljavõtmine lõpetab ka maksete tegemise ning makseid ei saa uuesti tegema hakata enne kümne aasta möödumist või piirang, et kogutud raha saab välja võtta kuni kahel korral ning pärast viimast inimene II sambas enam raha koguda ei saagi), mida aga ei ole asjakohane kohaldada raha väljavõtmisele, mis toimub osakute pärimise olukorras. Uus lõige §-s 30 sätestabki, et pärimisega seotud raha väljamaksmist ei käsitleta § 43¹ kohase raha väljavõtmisena.

Paragrahv 30 (jõustub 1. jaanuaril 2021). Kui esmalt lisatakse eelnõuga §-i 30 üks uus lõige (jõustumisega 1. juuli 2020), siis hilisema jõustumisega antakse kogu paragrahvile uus sõnastus. Paragrahvile uue sõnastuse andmine on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ning need muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021. Paragrahv reguleerib osakute tagasivõtmist. II samba vara laienemisega on paragrahvi pealkirja muudetud – uueks pealkirjaks on „Osakute tagasivõtmine ja väljamakse tegemine“. Ka osakute tagasivõtmine tähendab pärijale väljamakse tegemist, kuid lisaks reguleeritakse uues sõnastuses paragrahvis ka pensioni investeerimiskontol oleva päritud raha väljamaksmist ning

päritud finantsvara võõrandamise tulemusel raha väljavõtmist.

Lõike 1 kohaselt võib pärija võtta pärandvara hulka kuuluvad osakud tagasi ja võtta pensioni investeerimiskontol oleva päritud raha välja ühe aasta jooksul pärast seda, kui on tõestatud pärimistunnistus tema pärimisõiguse kohta. Sama tähtaega kohaldatakse pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud päritud finantsvara võõrandamise ja finantsvara soetamisel sõlmitud lepingu lõpetamise suhtes. Üheaastane tähtaeg kehtib raha väljamaksmise puhul ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõike 2 sõnastus muudetakse üldisemaks, et see hõlmaks päritud pensionifondi osakute kõrval ka pensioni investeerimiskontoga seotud päritud raha ja finantsvara. Selleks viidatakse üldiselt kohustusliku kogumispensionide vara ülekandmisele.

Lõikes 3 taasesitatakse eelnõuga muudatusega, mis jõustub 1. juulil 2020, paragrahvi lisatav lõige 3 (vt selgitust § 30 täiendamisest lõikega 3).

Paragrahvi 31 pealkiri ja lõiked 1, 1¹, 3, 4 ja 7. Muudatused on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II samasse ja jõustuvad 1. jaanuaril 2021. Vastavalt muudetakse paragrahvi pealkirja – „Kohustusliku kogumispensionide vara ülekandmise ja väljamakse tegemise kord“.

Lõike 1 preambula sõnastusse lisatakse viited pensioni investeerimiskontol oleva summa pärija pensioni investeerimiskontole kandmisele või väljavõtmisele. See tuleb pärijal, nii päritud pensionifondi osakute kandmiseks oma pensionikontole või nende tagasivõtmiseks, kui pensioni investeerimiskontol oleva päritud summa oma pensioni investeerimiskontole kandmiseks või välja võtmiseks esitada registripidajale kontohalduri vahendusel vastav avaldus.

Andmed, mis peavad olema avaldusel märgitud, on loetletud samuti lõikes 1. Eelnõuga lisatakse sinna kolm uut punkti – 6¹–6³, et avaldusel oleks märkida pensioni investeerimiskonto numbreid, mis on vajalikud päritud summa kandmiseks ühelt pensioni investeerimiskontolt teisele või päritud summa pärandaja pensioni investeerimiskontolt väljavõtmiseks. Punkti 6¹ kohaselt tuleb avaldusel märkida pärandvara hulka kuuluva pensioni investeerimiskonto number ja krediitiasutuse ärinimi, kus konto on avatud ning summa, mille pärija soovib sellel kontol olevast rahast oma pensioni investeerimiskontole kanda. Punkti 6² kohaselt tuleb avaldusel märkida pärandvara hulka kuuluva pensioni investeerimiskonto number ja krediitiasutuse ärinimi, kus konto on avatud ning summa, mille pärija soovib sellel kontol olevast rahast välja võtta. Punkti 6³ kohaselt tuleb avaldusel märkida pärija pensioni investeerimiskonto number ja krediitiasutuse ärinimi, kus konto on avatud, kui ta soovib pärandvara hulka kuuluva pensioni investeerimiskontol oleva päritud raha kandmist oma pensioni investeerimiskontole.

Punktis 7 täpsustatakse, et avaldusel tuleb märkida pärija pangakonto number ja krediitiasutuse ärinimi, kus pangakonto on avatud, ka siis, kui ta soovib pensioni investeerimiskontol oleva päritud raha välja võtta.

Et lisaks pensionifondi osakutele võib pärandvara hulgas olla ka pärandaja pensioni investeerimiskontol olev raha või selle konto kaudu soetatud finantsvara, asendatakse lõikes 1¹ spetsiifiline viide pensionifondi osakutele üldisema viitega kohustusliku kogumispensionide varale.

Lõikes 3 sätestatakse, et päritud pensionifondi osakute tagasivõtmise või kandmise pärija

pensionikontole, samuti pärandvara hulka kuuluva pensioni investeerimiskontol oleva raha pärija pensioni investeerimiskontole kandmise või selle pärijale väljamaksmise korraldab registripidaja kolme tööpäeva jooksul lõikes 1 sätestatud dokumentide saamisest arvates vastavalt õigusaktidele, pensionifondi tingimustele ning registripidaja poolt pensionifondivalitseja ja deponooriumiga või pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega sõlmitud lepingule. Pensionifondi osakute tagasivõtmise või pärija pensionikontole kandmise puhul on see ka praegu nii.

Lõikes 4 täpsustatakse neljandat lauset seoses pensioni investeerimiskonto lisandumise ja sellel oleva raha või konto kaudu soetatud finantsvara võimaliku kuulumisega pärandvara hulka. Nimelt tuleb nii pensionifondi osakute kandmiseks pärija pensionikontole või nende tagasivõtmiseks, kui pensioni investeerimiskontol oleva summa pärija pensioni investeerimiskontole kandmiseks või välja võtmiseks pärijal esitada uus nõuetekohane avaldus, kui registripidaja on esialgu esitatud avalduse vastuvõtmisest keeldunud. Registripidaja keeldub avalduse vastuvõtmisest, kui avaldus ei vasta kogumispensionide seaduses sätestatud nõuetele.

Pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara kohta puuduvad registripidajal andmed, samuti võimalused korraldada selle vara ümberregistreerimist pärija pensioni investeerimiskontole või vara võõrandamist, et teostada väljamakse pärijale. Kui pensioni investeerimiskonto kaudu on sõlmitud finantsvara leping tulumaksuseaduse § 17¹ tähenduses (näiteks on sõlmitud investeerimisriskiga elukindlustusleping), siis puudub registripidajal võimalus ka korraldada pärija astumist surnud isiku asemele selles lepingus. Uues lõikes 7 sätestatakse, et päritud kohustusliku kogumispensionide vara hulgas sisalduva pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara registreerimiseks pärija pensioni investeerimiskontoga seotud väärtpaberikontole, sõlmitud finantsvara lepingus surnud isiku asemele astumiseks või finantsvara võõrandamiseks ja sõlmitud finantsvara lepingu lõpetamiseks tuleb pärijal esitada vastav korraldus pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusele või sõlmitud finantsvara lepingu vastaspoolele. Seega ei pruugi II samba vara pärimisel piisata kogumispensionide seaduse § 31 kohase avalduse esitamisest kontohaldurile, et pärija saaks kõiki oma päritud II samba vara suhtes kehtivaid õigusi rakendada.

Paragrahvi 35 lõige 1¹. Paragrahv reguleerib osakuomanikele uute osakute väljalaskmise korda olukorras, kus Finantsinspeksioon on tuvastanud investeerimisfondide seaduses, pensionifondi tingimustes või prospektis sätestatud investeerimispiirangu rikkumise ja on alust arvata, et see rikkumine on põhjustanud kahju pensionifondi osakuomanikule, ning pensionifondivalitseja on kohustatud pensionifondi osakuomanikule tekitatud kahju hüvitama. Seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega võib II sambaga liitunud isik olla küll jätkuvalt osakuomanik (ta on jätnud varem kogutud raha või sellest osa pensionifondi), kuid tema jooksvad maksed võivad laekuda pensionifondi asemel pensioni investeerimiskontole. Lisatavas lõikes 1¹ sätestataksegi, et kui kahju kannatanud osakuomaniku makse laekub või laekus viimati tema pensioni investeerimiskontole, hüvitatakse kahju vastavas suuruses summa ülekandmisega tema pensioni investeerimiskontole. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 37 lõiked 2¹ ja 8 ning lõike 3 punktid 6, 6¹ ja 8. Paragrahv reguleerib pensionifondi osakute omandamist pensionifondi likvideerimise korral. Muudatused on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Kui üldiselt omandab osakuomanik pensionifondi likvideerimisel jaotamisele kuuluva raha eest tema osale vastava arvu tema poolt valitud uue või valiku tegemata jätmise korral

registripidaja poolt paragrahvi 37 alusel kindlaks määratud või loositud uue pensionifondi osakuid, siis lõikes 2¹ on sellest tehtud erand ja sätestatud, et isik võib uue pensionifondi valimise asemel määrata käesolevas paragrahvis sätestatud korras, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast kantakse tema pensioni investeerimiskontole.

Lõikes 3 on reguleeritud avalduse vormi, millega osakuomanik valib omale likvideeritud pensionifondi asemele uue pensionifondi. Seoses pensioni investeerimiskonto lisandumisega võib isik määrata ka, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast tuleb kanda tema pensioni investeerimiskontole. Selleks lisatakse punktiga 6¹ avaldusel esitatavate andmete hulka pensioni investeerimiskonto number, juhuks, kui isik soovib, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast kantakse tema pensioni investeerimiskontole. Omakorda sellega seoses täpsustatakse punktis 6, et avaldusel tuleb märkida valitud uue pensionifondi nimetus, kui isik soovib, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast kantakse tema valitud pensionifondi, st ta pole valinud pensioni investeerimiskontot. Samuti täpsustatakse punktis 8, et kinnitus valitud uue pensionifondi tingimustega nõustumise kohta tuleb esitada juhul, kui isik soovib, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast kantakse tema valitud pensionifondi.

Lõike 6 kohaselt loosib registripidaja osakuomanikule uue pensionifondi, kui ta ei ole esitanud lõikes 3 sätestatud avaldust uue pensionifondi määramiseks ning pole pensionifondi, kuhu tema makse laekuks või peaks laekuma või kui selleks pensionifondiks on likvideeritav pensionifond. Lõige 7 reguleerib, millise aja jooksul tuleb pensionifond loosida. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse võib isiku makse aga laekuda pensioni investeerimiskontole. Seepärast täpsustatakse lisatavas lõikes 8, et eelpool viidatud lõikeid 6 ja 7 ei kohaldata, kui avalduse tähtaegselt esitamata jätnud osakuomaniku makse laekub või peaks laekuma tema pensioni investeerimiskontole. Sellisel juhul kannab registripidaja osakuomaniku osa jaotamisele kuuluvast rahast tema pensioni investeerimiskontole.

Paragrahvi 38 lõige 7. Paragrahv reguleerib likvideeritud pensionifondi osakute kustutamist ja uue pensionifondi osakute väljalaskmist. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja pensionikogujate võimalusega teha sissemakseid pensionifondi asemel pensioni investeerimiskontole täpsustatakse lisatavas lõikes 7, et uute pensionifondi osakute väljalaskmist ei toimu § 37 lõigetes 2¹ ja 8 sätestatud juhtudel ning registripidaja kannab osakuomanikele vastava osa jaotamisele kuuluvast rahast nende pensioni investeerimiskontodele, arvestades lõikes 2 sätestatud tähtaega. Mõeldud on juhtusid, kus isik on esitanud avalduse ja määranud seal, et tema osa jaotamisele kuuluvast rahast kantakse tema pensioni investeerimiskontole või kus isik on jätnud avalduse küll tähtaegselt esitamata, kuid tema makse laekub või peaks laekuma tema pensioni investeerimiskontole. Nendel juhtudel kantakse pensionifondi likvideerimisel neile isikutele jaotamisele kuuluv osa nende pensioni investeerimiskontodele. Registripidaja teeb seda lõike 2 kohaselt esimesel võimalusel, kuid hiljemalt järgmisel tööpäeval pärast jaotamisele kuuluva summa laekumist registripidaja kontole. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 39 lõike 2 teine lause. Paragrahv reguleerib sissemakseid pensionifondi likvideerimise korral. Lõike 2 kohaselt omandab osakuomanik alates § 37 lõikes 7 sätestatud uue pensionifondi loosimise päevale järgnevast päevast § 39 lõikes 1 nimetatud vahendite ja järgnevate sissemaksete eest § 37 lõikes 2 sätestatud avalduses märgitud või § 37 lõigetes 5–7 sätestatud alustel kindlaks määratud uue pensionifondi osakuid. Lõikesse lisatakse uus lause, milles täpsustatakse, et eeltoodut ei kohaldata isiku suhtes, kes on määranud, et tema makse laekub pensioni investeerimiskontole. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 40 pealkiri ja lõige 3 (jõustuvad 1. juulil 2020). Paragrahv 40 on kohustusliku kogumispensioni väljamaksete jao esimene paragrahv. Selles reguleeritakse õigust

kohustuslikule kogumispensionile. Eelnõuga antakse kõigile II sambaga liitunud inimestele õigus ka pensioni kogumise ajal raha pensionifondist välja võtta. Varem maksti raha pensionifondist välja, kui II sambaga liitunud inimene oli jõudnud vanaduspensionieale. Seoses selle uue õigusega antakse paragrahvile 40 uus pealkiri – „Kohustusliku kogumispensionide väljamaksete ja õigus kohustuslikule kogumispensionile“ – ning paragrahvi lisatakse lõige 3, mis ütleb, et lõikes 1 nimetatud juhtudel (st kui inimene pole veel vanaduspensioniealine) on osakuomanikul õigus taotleda väljamakset pensionifondist eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatud tingimustel ja korras (vt ka § 43¹ selgitusi).

Paragrahv 40 (jõustub 1. jaanuaril 2021). Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja muudatustega õiguse tekkimises kohustuslikule kogumispensionile muudetakse paragrahvi 40 kõiki lõikeid (ka lõiget 3, mis eelnõusse alles eelnõuga lisatakse). Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 sätestatakse, et ka isikul, kelle makse laekub või laekus pensioni investeerimiskontole tekib õigus kohustuslikule kogumispensionile. Praegu saab õigus kohustuslikule kogumispensionile tekkida vaid inimesel, kellel on pensionifondi osakuid (osakuomanik).

Eelnõuga muudetakse ka seda, millal inimesel kohustuslikule kogumispensionile õigus tekib. Seni on II samba pensioniiga olnud sama, mis riikliku vanaduspensionipuhul. 12. detsembril 2018. aastal vastuvõetud riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega muudeti kogumispensionide seaduse § 40 lõiget 1 ja lubati lisaks vanaduspensionieale jõudmisele II sambaga liitunud inimestel II sambast raha välja võtma hakata riikliku pensionikindlustuse seaduse § 9¹ sätestatud paindliku vanaduspensioniea määramise järel. Muudatus pidi jõustuma 2021. aasta 1. jaanuaril. Eelnõuga tunnistatakse viidatud kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 muudatus riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduses kehtetuks (vt ka eelnõu § 4) ning lubatakse lihtsuse huvides inimestel II sambast pensionieale jääda siis, kui inimesel on vanaduspensionieale jõudmiseni jäänud lihtsalt viis aastat või sellest vähem. Seega ei pea II sambast varem pensionieale minemiseks võtma I sambast välja paindlikku vanaduspensioniea, samuti ei sõltu see, mitu aastat enne riiklikku vanaduspensionieale jõudmist võib II sambast pensioniea varem välja võtma hakata, enam sellest, milline on selle inimese I samba staaž (ehk kaua ta on töötanud). Kõik II sambaga liitunud inimesed võivad II sambast minna pensionieale, kui nad on vanaduspensionieas või kui neil on jäänud kuni 5 aastat sellesse ikka jõudmiseni. Muudatus annab täiendavat paindlikkust II sambaga liitunud inimestele (II samba pensionieale varem jäämine ei eelda I samba pensioniea varasemat väljavõtmist ehk paindliku vanaduspensioniea määramist). Samuti ei pea registripidaja kontrollima seda, kas inimesel, kes soovib II sambast pensioniea võtma hakata, on määratud paindlik vanaduspension I sambas.

Lisaks II samba pensioniea varasemaks toomisele antakse eelnõuga II samba liitunud inimestele õigus II sambast pensioniea saada ka siis, kui puudub töövõime. Kui II sambaga liitunud inimesel tuvastatakse töövõime puudumine, tekib tal õigus kasutada ka oma II samba vara ja seda ei loeta raha väljavõtmiseks eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 43¹ tähenduses.

Kui inimesel puudub töövõime või tal on tekkinud vanuse tõttu õigus kohustuslikule kogumispensionieale, siis kohalduvad temale tehtavate pensioniea väljamaksete puhul soodsamad maksureeglid kui raha väljavõtmisele pensioniea kogumise ajal. Nii on see ka III sambas. Maksustamist puudutavat vaata eelnõu § 6 selgituste juurest.

Lõikes 2 on sätestatud, kuidas II sambast raha välja makstakse, kui inimesel puudub töövõime või tal on tekkinud vanuse tõttu õigus kohustuslikule kogumispensionile. Nagu ka varem, makstakse ikka pensioni välja kindlustusandjaga sõlmitud pensionilepingu alusel, pensionifondivalitsejaga kokkulepitud fondipensionina või tehakse ühekordne väljamakse pensionifondist. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse on lõikes 2 täpsustatud, et ühekordse väljamakse võib kogumispensionile saamiseks teha ka pensioni investeerimiskontolt.

Lõikes 3 on taasesitatud 1. juulil 2020 jõustuva muudatusena §-i 40 lisatud lõige 3. Täpsustatud on vaid seda, et eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 43¹ kohane õigus võtta II sambast raha välja pensioni kogumise ajal (st § 40 lõikes 1 nimetatata juhtudel) on lisaks osakuomanikule ka isikul, kelle makse laekub või laekus pensioni investeerimiskontole.

Paragrahvi on lisatud uus lõige 4, mille kohaselt vahetab pensioniregistri pidaja andmeid Sotsiaalkindlustusameti ja Töötukassaga, et tuvastada, kas isikul on tekkinud lõike 1 kohaselt õigus kohustuslikule kogumispensionile. Eelkõige on siin silmas peetud andmevahetust, et tuvastada, kas isikul on puuduv töövõime või mitte.

Paragrahvi 41 kehtetuks tunnistamine. Paragrahv reguleerib pensionilepingut puudutavaid üldsätteid. Kui seni tuli II sambast pensioni saamiseks sõlmida kindlustusandjaga pensionileping ning vaid juhtudeks, kus raha oli kogutud liiga vähe, et seda eluaegse pensionina välja maksta, olid ette nähtud tähtajaline pension (fondipensionile väljamaksed pensionifondidest või tähtajalisena sõlmitud pensionileping) ja väga väikeste summade puhuks ühekordne väljamakse, siis eelnõu muudab II sambast pensioni maksmise korraldust – II sambaga liitunud inimene, kes jääb pensionile, saab edaspidi ise valida, mil moel oma kogutud raha kasutama hakkab. Pensionile jääv inimene võib sõlmida eluaegset pensioni pakkuva pensionilepingu, aga võib valida selle asemel ka tähtajalise pensioni või võtta kogutud summa hoopis korraga välja. Sellest tulenevalt muutuvad kogumispensionide seaduse §-s 41 asjakohatuks lõiked 4–7, mis arvestavad, et pensionileping on üldiselt ainus, mille alusel II sambast pensioni makstakse ning reguleerivad erisusi (raha on kogutud vähem kui 50-kordse rahvapensionile määra² suuruses summas või rohkem kui 700-kordse rahvapensionile määra suuruses summas).

Eelnõuga tunnistatakse § 41 kehtetuks. Pensionilepingu definitsioon (lõige 1), kindlustusandjale pensionilepingu sõlmimise õigust andvad tingimused (lõige 2) ning pensionifondi osakute tagasivõtmist ja kindlustusmakse tasumist puudutav üldine regulatsioon (lõige 3) taasesitatakse uues sõnastuses §-s 45.

Paragrahvi 42 lõigete 3 ja 4 kehtetuks tunnistamine (jõustuvad 1. juulil 2020). Paragrahv reguleerib fondipensionit puudutavaid üldsätteid. Lõiked 3 ja 4 sätestavad tingimused, mille korral on II sambast lubatud raha välja võtta fondipensionina – kui raha on eluaegse pensioni maksmiseks kogutud liiga vähe või kui kogutud summa on väga suur ja sellest omakorda on piisava summa eest juba pensionileping sõlmitud (osakuomanikul on õigus kokku leppida fondipension, kui tema kogutud summa on väiksem kui 50-kordne rahvapensionile määr, samuti kui tal on juba üks või mitu pensionilepingut, mille kindlustusmaksete summa vastab vähemalt 700-kordsele rahvapensionile määr). Eelnõu lubab II sambaga liitunud inimestel pensionile jäädes valida, kuidas kogutud raha kasutama hakata ja seda sõltumata kogutud summa suuruselt. Lõiked 3 ja 4 tunnistatakse seetõttu kehtetuks.

² Alates 2019. aasta 1. aprillist on rahvapensionile määr 205 eurot ja 21 senti.

Paragrahvi 42 kehtetuks tunnistamine (jõustub 1. jaanuaril 2021). Eelnõus on esitatud veel teine paragrahvi 42 puudutav muudatus – kui 1. juulil 2020 jõustuva muudatusega tunnistatakse kehtetuks vaid lõiked 3 ja 4, siis 1. jaanuaril 2021 jõustuma planeeritud muudatusega tunnistatakse kehtetuks terve paragrahv. Alles jääva paragrahvi kehtetuks tunnistamine on seotud 1. jaanuaril 2021 jõustuva muudatusega, millega antakse tervele §-le 52³ uus sõnastus. Sätted, mis varem olid §-s 42, viiakse selle muudatusega üle §-i 52³.

Paragrahv 43. Paragrahv reguleerib ühekordset väljamakset. Muudatusega antakse tervele paragrahvile uus sõnastus. Kui seni on oma kogutud raha korraga saanud välja võtta II sambaga liitunud inimesed, kelle kogutud summa ei ületa 10-kordset rahvapensioni määra, siis eelnõu kohaselt muutub ühekordne väljamakse kättesaadavaks kõigile pensionile jäävatele inimestele, sõltumata nende kogutud summa suurusest.

Ühekordne väljamakse jääb üheks võimalikuks raha väljavõtmise variandiks pensionieas. Seetõttu sätestab lõige 1, et kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 1 nimetatud isikul (osakuomanik, kes on jõudnud riikliku pensionikindlustuse seaduses sätestatud vanaduspensioni ikka) on pensionifondist ühekordse väljamakse saamiseks õigus nõuda kõigi osakute või neist osa tagasivõtmist ning neile vastava summa korraga väljamaksmist. Kui varem maksti ühekordse väljamaksega alati välja kogu II sambasse kogutud summa, siis eelnõu lubab osakuomanikul endal määrata, millise summa ta korraga välja võtta soovib. Kui osakuomanik soovib võib ta osa raha pensionifondi jätta ning hiljem uue avalduse ühekordse väljamakse saamiseks esitada. Samuti on võimalik nüüd kombineerida ühekordset väljamakset mõne teise pensioni saamise viisiga – tähtajalise või eluaegse pensioniga – võtta osa rahast korraga välja ja sõlmida ülejäänud raha eest näiteks eluaegset pensioni pakkuv pensionileping.

Kui ühekordse väljamakse avaldus on tehtud kogu raha väljavõtmiseks, kuid avalduse esitamise ja väljamakse tegemise vahel omandab osakuomanik uusi pensionifondi osakuid juurde, siis lõike 2 kohaselt võetakse ka need osakud väljamakse tegemisel automaatselt tagasi. Nii on see ka praegu. Kui inimene on ühekordse väljamakse avaldusel märkinud, et soovib välja võtta vaid osa rahast, siis viidatud automatika ei rakendu. Nüüd vahepeal juurde omandatud osakuid väljamakse tegemisel tagasi ei võeta ja need jäävad teiste osakuomanikule kuuluvate osakutega ootele. See tähendab, et vastav raha jääb pensionifondi ja seda investeeritakse edasi, kuni osakuomanik ei ole andnud järgmist korraldust.

Lõige 3 täpsustabki, et kui osakuomaniku pensionikontol on pärast ühekordse väljamakse saamist veel pensionifondi osakuid, saab ta nende tagasivõtmiseks esitada soovi korral uue avalduse ühekordse väljamakse saamiseks. Järelejäänud raha kasutamiseks on tal õigus leppida ka kokku fondipension või sõlmida pensionileping.

Lõige 4 sätestab, et ühekordse väljamakse saamiseks avalduse esitamine ja väljamakse tegemise kord on täpsemalt reguleeritud kogumispensionide seaduse §-des 52⁴ ja 52⁵. Nii on see ka kehtivas seaduses.

Lisaks lõikes 2 sätestatud automatikale näeb kehtiv seadus ette, et ka juhul, kus osakuomanikul on kogumispensioni makse tasumise kohustuse lõppemisele järgneva aasta 1. aprilli seisuga veel osakuid, mille koguväärtus ei ületa 10-kordset rahvapensioni määra, korraldab registripidaja ühe kuu jooksul nende osakute tagasivõtmise ja teeb osakuomanikule vastavas summas uue ühekordse väljamakse. Kui osakute väärtus on suurem kui 10-kordne rahvapensioni määr, jääksid need osakud tagasi võtmata ja automatne ühekordne väljamakse tegemata. Eelnõu kaotab kogutud summa suurusest sõltuvad piirangud ja annab osakuomanikele täieliku vabaduse oma vara kasutamiseks pensionieas. Seepärast on eelnõus

loobutud ka kehtivas sõnastuses § 43 lõikes 2² sätestatud kogutud summa suurusest sõltuvalt automaatselt väljamakse tegemisest.

Kehtiv seadus annab ühekordse väljamakse õiguse ka osakuomanikele, kelle osakute väärtus on vähenenud 10-kordse rahvapensioni määra suuruse summani fondipensioni väljamaksete saamisel. Osakuomanikul on sellisel juhul õigus soovi korral oma fondipension lõpetada ja järele jäänud raha korraga välja võtta. Kui osakuomanik on kokku leppinud fondipensioni, on tal alati õigus oma fondipension lihtsalt ära lõpetada. Eelnõu säilitab selle põhimõtte. Kuivõrd eelnõu annab ühekordse väljamakse õiguse kõigile osakuomanikele, puudub vajadus kehtivas sõnastuses § 43 lõikes 3 esitatud täpsustuse järele ja vastavast sättest on eelnõus loobutud.

Viidatud muudatused jõustuvad kõik 1. juulil 2020.

Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse antakse §-le 43 1. jaanuaril 2021 jõustuva muudatusega veel kord uus sõnastus. Paragrahvi 43 lõigetes 1 ja 3 tehakse vastavad täpsustused, et rakendada ühekordse väljamakse saamise õigust ka pensioni investeerimiskontol oleva raha suhtes. Kui raha on kogutud pensioni investeerimiskonto kaudu, võib ka selle raha korraga välja võtta või esitada ühekordse väljamakse avalduse, et osa kogutud rahast välja võtta.

Paragrahv 43¹. Väljamaksete peatükki täiendatakse uue paragrahviga, milles reguleeritakse väljamakset isikule, kellel ei ole veel õigust kohustuslikule kogumispensionile. Kui seni sai II sambast raha välja võtma hakata siis, kui inimene jõudis vanaduspensioni ikka, siis eelnõu annab kõigile II sambaga liitunud inimestele võimaluse juba pensioni kogumise ajal kogutud raha välja võtta. Muudatus annab pensionikogujatele suurema paindlikkuse ja võimaldab II samba raha kasutada, kui inimesel selleks vajadus peaks tekkima. Samuti arvestab muudatus sellega, et inimestel tekib õigus otsustada, kas II sambas raha koguda või mitte. Kui inimene soovib II sambast täielikult väljuda ja tulevikus vaid I sambast pensioni saada (ning muudest allikatest, kui tal neid on), siis saab ta kogumise lõpetada ja seni kogutud raha II sambast välja võtta. Kui inimene võtab II sambast raha välja ja kasutab seda muuks otstarbeks kui pensioniks, tuleb tal leppida pensionieas mõnevõrra väiksema sissetulekuga (I sambas omandas ta II sambas kogumise ajal vähem õigusi ja II sammast tal pensionile jäädes enam ei ole).

Lõige 1 sätestabki, et isikul, kellel ei ole kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 kohaselt veel õigust kohustuslikule kogumispensionile, on õigus nõuda kõigi osakute tagasivõtmist ja neile vastava summa väljamaksmist §-s 43¹ sätestatud tingimustel. Oluline on siin, et raha väljavõtmisel pensioni kogumise ajal tuleb välja võtta kogu raha – inimene, kas jääb II sambasse või mitte. Raha väljavõtmine lõpetab automaatselt selle inimese jaoks ka kogumise II sambas (vt lõike 6 selgitust).

Selleks, et arvestada paremini erinevate inimeste eluliste vajadustega, annab eelnõu siiski II sambast rahaga lahkunud inimesele võimaluse korra veel ümber mõelda. Sambast välja astunud inimesel on õigus korra veel II sambaga liituda. Seda saab ta teha, kui sambast väljaastumisest on möödunud vähemalt 10 aastat (vt ka kogumispensionide seaduse § 27² selgitusi).

Kui inimene otsustab II sambaga uuesti liituda, saab ta vajadusel korra veel oma kogutud raha enne vanaduspensioni ikka jõudmist välja võtta. Lõike 1 teine lause sätestab, et raha saab kogumise ajal välja võtta kahel korral. Kui inimene on oma teist võimalust ka kasutanud, siis enam ta II sambaga liituda ei saa (vt ka kogumispensionide seaduse § 27² lõike 3 selgitust). II sambasse kantakse ka sotsiaalmaksu raha, mistõttu ei ole mõeldud, et sambast saaks raha

pidevalt välja võtta. Ennekõike on II sambas siiski mõeldud sissetuleku pakkumiseks pensionieas. Seepärast on ka piiratud pensioni kogumise ajal raha väljavõtmist ja maksete tegemise lõpetamist. Lõige 7 sätestabki, et isikul, kellel ei ole veel õigust kohustuslikule kogumispensionile on teist korda õigus nõuda kõigi oma pensionifondi osakute tagasivõtmist ja neile vastava summa väljamaksmist, kui pärast eelmist raha väljavõtmist on tema makse tasumise kohustuse tekkimisest möödunud vähemalt kümme aastat. See tähendab, et kui inimene on korra II sambast raha välja võtnud, ei saa ta järgmised kümme aastat II sambas pensioniks raha koguda, kui ta seejärel otsustab makseid tegema hakata, siis enne, kui ta saab sambast teist korda raha välja võtta, tuleb tal omakorda vähemalt kümme aastat makseid teha. Seda kümnet aastat mõõdetakse maksete tegemise kohustuse tekkimisest, kui ta praktikas vahepeal makseid ei tee (näiteks puudub vahepeal sotsiaalmaksuga maksustatav tulu), jookseb tema kümme aastat ikka edasi.

Lõikes 2 on sätestatud, et kogutud raha makstakse välja kolmes osas – jaanuaris, mais ja septembris. Samadel kuudel toimub praegu ka pensionifondi osakute vahetamine. Erinevalt osakute vahetamisest võib väljamaksete tegemisele kuluda rohkem aega (maksete arv ühes päevas on tehniliselt piiratud). Seepärast on sätestatud, et raha makstakse kõnealustel kuudel välja hiljemalt 20. kuupäevaks.

Lõige 3 teeb lõikest 2 erisuse ja sätestab, et kui II sambaga liitunud inimesel ei ole kogutud rohkem kui 10 100 eurot, makstakse kogu raha talle ühe maksena välja. Väljamakse jaotamine kolmeks osamakseks peaks pisut hajutama pensionifondi investeringute realiseerimist (rakendub suuremate väljamaksete puhul). Teisalt aga makstakse väiksemad summad välja ühes osas. Valitsuskabineti 2019. aasta 22. augusti otsusega tõmmati piir nõ väikeste ja suurte summade vahele 10 000 euro peal. Keskmiselt on II sambasse 2019. aasta suve lõpu seisuga kogutud 6 000 eurot (mediaan on 4 000). Eeldades, et kogutud summad ajas ka pisut kasvavad, seati piiriks 10 000 eurot, et inimesed, kes on kogunud II sambasse kuni keskmise summa (pensionikogujate lõikes), saaksid oma raha sambast lahkudes korraga kätte. Eelnõus on sätestatud, et väljamakse tehakse ühes osas, kui kogutud summa ei ületa 10 100 eurot. Sellelega välistatakse teine ja kolmas osamakse väga väikestes summates. Mõte on selles, et summad, mis ei ületa 10 100 eurot, makstakse välja korraga ja summad, mis seda ületavad, makstakse välja nii, et esimene osamakse tehakse 10 000 euro suuruses summas ja ülejäänud raha (osakud) jagatakse kahe järgmise osamakse vahel võrdselt ära (lõige 4). Selleks, et ka antud juhul ei kujuneks kaks teist osamaket liiga väikesed, on lõikes 4 omakorda veel täpsustatud, et kui pärast esimest osamaket jääb alles summa, mis ei ületa 200 eurot, makstakse see kõik välja teise osamaksena ja kolmandat osamaket ei tehta. Seega oleksid teine ja kolmas osamakse mõlemad minimaalselt 100 euro suurused (arvestada tuleb, et väljamakselt peetakse kinni veel ka tulumaks).

Lõige 5 viitab kogumispensionide seaduse §-dele 52⁴ ja 52⁵, kus on täpsemalt reguleeritud avalduse esitamist ja väljamakse tegemise täpsemat korraldust.

Nagu viidatud, kui inimene otsustab II sambast raha välja võtta, kui tal pole veel tekkinud õigust kohustuslikule kogumispensionile (ta pole pensioniealine), ei saa ta järgmised kümme aastat II sambas pensioniks ka raha koguda. Lõige 6 sätestabki, et maksete tegemine lõpeb vastavalt esimese osamakse aastale eelneva aasta 31. detsembril, kui esimene osamakse tehakse jaanuaris, esimese osamakse aasta 30. aprillil, kui esimene osamakse tehakse mais või esimese osamakse aasta 31. augustil, kui esimene osamakse tehakse septembris. Samadel kuupäevadel lõpeb maksete tegemine ka siis, kui inimene ei võta II sambast raha välja, aga otsustab lihtsalt maksete tegemise lõpetada (vt kogumispensionide seaduse §-de 27¹ ja 27³ selgitusi).

Kõik viidatud muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse antakse eelnõuga §-le 43¹ kohe ka uus sõnastus, jõustumisega 1. jaanuaril 2021.

Sisulises mõttes täpsustatakse erinevate lõigete sõnastusi, et hõlmata pensioni investeerimiskonto ja lisaks pensionifondi osakute tagasivõtmisele võetaks väljamakse tegemisel arvesse ka pensioni investeerimiskontol (ja kui neid on mitu, siis kõigil sellistel kontodel) olev raha (lõiked 1, 2, 4, 5 ja 8).

Et 1. jaanuarist 2021 tekib inimestel eelnõu kohaselt õigus kohustuslikule kogumispensionile ka siis, kui neil on jäänud kuni viis aastat vanaduspensionit ikka jõudmiseni või kui neil on tuvastatud puuduv töövõime, siis muutub 1. jaanuarist 2021 ka isikute ring, keda §-s 43¹ sätestatud väljamakse puudutab (vt ka kogumispensionide seaduse § 40 muudatuste selgitusi) (lõige 1).

Lõige 3 on uus ja selles sätestatakse, et kui isik on soetanud finantsvara pensioni investeerimiskonto kaudu, ei tehta väljamakset enne, kui ta on kogu finantsvara võõrandanud, sealhulgas finantsvara soetamise käigus sõlmitud lepingud lõpetanud ja võõrandamise käigus saadud summa on pensioni investeerimiskontole laekunud. Piirang on vajalik selleks, et tagada, et kogu II sambasse kogutud summa väljamakstakse. Pensionifondi osakute puhul korraldab osakute tagasivõtmise pensioniregistri pidaja. Lihtne on ka pensioni investeerimiskontol oleva rahaga – registripidaja ja pank suhtlevad omavahel ning osamaksete tegemisel võetakse tagasi nii pensionifondi osakuid (kui neid on) ja makstakse raha välja pensioni investeerimiskontolt. Keerulisemaks läheb, kui pensioni investeerimiskonto kaudu on soetatud erinevat finantsvara. Pensioniregistri pidajal puudub ülevaade neist finantsvaradest ja ta ei saa korraldada ka vara võõrandamist. Seepärast on oluline, et inimene ise oma finantsvara kõige pealt võõrandaks. Võõrandamisel saadud raha kantakse pensioni investeerimiskontole ja edasi on juba võimalik II sambasse kogutud raha välja maksta, nagu eelnõu ette näeb. Pensionikogujal tuleb siin endal arvestada, et tal võib olla ka pikema tähtajaga investeeringuid, mille võõrandamine võib olla raskendatud või kulukas. Juhud, kus finantsvara ei saa seaduse kohaselt võõrandada (näiteks on väärtpaberi emitent pankrotti läinud või kindlustusandja, kellega on sõlmitud investeerimisriskiga elukindlustusleping, suhtes on kehtestatud erirežiim), on käsitletud eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 52⁶ lõigetes 6, 10 ja 11 (vt ka vastavaid selgitusi).

Lõikes 6 on laiendatud viidet ka kogumispensionide seaduse §-le 52⁶, kus on reguleeritud pensioni investeerimiskontolt väljamaksete tegemise korda. Seega on avalduse esitamine reguleeritud §-s 52⁴ ja väljamakse tegemise täpsem kord §-des 52⁵ ja 52⁶.

Lõikes 7 on taasesitatud 1. juulil 2020 jõustuva paragrahvi 43¹ lõige 6.

Paragrahv 44. Paragrahv reguleerib pensionifondi osakute tagasivõtmist, kui kohustatud isik läheb tööle mõnda Euroopa ühenduste institutsiooni. Kui ta otsustab oma pensioniraha kaasa võtta, siis arvestatakse välja tema I samba õigused ja võetakse tagasi II samba osakud ning kantakse vastavad summad Euroopa ühenduste institutsiooni pensioniskeemi üle. Seoses kogumispensionide seaduse § 10¹ kehtetuks tunnistamisega asendatakse §-s 44 viide § 10¹ lõikes 1 nimetatud nõukogu määrusele pikema viitega „nõukogu määrusele (EMÜ, Euratom, ESTÜ) nr 259/68, millega kehtestatakse Euroopa ühenduste ametnike personalieeskirjad ja Euroopa ühenduste muude teenistujate teenistustingimused ning komisjoni ametnike suhtes ajutiselt kohaldatavad erimeetmed (EÜT L 56, 4.03.1968, lk 1–7). Muudatus jõustub üldises korras.

Eelnõuga muudetakse § 44 veel teist korda, seda seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Kui inimene on II sambas raha kogumisel kasutanud pensioni investeerimiskontot, siis kantakse ka sellel olev raha tema Euroopa ühenduste institutsiooni pensioniskeemi üle. Oluline on, et üle kantakse kogu pensioniraha tervikuna. Seega tuleb pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara esmalt võõrandada. Täpsem kord on reguleeritud Vabariigi Valitsuse määruses. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 45 (jõustumine 1. juuli 2020). Paragrahv reguleerib pensionilepingut ja selle sõlmimise üldtingimusi. Tervele paragrahvile antakse uus sõnastus.

Lõikes 1 on esitatud pensionilepingu definitsioon, mis varem oli eelnõuga kehtetuks tunnistatud § 41 lõikes 1. Võrreldes kehtiva seadusega on pensionilepingu definitsioon muudetakse üldisemaks ja jäetud välja viide asjaolule, et pensionimakseid tehakse pensionilepingu alusel kindlustusvõtjale tema elu lõpuni.

Kehtiva seaduse kohaselt makstakse II samba pensioni üldjuhul eluaegse pensionina (selleks tuleb sõlmida pensionileping). Vaid erandlikel juhtudel, kui raha on kogutud eluaegse pensioni maksmiseks liiga vähe või kogutud summa on väga suur, on lubatud ka muud väljamaksete viisid – tähtajaline pension (väljamaksed pensionifondidest või tähtajaline pensionileping) ja ühekordne väljamakse. Eelnõu kaotab II sambasse kogutud summa suurusest sõltuvad piirangud ning annab kõigile osakuomanikele täieliku vabaduse oma raha kasutamiseks pensionieas. Seega on igal osakuomanikul pensionile jäädes õigus valida, kas sõlmida eluaegse pensioni saamiseks vastav pensionileping, leppida kokku fondipension või sõlmida tähtajaline pensionileping või võtta oma kogutud raha näiteks korraga välja.

Kuivõrd pensionilepingu definitsioon muudetakse üldisemaks, muutub ebavajalikuks kehtivas sõnastuses lõike 1 teine lause, kus on täpsustatud, et vaid KoPS §-s 48¹ sätestatud juhtudel võib pensionilepingu sõlmida tähtajalisena.

Lõige 2 sätestab, et pensionilepinguga kaetakse kindlustusriskidest üksnes kindlustustegevuse seaduses sätestatud üleelamisrisk. Muude kindlustusriskide katmine ei ole lubatud. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõige 3 lubab pensionilepingu sõlmida nii eluaegsena, so pensionileping, mille alusel tehakse pensionimakseid kindlustusvõtja surmani, kui tähtajalisena, so pensionileping, mille alusel tehakse pensionimakseid lepingus kokkulepitud tähtajani (vt ka lõike 1 selgitust).

Lõikes 4 täpsustatakse, et üleelamisriski arvestamisel on kindlustusandja kohustatud pensionilepingute sõlmimisel kasutama ühes vanuses meeste ja naiste puhul sama väärtusega oodatavat eluiga kirjeldavaid suremusnäitajaid. Seda põhimõtet ei ole eelnõuga muudetud.

Lõike 5 kohaselt võib pensionilepingu kindlustusvõtjaks olla üksnes füüsiline isik, kellel on kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 alusel õigus kohustuslikule kogumispensionile. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt (§ 45 lg 4).

Lõige 6: Kui II sambast pensionile jääv inimene soovib, võib ta kehtiva seaduse kohaselt sõlmida ka mitu pensionilepingut. Eelnõu seda põhimõtet ei muuda. Kui II sambaga liitunu ei soovi pensionile jäädes kogu II sambasse kogutud summa eest pensionilepingut sõlmida, tuleb tal selle lepingu sõlmimisel määrata pensionifondi osakud, mis kindlustusmakse tasumiseks tagasi tuleb võtta (ehk määrata kindlustusmakse suurus). Ülejäänud raha eest võib inimene sõlmida siis soovi korral teise pensionilepingu. Ta võib selle ka fondipensionina välja võtta või ühekordse väljamaksena. Ülejäänud raha võib ka II sambasse ootele jätta. Vaikimisi

kehtib pensionilepingu sõlmimisel põhimõtte, et tagasi võetakse kõik pensionifondi osakud – kui kindlustusvõtja ei ole määranud teisiti, võetakse pensionilepingu sõlmimisel tagasi kõik talle kuuluvad pensionifondide osakud ja neile vastava summa eest tehakse ühekordne kindlustusmaks tema valitud kindlustusandjale. Nagu ka kehtiva seaduse kohaselt – osakutele vastav summa saadakse tagasivõetavate osakute arvu ja nende puhasväärtuse korrutamisel ning osakute tagasivõtmise ja raha kandmise pensionifondist kindlustusandjale korraldab registripidaja. Lõikes 5 on uuesti esitatud kehtiva seaduse § 41 lõikes 3 sätestatu.

Lõikes 7 on taasesitatud eelnõuga kehtetuks tunnistatud § 41 lõige 2, mis määrab ära, milline kindlustusandja võib pensionilepinguid sõlmida. Siin ei ole muudatusi tehtud. Pensionilepinguid võib sõlmida annuiteedi tegevusluba omav Eestis asutatud kindlustusandja ja Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis asutatud kindlustusandja Eesti filiaal, kes on Tagatisfondi seaduses ette nähtud pensionilepingute osafondi fondiosaline ning kellel on registripidajaga kehtiv väärtpaberite registri pidamise seaduse § 37¹ lõikes 1 nimetatud leping.

Lõige 8 rõhutab, et kõiki kliente tuleb kohelda võrdselt – pensionimakse suuruse arvutamisel kasutatakse ühel päeval tehtud pensionilepingute pakkumustes samu oodatavat eluiga kirjeldavaid suremusnäitajaid ja kindlustusandja võetavaid tasusid ning garanteeritud intressimääraga pensionilepingu puhul sama garanteeritud aastaintressi määra. Eelkõige on mõeldud, et pensionilepingu sõlmimisel ei või pensioni suurus sõltuda sellest, milline on kindlustusvõtja tervis. Nii on see ka kehtivas seaduses.

Lõikes 9 on taasesitatud kehtiva seaduse § 45 lõike 5 punktis 5 kehtestatud pensionimaksete tegemise ajavahemik. Nimelt tehakse pensionimakseid kindlustusvõtja ja kindlustusandja kokkulepitud kuupäeval, mis peab jääma ajavahemikku kalendrikuu 10. kuupäevast kuni 15. kuupäevani. Sellise detailsusega regulatsioon on vajalik selleks, et oleks võimalik korraldada maksuvaba tulu puudutatavat andmevahetust Sotsiaalkindlustusameti, Pensionikeskuse ja pensionilepinguid sõlmivate kindlustusandjate vahel. See on vajalik tähtajalisena sõlmitud pensionilepingute puhul, mille alusel makstav pension kuulub tulumaksuseaduse kohaselt maksustamisele 10% määras (vt ka eelnõu § 6 selgitusi).

Lõigete 10 ja 11 näol on samuti tegemist uuesti esitatud kehtiva seaduse sätetega (§ 45 lõiked 9 ja 10). Muudatusi neis lõigetes tehtud ei ole.

Nagu II samba puhul olnud on – ei või ka pensionilepingust tulenevad varalised õigused olla tagatiseks või muul viisil koormatud. Samuti ei kuulu need abikaasade ühisvarasse (lõige 10).

Lõige 11 täpsustab, milline on võlaõigusseaduse ja kogumispensionide seaduse omavaheline suhe. Pensionilepingu suhtes kohaldatakse küll võlaõigusseaduse sätteid, kuid võttes arvesse kogumispensionide seadusest tulenevaid erisusi. Näiteks on kogu lepingueelne teave ja andmed, mis tuleb esitada pensionilepingu poliisil, reguleeritud kogumispensionide seaduses, samuti teave, mis tuleb esitada kindlustusvõtjale pensionilepingu kehtivuse ajal.

Võrreldes kehtiva seadusega on paragrahvist 45 välja jäetud lõiked 3¹, 5, 6, 8, 8¹ ja 11. Lõiked 3¹ ja 5 reguleerivad garanteeritud intressimääraga pensionilepingu tingimusi, mille pakkumine on kehtiva seaduse kohaselt kindlustusandjale kohustuslik, kui ta soovib pensionilepinguid sõlmida. Seoses sellega, et pensionilepingu sõlmimine ei ole pensionile jäädes II sambaga liitunud inimese jaoks enam kohustuslik, on loobutud eelnõus lepingu tingimuste sellisest reguleerimisest. Nagu vabatahtlikele teenustele kohane, jääb kindlustusandja otsustada ja konkurentsi kujundada, millistel tingimustel pensionilepinguid pakutakse. Kehtiva seaduse § 45 lõige 6 defineerib pensioniaasta pensionilepingu jaoks. See definitsioon viiakse eelnõuga §-i 52², kus seda eelnõus esitatud muudatuste jõustumise järel seaduses esmakordselt

kasutatakse (vt ka § 52² muutmise selgitust). Kehtivas sõnastuses paragrahvi lõiked 8 ja 8¹ reguleerivad kindlustusandjate suhtes kohalduvat kohustuslikku kasumi jagamist. Seoses pensionilepingu muutumisega vabatahtlikuks kindlustuseks, loobutakse eelnõuga kohustuslikust kasumi jagamisest. Sarnast regulatsiooni ei ole ka teiste vabatahtlike elukindlustuslepingute puhul. Kehtivas sõnastuses paragrahvi lõige 11 viitab, et paragrahvis 41 sätestatud tingimustest erinevate tingimustega pensionilepinguid võib sõlmida vaid nii, nagu kogumispensionide seaduse § 46 ette näeb. Eelnõuga loobutakse pensionilepingu tingimuste reguleerimisest sellisel viisil ja § 46 tunnistatakse kehtetuks (vt ka § 46 kehtetuks tunnistamise selgitust). Nagu viidatud, jääb kindlustusandjate otsustada ja konkurentsi kujundada, millistel tingimustel pensionilepinguid pakutakse.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahvi 45 lõige 6 (jõustumine 1. jaanuar 2021). Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse, muudetakse eelnõuga eelnõus esitatud §-i 45 lõiget 6 teist korda. Lõige 6 räägib kindlustusmakse tasumisest ja pensionifondi osakute tagasivõtmisest. Pärast seda, kui pensioni saab koguma hakata ka pensioni investeerimiskontot kasutades, saab pensionilepingu sõlmimiseks kasutada ka sellel kontol olevat raha. Vastavalt täpsustataksegi, et kui kindlustusvõtja ei ole määranud teisiti, kasutatakse kindlustusmakse tasumiseks kogu tema II sambasse kogutud raha – võetakse tagasi kõik kindlustusvõtjale kuuluvad pensionifondide osakud ja tehakse neile vastava summa ning kindlustusvõtja pensioni investeerimiskontol oleva summa eest ühekordne kindlustusmakse isiku valitud kindlustusandjale. Kui II sambaga liitunud isik, ei taha pensionilepingu sõlmimiseks kasutada kogu II sambasse kogutud raha, määrab ta pensionilepingu sõlmimisel, millise raha eest ta kindlustusmakse tasub, st millised pensionifondi osakud tuleb tagasi võtta ja kas kasutada tuleb ka tema pensioni investeerimiskontol olevat raha ning millises summas. Osakute tagasivõtmise ja raha kandmise pensionifondist ja pensioni investeerimiskontolt kindlustusandjale korraldab registripidaja. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 46 kehtetuks tunnistamine. Paragrahv reguleerib pensionilepingu eritingimusi. Seoses pensionilepingu sõlmimise vabatahtlikuks muutumisega on eelnõus loobutud pensionilepingu tingimuste reguleerimisest. Seega ei pea kindlustusandja pensionilepingute sõlmimiseks enam pakkuma kehtiva seaduse §-s 45 sätestatud tingimustele vastavat pensionilepingut, so kõige lihtsam garanteeritud intressimääraga pensionileping. Samuti ei soovi eelnõu piirata seda, millistel tingimustel üldse võib pensionilepinguid sõlmida. Seepärast tunnistatakse § 46 kehtetuks. Seega muutub garanteeritud intressimääraga pensionilepingu pakkumine kindlustusandja jaoks vabatahtlikuks, nagu seda on investeerimisriskiga pensionilepingu pakkumine. See, millistel tingimustel pensionilepinguid pakkuda, jääb kindlustusandja otsustada ja konkurentsi kujundada. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Paragrahvi 46¹ lõiked 2 ja 4. Paragrahv defineerib investeerimisriskiga pensionilepingu mõiste ja reguleerib selle lepingu teatud nüansse. Kuigi eelnõuga üldiselt loobutakse pensionilepingu tingimuste reguleerimisest, säilitatakse mõned spetsiifilised nõuded, mis puudutavad investeerimisriskiga pensionilepingut.

Lõige 2: Kehtiva seaduse kohaselt võis investeerimisriskiga pensionilepingu alusvarana kasutada üksnes kohustusliku pensionifondi osakuid. Eelnõu muudab pensionilepingu sõlmimise vabatahtlikuks ja laiendab pensioni kogumise faasis investeerimisvõimalusi – lisaks pensionifondidele võivad II sambaga liitunud isikud kasutada investeringute tegemiseks pensioni investeerimiskontot ja juhtida oma investeringuid ise. Neist muudatustest tulenevalt muudetakse ka investeerimisriskiga pensionilepingu alusvara valikut.

Lõikes 2 sätestatakse, et investeerimisriskiga pensionilepingu alusvarana kasutatava finantsvara valiku määrab kindlustusandja. Eelnõu ei välista investeerimisriskiga pensionilepingu alusvara valikust kohustusliku pensionifondi osakuid.

Lõige 4 reguleerib võimalikku huvide konflikti olukorda – olukorda, kus alusvara valikus pakutakse kindlustusandjaga samasse konsolideerimisgruppi kuuluva fondivalitseja valitsetava fondi osakuid või aktsiaid. Selleks, et kindlustusandja ei oleks motiveeritud grupi fonde kasutama põhjusel, et ta saab valitsemistasult tagasimakseid, on sätestatud, et selliseid tagasimakseid ei saa kindlustusandja endale, aga tal tuleb suurendada pensionimakseid. Võrreldes kehtiva seadusega on lõike 4 sõnastust muudetud laiemaks – pensionifondivalitseja ja pensionifond on asendatud fondivalitseja ja fondiga.

Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahvi 47 kehtetuks tunnistamine. Paragrahv reguleerib ühist pensionilepingut. Seoses pensionilepingu sõlmimise vabatahtlikuks muutumisega loobutakse pensionilepingu võimalike eritingimuste reguleerimisest. Paragrahv 47 muutub kehtetuks alates 1. juulist 2020.

Paragrahvi 48 kehtetuks tunnistamine. Paragrahv reguleerib garantiiperioodiga pensionilepingut. Seoses pensionilepingu sõlmimise vabatahtlikuks muutumisega loobutakse pensionilepingu võimalike eritingimuste reguleerimisest. Paragrahv 48 muutub kehtetuks alates 1. juulist 2020.

Paragrahvi 48¹ kehtetuks tunnistamine. Paragrahv reguleerib pensionilepingu sõlmimist tähtajalisena. Kehtiva seaduse kohaselt on pensionilepingut lubatud tähtajalisena sõlmida vaid siis, kui raha on kogutud liiga vähe, et seda eluaegse pensionina maksta või siis, kui raha on kogutud väga palju ja on juba sõlmitud pensionileping, mis pakub piisavalt suurt pensioni inimese elu lõpuni. Eelnõu kohaselt saavad kõik pensionile jäävad inimesed ise valida, kuidas nad II sambasse kogutud raha pensionieas kasutama hakkavad. Pensioni väljamaksmise lahendused ei sõltu enam sellest, kui suure summa on II sambaga liitunud inimene omale kogunud. Põhimõte, et pensionilepingu võib sõlmida ka tähtajalisena, jääb paika (vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 45 lõike 3 selgitust).

Edaspidi, kui inimesed saavad valida, kuidas II sambasse kogutud raha pensionile jäädes kasutama hakata, muutub liigseks kehtiva seaduse §-s 48¹ sätestatud piirangud ja tingimused. Seepärast tunnistatakse vastav paragrahv eelnõuga kehtetuks. Tähtajalisena sõlmitud pensionilepingu tingimused jäävad kindlustusandjate kujundada, arvestades muuhulgas ka tulumaksuseaduse sätestatut. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Eelnõus esitatud tulumaksuseaduse sätted, mis muudavad II samba pensionide maksustamist, jõustuvad 1. jaanuaril 2021. Muuhulgas hakkavad kehtima reeglid, mille kohaselt ei maksustata tulumaksuga II samba fondipensionide või tähtajalisena sõlmitud pensionilepingu alusel vähemalt kord kvartalis tehtavaid väljamakseid, kui tähtaeg on määratud keskmiselt elada jäänud aastate alusel (vt ka eelnõu § 6 tulumaksuseaduse muudatuste selgitusi).

Paragrahvi 49 lõiked 1, 2, 4, 5 ja 10¹ ning lõike 6 punktid 1 ja 4. Paragrahv reguleerib pensionilepingu sõlmimist.

Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse asendatakse lõigetes 1, 2, 4 ja 5 viited osakuomanikule viidetega kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 1 nimetatud isikule. Mõeldakse nii osakuomanikku kui pensioni investeerimiskontot kasutatavat isikut, kellel

mõlemal on tekkinud kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 alusel õigus kohustuslikule kogumispensionile.

Kui kindlustusvõtja on talle tehtud pensionilepingu pakkumise allkirjastanud, esitab kindlustusandja registripidajale avalduse, et viimane talle kindlustusvõtja eest kindlustusmakse üle kannaks. Kui registripidaja võtab avalduse vastu, loetakse pensionileping sõlmituks. Lõige 6 reguleerib, millistel juhtudel tuleb registripidajal avalduse vastuvõtmisest keelduda. Lõike 6 punkti 1 kohaselt on üheks avalduse vastuvõtmisest keeldumise aluseks see, kui osakuomanik ei ole vanaduspensioniealine. Punkti 1 sõnastust muudetakse ja sätestatakse, et registripidaja keeldub avalduse vastuvõtmisest, kui isikul ei ole kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 kohaselt veel õigust kohustuslikule kogumispensionile. Võrreldes kehtiva seadusega on loobutud viitest osakuomanikule ja viitest vanaduspensionieale. Nimelt lubab eelnõu alates 1. jaanuarist 2021 kohustuslikule kogumispensionile jääda kuni 5 aastat varem ja annab õiguse kohustuslikule kogumispensionile, kui isikul on puuduv töövõime. Vastavalt on punkti 1 sõnastust täpsustatud.

Lõike 6 punkti 4 kohaselt keeldub registripidaja avalduse vastuvõtmisest, ka siis, kui osakuomanikul juba on kehtiv pensionileping ja tal puuduvad osakud uue pensionilepingu sõlmimiseks. Punkti 4 sõnastust täpsustatakse tulenevalt pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Loobutakse viitest osakuomanikule ja osakute puudumisele – registripidaja keeldub avalduse vastuvõtmisest, kui isikul juba on kehtiv pensionileping ja tal puuduvad osakud ja raha pensioni investeerimiskontol uue pensionilepingu sõlmimiseks.

Uues lõikes 10¹ sätestatakse sarnaselt lõikele 10 pensioni investeerimiskonto kohta, et kui kindlustusvõtja kasutab kindlustusmakse tasumiseks pensioni investeerimiskontol olevat summat ja ei kasutanud käesoleva paragrahvi lõikes 9 sätestatud taganemisõigust, korraldab registripidaja koostöös kindlustusvõtja pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega viie tööpäeva jooksul pensionilepingu sõlmimisest 14 päeva möödumisest arvates pensioni investeerimiskontol oleva summa kandmise kindlustusandja pangakontole. Lühidalt – kindlustusmakse tasutakse, kui lepingu sõlmimisest on möödunud 14 päeva ja kindlustusvõtja ei ole lepingust taganenud. Kui kindlustusmakse tasumiseks võetakse tagasi pensionifondi osakud, siis on praktiline, et osakuid enne tagasi võtmist ei hakata, kui on selge, et lepingust ei taganeta. Seepärast on lõikes 10 ette nähtud, et kindlustusmakse tasumine leiab aset, kui kindlustusvõtjal lepingust taganemise õigust enam ei ole. Kindlustusmakset, mis tasutakse pensioni investeerimiskontol oleva raha eest, käsitletakse eelnõu kohaselt samamoodi.

Kõik muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 50. Paragrahv reguleerib osakuomaniku teavitamist enne pensionilepingu sõlmimist. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse asendatakse terves paragrahvis viited osakuomanikule viidetega isikule. Isiku all mõeldakse kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 1 nimetatud isikut. Alates 1. jaanuarist 2021 ei pea II sambas raha koguma pensionifondis, sambaga liitunud isik võib pensioni investeerimiskonto kaudu oma investeeringuid ise juhtida. Kui ta viib ka oma pensionifondi kogutud raha pensioni investeerimiskontole üle ja jääbki konto kasutajaks ei ole ta kogumispensionide seaduse mõistes enam osakuomanik. Siiski on tal § 40 lõike 1 kohaselt õigus kohustuslikule kogumispensionile. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 on reguleeritud seda, millist teavet tuleb kindlustusandjal enne pensionilepingu sõlmimist pensionile jäävale inimesele anda ning mille kohta selgitusi jagada. Seoses pensionilepingu tingimuste reguleerimisest loobumisega muudetakse lõike 1 punkti 2

sõnastus üldisemaks – kindlustusandjal tuleb välja selgitada pensionile jääva isiku nõudmised pensionilepingule, sealhulgas pensionimaksete tegemise tingimused. Välja on jäetud viide kogumispensionide seaduse §-le 46 (pensionilepingu eritingimused), mis eelnõuga kehtetuks tunnistatakse. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõike 1 punkt 3 tunnistatakse eelnõuga kehtetuks. Kõnealune punkt nägi ette võrdluse tegemist osakuomanikule kogumispensionide seaduse §-s 45 sätestatud kõige lihtsamast garanteeritud intressimääraga pensionilepingust ja eritingimustega pensionilepingust, kui kindlustusandja esitas osakuomanikule pakkumuse just mõne eritingimusega lepingu sõlmimiseks. Eelnõu kohaselt kaob kindlustusandjatel kohustus pakkuda alati kehtivas sõnastuses §-s 45 sätestatud tingimustele vastavat pensionilepingut, samuti on loobutud lepingu võimalike eritingimuste reguleerimisest. Punkt 3 tunnistatakse sel põhjusel kehtetuks. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõike 1 punkti 5 kohaselt peab kindlustusandja selgitama osakuomanikule pensionimakse kujunemise põhimõtteid. Eelnõu täpsustab selle punkti mõtet – kindlustusandja peab selgitama pensionimakse kujunemise põhimõtteid, aga ka seda, kuidas lepingus kasutatud eritingimused mõjutavad pensionimakset. Täpsustus arvestab sellega, et pensionilepingu tingimuste kujundamine muutub vabaks ning kaob ära erinevate pakkumiste kohustuslik võrdlus (punkt 3). Siiski on oluline, et pensionile jääv inimene mõistaks, kuidas kindlustusandja pakutav üks või teine lepingu eritingimus tema pensioni suurust mõjutab. Eelnõu kohustabki kindlustusandjat vastavaid selgitusi andma. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõige 1¹ reguleerib täiendavat infot, mida tuleb kindlustusandjal anda osakuomanikule enne investeerimisriskiga pensionilepingu sõlmimist. Eelnõu laiendab investeerimisriskiga pensionilepingu alusvara valikut – sellise lepingu alusvaraks võivad olla kohustusliku pensionifondi osakud, aga kindlustusandja võib pakkuda vara valikus ka muud finantsvara. Vastavalt muudetakse eelnõuga üldisemaks ka lõikes 1¹ sätestatud nõuded. Kindlustusandja peab enne investeerimisriskiga pensionilepingu sõlmimist punktide 2 ja 3 kohaselt andma osakuomanikule lepingu alusvara olemuse ja sellega seotud riskide kohta teavet, mis võimaldab tal teha igakülgset kaalutud otsuse, seejuures ei ole lubatud rõhutada investeerimisriskiga pensionilepingu sõlmimisest saadavat võimalikku kasu, kui samal ajal ei viidata selgelt selle lepingu sõlmimisega seotud riskidele, ning hindama kindlustustegevuse seaduse §-s 222 sätestatu kohaselt investeerimisriskiga pensionilepingu ja selle alusvara sobivust osakuomanikule. Punkt 1, mis keskendub kohustusliku pensionifondi osakutele, tunnistatakse kehtetuks. See aga ei vabasta kindlustusandjat piisava teabe jagamisest (punkt 2). Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Paragrahvi 51 lõiked 1¹ ja 12. Paragrahv reguleerib pensionilepingu poliisi. Seoses pensionilepingu alusvara valiku laiendamisega asendatakse lõikes 1¹ viide pensionifondi osakutele viitega „finantsvarale“ (vt ka kogumispensionide seaduse § 46¹ muudatuste selgitusi). Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõikes 12 asendatakse viide maksimaalsele kestusele viitega tähtajale. Muudatus on seotud 1. jaanuaril 2021 jõustuvate fondipensioni tähtaega puudutavate muudatustega. Kehtiva seaduse kohaselt kohaldatakse tähtajalise pensionilepingu tähtaja määramisel fondipensioni vastavat regulatsiooni, millest ka viited maksimaalsele kestusele. Eelnõu muudab fondipensioni tähtaja määramist (vt ka kogumispensionide seaduse § 52³ muudatuste selgitusi), mistõttu tehakse vastav sõnastuslik muudatus ka tähtajalise pensionilepingu poliisi puudutavas sättes. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 52. Paragrahv reguleerib teavet pensionilepingu kohta ja teavet pärast lepingu sõlmimist omandatud kohustusliku pensionifondi osakute kohta. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse muudetakse paragrahvi pealkirja – „Teave pensionilepingu ning pärast lepingu sõlmimist omandatud osakute ja pensioni investeerimiskontole laekunud maksete kohta“. II sambaga liitunud inimesed ei pruugi raha koguda vaid pensionifondis ja võivad oma investeeringuid ise juhtida pensioni investeerimiskontot kasutades. Seepärast on oluline, et pärast pensionilepingu sõlmimist saaksid nad teavituse mitte üksnes hiljem omandatud pensionifondi osakute kohta, aga ka pensioni investeerimiskontole laekunud maksete kohta. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõike 1 punkti 3 sõnastust täpsustatakse – kindlustusandja peab kord aastas teavitama kindlustusvõtjat perioodi jooksul temale määratud pensionilepingute kasumist. Eelnõu kaotab kasumi jaotamise kohustuslikkuse (vt ka kogumispensionide seaduse § 45 muudatuste selgitusi), mistõttu jäetakse punktist 3 välja ka viide kohustuslikule kasumi jagamisele. Kui kindlustusandja oma pensionilepingute klientidele kasumit jagab, siis tuleb tal kliente sellest ka teavitada. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõike 4 punkt 5 tunnistatakse kehtetuks. Lõige 4 reguleerib kindlustusandjalt pensioniregistri pidajale esitatavat avaldust. Seoses pensionilepingu tingimuste regulatsioonist loobumisega jäetakse avalduselt ära kindlustatud isiku andmed. Oluline on, et lõige 4 loetleb andmed, mis peavad avaldusel olema märgitud. Avalduse vormi kujundab seaduse kohaselt pensioniregistri pidaja ja sellel võib esitada täiendavaid andmeid lisaks lõikes 4 sätestatule. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõike 4 punktis 7¹ asendatakse viide tähtajalise pensionilepingu maksimaalsele kestusele viitega tähtajalise pensionilepingu tähtajale. Muudatus on seotud 1. jaanuaril 2021 jõustuvate fondipensioni tähtaega puudutavate muudatustega. Kehtiva seaduse kohaselt kohaldatakse tähtajalise pensionilepingu tähtaja määramisel fondipensioni vastavat regulatsiooni, millest ka viited maksimaalsele kestusele. Eelnõu muudab fondipensioni tähtaja määramist (vt ka kogumispensionide seaduse § 52³ muudatuste selgitusi), mistõttu tehakse vastav sõnastuslik muudatus ka tähtajalise pensionilepingu kohta pensioniregistri pidajale esitatavat avaldust puudutavas sättes. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõike 4 punkti 7² kohaselt tuleb kindlustusandjal avaldusel esitada kindlustusvõtja pensioni investeerimiskontol oleva summa suurus, mida soovitakse kasutada kindlustusmakse tasumiseks. Seda juhul, kui kindlustusvõtjal on lisaks kohustusliku pensionifondi osakutele raha ka pensioni investeerimiskontol ja ta soovib seda raha oma pensionilepingu kindlustusmakse tasumiseks kasutada. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõige 5 käsitleb pensioniregistri pidaja poolt kindlustusvõtja teavitamist. Nimelt on registripidaja on kohustatud 31. jaanuariks esitama kindlustusvõtjale, kes andis pensionilepingu sõlmimisel korralduse võtta tagasi kõik temale kuuluvad pensionifondi osakud, kuid on omandanud pärast pensionilepingu sõlmimist uusi pensionifondi osakuid, tema osakute koguväärtuse 31. detsembri seisuga, teabe selle kohta, kuidas kindlustusvõtja saab neid osakuid kasutada (tasuda täiendava kindlustusmakse või sõlmida uue pensionilepingu) koos tähtaegadega. Eelnõuga täpsustatakse lõike 5 sõnastust, et see kohalduks ka juhul, kui kindlustusvõtja soovis pensionilepingu sõlmimisel ära kasutada kogu oma pensioni investeerimiskontol olnud raha, kuid talle on hiljem sinna raha juurde laekunud. Et eelnõu muudab II sambasse kogutud raha kasutamise vabaks, kaovad alates 1. jaanuarist 2021 ka tähtajad hiljem omandatud osakute või laekunud raha kasutamisega seonduvalt ja seni kehtinud protsess, mis nägi ette hiljem omandatud osakute automaatse realiseerimise ja

täiendava kindlustusmakse tasumise, kui kindlustusvõtja etteantud ajaraamis selle raha kasutamiseks muud korraldust ei andnud (vt ka kogumispensionide seaduse § 52¹ muudatuste selgitusi). Lõikest 5 jäetakse seetõttu välja teave kogumispensionide seaduse §-s 52¹ olnud tähtaegade kohta, mis eelnõuga kaovad. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 52¹ lõige 1 (jõustub 1. juulil 2020). Paragrahv reguleerib pensionikontol olevate kohustusliku pensionifondi osakute kasutamist pärast pensionilepingu sõlmimist. Seoses sellega, et pensionieas saavad kõik II sambaga liitunud inimesed ise valida, kuidas oma raha kasutama hakata, muudetakse kogumispensionide seaduse § 52¹ lõiget 1 ja sätestatakse, et kui kindlustusvõtja pensionikontol on pärast pensionilepingu sõlmimist pensionifondi osakuid, on tal nende osakute kasutamiseks kõik kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 2 sätestatud õigused, st ta võib sõlmida teise pensionilepingu, leppida kokku fondipensioni või võtta raha korraka välja. Samuti võib kindlustusvõtja kasutada neid osakuid täiendava kindlustusmakse tasumiseks, selleks tuleb kindlustusvõtjal esitada kindlustusandjale vastav avaldus. Kehtiva seaduse kohaselt oleks pärast pensionilepingu sõlmimist kindlustusvõtja pensionikontol olevaid osakuid saanud kasutada vaid teise pensionilepingu sõlmimiseks või täiendava kindlustusmakse tasumiseks. Eelnõu lubab valida ka tähtajalise pensioni või ühekordse väljamakse. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Paragrahv 52¹ (jõustub 1. jaanuaril 2021).

Eelnõus on esitatud § 52¹ kohta ka teine muudatus – seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse antakse tervele paragrahvile uus sõnastus. See muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 1 jääb kehtima 1. juulil 2020 jõustuva muudatusega kehtestatud põhimõte, pärast pensionilepingu sõlmimist kindlustusvõtja pensionikontol olevaid pensionifondi osakuid kasutada, et sõlmida teine pensionileping, valida omale tähtajaline pension (pensionileping või fondipension) või võtta kogu summa korraka välja. Samuti jääb kehtima kindlustusvõtja õigus neid osakuid täiendava kindlustusmakse tasumiseks kasutada. 1. jaanuaril 2021 jõustuva muudatusega täpsustatakse lõike 1 sõnastust, et selles sätestatud õigused kohalduksid lisaks pensionifondi osakutele ka pensioni investeerimiskontol oleva raha suhtes.

Lõikes 2 on uuesti esitatud kehtivas sõnastuses lõige 2, mis sätestab, et täiendava kindlustusmakse saamiseks tuleb kindlustusandjal, pärast kindlustusvõtjalt täiendava kindlustusmakse tasumiseks avalduse saamist, esitada pensioniregistri pidajale kogumispensionide seaduse § 52 lõikes 4 sätestatud nõuetele vastav avaldus. Pensionifondi osakute tagasivõtmise ja vastavalt osakute tagasivõtmisel saadud raha või pensioni investeerimiskontol oleva raha kandmise kindlustusandjale korraldab pensioniregistri pidaja. See kehtib nii pensionilepingu sõlmimise kui täiendava kindlustusmakse tasumise puhul. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõikes 3 on uuesti esitatud kehtivas sõnastuses lõige 3. Nagu viidatud, korraldab pensioniregistri pidaja osakute tagasivõtmise ning osakute koguväärtusele või kindlustusvõtja määratud osakutele vastava summa kandmise kindlustusandja pangakontole. Registripidaja teeb seda viie tööpäeva jooksul kindlustusandjalt lõikes 2 nimetatud avalduse saamisest arvates, arvestades kogumispensionide seaduse § 49 lõigetes 6 ja 7 sätestatut.

Lõige 4 täpsustab, et kui täiendava kindlustusmakse tasumiseks kasutatakse pensioni investeerimiskontol olevat summat, korraldab registripidaja koostöös kindlustusvõtja pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega selle summa kandmise kindlustusandja pangakontole samuti viie tööpäeva jooksul kindlustusandjalt lõikes 2 nimetatud avalduse saamisest arvates (arvestades ka kogumispensionide seaduse § 49 lõigetes 6 ja 7 sätestatut).

Lõige 5 sätestab, et kui kindlustusandjale on täiendav kindlustusmakse laekunud, muudab ta pensionilepingut ja arvutab uue pensionimakse suuruse. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt (vt kehtiva seaduse § 52¹ lõiget 6).

Kehtivas §-s 52¹ ettenähtud automaatikast, pensionikontol olevate osakute tagasivõtmiseks ja kindlustusvõtja sõlmitud pensionilepingusse kandmiseks, loobutakse. Pensionileping ei ole pärast eelnõus esitatud muudatuste jõustumist enam peamine II samba väljamaksete lahendus – iga inimene valib ise, kuidas ta II sambasse kogutud raha kasutama hakkab. Seetõttu ei ole otstarbekas säilitada reegleid ja protsesse, mis nägid ette raha automaatset viimist pensionilepingusse ilma, et kindlustusvõtja pidanuks vahepeal oma tahet avaldama.

Pärast eelnõus esitatud muudatuste jõustumist tuleb igal inimesel endal jälgida, millise summa eest on pensionileping sõlmitud, kui on, kui palju ta on oma pensionisambasse kogutud rahast muul moel välja võtnud ning palju on tema pensionikontol siis veel osakuid või pensioni investeerimiskontol raha.

Paragrahvi 52² lõiked 1¹, 4, 6, 7², 8, 8¹, 11¹ ja 12. Paragrahv reguleerib pensionilepingu ülesütlemist ja uue sõlmimist. Kui tavapäraselt ei ole annuiteetlepingute vahetamine (ülesütlemine) võimalik, siis kogumispensionide seadus näeb pensionilepingute kindlustusvõtjatele sellise võimaluse ette. Kui pensionileping öeldakse üles, arvutab kindlustusandja välja selle lepingu tagastusväärtuse, millest hiljem saab omakorda uue pensionilepingu kindlustusmakse. Pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamine on reguleeritud § 52² lõigetes 7–7².

Pensionilepingute vahetamise võimaluse andmisel oli eesmärgiks konkurentsi suurendamine, kuid selle eelduseks on alati olnud, et maandatud on elukindlustusturu praktikas muidu lepingute vahetamist välistavad riskid:

- 1) arvestatud tasudest tekkinud rahavoog ei kata ära tegelikke kulusid, sest lepingute katkestamise tõttu jääb osa tasusid laekumata;
- 2) keskmise eluea pikenemine kindlustusportfellis tulenevalt asjaolust, et inimesed, kes hindavad oma tervist kehvemaks, lahkuvad portfellist ja jäävad need, kellel on eeldused kauem elada (kahjuliku valiku probleem);
- 3) tulenevalt lepingute ülesütlemise võimalikkusest peab kindlustusandja arvestama investeringute tegemisel, et tal oleks võimalik lepingute ülesütlemisel investeringuid realiseerida, mistõttu väheneb võimalus tulusamalt investeerida;
- 4) risk, et olemasolevast varast ei piisa olemasolevate lepingute teenindamiseks (eelkõige juhul, kui portfellist on juhuslikult lahkunud rohkem selliseid inimesi, kelle eluiga oli oodatust lühem).

Et pensionilepinguid saab üles öelda vaid selleks, et vahetada leping teise pensionilepingu vastu ning kohaldades §-s 52¹ sätestatud muid piiranguid on pensionilepingute vahetamisega kaasneva lepingu ülesütlemise puhul enamik ülalkirjeldatud riskidest maandatud. Olulisimana – pensionilepingu ülesütlemise puhul ei kuulu lepingu tagastusväärtus kindlustusvõtjale väljamaksmisele, see kantakse uue sõlmitud pensionilepingu kindlustusmaksiks. Et kindlustusandjatel on ka keelatud pakkuda erineva suurusega pensioni vastavalt kindlustusvõtja tervislikule seisundile, on maandatud risk, et kindlustusvõtjad, kelle tervislik seisund on halvem, kindlustusportfellist lahkuksid ning suurendaksid sellega oodatava eluea pikenemise riski kindlustusportfellis. Seega peaks pensionilepingute ülesütlemine kindlustusvõtjate tervise arengute aspektist olema juhuslik.

Paragrahvi lisatakse lõige 1¹, milles on esitatud varem §-s 45 olnud pensionilepingu

pensioniaasta definitsioon – pensioniaasta on üheaastane periood, mille arvestus pensionilepingu puhul algab pensionilepingu sõlmimisest. Definitsiooni sisu ei ole muudetud, eelnõus esitatud muudatuste tulemusel kasutatakse antud definitsiooni esimest korda §-s 52². Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõikest 4 jäetakse välja teine lause, mis täpsustas kindlustusvõtja surma korral juhtuvat ühise pensionilepingu puhul. Pensionilepingu tingimuste reguleerimisest eelnõuga loobutakse, sealhulgas jäetakse eelnõuga välja spetsiifilised sätted, mis puudutavad ühist pensionilepingut (selliseid pensionilepinguid ei ole praktikas ka ühtegi sõlmitud).

Lõigetes 6 ja 8 asendatakse viited § 52 lõike 4 punktidele 1–5, 8, 10 ja 11 viidetega § 52 lõike 4 punktidele 1–4, 8, 10 ja 11. Muudatus on seotud § 52 lõike 4 punkti 5 kehtetuks tunnistamisega.

Lõikes 7² asendatakse viited investeerimisfondi aktsiatele või osakutele viitega finantsvarale. Muudatus on seotud investeerimiskontoga pensionilepingu alusvara valiku laiendamisega – eelnõu lubab kindlustusandjal investeerimiskontoga pensionilepingu alusvara valikus pakkuda ka muid finantsinstrumente kui kohustusliku pensionifondi osakud.

Lõikes 8¹ sätestatakse, et kui ülesöeldud pensionileping oli sõlmitud garantiiperioodiga või pensionimaksete edasilükkamisega, võib sarnaseid tingimusi ette näha ka uue pensionilepingu sõlmimisel. Võrreldes kehtiva seadusega on lõikes 8¹ loobutud lihtsalt viidetest kogumispensionide seaduse §-le 48 ja § 46 lõikele 1, mis kehtivas seaduses reguleerisid vastavalt garantiiperioodiga pensionilepingut ja pensionimaksete edasilükkamist. Eelnõu tunnistab mõlemad viidatud paragrahvid kehtetuks.

Lõige 11¹ Kehtiva seaduse kohaselt tuli II sambast raha välja maksta eluaegse pensionina. Vaid juhtudel, kui raha oli kogutud selleks liiga vähe, võis eluaegse pensionilepingu asemel valida omale tähtajalise pensioni (tähtajaline pensionileping või fondipension) või väga väikeste summade puhul kogu raha ka korraga välja võtta. Eelnõu muudab kogu väljamaksete korraldust ja kõik pensionile jäävad inimesed saavad ise valida, kuidas nad oma II sambasse kogutud raha välja võtma hakkavad. Seepärast on vaja täpsustada pensionilepingute vahetamisega seonduvalt, et kui inimene on sõlminud eluaegse pensionilepingu ja soovib selle mõne teise lepingu vastu vahetada, saab uus pensionileping olla ka eluaegne. See on oluline pikaealisuse riski juhtimiseks. Kui pensionilepingu vahetamiseks öeldakse üles tähtajalisena sõlmitud pensionileping, siis selle võib vahetada nii teise tähtajalise kui eluaegse lepingu vastu.

Lõige 12 lubab kindlustusandjal rakendada lõigetes 1, 2 ja 7 sätestatust soodsamaid tingimusi. See võib osutada näiteks asjakohaseks, kui soovitakse näiteks vahetada pensionileping sama kindlustusandja teise pensionilepingu vastu. Eelnõu laiendab kindlustusandja õigust mitte kohaldada ka lõikes 11¹ kehtivat piirangut (et eluaegse pensionilepingu saab vahetada vaid teise eluaegse pensionilepingu vastu) ja tähtajalisena sõlmitud pensionilepingu puhul lõikes 3 sätestatud piirangut. Viimane annab kindlustusandjale õiguse pakkuda tähtajalisi pensionilepinguid ka tingimustel, et neid lepinguid võib üles öelda ka muul põhjusel kui pensionilepingute vahetamiseks.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Seaduse 2. peatüki 8. jao 3. jaotise pealkiri. Kõnealune jaotis reguleerib väljamakseid pensionifondist. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse muudetakse jaotise pealkirja ja lisatakse sinna viide pensioni investeerimiskontole – „Väljamaksed

pensionifondist ja pensioni investeerimiskontolt“. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 52³ lõige 3 ja lõike 7 punkt 2, lõike 4 ja lõike 12 punkti 6 kehtetuks tunnistamine (jõustuvad 1. juulil 2020). Paragrahv reguleerib fondipensioni kokkuleppimist ja väljamaksete tegemise tingimusi. Fondipension on osakuomaniku ja pensionifondivalitseja vahel kokku lepitud kava, mille alusel tehakse osakuomanikule perioodilisi väljamakseid pensionifondist kuni fondipensioni lõppemiseni. Fondipension pakub seega tähtajalist pensionit. Tähtaja määrab § 52³ lõigetes 3 ja 4 sätestatud fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus.

Lõikes 3 on kehtestatud fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus sellise fondipensioni jaoks, mis lepatakse kokku, kui raha on kogutud eluaegse pensioni maksmiseks liiga vähe (kogutud summa on väiksem kui 50-kordne rahvapensioni määr). Fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus sõltub osakuomaniku vanusest ja küünib vastavalt punktides 1–11 sätestatule kahest pensioniaastast kaheteistkümne pensioniaastani. Seoses sellega, et eelnõu annab kõigile pensionile jäävatele inimestele õiguse valida, kuidas kogutud raha pensionieas kasutama hakata ja kaotab viidatud piirmäära, jäetakse lõike 3 preambulist välja viide kogumispensionide seaduse § 42 lõikele 3 (mis 50-kordse rahvapensioni määra suuruse piirmäära kehtestas).

Lõige 4 tunnistatakse kehtetuks. Selles oli kehtestatud fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus sellise fondipensioni jaoks, mis kehtiva seaduse kohaselt lepiti kokku siis, kui pensionile jääv inimene oli omale juba sõlminud pensionilepingu vähemalt 700-kordse rahvapensioni määra suuruses summas ja tal jäi II sambasse veel raha. Praktikas ühtegi sellist fondipensioni kokku lepitud ei ole, sest sambasse kogutud summad ei ole pensionile jäävatel inimestel veel nii suured. Eelnõu tunnistab lõike 4 kehtetuks – kõik inimesed saavad nagnüi valida omale sobiva lahenduse pensioni väljavõtmiseks.

Lõike 7 punktis 2 kirjutatakse rahvapensioni määr pikalt lahti – riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel kehtestatud rahvapensioni määr. Seoses teiste piirmäärade kaotamisega nimetatakse rahvapensioni määra esmakordselt lõike 7 punktis 2, mistõttu see siin ka korrektselt sõnastatakse.

Lõike 12 punkt 6 tunnistatakse kehtetuks. Lõige 12 kehtestab fondipensioni lõppemise alused. Muuhulgas näeb punkt 6 ette, et fondipension lõpeb 1. aprillil, kui osakuomanikule, kelle osakute koguväärtus on võrdne 50-kordse rahvapensioni määraga või ületab seda, aga kes leppis fondipensioni kokku, sest tema kogutud summa oli eluaegse pensioni maksmiseks liiga väike (alla 50-kordse rahvapensioni määra) ja keda registripidaja on kogumispensionide seaduse § 52⁵ lõike 6 kohaselt teavitanud, et tema osakute koguväärtus oli juba 31. detsembri seisuga kasvanud 50-kordse rahvapensioni määrani või sellest suuremaks. Eelnõu kohaselt ei ole fondipension enam mõeldud vaid eluaegse pensioni maksmiseks liiga väikeste summade väljamaksmiseks, seetõttu langeb ära ka lõike 12 punktis 6 sätestatud põhjus fondipensioni lõpetamiseks.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahv 52³ (jõustub 1. jaanuaril 2021). Tervele paragrahvile antakse uus sõnastus. 1. jaanuarist 2021 muutub kehtetuks kogumispensionide seaduse § 42 (selle lõiked 3 ja 4 muutuvad kehtetuks juba 1. juulist 2020). Allesjäänud § 42 ja juba muudetud (muudatus jõustuvad 1. juulil 2020) § 52³ tõstetakse kokku alates 1. jaanuarist 2021.

Kehtima jääb, et osakuomanik võib kohustusliku kogumispensioni saamiseks kasutada

fondipensionit (lõige 1). Samuti ei muudeta fondipensiooni definitsiooni (lõige 2) – fondipension on osakuomaniku ja pensionifondivalitseja vahel kokku lepitud kava, mille alusel tehakse osakuomanikule perioodilisi väljamakseid pensionifondist kuni fondipensiooni lõppemiseni.

Lõige 3 sätestab, et fondipension hõlmab kõiki pensionifonde, mille osakuid osakuomanik omab. Arvesse ei võeta osakuid, mille tagasivõtmine on investeerimisfondide seaduse alusel keelatud. Kui II sambaga liitunud isik omab mitme pensionifondi osakuid, ei pea ta iga fondi kohta eraldi fondipensionit kokku leppima. Fondipension on üks ja arvestab kõigi, erinevates pensionifondides omandatud osakutega. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõige 4 muudab fondipensiooni tähtaja määramist. Seni määras fondipensiooni tähtaja § 52³ lõigetes 3 ja 4 sätestatud minimaalne arvestuslik kestus. Uues sõnastuses paragrahvi lõige 4 sätestab üldise põhimõttena, et fondipensiooni tähtaeg arvutatakse fondipensiooni kokkuleppimisel osakuomaniku vanusele vastavate Eesti Statistikaameti viimase aasta kohta avaldatud meeste ja naiste keskmiselt elada jäänud aastate alusel. Näiteks on Eesti Statistikaameti 2018. aasta andmetel 65-aastastel meestel ja naistel keskmiselt elada jäänud 18,41 aastat. Kui osakuomanik, kes on 65-aastane, valib fondipensiooni, kestab tema fondipension 18,41 aastat. Seega võetakse talle fondipensiooni väljamaksete tegemisel igal aastal tagasi osakud, mille arv saadakse kõigi temale kuuluvate osakute jagamisel 18,41-ga. Selline fondipension püüab pakkuda pensioniskeemi, mis on võimalikult lähedane eluaegsele pensionile. Siiski tuleb meeles pidada, et pikaajalise riski vastu fondipension kaitset ei paku ning keskmiselt elavad umbes pooled inimesed kauem kui 18,41 aastat (ja umbes pooled sellest vähem). Kui fondipensiooni tähtaeg on määratud keskmiselt elada jäänud aastate alusel, ei kuulu sellise fondipensiooni alusel tehtavad väljamaksed maksustamisele.

Võrreldes kehtiva seadusega muudab eelnõu fondipensiooni oluliselt pikemaks. Seda aga ainult fondipensiooni vaikimisi lahenduse puhul, mis pakub tähtajalise pensioni võrdluses kõige soodsamate maksutagajärgedega väljamakseid. Lõige 5 annab osakuomanikule õiguse määrata soovi korral oma fondipensionile lühema tähtaja. Lühema tähtajaga fondipensiooni puhul lähevad väljamaksed maksustamisele soodsumääraga (10%) nagu see on ka ühekordse väljamakse või III samba sarnaste pensioniskeemide puhul. Lõigete 4 ja 5 koostoimes võib öelda, et fondipensiooni tähtaja suhtes piirangud puuduvad ning osakuomanik saab valida omale sobiva tähtajaga pensioniskeemi.

Lõige 6 reguleerib fondipensiooni väljamaksete sagedust. Väljamaksete sageduse määrab osakuomanik. Väljamakseid on võimalik teha kord kuus, kord kvartalis või kord pensioniaastas. Kui väljamaksete sagedus on kord kvartalis või kord pensioniaastas, tehakse väljamakse valitud sagedusele vastaval viimasel kuul. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõikes 7 on esitatud fondipensiooni pensioniaasta definitsioon. Pensioniaasta on siin üheaastane periood, mille arvestus algab fondipensiooni avalduse esitamise kuule järgneva kuu 1. kuupäeval. Eelnõu seda definitsiooni ei muuda.

Lõiked 8, 9 ja 10 sätestavad, kuidas leitakse fondipensiooni väljamakse suurus. Väljamakse tegemisel võetakse ettenähtud arv pensionifondi osakuid tagasi ning neile vastava summa eest tehakse osakuomanikule väljamakse, osakutele vastav summa saadakse tagasivõetavate osakute arvu ja nende puhasväärtuse korrutamisel. Osakute tagasivõtmise ja osakuomanikule väljamakse tegemise korraldab registripidaja (lõige 8). Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt. Nagu eespool viidatud, leitakse fondipensiooni väljamaksete aluseks olev osakute arv lõike 9 kohaselt iga kord enne väljamakse tegemist, osakuomanikule kuuluvate osakute arvu jagamisel valitud väljamaksete sagedusele vastavas arvestuses fondipensiooni kestusega

saadud osakute arvuna. Eelmises näites toodud 65-aastase osakuomaniku fondipensiooni kestus on 18,41 aastat. Oletades, et talle kuulub 1 000 osakut, tuleks tema fondipensiooni kord kuus toimuvate väljamaksete tegemiseks võtta iga kord tagasi osakud, mis saadakse järgmiselt: 1 000 jagada 18,41, jagada omakorda 12. See teeb 4,53 osakut. Oletades, et osaku puhasväärtus on 15 eurot, oleks kuise väljamakse suurus 67,90 eurot.

Lisaks osakute arvule, mis saadakse kõigi osakute jagamisel fondipensiooni kestusega, lubab kehtiv seadus rakendada fondipensiooni puhul ka kolmekordse rahvapensiooni määra suurust piirmäära ühes aastas tehtavate väljamaksete määramiseks. See tähendab, et osakuomanik sai valida, et tema väljamaksed ei oleks kokku väiksemad kui kolmekordne rahvapensiooni määr aasta kohta. See oli vajalik, et tõsta fondipensiooni väljamakse suurust olukorras, kus kogutud summa oli väga väike ja seaduses kehtestatud minimaalne arvestuslik kestus sellise summa väljamaksmiseks liiga pikk. Nii sai osakuomanik tõsta oma väljamakse suurust (et ta saaks aastas kokku kolm rahvapensiooni määra), mis küll tähendas fondipensiooni lühenemist – algselt kokkulepitud kümne aasta asemel kestnuks fondipension näiteks vaid 6 aastat. Eelnõu lubab osakuomanikul endal määrata fondipensiooni tähtaja, samuti on igaühel õigus raha korraga välja võtta. Seepärast ei ole kolmekordse rahvapensiooni määra rakendamine siin enam vajalik.

Lõige 10 täpsustab, mis saab, kui osakuomanikul on mitme pensionifondi osakuid. Sellisel juhul jaotatakse väljamakse tegemisel tagasivõtmisele kuuluv osakute arv, mis löike 9 alusel arvutati, erinevate pensionifondide vahel vastavalt igas pensionifondis osakuomanikule kuuluvate osakute arvu osakaalule. Nii määratakse osakud, mis võetakse väljamakse tegemisel tagasi igas pensionifondis. Kui eelmise näite puhul oleksid osakuomanikul olnud osakud kahes erinevas fondis ja mõlemas ühepalju, siis võetakse temale väljamakse tegemisel kummaski fondis tagasi 2,26 osakut. Nii on see ka kehtiva seaduse kohaselt.

Lõige 11 kehtestab fondipensiooni lõppemise alused. Fondipension lõpeb, kui osakuomanikule kuuluvad viimased osakud võetakse tagasi ja tehakse viimane väljamakse tegemisega. Fondipensiooni lõpetab ka osakuomaniku surm. Fondipension võib lõppeda olukorras, kus osakuid veel on, kuid neid ei saa kasutada – see on olukord, kus kõigi osakuomanikule kuuluvate pensionifondide osakute tagasivõtmine on investeerimisfondide seaduse § 173 alusel peatatud. Ja lõpuks on fondipensiooni lõpetamise võimalus ka osakuomanikul – ta võib vastava avaldusega oma fondipensiooni lihtsalt lõpetada. Fondipensiooni asemele saab ta siis valida mõne teise pensioniskeemi. Võrreldes 1. juulil 2020 jõustuva muudatusega eelnõuga fondipensiooni lõppemise alustes rohkem muudatusi ei tehta.

Paragrahv 52⁴. Paragrahv reguleerib fondipensiooni avaldust ja ühekordse väljamakse avaldust. Seoses eelnõuga inimestele antava õigusega võtta II sambast raha välja juba pensiooni kogumise ajal, lisatakse paragrahvi eraldi raha väljavõtmise avaldus ja muudetakse vastavalt paragrahvi pealkirja – „Fondipensiooni avaldus, ühekordse väljamakse avaldus ja raha väljavõtmise avaldus“. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Paragrahvis asendatakse läbivalt viide osakuomanikule viitega isikule. Muudatus on seotud pensiooni investeerimiskonto toomisega II sambasse. Osakuomanike kõrval peavad ühekordse väljamakse ja raha väljavõtmise avaldusi esitada saama ka isikud, kes on raha kogunud pensiooni investeerimiskonto kaudu. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõike 2 punktis 5 asendatakse viide fondipensiooni arvestuslikule kestusele aastates viitega tähtaeg. Muudatus on seotud fondipensiooni tähtaja määramise muudatustega (vt ka kogumispensionide seaduse § 52³ muudatuste selgitusi). Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõike 2 punkt 6 tunnistatakse kehtetuks. Muudatus on seotud fondipensiooni uute arvutusreeglitega, mis jõustuvad 1. jaanuaril 2021. Pensionile jääval inimesel tuleb edaspidi määrata fondipensiooni tähtaeg. Viimasest sõltub see, kui palju osakuid iga väljamakse tegemisel tagasi võetakse. Seega ei saa pensionile jääv inimene fondipensiooni avaldusel enam ise määrata osakute arvu, mis tagasi tuleb võtta (seni sai osakuomanik määrata, et soovib väljamakset osakute piirmäära alusel.

Lõike 4 sõnastust muudetakse, et see oleks kohaldatav ka isikute suhtes, kes on raha kogunud pensiooni investeerimiskontol ja soovivad ühekordse väljamakse saamisel kasutada ka pensiooni investeerimiskontol olevat raha. Ühekordse väljamakse saamiseks tuleb esitada kontohaldurile või registripidajale ühekordse väljamakse avaldus. Sellel avaldusel märgitakse lõike 2 punktides 1–4, 8 ja 9 nimetatud andmed. Samuti tuleb ühekordse väljamakse avaldusel märkida osakute arv, mille tagasivõtmist pensionile jääv isik taotleb. Kui varem oli ühekordse väljamakse avaldus mõeldud vaid kogu raha väljamaksmiseks, siis eelnõu lubab ühekordse väljamakse avaldust soovi korral ka mitu korda esitada. Seega ei pea inimene korraga kohe kogu raha välja võtma, aga võib võtta ka vaid osa sellest. Kui isik soovib, et lisaks pensionifondi osakutele vastavale summale makstakse talle välja ka summa, mis on tema pensiooni investeerimiskontol või kui tal ongi ainult pensiooni investeerimiskonto, siis sellel oleva summa kättesaamiseks peab ta avaldusel märkima oma pensiooni investeerimiskonto numברי ja summa suuruse, mida ta sealt kontolt välja võtta soovib. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Lõikes 4¹ reguleeritakse raha väljavõtmise avaldust, mis tuleb esitada, kui soovitakse II sambast raha välja võtta pensiooni kogumise ajal. See avaldus tuleb esitada samuti kontohaldurile või registripidajale. Avaldusel märgitakse lõike 2 punktides 1–4, 8 ja 9 nimetatud andmed ehk andmed II sambaga liitunud isiku kohta, kuupäev ja allkiri. Pensiooni kogumise ajal ei saa raha välja võtta osaliselt. Kui inimene soovib oma raha kätte saada, makstakse talle välja kõik, mis tal II sambas on. Seetõttu ei ole vaja avaldusel märkida midagi pensionifondi osakute ega väljamakstava summa kohta. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõikesse 5 on lisatud viide raha väljavõtmise avaldusele. Fondipensiooni avalduse, selle lõpetamise avalduse, ühekordse väljamakse avalduse ja raha väljavõtmise avalduse suhtes kohaldatakse kogumispensionide seaduse § 16 lõigetes 1–4, 6 ja 7 sätestatud ning paragrahvi lõigetes 2–4¹ nimetatud andmed esitatakse avaldustel registripidaja ette antud vormil. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Eelnõuga lisatakse paragrahvi uued lõiked 5¹ ja 5², millest esimeses täpsustatakse, et kuni avalduse esitamise kuu viimase kuupäevani võib isik oma fondipensiooni või ühekordse väljamakse avaldust muuta, esitades selleks uue, § 52⁴ lõikes 2 või 4 nimetatud fondipensiooni avalduse või ühekordse väljamakse avalduse. Nimelt võib inimene soovida muuta oma ühekordse väljamakse suurust või muuta fondipensiooni tähtaega enne, kui talle väljamakseid tegema hakatakse. Et pensionifondidest tehakse väljamakseid avalduse esitamise kuule järgneval kuul, on muudatusi ka võimalik teha avalduse esitamise kuu lõpuni. Kui muutmise soov tekib hiljem, saab inimene esitada uue ühekordse väljamakse avalduse või oma fondipensiooni lõpetada ja uue kokku leppida.

Lisaks avalduse muutmisele on fondipensiooni avaldust, aga ka selle lõpetamise avaldust ja ühekordse väljamakse avaldust eelnõu kohaselt võimalik inimesel tagasi võtta. Avalduse saab tagasi võtta selle avalduse esitamise kuu viimase kuupäevani. Näiteks kui inimene soovib ühekordset väljamakset ja esitab juulis avalduse, kuid mõtleb siis ümber, saab ta oma avalduse kuni juuli lõpuni tagasi võtta. Hiljem seda enam teha ei ole võimalik ja augustis tehakse talle väljamakse ära.

Samuti lubab eelnõu tagasi võtta avalduse, millega soovitakse raha välja võtta pensioni kogumise ajal. Selle avalduse tagasivõtmise suhtes kehtivad samad tähtajad, mis avalduse enda esitamisel. Seega, kui inimene esitas avalduse raha väljavõtmiseks oktoobris, siis on tal võimalik seda avaldust kuni sama aasta novembri lõpuni tagasi võtta. Hiljem oma avaldust tagasi võtta ei saa ning raha läheb jaanuaris väljamaksmisele.

Avalduste tagasivõtmiseks tuleb viidatud kuupäevadeks esitada kontohaldurile või registripidajale vastavalt fondipensioni avalduse, selle lõpetamise avalduse, ühekordse väljamakse avalduse või raha väljavõtmise avalduse tagasivõtmise avaldus. Selline avaldus esitatakse registripidaja ette antud vormil ning avalduse esitamise suhtes kohaldatakse kogumispensionide seaduse § 16 lõigetes 1–4 ja 6–8 sätestatut.

Lõikesse 6 on samuti lisatud viide raha väljavõtmise avaldusele. Lõige kehtestab registripidaja poolt avalduse vastuvõtmisest keeldumise alused. Registripidaja keeldub fondipensioni lõpetamise avalduse vastuvõtmisest, kui avaldus ei vasta §-s 52⁴ kehtestatud nõuetele. Registripidaja keeldub raha väljavõtmise avalduse, ühekordse väljamakse avalduse või fondipensioni avalduse vastuvõtmisest, kui avaldus ei vasta §-s 52⁴ kehtestatud nõuetele, avalduse alusel ei ole väljamaksete tegemine võimalik, avalduses toodud andmed ei vasta tegelikkusele või on vastuolulised või avalduse täitmine ei ole kooskõlas kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatuga (lõige 6 punkt 4). Lõike 6 punktis 4 on eelnõu asendatud viide kogumispensionide seaduse §-dele 42, 43 või 52³ viitega §-le 43¹. Viimases on reguleeritud raha väljavõtmine pensioni kogumise ajal. Paragrahvidele 42, 43 ja 52³ ei ole põhjust enam viidata, sest eelnõu kaotab neis paragrahvides olnud piirangud, mille vastu seni tuli erinevaid avaldusi kontrollida. Seni tuli kontrollida, kas inimesel on õigus fondipensionile või ühekordsele väljamaksele, eelnõu annab õiguse neile pensioniskeemidele kõigile pensionile jäävatele inimestele, sõltumata nende kogutud summa suurusest. Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahv 52⁵. Paragrahv reguleerib pensionifondist väljamaksete tegemise korda. Tervele paragrahvile antakse uus sõnastus.

Nagu seni on olnud, sätestab lõige 1, et ühekordseid väljamakseid ja fondipensioni väljamakseid teeb registripidaja kogumispensionide seaduses ja pensionifondi tingimustes sätestatud korras. Sama kehtib ka raha väljamaksmisele pensioni kogumise ajal (kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatud väljamakse).

Lõigetes 2–8 on reguleeritud raha väljamaksmist pensioni kogumisfaasis. Võrreldes kehtiva seadusega on see osa regulatsioonist uus. Lõike 2 kohaselt korraldab registripidaja pensioni kogumise ajal osakuomanikule väljamakse tegemiseks pensionifondi osakute tagasivõtmise, lähtudes õigusaktidest, pensionifondi tingimustest ning registripidaja, pensionifondivalitseja ja pensionifondi depositeoriumi vahel sõlmitud kolmepoolsest lepingust ning arvestades kogumispensionide seaduse § 43¹ lõigetes 2–5 sätestatud reegleid ja piiranguid. Analoogne on olukord ka ühekordse väljamakse või fondipensioni väljamaksete tegemisel (§-s 43¹ sätestatud reeglid ja piirangud siis loomulikult ei kohaldu).

Lõige 3: Nagu ka fondipensioni puhul, võetakse pensioni kogumise ajal teostatava väljamakse osamaksete tegemisel ettenähtud arv osakuid tagasi ning neile vastava summa eest tehakse väljamakse, osakutele vastav summa saadakse tagasivõetavate osakute arvu ja nende puhasväärtuse korrutamisel. Osamaksete tegemine on kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatu kohaselt nähtud ette jaanuari, maisse ja septembrisse. Lõikes 3 täpsustatakse, et osakud võetakse tagasi nii, nagu ka pensionifondi osakute vahetamise puhul, alati vastavalt 1.

jaanuarile ja 1. maile järgneval esimesel tööpäeval ning 1. septembril või sellele järgneval esimesel tööpäeval, kui 1. september ei ole tööpäev. Kuigi raha makstakse välja nimetatud kuudel hiljemalt 20ndaks kuupäevaks, võetakse osakud tagasi päevadel, millega II sambas harjutud oleme.

Lõige 4 täpsustab, et väljamakse tegemisel ei võeta arvesse osakuid, mille tagasivõtmine on investeerimisfondide seaduse alusel keelatud. Kuigi eelnõu kohaselt ei saa pensioni kogumise ajal II sambast raha välja võtta osaliselt ja välja tuleb maksta kogu raha, mis osakuomanikul II sambasse kogutud on, ei oleks õiglane jätta osakuomanikku väljamaksest ilma põhjusel, et mõne pensionifondi osakute tagasivõtmine on keelatud. Seepärast on sätestatud, et neid osakuid arvesse ei võeta. Kui osakute tagasivõtmise keelamise alused on ühel hetkel ära langenud, korraldab registripidaja nende osakute tagasivõtmise automaatselt ja teeb selles summas väljamakse nõ tagantjärele (vt ka lõige 8).

Lõige 5 sätestab, millal tehakse kogumispensionide seaduse §-s 43¹ (raha väljamaksmine pensioni kogumise ajal) sätestatud väljamakse esimene osamakse. See, millal tehakse esimene osamakse, sõltub sellest, millal esitab osakuomanik avalduse raha väljavõtmiseks. Esimene väljamakse tehakse jaanuaris, kui avaldus on esitatud ja avalduses märgitud andmed registripidajale laekunud hiljemalt 30. novembriks; mais, kui avaldus on esitatud ja avalduses märgitud andmed laekunud hiljemalt 31. märtsiks või septembris, kui avaldus on esitatud ja avalduses märgitud andmed laekunud hiljemalt 31. juuliks. Väljamaksed tehakse kõigil neil kuudel hiljemalt 20ndaks kuupäevaks. Kuigi osakud võetakse tagasi juba kuu alguses, tuleb väljamakse tegemisel arvestada piisava ajapuhvriga. See, kui kaua praktikas väljamaksete tegemisele aega kulub, sõltub, kui paljudele inimestele samal ajal väljamakseid teha tuleb. Seadus piirab väljamaksete tegemise ära 20nda kuupäevaga. Praktikas tehakse väljamaksed nii kiiresti, kui võimalik.

Nagu juba fondipensionist tuttav, jaotatakse pensioni kogumise ajal tehtav väljamakse ja selle osamaksete tegemisel tagasivõtmisele kuuluv osakute arv lõike 6 kohaselt erinevate pensionifondide vahel vastavalt igas pensionifondis osakuomanikule kuuluvate osakute arvu osakaalule, kui osakuomanikul on mitme pensionifondi osakuid. Nii määratakse osakud, mis võetakse väljamakse tegemisel tagasi igas pensionifondis.

Lõige 7 täpsustab, mis juhtub, kui osakuomanik omandab pensionifondi osakuid väljamakse erinevate osamaksete vahel, või talle kuulub osakuid, mille tagasivõtmine oli investeerimisfondide seaduse alusel keelatud, kuid mille tagasivõtmise piirangud on ära langenud nende osamaksete vahel. Kõik sellised osakud võetakse arvesse järgmiste osamaksete tegemisel (kõik osakuomanikule kuuluvad osakud jaotuvad võrdselt kahe järgmise osamakse vahel; kui osakuid on väärtuses alla 200 euro, võetakse tagasi kõik osakud korraga ja makstakse välja teise osamaksena).

Võib juhtuda ka, et osakuomanik omandab pensionifondi osakuid pärast temale pensioni kogumise ajal tehtud väljamakse viimast osamakset (näiteks tööandja likvideerib oma võlgnevuse) või pensionifondi osakute puhul, mille tagasivõtmine oli keelatud investeerimisfondide seaduse alusel, on osakute tagasivõtmise piirangud ära langenud. Sellisel juhul näeb lõige 8 ette veel ühe osakute tagasivõtmise ja osakuomanikule väljamakse tegemise. Osakute tagasivõtmise ja väljamakse tegemise korraldab registripidaja järgmisel võimalikul osamakse tähtpäeval (st vastavalt jaanuari, mai või septembri 20ndaks kuupäevaks). Väljamakse puhul, mis tehakse osakuomanikule pensioni kogumise ajal, oli ette nähtud, et kogu raha makstakse välja ja seda ka tehakse.

Lõiked 9–11 reguleerivad ühekordse väljamakse ja fondipensionide väljamaksete tegemist. Siin

sisulisi muudatusi tehtud ei ole. Fondipensiooni väljamakse ja ühekordse väljamakse puhul korraldab registripidaja pensionifondi osakute tagasivõtmise vastavalt fondipensiooni või ühekordse väljamakse avaldusele selle esitamisele järgneva kuu, kvartali viimase kuu või pensioniaasta viimase kuu 15. kuni 20. kuupäevani, lähtudes õigusaktidest, pensionifondi tingimustest ning registripidaja, pensionifondivalitseja ja pensionifondi depositeoriumi vahel sõlmitud kolmepoolsest lepingust (lõige 9). Ühekordse väljamakse ja fondipensiooni väljamaksete tegemisel võetakse aluseks osaku puhasväärtus osakute tagasivõtmise päeval (lõige 10). Kui osakuomanik omandab pensionifondi osakuid pärast fondipensiooni kokkuleppimist või tema pensionikontol on osakuid, mille tagasivõtmine oli investeerimisfondide seaduse alusel keelatud, kuid mille tagasivõtmise piirangud on ära langenud, võetakse need osakud arvesse järgmise väljamakse tegemisel väljamaksete aluseks olevate osakute arvu leidmisel (lõige 11).

Kehtivas sõnastuses § 52⁵ lõigetest 2, 6 ja 7 on loobutud. Need lõiked nägid ette pensioniregistri pidajale õiguse küsida fondipensiooni avalduse, selle lõpetamise avalduse ja ühekordse väljamakse avalduse esitanud isikult vajadusel täiendavaid andmeid ning fondipensiooni kokku leppinud osakuomaniku teavitamist, kui temale kuuluvate osakute koguväärtus kasvab 50-kordse rahvapensiooni määrani või sellest suuremaks ning fondipensiooni lõpetamist. Eelnõu kohaselt ei ole fondipension enam mõeldud vaid eluaegse pensioni maksmiseks liiga väikeste summade väljamaksmiseks, mistõttu ei ole põhjust seda lõpetada isegi, kui osakute koguväärtus peaks kasvama piisavalt suureks. Täiendavate andmete küsimine avalduse esitanud isikult ei ole praktikas vajalik olnud. Kõik tehingute tegemiseks vajalikud andmed esitatakse avaldusel. Vastavast sättest on eelnõus loobutud.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahv 52⁶. Väljamaksete jao 3. jaotisesse, mis räägib väljamaksetest pensionifondist ja pensioni investeerimiskontolt, lisatakse uus paragrahv, millega kehtestatakse pensioni investeerimiskontolt väljamaksete tegemise kord. Muudatus on seotud pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse ja jõustub 1. jaanuaril 2021.

Kui II sambaga liitunud inimesel on raha pensioni investeerimiskontol, toimub selle väljamaksmine, nii pensioni kogumise ajal kui pensionieas, üldiselt samamoodi nagu siis, kui raha on kogutud kohustuslikku pensionifondi. Uues paragrahvis kehtestatud reeglistik väljamaksete tegemiseks pensioni investeerimiskontolt on seetõttu ka väga sarnane §-s 52⁵ kehtestatud reeglitega, mis kohalduvad siis, kui väljamakse tegemiseks kasutatakse pensionifondi osakuid. Mõned erisused siiski on.

Kui registripidaja teeb üldiselt väljamakseid kogumispensionide seaduses ja pensionifondi tingimustes sätestatud korras ning korraldab selleks pensionifondi osakute tagasivõtmise, lähtudes õigusaktidest, pensionifondi tingimustest ning registripidaja, pensionifondivalitseja ja pensionifondi depositeoriumi vahel sõlmitud kolmepoolsest lepingust ning arvestades kogumispensionide seaduse § 43¹ lõiget 2–5 sätestatud (eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 52⁵ lõiked 1 ja 2), siis lõike 1 kohaselt teeb registripidaja väljamakseid pensioni investeerimiskontolt samuti kogumispensionide seaduses sätestatud korras, kuid lähtudes pensioni investeerimiskonto avanud krediidasutusega sõlmitud lepingust. Väljamakse tegemine pensioni investeerimiskontolt eeldab registripidaja ja pensioni investeerimiskonto avanud panga vahelist suhtlust. Raha maksab pensionikogujale lõpuks välja registripidaja.

Lõige 2 sätestab, et väljamakse tehakse pensioni investeerimiskontol oleva summa ulatuses, arvestades §-s 52⁶ sätestatud. Erisuseks võrreldes pensionifondist tehtava väljamaksega on see, et finantsvara, mille pensionikoguja on oma pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud, peab

ta ise kõige pealt võõrandama (sh finantsvara soetamisel sõlmitud lepingud lõpetama, näiteks investeerimisriskiga elukindlustuslepingu lõpetama) selleks, et väljamakset saada. Pensioniregistri pidajal puuduvad andmed pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara kohta ning võimalused selle vara võõrandamist korraldada. Kui pensionile jäänud inimene soovib II sambast raha välja võtta, esitab ta avalduse kontohaldurile või otse registripidajale. Väljamakse tegemiseks saab aga tehniliselt kasutada vaid raha, mis on pensioni investeerimiskontol.

Lõige 3: Ühekordne väljamakse pensionieas tehakse sarnaselt ühekordsele väljamaksele pensionifondist. Lõike 3 kohaselt makstakse üldjuhul välja kogu summa, mis on inimese pensioni investeerimiskontol. Pensionile jäänud inimene võib aga avaldusel määrata, et talle makstakse välja väiksem summa. Ühekordne väljamakse tehakse kogumispensionide seaduse § 52⁵ lõikes 9 sätestatud ajavahemikus (so ühekordse väljamakse avalduse esitamisele järgneva kuu 15. kuni 20. kuupäevani). Kuupäevad arvestavad Pensioniregistri pidaja ja Sotsiaalkindlustusameti vahel toimuvat maksuvaba tulu arvestuse protsessi. Kui pensionifondi puhul korraldab osakute tagasivõtmise pensioniregistri pidaja, siis pensioni investeerimiskonto puhul tuleb, nagu lõikes 2 sätestatud, isikul endal oma finantsvara esmalt võõrandada. Välja saab maksta üksnes seda raha, mis on pensioni investeerimiskontol olemas.

Kui inimesel on nii pensionifondi osakuid kui raha pensioni investeerimiskontol, kasutatakse ühekordse väljamakse tegemiseks mõlemat, st võetakse tagasi kõik pensionifondi osakud ja makstakse välja kogu pensioni investeerimiskontol olev raha. Isik võib avaldusega ka määrata, et soovib väljamakset väiksemas summas ja märkida, kas ta soovib selleks tagasi võtta pensionifondi osakuid, kasutada raha, mis on tema pensioni investeerimiskontol või mõlemat.

Sarnaselt pensionifondidest tehtavale väljamaksele, on pensioni investeerimiskontot kasutanud isikul lõike 4 kohaselt õigus taotleda uut ühekordset väljamakset või kasutada teisi kogumispensionide seaduse § 40 lõikes 2 sätestatud võimalusi, kui pärast ühekordset väljamakset laekub tema pensioni investeerimiskontole raha või jääb talle pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara. Viimasel juhul tuleb väljamakse või mõnu muu pensioniskeemi valimiseks esmalt finantsvara võõrandada (sh finantsvara soetamisel sõlmitud lepingud lõpetada) ja vastav summa pensioni investeerimiskontole kanda.

Lõiked 5–11 reguleerivad pensioni investeerimiskontolt raha väljamaksmist pensioni kogumise ajal (kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatud väljamakse). Üldiselt tehakse ka pensioni kogumise ajal väljamakse nii, nagu seda tehakse pensionifondist. Olulisemaks erisuseks on see, et pensioni kogumise ajal saab II sambaga liitunud inimene taotleda väljamakset üksnes juhul, kui ta on kogu pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara võõrandanud (sh finantsvara soetamisel sõlmitud lepingud lõpetanud) ja vastav summa on pensioni investeerimiskontole laekunud (lõige 5). Tehnilised põhjused on samad, mis ühekordse väljamakse puhul – pensioniregistri pidajal ei ole võimalik sellise finantsvara võõrandamist korraldada (vt ka lõike 2 selgitust). Miks inimesel ei ole üldse õigust raha väljamaksmist enne taotleda, kui kogu finantsvara ei ole võõrandatud – põhjuseks on see, et pensioni kogumise ajal tuleb II sambaga liitunud inimesele välja maksta kogu tema II sambasse kogutud raha. Et pensioni investeerimiskontolt saab välja maksta üksnes seal olevat raha, tulebki eeltingimuseks seada, et kogu finantsvara peab olema eelnevalt realiseeritud. See tuleb pensionikogujal koostöös oma pangaga ise korda ajada. Kui lõikes 5 sätestatud tingimus ei ole täidetud keeldub pensioniregistri pidaja avalduse vastuvõtmisest kogumispensionide seaduse § 52⁴ lõike 6 punkti 2 alusel (avalduse vastuvõtmisest keeldutakse, kui avalduse alusel väljamaksete tegemine ei ole võimalik).

Lõige 6 teeb lõikest 5 erandi. Pensionifondi puhul ei võeta väljamakse tegemisel arvesse pensionifondi osakuid, mille tagasivõtmine on investeerimisfondide seaduse alusel keelatud. Ka pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara puhul võib sarnaste tagajärgedega olukordi ette tulla (näiteks mõne väärtpaberi emitent on pankrotti läinud, investeerimiskontoga elukindlustuslepingu sõlminud kindlustusandja suhtes on erirežiim välja kuulutatud vm taoline sündmus). Antud juhul oleks ebaõiglane eeldada, et II sambaga liitunud inimesel tekib õigus oma raha sambast välja võtta üksnes siis, kui kogu finantsvara on võõrandatud. Seepärast on lõikes 6 sätestatud, et lõikes 5 esitatud tingimust ei kohaldata pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud finantsvara suhtes, mille võõrandamine, sealhulgas finantsvara soetamisel sõlmitud lepingu lõpetamine ei ole finantsvara teise osapoolle suhtes pankrotimenetluse algatamise, krediitdialutuse suhtes välja kuulutatud moratooriumi või kriisilahendusmenetluse alustamise, kindlustusandjale kehtestatud erirežiimi või õigusaktides sätestatud muu tagajärgedelt sarnase sündmuse või toiminguga tõttu seaduse kohaselt võimalik. Ühtlasi on täpsustatud, et nimetatud põhjuste ära langemise järel makstakse pensioni investeerimiskontole laekunud raha välja nii, nagu lõiked 10 ja 11 ette näevad.

Nagu ka pensionifondist tehtava väljamakse puhul, korraldab pensioni kogumise ajal raha väljamaksmise pensioni investeerimiskontolt lõikes 7 sätestatud kohaselt registripidaja. Registripidaja korraldab väljamakse vastavalt kogumispensionide seaduse §-s 52⁶ ja § 52⁵ lõike 5 sätestatule, võttes arvesse ka § 43¹ lõigetes 2–5 sätestatut.

Lõige 8 reguleerib olukorda, kus isikul, kes soovib oma raha II sambast välja võtta, on raha mitmel pensionifondi osakuid. Sarnaselt pensionifondide vastavale regulatsioonile jaguneb väljamakse ja selle osamaksed erinevate allikate vahel proportsionaalselt. Proportsionaalse arvestuse tegemisel lähtutakse pensioni investeerimiskontol oleva summa suuruselt ja pensionifondis isikule kuuluvate osakute arvust ja nende väärtusest.

Nagu pensionifondist tehtava väljamakse puhul (eelnevalt esitatud kogumispensionide seaduse § 52⁴ lõige 5²), võib isik oma raha väljavõtmise avalduse tagasi võtta. Seda saab siiski teha, kui isik jõuab tagasivõtmise avalduse esitada enne § 52⁵ lõikes 5 sätestatud avalduse esitamise tähtpäeva, st enne, kui pole läinud lukku inimeste arv, kellele väljamakset tegema hakatakse ja enne esimese osamakse tegemist. Hiljem inimene on otsust enam muuta ei saa. Kehtib põhimõte, et välja makstakse kogu raha ja kui esimene osamakse on juba tehtud, tehakse ka teised osamaksed. Selleks, et avaldus tagasi võtta, tuleb esitada raha väljavõtmise avalduse tagasivõtmise avaldus. Avalduse vormi annab ette registripidaja ning avalduse esitamise suhtes kohaldatakse kogumispensionide seaduse § 16 lõigetes 1–4, 6–8 sätestatut.

Lõiked 10 ja 11 puudutavad hiljem pensioni investeerimiskontole laekunud raha väljamaksmist, mis toimub samuti sarnaselt pensionifondidest väljamaksete tegemisega. Kui pensioni investeerimiskontole laekub raha väljamakse erinevate osamaksete vahel, võetakse see arvesse järgmiste osamaksete tegemisel (lõige 10). Esimese osamakse suurus oleks eelnevalt kohaselt 10 000 eurot ja ülejäänud raha jaguneb kahe järgmise osamakse vahel. Kui isiku pensioni investeerimiskontol oli kokku 15 000 eurot, siis järgmise kahe osamakse suurus oleks 2 500 eurot. Kui nüüd pärast esimest, kuid enne teist osamakset laekub isiku pensioni investeerimiskontole veel raha (näiteks tööandja likvideerib oma võlgnevuse või finantsvara, mida lõike 6 kohaselt ei olnud võimalik varem realiseerida, muutub realiseeritavaks ning sellest laekub pensioni investeerimiskontole raha), näiteks summas 1 000 eurot, siis on teine ja kolmas osamakse esialgselt arvestatud 2 500 euro asemel mõlemad 3 000 euro suurused.

Kui raha laekub pensioni investeerimiskontole alles pärast väljamakse viimast osamakset, korraldab registripidaja ikkagi selle summa väljamaksmise, seda järgmisel võimalikul

osamakse tähtpäeval ehk jaanuari, mai või septembri 20ndaks kuupäevaks (lõige 11). Eelduseks on siin, et inimene ei ole vahepeal jõudnud II sambaga uuesti liituda ja raha ei laeku pensioni investeerimiskontole mitte selle pärast, et ta on hakanud uuesti makset tasuma.

Paragrahvi 63 lõige 3. Paragrahv reguleerib III samba ehk täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu tingimusi. Lõike 3 kohaselt võib kindlustuspensioni maksmist alustada kas lepingus sätestatud tähtajal (edaspidi *pensioniiiga*), kuid mitte varem kui kindlustusvõtja 55-aastaseks saamisel, või kindlustusvõtja puuduva töövõime korral alates puuduva töövõime tuvastamisest. Eelnõu muudab pensioni kogumise II sambas ja erinevate pensioniskeemide kasutamise pensionieas II samba puhul vabatahtlikuks. Seega muutub II sammu selles mõttes sarnaseks III sambaga. Eelnõu muudab ka II samba pensioniiiga. II sambast võib pensionile jääda, kui inimene on jõudnud riiklikku vanaduspensioni ikka, kuid ka siis, kui inimesel on jäänud sellesse ikka jõudmiseni kuni 5 aastat. Samuti lubab eelnõu II sambast pensionile jääda, kui pensionikogujal on tuvastatud puuduv töövõime.

Eelnõuga vaadatakse üle ka III samba pensioniiiga. Algupäraselt oli ka III samba puhul mõeldud, et inimesed võiksid saada III sambast pensionile minna kuni 5 aastat enne riiklikku vanaduspensioni iga. Et III samba pensioniiiga on sätestatud kogumispensionide seaduses (ja tulumaksuseaduses) konkreetse vanusena (55 aastat), ei ole see ajas muutunud, kuigi vanaduspensioniiiga on edasi liikunud. Eelnõuga muudetakse III samba pensioniiiga ja pannakse see edaspidi, sarnaselt II sambale ja III samba algupärasest mõtet arvestades, sõltuma riiklikust vanaduspensioni east. Lõikes 3 sätestataksegi, et III sambast ei saa pensioni maksmata hakata enne, kui kindlustusvõtjal on jäänud vanaduspensioniiikka jõudmiseni viis aastat. Vastavalt vanaduspensioni ea muutmisele hakkab nüüd tulevikus muutuma ka III samba pensioniiiga. Muudatus jõustub 1. juulil 2020. Eelnõus nähakse uue pensioniea kohaldamiseks ette ka rakendussätteid – uut pensioniiiga rakendatakse selliste kindlustuslepingute kindlustusvõtjate suhtes ja osakuomanike suhtes, kes omandavad vabatahtliku pensionifondi osakuid esmakordselt 2021. aasta 1. jaanuaril või hiljem (vt täpsemalt eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 72⁷ selgitusi). Ehk teisisõnu – uus III samba pensioniiiga kohaldub nende inimeste suhtes, kes liituvad III sambaga aastal 2021 või hiljem.

Pensioniea muutmine ei tähenda seda, et III sambast ei oleks varem võimalik raha välja võtta. Selline õigus on III sambaga liitunud inimestel praegu ja jääb neile ka pärast eelnõus esitatud muudatuste jõustumist. Kui raha võetakse välja varem, ei käsitleta seda pensioni maksmisena (välja arvatud väljamaksed puuduva töövõime korral) ning sellised väljamaksed kuuluvad maksustamisele tavapärasest tulumaksu määras (20%).

Paragrahvi 66 lõige 10. Paragrahv reguleerib makse maksmise kohustuse rakendamist ja valikuavalduse esitamise erisusi aastatel 2002–2010. Seoses kogumispensionide seaduse § 10¹ kehtetuks tunnistamisega jäetakse § 66 lõikest 10 välja viide §-le 10¹. Vt ka kogumispensionide seaduse § 10¹ kehtetuks tunnistamise selgitust. Muudatus jõustub üldises korras.

Paragrahvi 70 lõiked 3–6. Paragrahv reguleerib väljamaksete erisusi. Paragrahvi lisatakse kolm uut lõige. Esimene neist puudutab pensioni kogumise ajal II sambast raha väljamaksmist, täpsemalt selle erisusi aastatel 2021 ja 2022. Kui üldiselt tehakse kõik sellise väljamakse osamaksed jaanuari, mai ja septembri 20ndaks kuupäevaks, siis esimesteks aastateks, mil võib oodata suuremat arvu väljamakseid, nähakse lõikes 3 sätestatud rakendussättega ette pisut pikem aeg väljamaksete sooritamiseks. 20 päeva asemel lubab eelnõu siin väljamakseid teha kuu aja jooksul. Praktikas tehakse kõik väljamaksed loomulikult nii kiiresti, kui tehniliselt võimalik. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõige 4 on seotud eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 45 muutmisega, millega kaotatakse kindlustusandjate kohustus jaotada kasumit (vt ka vastavaid selgitusi). Rakendussättes täpsustatakse, et selline kohustus puudub kindlustusandjal ka lepingute suhtes, mis on sõlmitud varem (st lepingud, mis on sõlmitud enne 2020. aasta 1. juulit). Selle all mõeldakse, et kasumi jaotamise kohustuse kadumine hõlmab 2020. aastal ja hiljem tekkinud kasumeid. Ehk teisisõnu, juba 2021. aastal ei ole kindlustusandja kohustatud kasumit jagama. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõige 5 sätestab erisuse, mis puudutab enne 2020. aasta 1. juulit tähtajalisena sõlmitud pensionilepingut. Enne 2020. aasta 1. juulit tähtajalisena sõlmitud pensionilepingute puhul kehtestas pensioniskeemi minimaalse arvestusliku kestuse kogumispensionide seaduse § 52³ ning pensionile jäänud inimene sai oma pensioni suurust tõsta, määrates, et ta soovib, et talle tehakse väljamakseid summas, mis aastast võrduvad kolmekordse rahvapensioni määraga. Eelnõuga muudetakse neid põhimõtteid ning tähtaja küsimus jääb kindlustusvõtja ja kindlustusandja läbirääkida. Lõige 5 võimaldab enne 2020. aasta 1. juulit tähtajalisena sõlmitud pensionilepingu puhul rakendada tähtaja ja pensioni suuruse määramise reegleid, mis kehtisid enne nimetatud kuupäeva. Tähtajalisena sõlmitud pensionilepingu alusel, mis on sõlmitud enne 1. juulit 2020, tehakse pensionimakseid, arvestades pensionilepingu sõlmimisel määratud lepingu kestust ja pensionimaksete suhtes kolmekordse riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel kehtestatud rahvapensioni määra suurust piirmäära ühe pensioniaasta kohta, kui lepingu sõlmimisel oli nimetatud piirmäära rakendamises kokku lepitud. Muudatus jõustub 1. juulil 2020.

Lõige 6 sätestab analoogse erisuse enne 2021. aasta 1. jaanuari kokkulepitud fondipensionide suhtes. Eelnõu muudab fondipensioni tähtaja määramise aluseid ning väljamakse suuruse arvutamist alates 1. jaanuarist 2021. Varem kokkulepitud fondipensionide puhul kehtestas pensioniskeemi minimaalse arvestusliku kestuse kogumispensionide seaduse § 52³ ning pensionile jäänud inimene sai oma pensioni suurust tõsta, määrates, et ta soovib, et talle tehakse väljamakseid summas, mis aastast võrduva kolmekordse rahvapensioni määraga. Need põhimõtted muutuvad 1. jaanuarist 2021. Fondipensioni tähtaja määrab pensionile jääv inimene edaspidi ise. Lõige 6 võimaldab fondipensioni puhul, mis on kokku lepitud enne 2021. aasta 1. jaanuari, rakendada tähtaja ja pensioni suuruse määramise reegleid, mis kehtisid enne nimetatud kuupäeva. Vastavalt siis tehakse fondipensioni alusel, mis on kokkulepitud enne 1. jaanuari 2021, väljamakseid arvestades fondipensioni kokkuleppimisel määratud fondipensioni arvestuslikku kestust ja valitud osakute piirmäära. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 72². Paragrahv reguleerib püsiva töövõimetusega isikut ja seal on sätestatud, et isikul, kellel on tuvastatud täielik töövõimetus riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel, loetakse kogumispensionide seaduse § 63 lõikes 3 sätestatud puuduva töövõime tingimus täidetuks. Rakendussäte lahendab küsimuse, mis on tingitud töövõimega seotud terminoloogia muutumisest. Kuivõrd eelnõu lubab ka II sambast pensioni maksta hakata, kui isikul on tuvastatud töövõime puudumine (vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 muutmise selgitust), lisatakse §-i 72² viide ka vastavale II samba sättele – § 40 lõikele 1. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 72⁴. Kogumispensionide seaduse rakendussätete hulka lisatakse uus paragrahv, millega kehtestatakse enne 1. juulit 2020 sõlmitud pensionilepingute ülesütlemise reeglid.

Kogumispensionide seaduse kohaselt sõlmitakse pensionileping üldjuhul eluaegsena. Kui II sambasse on kogutud eluaegse pensioni maksmiseks liiga vähe raha (summa jääb alla 50-kordse rahvapensioni määra), siis võib pensionilepingu sõlmida tähtajalisena. 2018. aasta

lõpu seisuga oli sõlmitud kokku 7 191 pensionilepingut, kohustuste suurusega kokku 83,6 miljonit eurot.

Eluaegne pensionileping on annuiteetleping, millega kaetakse pikaajalise riski – väljamakseid tehakse inimeste elu lõpuni. Väljamaksete (pension) suuruse arvutamisel kasutatakse keskmisi ellujäämistõenäosusi igas järgmises vanuses (pensioni puhul tõenäosused, et 65-aastane inimene elab 66-aastaseks, et 66-aastane inimene elab 67-aastaseks jne). Rahvusvahelises kindlustuspraktikas eluaegsete annuiteetlepingute ülesütlemist ei toimu, kui sellise lepingu alusel on juba alustatud väljamaksete tegemist.

Eesti on II sambas teinud erandi ja kogumispensionide seadus lubab pensionilepinguid üles öelda, kuid üksnes selleks, et vahetada kindlustusandjat (vahetada pensionilepingut). Läbi erinevate piirangute seadmise (lepingu ülesütlemisel ei maksta raha välja ja see kantakse otse uude pensionilepingusse; pensionilepingute sõlmimisel ei hinnata kindlustusvõtjate tervislikku seisundit jms) on tagatud see, et lepingute ülesütlemine ei toimu motiveerituna inimeste terviseseisundi halvenemisest ja vahetamistest tingitud liikumine kindlustusportfellides on oodatava eluea mõttes juhuslik. See tähendab, et ei eksisteeri riski, kus lepingud ütleksid üles just need kindlustusvõtjad, kelle tervis on halvenenud, mis tooks kaasa kindlustusportfelli keskmise oodatava eluea pikenemise ja võiks ohtu seada kindlustusandja maksevõime (vt ka kogumispensionide seaduse § 52² muudatuste selgitusi).

Eelnõu annab kõigile II sambaga liitunud inimestele võimaluse soovi korral II sambast lahkuda ja kogutud raha välja võtta. Muuhulgas kaob ka nõue, et II samba pensioni tuleb maksta inimesele tema elu lõpuni. Kõik osakuomanikud, kes on jõudnud II samba pensioniikka, saavad ise otsustada, kas võtta oma kogutud raha kasutusele eluaegse või tähtajalise pensioni kujul või võtta kogu raha korraga välja.

Inimesed, kes saavad II sambast fondipensionit (tähtajaline pension pensionifondidest), saavad soovi korral oma fondipensionit lõpetada (fondipensionit lõpetamise võimalus on ka kehtivas seaduses). Eelnõu lubab neil järelejäänud raha korraga välja võtta.

Pensionilepingute puhul ei näe kehtiv seadus ega lepingu tingimused ette pensionilepingu ülesütlemist võimalusega lepingu tagastusväärts välja võtta. Arvestades, et eelnõu annab kõigile teistele II sambaga liitunud inimestele õigusi juurde (õigus raha välja võtta, õigus valida, kuidas pensionieas oma raha kasutama hakata), ei oleks pensionilepingute kindlustusvõtjate teistsugune kohtlemine õigustatud. Seepärast nähakse eelnõuga ette sõlmitud pensionilepingute ülesütlemise võimalused ja antakse inimestele, kes praegu saavad pensionit õigus oma lepingust välja astuda ja ülejäänud raha (lepingu tagastusväärts) soovi korral korraga välja võtta (lõige 1). Üles saab öelda pensionilepinguid, mis on sõlmitud enne 2020. aasta 1. juulit ehk enne eelnõu seadusena jõustumist. Alates nimetatud kuupäevast on igal pensionile jääval II sambaga liitunud inimesel võimalik valida, kas sõlmida eluaegne pensionileping või võtta oma kogutud raha välja tähtajalise pensionina või korraga. Uute eluaegsete pensionilepingute puhul, mis sõlmitakse alates 1. juulist 2020, jääb kehtima põhimõte, et sellisest lepingust lahkuda ei saa, kui leping juba sõlmitud on (erandiks jääb kogumispensionide seaduse §-s 52² kehtestatud pensionilepingute vahetamine). Kehtivas seaduses sätestatud pensionilepingute vahetamise puhul toimub ka pensionilepingu ülesütlemine, lõikes 1 täpsustatakse, et § 72⁴ kohase lepingu ülesütlemise puhul kogumispensionide seaduse § 52² lõigetes 1–4 sätestatud ei kohaldata.

Lõikega 2 kohustatakse kindlustusandjat teavitama kõiki oma pensionilepingute kindlustusvõtjaid nende õigusest pensionilepingu üles öelda. Klientide teavitamine peab olema tehtud hiljemalt 31. märtsiks 2020. Eelnõuga antakse pensionilepingu ülesütlemise võimalus,

kuid selleks, et oleks võimalik pensionilepingute portfelle juhtida, piiratakse lepingute ülesütlemine ajaliselt ära. Lepingute lõpetamine toimub 2020. aasta jooksul, mistõttu on ka oluline kindlustusvõtjate õigeaegne teavitamine nende ees seisvatest valikutest. Oluline on, et hiljem olukord normaliseeruks ja kindlustusandjatel oleks võimalik uutest tingimustes oma riskid ümberhinnata ning tarvilike meetmete üle otsustada (kas jätkata portfelliga või mitte, vajadus täiendava kattevara või kapitali järele jms).

Lõike 2 kohaselt tuleb kindlustusandjal esitada pensionilepingu kindlustusvõtjale tema lepingu tagastusväärtuse suuruse hinnang 30. novembri 2020. aasta seisuga, koos hoiatusega, et lepingu lõppemise hetkel võib tagastusväärtuse suurus sellest erineda. Pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamine on reguleeritud kogumispensionide seaduse § 52² lõigetes 7–7² ja §-s 70¹.

Pensionilepingu tagastusväärtus on lepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtus tagastusväärtuse arvutamise hetkel või pensionilepingu lõppemise hetkel (vastavalt sellele, kas tegemist on tagastusväärtuse suurusest regulaarse teavitamisega või pensionilepingute vahetamisega, mil üks pensionileping lõpeb ja sõlmitakse teine).

Pensionilepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtuse arvutamisel võetakse aluseks selle lepingu pensionimaksud, millele lisanduvad lepingu sõlmimisel kokkulepitud kindlustusandjale makstavad lepingu täitmisega seotud tasud ning tagastusväärtuse arvutamise hetkel kehtivad eluiga kirjeldavad suremusnäitajad, mis on ühes vanuses meeste ja naiste puhul sama väärtusega (kogumispensionide seaduse § 52² lõige 7¹).

Kogumispensionide seadus (§ 52² lõigetes 7–7² ja §-s 70¹) lubab pensionilepinguid sõlmida kolme erineva tagastusväärtusega. Väljamaksete algusaastatel (enne aastat 2018) sõlmiti pensionilepinguid, mille tagastusväärtus ei tohtinud olla väiksem selle lepingu tulevaste rahavoogude:

- 1) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud lepingu garanteeritud intressimäära ning millest võib maha arvata lepingu ülesütlemise tasu, ega
- 2) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud kindlustustegevuse seaduse § 45 lõikes 3 kehtestatud riskivaba intressikõverat ning millest võib maha arvata lepingu ülesütlemise tasu (kogumispensionide seaduse § 70¹).

Selliste lepingute tagastusväärtus on seega maksimum garanteeritud tagastusväärtusest ja riskivaba intressikõverat arvestavast tagastusväärtusest.

Alates aastast 2018 on sõlmitud pensionilepinguid, mille tagastusväärtus on sõltuvalt pensionilepingu tingimustest kas selle lepingu tulevaste rahavoogude:

- 1) nüüdisväärtus, mille arvutamisel on kasutatud lepingu garanteeritud intressimäära ja millest võib olla maha arvatud lepingu ülesütlemise tasu, või
- 2) nüüdisväärtus, mille arvutamisel on kasutatud kindlustustegevuse seaduse § 45 lõikes 3 sätestatud riskivaba intressikõverat ja millest võib olla maha arvatud lepingu ülesütlemise tasu (kogumispensionide seaduse § 52² lõige 7).

Seega on uuemad pensionilepingud sõlmitud kas garanteeritud tagastusväärtusega (tagastusväärtus ei sõltu intressimäärade kõikumisest) või riskivaba intressikõverat arvestava tagastusväärtusega (tagastusväärtus sõltub intressimäärade kõikumisest).

Kogumispensionide seaduse § 52² lõikes 7² on ette nähtud ka erisus investeerimisriskiga pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamiseks, kuid ühtegi sellist lepingut praktikas sõlmitud ei ole.

Lõike 2 punkti 1 kohaselt tuleb siis kindlustusandjal igale oma pensionilepingu kindlustusvõtjale esitada tema lepingu tagastusväärtus, mis arvutatakse eelpool kirjeldatud viisil ja teadmisega, et kindlustusandja maksab pensione 2020 aasta lõpuni. Eelnõu näeb ette, et tagastusväärtuse suurus pannakse lukku 2020. aasta 30. novembri seisuga, mille järel algab investeringute realiseerimine ja klientide teavitamine (ülesöeldud lepingud lõpevad eelnõu kohaselt 31. detsembril 2020). Seepärast arvutab kindlustusandja pensionilepingu tagastusväärtuse 30. novembri 2020. aasta seisuga. Tagastusväärtuste puhul, mis sõltuvad riskivabast intressikõverast, tuleb kindlustusandjatel anda oma parim hinnang. Selliste lepingute tagastusväärtuse lõplik suurus selgub 30. novembril 2020, mille tagastusväärtus lukku lüüakse. Sel põhjusel näeb eelnõu ette ka kindlustusvõtja tähelepanu juhtimise sellele, et tema lepingu tagastusväärtus võib muutuda. Erinevused kindlustusvõtjale tema teavitamise käigus esitatud tagastusväärtuses ja pensionilepingu lõppemise järel väljamaksmisele kuulavas tagastusväärtuses võivad tekkida viidatud riskivaba intressikõvera muutustest, samuti sellest, kui kindlustusandja on vahepeal oma pensionilepingute kindlustusvõtjatele kasumit jaganud.

Kindlustusandjal tuleb pensionilepingu kindlustusvõtjat teavitada ka lepingu ülesütlemise avalduse esitamise tähtajast ja lepingu lõppemise kuupäevast (lõike 2 punkt 2). Eelnõu kehtestab lepingu ülesütlemise tähtajaks 30. juuni 2020 ja nagu viidatud lõpevad pensionilepingud, mis üles öeldakse, 31. detsembril 2020.

Inimesed, kes said pensioni pensionilepingu alusel ja soovivad oma pensioni edasi saada, ei pea ühtegi avaldust esitama. Kuigi allesjäänud pensionilepingute portfelli keskmine oodatav eluiga võib lepingutest lahkumise tulemusel pikeneda, ei ole kindlustusandjatel võimalik kehtima jäänud lepingute hinda muuta (ehk pensioni suurust vähendada). Eelkõige võib lahkumine tuua kaasa portfelli keskmise oodatava eluea pikeneda, kui muutuvad meeste ja naiste osakaalud portfellis – naised jääb rohkem kui mehi. Pensioni suuruse arvutamisel ei ole kindlustusandjal lubatud mehi ja naisi erinevalt kohelda. Teada aga on, et naised elavad meestest keskmisest kauem. See vahe kõrgemas vanuses küll väheneb, kuid eksisteerib siiski. Praegu on meeste ja naiste jaotus pensionilepingute portfellides enam-vähem võrdne.

Selleks, et kindlustusandjal oleks võimalik kaasnevaid kulusid pisutki pidurdada, kaotatakse eelnõuga kindlustusandja kohustus jaotada pensionilepingute kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele kasumit. Selline kohustus kaob alates 2021. aasta 1. jaanuarist ja rakendub ka nende pensionilepingute suhtes, mis on sõlmitud varem (uute pensionilepingute puhul on regulatsioonis lähtutud, et lepingute sõlmimine on vabatahtlik, mistõttu ei ole tarvidust lepingu tingimustesse seadusega selliselt sekkuda, vt ka kogumispensionide seaduse § 45 muutmise selgitusi). Aastast 2021 on seega kindlustusandja kujundada, kas ja kui palju ta oma sõlmitud lepingutele kasumit soovib jagada. Arvestades, et tegemist on pensionilepingu tingimuse muutmisega, tuleb kindlustusandjal vastavalt ka oma lepingute kindlustusvõtjad teavitada. Seepärast tuleb lõike 2 punkti 3 kohaselt esitada kindlustusvõtjale ka teave selle kohta, et alates 1. jaanuarist 2021 puudub kindlustusandjal kohustus jaotada pensionilepingute kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele kasumit.

Eelnõu näeb pensionilepingu tingimuste mõttes kindlustusandjale ette vaid ühe hoova oma alles jääva portfelli kulude juhtimiseks, so viidatud kasumi jaotamise kohustuse kaotamine ja sellega kaasnev kindlustusandja võimalus valida, kas ja mis tingimustel kasumi jaotamist pakkuda.

Eelnõu ei anna kindlustusandjatele samasugust õigust kui annab kindlustusvõtjatele – kindlustusandja ei saa omal algatusel kõiki oma sõlmitud pensionilepinguid lõpetada.

Pensionilepingute suhtes, mida üles ei öelda, jääb kindlustusandja kohustus maksta inimesele kokkulepitud suuruses pensioni (ei hõlma kasumi jaotamist) tema elu lõpuni. Ühelt poolt oleks lepingu poolte suhtes õiglane, kui kindlustusandja saaks samasuguse õiguse leping lõpetada kui saab kindlustusvõtja. Teisalt jätkaks selline lähenemine kaitseta need kindlustusvõtjad, kes pensionilepingut üles öelda ei soovi ja hindavad seda, et saavad pensionit II sambast oma elu lõpuni. Arvestades ka, et tegemist on eakate inimestega, ei saa nende inimeste „hätta jätmist“ vastuvõetavaks pidada. Seetõttu ei luba eelnõu kindlustusandjal pensionilepinguid omalt poolt ühepoolselt lõpetada.

Samal ajal tuleb arvestada ka kindlustusandja võimekusega alles jääva portfelliga jätkata oludes, kus osa kliente lahkub ja sellest tulenevalt portfelli mahud vähenevad, kuid riskid võivad vastupidi – suureneda. Samuti mõjutab kogu mudeli jätkusuutlikkust see, et uusi lepinguid sõlmitakse ka ilmselt seni planeeritust vähem, sest eluaegne pensionileping ei ole pärast eelnõu seadusena jõustumist enam II samba pensioni maksmise peamine ja üldjuhul ainus lahendus.

Kõike eelnevat arvestades, on eelnõu võtnud eesmärgiks tagada, et: (i) inimesed, kes soovivad lahkuda, saavad seda teha; (ii) inimesed, kes soovivad pensioni edasi saada, ei jää sellest ilma ning (iii) kindlustusandjate maksevõimet ei seata riigi poolt ohtu. Selleks näeb eelnõu ette kindlustusandjatele võimaluse kehtima jäävate pensionilepingute alusel pensioni maksmisest loobuda ning paneb riigile kohustuse sellisel juhul pensioni maksmise korralduse üle võtta (vt ka lõiked 6–16).

Et selline asjade käik ei tuleks kindlustusvõtjatele üllatusena, tuleb lõike 2 punkti 4 kohaselt kindlustusandjal teavitada kindlustusvõtjat võimalusest, et vastavalt lõikes 7 sätestatule võib pensioni hakata alates 1. veebruarist 2021 maksuma kindlustusandja asemel riik.

Lõige 3 näeb ette täiendavad nõuded (lisaks kogumispensionide seaduse §-des 49 ja 50 sätestatule) pensionilepingute sõlmimisele ajavahemikus 1. märtsist kuni 30. juunini 2020. Kui sel ajavahemikul sõlmitakse uusi pensionilepinguid tuleb pensionile jäävat inimest lisaks tavapärasele teavitada sellest, et alates 2020. aasta 1. juulist laienevad pensionile jäävate inimeste valikud (lisaks eluaegsele pensionilepingule võib valida pensioni maksmise tähtajaliselt või raha korruga välja võtta). See on oluline, et hiljem ei tekiks arusaamatusi ja klient oleks oma lähiajal avanevatest valikutest pensionilepingut sõlmides teadlik.

Et lõike 2 kohane teavitus võib olla juba tehtud, tuleb kindlustusandjal ajavahemikus 1. märtsist kuni 30. juunini 2020 anda lepingut sõlmivale isikule teada ka seda, et kindlustusvõtjal on õigus enne 2020. aasta 1. juulit sõlmitud pensionileping üles öelda ning esitada sellega seonduvalt ka kogu lõikes 2 sätestatud teave.

Kui kindlustusvõtja otsustab lepingust lahkuda, tuleb tal lõike 4 kohaselt esitada pensionilepingu ülesütlemise avaldus kindlustusandjale. Avalduse vorm on reguleeritud kogumispensionide seaduse § 52² lõikes 5 ja avaldus tuleb esitada hiljemalt 2020. aasta 30. juuniks. Kui selleks ajaks pensionilepingu ülesütlemise avaldust ei esitata, jääb pensionileping kehtima.

Lõige 5 kehtestab ülesöeldud pensionilepingu lõppemise kuupäeva, so 2020. aasta 31. detsember. Ühtlasi kohustab lõige 5 kindlustusandjat pensionilepingu tagastusväärtuse (nagu see lepingus kokku lepitud on) kindlustusvõtjale hiljemalt 2021. aasta 31. jaanuariks välja maksuma. Ka need inimesed, kes soovivad pensioni kogumise ajal II sambast rahaga lahkuda, saavad oma esimese osamakse jaanuari jooksul (kui avaldus on esitatud augusti lõpuks).

Lõige 6 annab eelpool esitatud kaalutlustel kindlustusandjale õiguse loobuda alates 2021. aasta 1. veebruarist kehtima jäänud pensionilepingute alusel pensioni maksmisest. Ja lõige 7 kohustab sellisel juhul riiki edaspidi korraldama kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele pensionilepingutes kokkulepitud suuruses pensioni maksmist. Kui kindlustusandja otsustab loobuda, maksab ta pensione veel 2021. aasta jaanuarini (k.a.) ja edasi korraldab riik pensioni maksmise alates veebruarist 2021. Oluline on, et inimestel, kes soovisid pensioni edasi saada, ei tekiks vahepeal ühtegi kuud, kus neil jääks pension saamata (kui lepingus oli kokku lepitud, et pensioni makstakse kord kuus).

See, kuidas täpselt korraldab riik pensioni maksmise, kui selleks peaks vajadus tekkima, kehtestatakse lõikes 6 antava volitusnormi alusel kehtestatavas Vabariigi Valitsuse määruses. Kõiki asjaolusid arvestades võtaks pensioni maksmise üle tõenäoliselt Sotsiaalkindlustusamet, kes riikliku vanaduspensioni väljamaksmisel lisaks II sambast tulnud inimestele lihtsalt juurde nende II samba pensioni. Kui I samba pension on näiteks 450 eurot kuus ja II sambas oli see 60 eurot kuus, siis maksaks Sotsiaalkindlustusamet edaspidi sellisele inimesele välja 510 eurot kuus. II sambast võtaks riik üle pensioni maksmise summas, nagu see oli pensionilepingus kokku lepitud. Seega ei kuuluks see osa inimese tulevasest pensionist, erinevalt tema vanaduspensioni osast, indekseerimisele.

Enamik pensionilepinguid on sõlmitud garantiiperioodiga. See tähendab, et kui kindlustusvõtja sureb garantiiperioodi jooksul, jätkab kindlustusandja selle perioodi lõpuni pensioni maksmist lepingus määratud soodustatud isikule (isikutele). Soodustatud isikutele mõeldud summa võib kindlustusandja pärast kindlustusvõtja surma neile välja maksta ka korraka. Sõlmitud pensionilepingute keskmine garantiiperioodi pikkus on 13,8 aastat. Selleks ajaks on pensioni maksmine seega garanteeritud ja sõltumata sellest, kas kindlustusvõtja nii kaua elab või mitte.

Olukorras, kus riik võtab üle pensioni maksmise, võtab riik üle ka kindlustusandja antud lisagarantii ehk lubaduse maksta garantiiperioodi lõpuni pensioni kindlustusvõtja määratud soodustatud isikutele. Riikliku vanaduspensioni puhul pärimist ei ole ja seega oleks II sambast tulnud pensioni maksmisel siin oluline erinevus vanaduspensioniga. Kui lepingusse on garantiiperiood juurde võetud, siis on sellega arvestatud pensioni suuruse arvutamisel. Seega oleks majanduslikult ebaõiglane, kui riik, kes võtab pensioni maksmise üle, garantiiperioodi rakendamise loobuks. Nagu eespool viidatud, on eelnõuga võetud eesmärgiks muuhulgas ka tagada inimestele, kes soovivad pensioni oma elu lõpuni saada, et nad seda ka saaksid. Ebaõiglane oleks siinkohal nende tingimusi kuidagi halvendada. Seega tuleb riigil arvestada, et pensioni maksmist II samba arvelt tuleb jätkata ka soodustatud isikutele, kui pensioni maksmine riigile üle tuleb. Otsuse koht on, kas soodustatud isikute puhul jätkata pensioni maksmist või maksta kogu summa korraka välja. Nagu öeldud, saab pensioni maksmise korraldus olema täpsemalt reguleeritud Vabariigi Valitsuse määruses sätestatud korras.

Eelnõu kohaselt on pensionilepingute ülesütleamise avalduste esitamise tähtaeg 30. juuni 2020. Selleks kuupäevaks on kindlustusandjale seega teada, kui paljud ja millised inimesed lepingust lahkuvad. Seega on kindlustusandjal olemas andmed talle alles jääva portfelli hindamiseks ning otsuse langetamiseks, kas selle portfelliga ise jätkata või sellest loobuda. Lõige 8 annab kindlustusandjale otsuse langetamiseks aega 31. juulini 2020. Kui kindlustusandja otsustab, et ta ei jätkata, tuleb tal pensioni maksmisest loobumisest 31. juuliks teavitada riiki. Täpsem teavitamise kord sätestatakse viidatud Vabariigi Valitsuse määruses.

Lõike 8 kohaselt tuleb riigile esitada pensionilepingute kohta, milles kokkulepitud pensioni maksmist hakkab riik korraldama:

- 1) kindlustusvõtja nimi, isikukood ja kontaktandmed;
- 2) pensionilepingus kokkulepitud pensionimaksete suurus ja maksete tegemise sagedus;
- 3) pensionilepingu tagastusväärtuse suuruse hinnang 2020. aasta 30. novembri seisuga;
- 4) pensionilepingu garantiiperioodi lõppemise kuupäev ning soodustatud isikute nimed, isikukoodid ja olemasolu korral kontaktandmed, kui pensionileping on sõlmitud garantiiperioodiga;
- 5) muud kogumispensionide seaduse §-s 46 sätestatud pensionimaksete tegemise eritingimused.

Nende andmete põhjal selguvad riigi kohustused 2021. aastal ja sealt edasi, samuti saab riik hinnangu tulule, mis talle kindlustusandja poolt nende lepingute tagastusväärtustena 2021. aasta jaanuaris kantakse. Tegemist on mõlemal juhul esialgsete hinnangutega, mis annavad suurusjärgu maksimaalse kohustuse (kulu) ja tulu kohta.

Eelnõu annab siinkohal kindlustusvõtjatele õiguse sellega mitte nõustuda, et edaspidi hakkab pensioni maksuma riik ning võimaluse siis lepingust veel lahkuda (vt lõiked 10–12). Seega selguvad täpsemad andmed kulude ja tulu kohta hiljem (eelnõu kohaselt septembri alguses).

Andmed garantii perioodi ja soodustatud isikute kohta on vajalikud, et riigil oleks võimalik garantiiperioodi rakendamist jätkata. Samuti võib pensionilepinguid olla muude kogumispensionide seaduse §-s 46 sätestatud eritingimustega, millega riik siis arvestama peaks. Näiteks võib portfellis olla edasilükatud pensionilepinguid, mille puhul alustatakse pensioni maksmist lepingus kokkulepitud perioodi möödumisel lepingu sõlmimisest. Selliseid lepinguid on sõlmitud üksikuid.

Lõike 9 kohaselt tuleb kindlustusandjal oma otsusest teavitada ka Finantsinspektsiooni, kui otsus on pensioni maksmisest loobuda. Finantsinspektsiooni tuleb samuti teavitada 31. juuliks. Kindlustusandjad on järelevalvesubjektid, mistõttu on oluline, et Finantsinspektsioon oleks samuti toimuvast teadlik.

Nagu viidatud, annab eelnõu kindlustusvõtjatele veel õiguse mitte nõustuda sellega, et pensioni hakkab maksuma kindlustusandja asemel riik (lõige 10). Kui kindlustusvõtja sellega ei nõustu, tuleb tal pensionileping üles öelda. Selleks, et kindlustusvõtja teaks oma õigusi, paneb lõige 10 kindlustusandjale kohustuse kehtima jäävate pensionilepingute kindlustusvõtjaid veel kord teavitada. Sedapuhku tuleb teavitada, et alates 1. veebruarist 2021 jätkab pensionimaksete tegemist kindlustusandja asemel riik, samuti kindlustusvõtja õigusest sellega mitte nõustuda ja pensionileping üles öelda. Kindlustusandja esitab kindlustusvõtjale lõike 2 punktides 1 ja 2 sätestatud teabe. Teavitamine tuleb eelnõu kohaselt ära teha hiljemalt 2020. aasta 15. augustiks.

Lõige 11 kehtestab pensionilepingu ülesütlemise avalduse esitamise tähtaja lõikes 10 sätestatud nõu "teise vooru" lahkumiste jaoks. Avaldus tuleb esitada kindlustusandjale hiljemalt 2020. aasta 31. augustiks ja seda kogumispensionide seaduse § 52² lõikes 5 sätestatud vormis. Eelnõus valitud 31. augusti tähtaeg on oluline 2021. aasta riigieelarve koostamise seisukohast ja annab riigile võimaluse saada täpsustatud andmete näol (2021. aasta kulud ja tulu) riigieelarve jaoks vajaliku sisendi.

Nagu ka „esimeses voorus“ üles öeldud pensionilepingute puhul, lõpevad „teises voorus“ üles öeldud pensionilepingud lõike 12 kohaselt samuti 31. detsembril 2020 ja kindlustusandja maksab pensionilepingus kokkulepitud tagastusväärtuse kindlustusvõtjatele välja hiljemalt 2021. aasta 31. jaanuariks.

Lõike 13 alusel tuleb kindlustusandjal seejärel kiiresti teavitada riiki neist kindlustusvõtjatest, kes esitasid „teises voorus“ avalduse pensionileping üles öelda ja kellele riik 2021. aasta veebruarist II samba pensioni maksmist seega ei korralda. Riigi teavitamiseks annab eelnõu kindlustusandjale aega 5. septembrini. Saadud andmete pealt saab riik korrigeerida oma oodatavat kulu ja tulu. Et tulu näol on tegemist lepingute tagastusväärtuste summaga, siis selgub lõplik suurus siiski detsembris (30. novembri seisuga). Nagu eespool viidatud võib tagastusväärtuse suurus mõnevõrra kõikuda lähtuvalt selle arvutamisel kasutatava riskivaba intressikõvera muutustest.

Lõige 14 kohustabki kindlustusandjat kandma pensionilepingute, mille alusel hakkab pensionimaksete tegemist korraldama riik, tagastusväärtused viidatud Vabariigi Valitsuse määruses sätestatud korras riigieelarvesse 2021. aasta jaanuari kuu jooksul. Kuivõrd 2021. aasta jaanuaris toimub tagastusväärtuse summa kandmine riigieelarvesse, maksab jaanuaris kindlustusvõtjatele pensionid välja veel kindlustusandja.

Lõike 15 kohaselt lõpevad kõik pensionilepingud, milles kokkulepitud pensioni maksmise korraldab edaspidi riik, 2021. aasta jaanuaris pensioni väljamaksmise ja lepingute tagastusväärtuste summa riigieelarvesse kandmisega. Oluline on siinkohal, et riik võta pensionilepinguid üle ega astu kindlustusandja asemel pensionilepingusse. Riik võtab omale kohustuse korraldada pensioni maksmine. Pensionilepingud, mis olid sõlmitud kindlustusandjaga, lõpevad.

Lõige 16 täpsustab, et kõigi pensionilepingute tagastusväärtused arvutatakse 2020. aasta 30. novembri seisuga, võttes arvesse pensionimaksed, mida teeb enne pensionilepingute lõppemist veel kindlustusandja. Seega on tagastusväärtused selle võrra väiksemad, et kindlustusandja maksab pensionilepingute alusel, mille ütlevad üles kindlustusvõtjad, välja veel detsembri pensionid ning juhul, kui pensioni maksmise võtab enda peale riik, siis nende lepingute puhul maksab kindlustusandja pensione välja veel nii detsembris kui jaanuaris.

Kõik muudatused jõustuvad 1. märtsil 2020.

Paragrahv 72⁵. Kogumispensionide seaduse rakendussätete hulka lisatakse paragrahv, milles reguleeritakse valikuavalduse esitamise erisusi alates 2020. aasta 1. juulist ehk vabatahtlikku liitumist II sambaga, mis avaneb alates eelnõu jõustumisest. Analoogne paragrahv on kogumispensionide seaduse rakendussätetes juba ka olemas – § 66 reguleerib makse maksmise kohustuse rakendamist ja valikuavalduse esitamise erisusi aastatel 2002–2010, mil II samba käivitumise järgsel ajal oli ka võimalik sambaga vabatahtlikult liituda.

Lõige 1 annab kõigile enne 1983. aasta 1. jaanuari sündinud isikutele õiguse maksta kohustusliku kogumispensionimakset. Nende inimeste jaoks ei ole II sambaga liitumine olnud kohustuslik ja aastatel 2002–2010 said nad (välja arvatud inimesed, kes on sündinud enne 1942 aastat) II sambaga liituda vabatahtlikult. Väga paljud seda võimalust ka kasutasid. Siiski on enne 1983. aasta 1. jaanuari sündinud isikute hulgas ka neid, kes II sambaga liitunud ei ole. Neil kõigil on võimalik oma varasem otsus üle vaadata ja soovi korral II sambaga liituda.

Lõige 2 täpsustab, et kui inimene liitub II sambaga vabatahtlikult (esitab valikuavalduse), koheldakse teda kui kohustatud isikut kogumispensionide seaduse mõttes, nende erisustega, mis tulenevad §-st 72⁵.

Lõige 3 reguleerib seda, millal tekib II sambaga vabatahtlikult liituval isikul õigus ja kohustus kogumispensionimakset tasuda. Selline õigus saab tekkida kolmel korral aastas ja sõltub

valikuavalduse esitamise hetkest. Õigus ja kohustus tasuda makset tekib alates 1. maist, tingimusel, et valikuavaldus on esitatud ja avalduses märgitud andmed registripidajale laekunud ajavahemikul 1. detsembrist kuni 31. märtsini, 1. septembrist, tingimusel, et valikuavaldus on esitatud ja andmed laekunud ajavahemikul 1. aprillist kuni 31. juulini ning 1. jaanuarist tingimusel, et valikuavaldus on esitatud ja andmed laekunud ajavahemikul eelneva aasta 1. augustist kuni 30. novembrini. Nii on see ka siis, kui inimene on juba II sambaga liitunud, teeb vahepeal avalduse makset mitte tasuda ning otsustab seejärel uuesti makset tasuma hakata (vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 27³ selgitusi).

Lõige 4 näeb ette erisuse lõikest 3. Seoses sellega, et vabatahtlik liitumine II sambaga avaneb 2020. aasta 1. juulil, nähakse esimesteks liitumise laineteks ette teistsugune avalduste esitamise ajakava. Valikuavalduse esitanud isikul tekib õigus ja kohustus tasuda kohustusliku kogumispensioni makset alates 2021. aasta 1. jaanuarist tingimusel, et ta esitab avalduse hiljemalt 2020. aasta 31. augustiks. Kui ta esitab avalduse hiljem, so ajavahemikus 2020. aasta 1. septembrist 2021. aasta 31. märtsini, hakkab ta makset tasuma alates 2021. aasta 1. maist. Edaspidi toimub juba vaabatahtlik liitumine ja sellega seonduv maksete tegemine nii, nagu lõige 3 ette näeb. Lõikes 4 sätestatud erikorra kehtestamisel on arvestatud, et esimese liitumise lainega võib liituda rohkem inimesi, mistõttu on avalduse esitamise ajagraafik kujundatud selline, et liitumise mõju oleks võimalik arvestada 2021. aasta riigieelarve läbirääkimiste protsessis.

Nagu maksude puhul, peab ka kohustusliku kogumispensioni makse kinni tööandja. Selleks, et tööandja teaks, milliste töötajate puhul makset kinni pidada, tuleb tal kontrollida pensioniregistrist, kas töötaja on kohustatud tasuma kohustusliku kogumispensioni makset või mitte. Lõige 5 sellise kohustuse sotsiaalmaksuseaduse §-s 4 sätestatud sotsiaalmaksu maksjale paneb. Nii oli see ka varem, kui II sambaga vabatahtlikult veel liituda sai. Kohustuslike liitujate puhul piisas tööandjatele töötaja sünniaastast. Eelnõuga see muutub ja tööandjad peavad kõiki oma töötajaid nagunii kontrollima hakkama (kõik II sambaga liitunud inimesed võivad ka vahepeal oma maksete tegemise peatada või selle lõpetada ning hiljem uuesti makseid tegema hakata).

II sambaga liitunud inimeste puhul tehakse täiendavaid sissemakseid siis, kui liitunu on saanud lapsevanemaks. Lapsevanem, kes pole II sambaga liitunud, omandab vastavalt rohkem I samba õigusi. Lõikes 6 täpsustaksegi, et kogumispensionide seaduse §-s 10 kehtestatud täiendavaid sissemakseid tehakse II sambaga vabatahtlikult liitunud isiku eest lapse kohta, kes on sündinud 2021. aasta 1. jaanuaril või hiljem. Lapse puhul, kes on sündinud ajavahemikul 2020. aasta 1. juulist kuni 31. detsembrini, on II sambaga vabatahtlikult liitunud isikul õigus valida II samba täiendavate sissemaksete ja I samba pensionilisa vahel (lõige 7). Selleks, et saada täiendavaid sissemakseid, tuleb esitada Sotsiaalkindlustusametile kogumispensionide seaduse § 10 lõikes 3 nimetatud avaldus (lõige 8). Samasugune nn „vanemapensioni skeemile“ üleminek on ette nähtud kehtiva seaduse §-s 72³, milles reguleerib valikuavalduse esitamise erisusi aastal 2020. I samba reformiga otsustati anda ajavahemikul 1970–1982 sündinud isikutele õigus II sambaga vabatahtlikult liituda. See paragrahv tunnistatakse eelnõuga kehtetuks (vt ka § 72³ kehtetuks tunnistamise selgitusi), sest eelnõu avab vabatahtliku liitumise võimaluse kõigile isikutele, seda küll alates 1. juulist 2020.

Kui inimene otsustab II sambaga vabatahtlikult liituda, tuleb tal selleks, et sambast raha välja võtta või lihtsalt sissemaksete tegemine lõpetada, vähemalt kümme aastat sambas püsida. Lõige 9 sätestab, et valikuavalduse esitanud isikul tekib õigus kogumispensionide seaduse §-s 27¹ sätestatu alusel makset mitte tasuda ja kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatud õigus raha välja võtta kümne aasta möödumisel §-s 72⁵ sätestatud alusel makse tasumise õiguse ja kohustuse tekkimisest.

Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahv 72⁶. Kogumispensionide seaduse rakendussätete hulka lisatakse paragrahv, milles reguleeritakse makse mitte tasumise ja raha väljavõtmise avalduste esitamise erisusi aastal 2020. Paika jäävad kuupäevad, mil inimene hakkab makset tasuma ja kuupäevad, mil ta maksete tegemise lõpetab, samuti see, millal toimuvad II sambast pensioni kogumise ajal raha väljavõtmisel kolm osamakset. Arvestades, et eelnõu jõustumise järel, mil avanevad täiesti uued võimalused makseid mitte teha ja raha pensionifondidest välja võtta, võib inimeste arv, kes selliseid võimalusi kasutada soovib, olla suur, on eelnõus ette nähtud erisused avalduste esitamiseks aastal 2020.

Lõige 1: Makse mitte tasumiseks alates 2021. aasta 1. jaanuarist ja raha väljavõtmiseks pensioni kogumise ajal (kogumispensionide seaduse §-s 43¹ sätestatud väljamakse), täpsemalt sellise väljamakse esimese osamakse saamiseks 2021. aasta jaanuaris peavad vastavad avaldused olema esitatud ja avalduses märgitud andmed registripidajale laekunud hiljemalt 31. augustiks 2020. See võimaldab suure osa avalduste mõjusid arvesse võtta 2021. aasta riigieelarve läbirääkimistel. Samuti annab varasem avalduse esitamise tähtaeg pensionifondi valitsejatele rohkem aega fondi investeringute realiseerimiseks.

Kui avaldused esitatakse pärast 31. augustit 2020, kuid enne 31. märtsi 2021, lõpeb makse tasumine 1. maist 2021 ning hakatakse raha II sambast välja maksma (tehakse esimene osamakse) 2021. aasta mais (lõige 2).

Kuivõrd lõiked 1 ja 2 teevad erisusi avalduste esitamises, on nende avalduste suhtes ette nähtud ka erisused avalduse muutmiseks ja tagasivõtmiseks. Need erisused puudutavad tähtaegu, mil on võimalik vastavalt oma avaldust muuta või see tagasi võtta.

Lõike 3 kohaselt võib isik oma makse mitte tasumise avaldust muuta, esitades selleks lõikes 1 sätestatud juhul hiljemalt 31. augustiks 2020 ja lõikes 2 sätestatud juhul hiljemalt 31. märtsiks 2021 kogumispensionide seaduse § 27³ lõikes 3 nimetatud avalduse makse tasumiseks.

Raha väljavõtmise avalduse võib isik lõike 4 alusel kogumispensionide seaduse § 52⁴ lõikes 5² sätestatu kohaselt lõikes 1 sätestatud juhul kuni 31. augustini 2020 ja lõikes 2 sätestatud juhul kuni 31. märtsini 2021 tagasi võtta.

Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

Paragrahv 72⁷. Kogumispensionide seaduse rakendussätete hulka lisatakse paragrahv, milles reguleeritakse täiendava kogumispensioniea ehk III samba pensioniea kohaldamist. Eelnõu muudab pensioni kogumise II sambas ja erinevate pensioniskeemide kasutamise pensionieas II samba puhul vabatahtlikuks. Seega muutub II samm selle mõttes sarnaseks III sambaga. Eelnõu muudab ka II samba pensioniiga. II sambast võib pensionile jääda, kui inimene on jõudnud riiklikku vanaduspensioniea ikka, kuid ka siis, kui inimesel on jäänud sellesse ikka jõudmiseni kuni 5 aastat. Samuti lubab eelnõu II sambast pensionile jääda, kui pensionikogujal on tuvastatud puuduv töövõime.

Üle on vaadatud ka III samba pensioniiga. Eelnõu nihutab kogumispensionide seaduse § 63 lõikes 3 sätestatud pensioniea 55 aastalt vanusesse, kus riikliku vanaduspensioniea ikka jõudmiseni jääb 5 aastat. Kehtima jääb see, et pensioni võib maksma hakata III sambast ka siis, kui pensionikogujal on tuvastatud puuduv töövõime. Algupäraselt oli ka III samba puhul mõeldud, et inimesed võiksid saada III sambast pensionile minna kuni 5 aastat enne riiklikku

vanaduspensioni iga. Et III samba pensioniiga on sätestatud kogumispensionide seaduses (ja tulumaksuseaduses) konkreetse vanusena (55 aastat), ei ole see ajas muutunud, kuigi vanaduspensioniga on tõusnud. Eelnõu paneb III samba pensioniea, sarnaselt II sambale ja III samba algupärasest mõtet arvestades, sõltuma riiklikust vanaduspensionist. Vastavalt vanaduspensionist ea muutumisele hakkab seega tulevikus muutuma ka III samba pensioniiga.

Uue pensioniea kohaldamiseks kehtestatakse eelnõuga rakendussätted. Üldine põhimõte on, et uut pensioniiga rakendatakse selliste kindlustuslepingute kindlustusvõtjate suhtes, kes sõlmivad kindlustuslepingu 2021. aasta 1. jaanuaril või hiljem ja osakuomanike suhtes, kes omandavad vabatahtliku pensionifondi osakuid esmakordselt 2021. aasta 1. jaanuaril või hiljem (lõige 1). Ehk teisisõnu – uus III samba pensioniiga kohaldub nende inimeste suhtes, kes liituvad III sambaga aastal 2021 või hiljem.

Inimeste suhtes, kes liitusid III sambaga enne 2021. aasta 1. jaanuari, jääb kehtima senine III samba pensioniiga – 55 aastat (lõige 2). Inimeste jaoks, kes juba koguvad III sambas raha ja on arvestanud pensionieaga 55 aastat, pensioniiga ei tõuse.

Nagu lõigetes 1 ja 2 sätestatud, peetakse III samba pensioniea puhul arvestust selle üle, millal on täiendava kogumispensionist kindlustusleping sõlmitud ja millal vabatahtliku pensionifondi osakuid esmakordselt omandatud. Mõte on, et uus pensioniiga rakenduks uutele III sambaga liitujatele. Seepärast täpsustatakse lõikes 3, et liikumine III samba sees (pensionifondi osakute vahetamine, ühe täiendava kogumispensionist kindlustuslepingu lõpetamine ja raha ilma väljamakset saamata teise täiendava kogumispensionist kindlustuslepingusse kandmine, samuti liikumine fondist kindlustuslepingusse või vastupidi, kus pensionikogujale vahepeal väljamakseid ei tehta) ei muuda ükski III sambaga liitumise fakti ega seega ka III samba pensioniiga sellise pensionikoguja jaoks. Kui täiendava kogumispensionist kindlustusleping sõlmitakse või vabatahtliku pensionifondi osakuid omandatakse vastavalt kogumispensionist seaduse § 63 lõikes 5¹ või 64 lõikes 1 sätestatud alustel, lähtutakse kindlustusvõtja suhtes täiendava kogumispensionist pensioniea kohaldamisel vastavalt tema esmakordselt sõlmitud pensionilepingu sõlmimise või vabatahtliku pensionifondi osakute esmakordse omandamise kuupäevadest.

Kindlustuslepingu puhul on arvestuse pidamine lihtsam – loeb lepingu sõlmimise kuupäev. Erisuseks on lõikes 3 viidatud liikumised samba sees. Kui III sambaga liitunud inimene sõlmis täiendava kogumispensionist kindlustuslepingu enne 2021. aasta 1. jaanuari, siis kehtib tema suhtes pensioniiga 55 aastat. Kui ta mingil hetkel otsustab III sambast lahkuda, lõpetab oma kindlustuslepingu, kuid otsustab hiljem kogumisega uuesti alustada ja sõlmib uue täiendava kogumispensionist kindlustuslepingu (toimub pärast 2021. aasta 1. jaanuari), siis on selle uue lepingu puhul pensionieaks juba vanaduspensionist iga miinus viis aastat.

Pensionifondi puhul peetakse arvestust osakute esmase omandamise aja järgi. Erisusteks on lõikes 3 viidatud liikumised samba sees. Kui inimene on vabatahtliku pensionifondi osakuid omandanud enne 2021. aasta 1. jaanuari, on tema III samba pensioniiga 55 aastat. Seda ka juhul, kui ta vahepeal pensionifondi sissemakseid ei tee. Kui osakuomanik võtab raha pensionifondist (või kõigist fondidest, kui tal on osakuid mitmes fondis) välja ja ta pole enam osakuomanik, siis kohaldub tema suhtes uus III samba pensioniiga, kui ta peaks kunagi otsustama uuesti pensionifondi sissemakseid tegema hakata (lõige 4).

Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

3.2. Eelnõu § 2 - investeerimisfondide seaduse muutmine

Paragrahvi 121 lõige 2². Paragrahvi 121, mis reguleerib üldnõudeid pensionifondi vara valitsemisele ja investeerimisele, lisatakse lõige 2². Uus lõige lubab ühe isiku emiteeritud väärtpaberitesse ja rahaturuinstrumentidesse investeerida kuni 15% pensionifondi vara väärtusest, kui investeerimisfondide seaduse pensionifondi vara investeerimise ja riskide hajutamise erisuste ning täiendavate tegevusnõuete jaos ei ole sätestatud teisiti. Võrreldes kehtiva seadusega tõstab eelnõu antud mahupiirangu 10%-lt 15%-le. Piirmäära tõstmine on seotud pensionifondist raha väljavõtmise võimaluse andmisega II sambaga liitunud inimestele. Seni kehtinud 10%-line piirang või praktikas jääda liialt kitsendavaks, kui inimesi, kes otsustavad II sambast rahaga lahkuda, peaks piisavalt palju olema.

Muudatus võimaldab pensionifondide vara kõikumist senisest suuremas ulatuses ilma, et fondivalitsejal tekiks seejuures kohustus passiivset ületust kohe likvideerima asuda. Eelduslikult hoiavad fondivalitsejad pensionifondide vara investeerimisel madala likviidsusega väärtpaberitesse (nt kinnisvara SPV) muudatuse jõustumisel senisest suuremat puhvrit, hoidmaks ära olukorda, kus selline positsioon tuleb kas osaliselt või täielikult (osaline võõrandamine ei pruugi ostuhuvi puudumise või investeringu olemuse tõttu võimalik olla) võõrandada. Investeerimispiirangu suurendamine võimaldab ka puhvri jätmise järgselt fondivalitsejal teha kohalikule turule mõistliku suurusega investeringuid. Seejuures kohaldub pensionifondidele sarnaselt eurofondidele jätkuvalt piirang, mille kohaselt kõik üle 5% suurused investeringud ei tohi kokku moodustada üle 40% fondi vara väärtusest, tagades investeringute piisava hajutatuse.

Paragrahvi 129 lõiked 1 ja 3^{1–3}–3⁴. Paragrahv 129 reguleerib konservatiivse pensionifondi vara investeerimist. Lõike 1 kohaselt käsitletakse konservatiivse pensionifondina sellist pensionifondi, mille varast investeeritakse tingimuste või prospekti kohaselt kokku vähemalt 90%: (i) hoiustesse, (ii) võlakirjadesse ja muudesse samaväärsetesse võlakohustustesse (edaspidi *võlakirjad*), (iii) rahaturuinstrumentidesse, kui need on võetud reguleeritud turul kauplemisele, (iv) selliste fondide osakutesse või aktsiatesse, mille vara investeeritakse peamiselt hoiustesse või võlakirjadesse vastavalt lõikes 2 sätestatule, tuletisinstrumentidesse või rahaturuinstrumentidesse ja (v) tuletisinstrumentidesse, mille alusvaraks on eelpool nimetatud vara või võlakirja- või muud finantsindeksid, intressimäärad, valuuta või valuutakursid või mille hind sõltub otseselt või kaudselt eelnimetatust. Lõige 2 seab veel täiendavaid tingimusi võlakirjadele, millistesse tehtud investeringud loetakse lõikes 1 sätestatud 90% sisse mahtuvateks investeringuteks. Lühidalt peab sellistel võlakirjadel olema vähemalt investeerimisjärgu krediitireiting. Nõrgema reitinguga või reitinguta võlakirjad lähevad konservatiivsele pensionifondile lubatud 10% piirmäära sisse, samuti aktsiad, aktsiafondid ja muud aktsiariski kandvad instrumendid, kui konservatiivne pensionifond peaks selliseid investeringuid tegema, samuti kõik muud investeringud, mida tehakse, kuid mis ei vasta lõigetes 1 ja 2 nimetatud instrumentide suhtes kehtestatud nõuetele.

Selleks, et maandada 2021. aastal II sambast raha väljamaksmisega kaasnevat võimalikku investeerimispiirangute rikkumise riski, tõstetakse eelnõuga lõikes 1 nimetatata instrumentidesse lubatud investeringute piirmäär 10%-lt 20%-le (lõige 1). Arvestades üldist olukorda finantssektoris ning madalaid intressimäärasid, aitab selline muudatus konservatiivse pensionifondi investeringuid rohkem hajutada ning pakub võimalust nende fondide tootluse parandamiseks (samal ajal võivad mõnevõrra suurenedä küll ka investeringutega kaasnevad riskid).

Lõikes 1 sätestatakse, et konservatiivse pensionifondina käsitatakse pensionifondi, mille varast investeeritakse tingimuste või prospekti kohaselt kokku vähemalt 80 protsenti:

- 1) krediidasutuste hoiustesse;
- 2) võlakirjadesse ja muudesse samaväärsetesse võlakohustustesse (edaspidi §-s 129 *võlakirjad*);
- 3) rahaturuinstrumentidesse, kui need on võetud reguleeritud turul kauplemisele;
- 4) selliste fondide osakutesse või aktsiatesse, mille vara investeeritakse peamiselt krediidasutuste hoiustesse või võlakirjadesse vastavalt lõikes 2 sätestatule, tuletisinstrumentidesse vastavalt lõike 1 punktis 5 sätestatule või rahaturuinstrumentidesse;
- 5) tuletisinstrumentidesse, mille alusvaraks on käesoleva lõike punktides 1–4 nimetatud vara või võlakirja- või muud finantsindeksid, intressimäärad, valuuta või valuutakursid või mille hind sõltub otseselt või kaudselt eelnimetatust.

Paragrahvi lisatakse uued lõiked 3¹–3⁴, millega kehtestatakse täiendavad nõuded aktsiariski võtmisele. Täpsemalt jäetakse lõikes 3 sätestatud piirangu kehtestamisega aktsiariski maksimaalne osakaal konservatiivses pensionifondis samale tasemel, mis see on kehtiva seaduse kohaselt. Lõikes 3 sätestatakse, et konservatiivse pensionifondi investeringud aktsiatesse, aktsiafondidesse ja muudesse aktsiatega sarnastesse instrumentidesse võetakse arvesse täies ulatuses ja ei või ületada kokku 10% pensionifondi vara väärtusest. Investeringud aktsiatesse, aktsiafondidesse ja muudesse aktsiatega sarnastesse instrumentidesse omakorda koos muude lõikes 1 nimetatata instrumentidega ei või ületada lõikest 1 tulenevat 20% konservatiivse pensionifondi varast.

Lõikes 3² defineeritakse aktsiatega sarnased instrumendid § 129 tähenduses (konservatiivse pensionifondi jaoks). Aktsiatega sarnastesse instrumentidesse tehtud investeringutena käsitatakse investeringuid väärtapaberitesse, hoiustesse või muudesse instrumentidesse, mille hind või millest saadav tulu sõltub osaliselt või täielikult aktsia või muu sarnase instrumendi hinnast või selle muutusest. Selliste instrumentidena ei käsitata krediidasutuste seaduse § 89¹ lõikes 2 nimetatud investeerimishoiust või võlaväärtapaberit, mille põhiosa on garanteeritud. Sarnane definitsioon kehtis enne 2019. aastat kõigi kohustuslike pensionifondide suhtes nende aktsiainvesteeringute kontekstis.

Lõikes 3³ defineeritakse aktsiafondidesse tehtud investeringud § 129 tähenduses (konservatiivse pensionifondi jaoks). Aktsiafondidesse tehtud investeringutena käsitatakse investeringuid fondidesse, mille varast oluline osa paigutatakse otse või teiste fondide kaudu aktsiatesse või muudesse sellistesse instrumentidesse ja see on üks osa sellise fondi tavapärasest investeerimispoliitikast. Sarnane definitsioon kehtis enne 2019. aastat kõigi kohustuslike pensionifondide suhtes nende aktsiainvesteeringute kontekstis.

Lõikes 3⁴ täpsustatakse omakorda, et lõike 3¹ esimeses lauses sätestatud piiranguid ei kohaldata, kui pensionifondi vara investeeritakse selliste äriühingute aktsiatesse või fondide osakutesse või aktsiatesse, mille vara paigutatakse peamiselt kinnisasjadesse. Ka selline erisus kehtis enne 2019. aastat kõigi kohustuslike pensionifondide suhtes nende aktsiainvesteeringute kontekstis. Seega koheldakse investeringuid kinnisasjadesse (läbi äriühingute aktsiate või fondide) leebemalt võrreldes teiste aktsiariski kandvate instrumentidega. Teisisõnu, kui muidu võib aktsiatesse, aktsiafondidesse ja teistesse aktsiatega sarnastesse instrumentidesse investeerida kokku kuni 10% konservatiivse pensionifondi varast, siis muudesse lõikes 1 nimetatata instrumentidesse ja kinnisasjadesse (läbi äriühingute aktsiate või fondide) võib investeerida kokku veel täiendavad 10%. Kui konservatiivne pensionifond aktsiariski kandvatesse instrumentidesse, mis lähevad lõike 3¹ esimeses lauses sätestatud piirangu alla, ei tee, on võimalik selle fondi vara investeerida kuni 20% ulatuses muudesse lõikes 1 nimetatata instrumentidesse, sh kinnisasjadesse (läbi äriühingute aktsiate või fondide).

Kõik muudatused jõustuvad 1. märtsil 2020.

Kohustuslike pensionifondide investeerimispiirangute muutmine eeldab fondi tingimuste ja prospekti muutmist, nende muudatuste kooskõlastamist Finantsinspeksiooniga ning osakuomanike teavitamist vastavalt investeerimisfondide seadusele. Kohustusliku pensionifondi tingimuste muudatused saavad jõustuda osakute vahetamise kuupäevadel, so 1. jaanuarile ja 1. maile järgnev esimene tööpäev ning 1. september või sellele järgnev esimene tööpäev, kui 1. september ei ole tööpäev.

3.3. Eelnõu § 3 - riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmine

Paragrahvi 24 lõike 1¹ punktid 2 ja 3 ning lõiked 6 ja 6¹. Paragrahv reguleerib õigust pensionilisale, muuhulgas õigust pensionilisale, mis on seotud laste kasvatamisega.

Lõike 1¹ kohaselt arvutatakse vanaduspensionile ja toitjakaotuspensionile juurde järgmine pensionilisa:

1) vanemale, vanema abikaasale, eestkostjale või hoolduspere vanemale iga lapse kohta, kes on sündinud ajavahemikus 1980. aasta 31. detsembrist kuni 2012. aasta 31. detsembrini ning keda ta on kasvatanud vähemalt kaheksa aastat, kahe pensioni aastahinde suuruses;

1¹) vanemale, vanema abikaasale, eestkostjale või hoolduspere vanemale iga lapse kohta, kes on sündinud enne 2013. aasta 1. jaanuari ning keda ta on kasvatanud vähemalt kaheksa aastat, ühe pensioni aastahinde suuruses;

2) vanemale, vanema abikaasale, eestkostjale või hoolduspere vanemale, kes on sündinud enne 1983. aasta 1. jaanuari ja kes ei ole kohustatud isik kogumispensionide seaduse tähenduses, iga lapse kohta, kes on sündinud 2013. aasta 1. jaanuaril või hiljem ning keda ta on kasvatanud vähemalt kaheksa aastat, kolme pensioni aastahinde suuruses.

Eelnõuga asendatakse lõike 1¹ punktis 2 viide lastele, kes on sündinud 2013. aasta 1. jaanuaril või hiljem“ viitega lastele, kes on sündinud vahemikus 2013. aasta 1. jaanuarist kuni 2020. aasta 31. detsembrini. Muudatus arvestab sellega, et eelnõu lubab alates 2020. aasta 1. juulist esitada valikuavaldust selleks, et alates 1. jaanuarist 2021 vabatahtlikult II sambaga liituda. Vabatahtliku liitumise võimaluse avanemine puudutab just punktis 2 nimetatud vanemaid (mõeldud siin ja edaspidi kõiki – vanem, vanema abikaasa, eestkostja või hoolduspere vanem).

Lõikesse 1¹ lisatakse punkt 3, milles sätestatakse, et pensionilisa arvutatakse juurde vanemale, kes ei ole lapse esimesel kolmel eluaastal kohustatud isik kogumispensionide seaduse tähenduses, iga lapse kohta, kes on sündinud 2021. aasta 1. jaanuaril või hiljem ning keda ta on kasvatanud vähemalt kaheksa aastat, kolme pensioni aastahinde suuruses. Seega jääb kehtima põhimõte, et lapse kasvatamine annab õiguse I samba pensionilisale siiski juhul, kui vanem ei ole II sambaga liitunud, uute reeglitega II samba puhul täpsemalt – kui vanem ei ole olnud kohustatud isik lapse esimesel kolmel eluaastal. Vanema eest, kes on II sambaga liitunud vabatahtlikult, tehakse täiendavaid makseid II sambasse.

Lõike 6 kohaselt ei maksta lõike 1¹ punktis 2 nimetatud pensionilisa, kui sama lapse kohta on tehtud kogumispensionide seaduse §-s 10 sätestatud täiendavaid sissemakseid 36 kuu eest. Kui täiendavaid sissemakseid on tehtud vähem kui 36 kuu eest, makstakse pensionilisa proportsionaalselt nende kuude arvu järgi, mille eest ei ole täiendavaid sissemakseid tehtud. Eelnõuga laiendatakse pensionilisa proportsionaalset arvestust ka lõike 1¹ punktis 3 nimetatud pensionilisale (viide lõike 1¹ punktis 2 nimetatud pensionilisale asendatakse viitega lõike 1¹ punktides 2 ja 3 nimetatud pensionilisaga).

Eelnõuga lisatakse paragrahvi lõige 6¹, milles täpsustatakse, et lõike 6 teises lauses sätestatud pensionilisale on õigus isikul, kellel puudus lapse kolmeaastaseks saamiseni õigus kogumispensionide seaduse §-s 10 sätestatud täiendavatele sisse maksetele proportsionaalselt nende kuude arvu järgi, millal ta ei olnud kohustatud isik ja mille eest ei ole täiendavaid sisse makseid sama lapse kohta tehtud. Lõige 6 viitab pensionilisa proportsionaalsel arvestusel II sambasse täiendavate sisse maksete tegemisele. Oluline on siin, et inimene mitte ei ole jätnud II samba täiendavate sisse maksete tegemise taotlemata ja tuleb hiljem nõudma pensionilisa, aga et tal ei ole olnud õigust täiendavatele sisse maksetele.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

3.4. Eelnõu § 4 - riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse muutmine

Paragrahvi 2 punktide 1–5 kehtetuks tunnistamine. Tegemist on viimase I samba reformi seadusega, millega muuhulgas anti ajavahemikul 1970–1982 sündinud isikutele õigus liituda II sambaga vabatahtlikult, kui nad seda enne 2010. aastat juba teinud ei olnud.

Eelnõu annab kõigile inimestele, sõltumata nende vanusest õiguse soovi korral II sambaga liituda. Selline õigus tekib seega 2020. aasta 1. juulist ja esimesed uued inimesed, kes vabatahtlikult II sambaga liituvad, hakkavad makseid tegema alates 1. jaanuarist 2021. Selleks, et mitte startida jaanuarist 2020 vabatahtliku liitumise korraldusega, mille nägi ette I samba reformi läbiviiv seadus, mis muutuks juba 1. juulist 2020, tunnistatakse eelnõuga kogumispensionide seaduse § 72³ kehtetuks alates 1. jaanuarist 2020 (vt ka kogumispensionide seaduse § 72³ kehtetuks tunnistamise selgitust (eelnõu § 1)). Sisuliselt ei muuda eelnõu II sambaga soovivate inimeste olukorda – kogumispensionide seaduse § 72³, mis eelnõuga kehtetuks tunnistatakse, lubab küll ajavahemikul 1970–1982 sündinud isikutel 1. jaanuarist 2020 valikuavaldusi esitada hakata, kuid II sambaga liituksid nad ja maksed tasuma hakkaksid nad alates 1. jaanuarist 2021. Eelnõu kohaselt lükkub avalduste esitamise algus edasi (juulisse 2020), kuid inimesed, kes nõ esimeses voorus oma avaldused esitavad, hakkavad endiselt 1. jaanuarist 2021 makset tasuma. Paindlikumaks muutub see, et II sambaga saab vabatahtlikult liituda ka hiljem, see ei piirdu valikuavaldusega 2020. aastal ning kaovad piirangud, mis puudutasid inimeste vanust. Et kogumispensionide seaduse § 72³ jõustus üldises korras, ei tunnistata eelnõu kehtetuks riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse § 2 punkti 7, aga juba kogumispensionide seaduse § 72³.

Riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega anti II sambaga liitunud inimestele õigus kohustuslikule kogumispensionile ka siis, kui inimesele määratakse paindlik vanaduspension riikliku pensionikindlustuse seaduse § 9¹ alusel (§ 2 punkt 1). Muudatus pidi jõustuma 1. jaanuaril 2021. Eelnõuga asendatakse paindlik vanaduspension II samba jaoks lihtsalt kuni 5 aastat varem pensionile jäämisega – inimene võib jääda II sambas pensionile kui ta on vanaduspensioniealine või kui tal on sellesse ikka jõudmiseni jäänud kuni viis aastat. See muudab pensioniea arvestuse II sambas lihtsamaks ja paindlikumaks – kõigile inimestele kehtib sama pensioniiga ning varem pensionile jäämiseks ei pea tingimata I sambast paindlikku vanaduspensionit välja võtma. Seepärast tunnistatakse eelnõuga riikliku pensionikindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse paragrahvi 2 punkt 1 kehtetuks (vt ka eelnõus esitatud kogumispensionide seaduse § 40 lõike 1 muutmise selgitust (eelnõu § 1)).

Paragrahvi 2 punktid 2–5 on kõik seotud punktiga 1 ehk pensioniea muutmisega II sambas ning tunnistatakse kõik samal põhjusel kehtetuks.

Kõik muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

3.5. Eelnõu § 5 – sotsiaalmaksuseaduse muutmise

Sotsiaalmaksuseaduse § 10 lõikes 4¹ on täpsustatud, kuidas toimub sotsiaalmaksu jagunemine riikliku pensionikindlustuse ja riikliku ravikindlustuse vahenditesse ning pensioniregistri pidaja pangakontole kantavateks osadeks ning nende osade ülekandmine füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlustulult arvestatud sotsiaalmaksu puhul. Maksu- ja Tolliamet kannab laekunud sotsiaalmaksu riikliku pensionikindlustuse ja ravikindlustuse osa 15 tööpäeva jooksul üle riigieelarve riikliku pensionikindlustuse ja ravikindlustuse vahenditesse. Kohustusliku kogumispensioni sotsiaalmaksu osa kannab Maksu- ja Tolliamet pensioniregistri pidaja pangakontole 15 tööpäeva jooksul pärast sotsiaalmaksuseaduse § 9 lõike 3 punktis 2 sätestatud tähtpäeva. Riikliku pensionikindlustuse vahenditesse kantava sotsiaalmaksu osa määr on 16 protsenti, riikliku ravikindlustuse vahenditesse kantava sotsiaalmaksu osa määr 13 protsenti ja pensioniregistri pidaja pangakontole kantava sotsiaalmaksu osa määr 4 protsenti.

Eelnõuga lisatakse sotsiaalmaksuseaduse § 10 kaks uut lõiget, millega omakorda täpsustatakse I ja II sambasse kantavate sotsiaalmaksu osade määramist.

Lõige 4²: Kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kogumispensionide seaduse kohaselt kohustatud kohustusliku kogumispensioni makset tasuma makse tasumise perioodi neljal kuul, on füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulult tasutud 1/3-lt sotsiaalmaksust lõike 4¹ kolmandas lauses sätestatud riikliku pensionikindlustuse vahenditesse kantava osa määr 16 protsenti ja pensioniregistri pidaja pangakontole kantava osa määr 4 protsenti. Ettevõtlusest saadud tulult tasutud 2/3-lt sotsiaalmaksust on lõike 4¹ kolmandas lauses sätestatud riikliku pensionikindlustuse vahenditesse kantava osa määr 20 protsenti ja pensioniregistri pidaja pangakontole sotsiaalmaksu osa ei kanta.

Lõige 4³: Kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kogumispensionide seaduse kohaselt kohustatud kohustusliku kogumispensioni makset tasuma makse tasumise perioodi kaheksal kuul, on füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulult tasutud 2/3-lt sotsiaalmaksust lõike 4¹ kolmandas lauses sätestatud riikliku pensionikindlustuse vahenditesse kantava osa määr 16 protsenti ja pensioniregistri pidaja pangakontole kantava osa määr 4 protsenti. Ettevõtlusest saadud tulult tasutud 1/3-lt sotsiaalmaksust on lõike 4¹ kolmandas lauses sätestatud riikliku pensionikindlustuse vahenditesse kantava osa määr 20 protsenti ja pensioniregistri pidaja pangakontole sotsiaalmaksu osa ei kanta.

Kui üldiselt on kohustusliku kogumispensioni makse tasumise periood kalendrikuu ja makseid tehaksegi igal kuul, siis füüsilisest isikust ettevõtja puhul on kohustusliku kogumispensioni makse tasumise perioodiks kogumispensionide seaduse kohaselt kalendriaasta. Nii kogumispensionide seaduses kui sotsiaalmaksuseaduses on sätestatud vastavad erisused. Varem sai kohustusliku kogumispensioni makset tasuma hakata alati 1. jaanuarist ja makse tasumine lõppes alati 31. detsembril. Nii töötas füüsilisest isikust pensionikogujate puhul ka kalendriaasta põhine makse tasumise kord.

Eelnõu annab inimestele õiguse kohustusliku kogumispensioni makset vastavalt tasuda või mitte tasuda alates 1. jaanuarist, 1. maist ja 1. septembrist, sõltuvalt sellest, millal avaldus

esitatakse. Sellest tulenevalt täpsustatakse eelnõuga §-s 11, kuidas toimub makse tasumine füüsilisest isikust ettevõtja puhul ja samamoodi sotsiaalmaksuseaduse §-s 10, kuidas jaotub sotsiaalmaks erinevateks osadeks füüsilisest isikust ettevõtja puhul. Oluline on siinkohal, mitmel kuul kohustusliku kogumispensioni makse tasumise perioodist oli füüsilisest isikust ettevõtja kohustatud makset tasuma. Kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kohustatud makset tasuma neljal kuul, tuleb makset tasuda 1/3-lt tema ettevõtlustulult. Selles osas jaguneb siis tema sotsiaalmaks I ja II samba vahel – 4 protsenti kantakse II sambasse ja 16 protsenti I sambasse. Ülejäänud 2/3-lt ettevõtlustulult arvestatud sotsiaalmaksust läheb kõik 20 protsenti I sambasse ning II sambasse ei kanta midagi.

Analoogselt, kui füüsilisest isikust ettevõtja oli kohustatud makset tasuma kaheksal kuul, tuleb makset tasuda 2/3-lt tema ettevõtlustulult. Selles osas jaguneb siis tema sotsiaalmaks I ja II samba vahel: 4 protsenti kantakse II sambasse ja 16 protsenti I sambasse. Ülejäänud 1/3-lt ettevõtlustulult arvestatud sotsiaalmaksust läheb kõik 20 protsenti I sambasse ning II sambasse ei kanta midagi.

Vt ka kogumispensionide seaduse § 11 muudatuste selgitusi. Muudatused jõustuvad 1. juulil 2020.

3.6. Eelnõu § 6 – tulumaksuseaduse muutmine

Paragrahvi 4 lõige 2. Paragrahv reguleerib maksumäärasid. Lõikes 2 on kehtestatud madalam tulumaksu määr (10%) III samba väljamaksetele (§ 21 lõigetes 2 ja 3 sätestatud väljamaksed). Eelnõuga viiakse II samba väljamaksete maksureeglid sarnaseks III samba omadega (vt ka § 20¹ muutmise selgitusi). Seega peaks ka II samba väljamaksetele, mida tehakse pensionieas, kohaldama maksumäär 10% ja osa väljamakseid ei peaks üldse maksustamisele kuuluma. Vastavalt lisataksegi lõikesse 2 viide § 20¹ lõikes 4 nimetatud tulule. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahv 20¹. Paragrahv reguleerib II samba väljamaksete maksustamist. Nagu seni III samba puhul, eristab eelnõu II samba väljamakseid vastavalt sellele, kas neid tehakse pensioni kogumise ajal või siis, kui inimesel on tekkinud õigus kohustuslikule kogumispensionile. Kui raha võetakse II sambast välja pensioni kogumise ajal, peetakse väljamakselt kinni tulumaks 20% – tulumaksuga maksustatakse pensionilepingu (so kohustusliku kogumispensioni kindlustuslepingu) alusel tehtavad ning kohustuslikust pensionifondist osakuomanikule ja pensioni investeerimiskontolt seda kasutavale isikule või nende pärijatele tehtavad väljamaksed, arvestades lõigetes 2–4 toodud erisusi (lõige 1). Tulumaksu peab pensionifondist lahkumisel kinni pensioniregistri pidaja ja investeerimiskonto puhul pank.

Lõige 2 täpsustab, et väljamaksena ei käsitata:

- 1) üles öeldud pensionilepingu tagastusväärtust kogumispensionide seaduse §-s 52² sätestatud juhul;
- 2) kohustusliku pensionifondi osakute tagasivõtmist osakute vahetamisel, kogumispensionide seaduse § 49 kohaselt pensionilepingu sõlmimisel või kogumispensionide seaduse § 26 lõike 3 punkti 2 kohaselt pensioni investeerimiskontole sissemakse tegemisel;
- 3) pensioni investeerimiskontol oleva summa kandmist kogumispensionide seaduse § 49 kohaselt pensionilepingu sõlmimiseks, kogumispensionide seaduse § 26 lõike 3 kohaselt kohustusliku pensionifondi osakute omandamiseks või pensioni investeerimiskontode vahetamiseks ega
- 4) pensioni investeerimiskontol oleva summa eest tulumaksuseaduse §-s 17¹ sätestatud finantsvara soetamist või vahetamist.

Seega ei käsitleta väljamaksena liikumisi rahaga II samba sees, ega pensioni investeerimiskontol oleva raha eest finantsvara soetamist või vahetamist. Ühelgi neist juhtudest II sambaga liitunud isikule praktikas väljamakset ka ei tehta.

Lõige 3: Kui inimesele määratakse puuduv töövõime, siis tekib tal uue regulatsiooni kohaselt õigus võtta II sambast oma raha välja. Juhul, kui inimene sellist võimalust kasutab, ei maksustata väljavõetavat raha tulumaksuga ning seda ei käsitleta väljamaksena maksuvaba tulu suuruse arvutamisel. Selline õigus ja maksurežiim kehtib sõltumata inimese vanusest.

Lisaks jätab lõige 3 maksustamata eluaegse pensionilepingu väljamaksed ja tähtajalise pensionilepingu ja fondipensioni väljamaksed, kui viimaste puhul on tähtaeg määratud pensionile jäänud isiku keskmiselt elada jäänud aastate alusel. Täidetud peavad olema ka eeldused, et kõiki neid väljamakseid tehakse perioodiliselt vähemalt üks kord kolme kuu jooksul ning väljamakse saaja on jõudnud riikliku pensionikindlustuse seaduses sätestatud vanaduspensioniiikka või tal on sellesse ikka jõudmiseni jäänud kuni viis aastat (edaspidi *II samba pensioniiga*). Kuna nimetatud väljamakseid ei maksustata tulumaksuga, ei võeta neid arvesse ka inimese maksuvaba tulu arvestuses.

Eelnõu kasutab III sambaga sarnast pensioniväljamakseid soodustavat maksustamismudelit selleks, et stimuleerida ka riigi maksupoliitikaga II sambasse kogutava raha eesmärgipärast kasutamist.

Muud II samba pensionieas tehtavad väljamaksed, maksustatakse 10%-lise tulumaksumääraga (lõige 4) ja need võetakse 2/3 ulatuses arvesse ka pensionisaaja maksuvaba tulu arvestuses (vt ka § 23 lõike 4 selgitust).

Pensioni investeerimiskonto kontekstis täpsustatakse lõikes 5, et väljamaksena ei käsitleta soetatud finantsvaralt pensioni investeerimiskontole laekunud dividendi või investeerimisriskiga elukindlustuslepingu väljamakset isikule ega isiku teenitud intressitulu, kui see on tulumaksuseaduse kohaselt juba maksustatud. Selle sättega välistatakse tulu topeltnmaksustamise võimalus.

Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 21 lõiked 2, 3 ja 4. Paragrahv reguleerib täiendava kogumispensioni ehk III samba maksustamist. Tulenevalt eelnõus esitatud III samba pensioniea muutmisest kogumispensionide seaduses asendatakse lõike 2 punktis 1 ja lõike 3 punktis 1 viited 55-aastaseks saamisele üldisemate viidetega kogumispensionide seaduse § 63 lõikes 3 ja §-s 72⁷ sätestatud täiendava kogumispensioni pensioniikka jõudmisega.

Väljamaksed, mida tehakse II sambast puuduva töövõimega inimesele, on võrdsustatud pensioni maksmisega pensionieas ja selliste väljamaksete suhtes kohaldatakse kõige soodsamat maksukäsitlust – neid ei maksustata tulumaksuga. Analoogne muudatus tehakse ka III samba väljamaksete maksustamises ning lõike 2 punkt 2 ja lõike 3 punkt 2 tunnistatakse kehtetuks.

Lõige 4 määratleb III samba väljamaksed, mida tulumaksuga ei maksustata. Sellisteks on väljamaksed isikule, kellel on tuvastatud puuduv töövõime, samuti lõikes 2 nimetatud kindlustuslepingu alusel kindlustusvõtjale ja lõikes 3 nimetatud vabatahtliku pensionifondi osakuomanikule tehtavad väljamaksed, kuid neid tehakse perioodiliselt vähemalt üks kord kolme kuu jooksul pärast tema täiendava kogumispensioni pensioniikka jõudmist, kas

kindlustusvõtja surmani või vastavalt kindlustusvõtja või osakuomaniku vanusele vastavate Eesti Statistikaameti viimase aasta kohta avaldatud meeste ja naiste keskmiselt elada jäänud aastate alusel arvatud tähtajani. Lühidalt – ei maksustata eluaegset pensionit ja pikka tähtajalist pensionit, mida makstakse inimesele, kes on jõudnud III samba pensioniikka.

Kui üldiselt on II samba maksureeglid viidud sarnaseks III samba omadega, siis siin on vastupidi – lisaks puuduva töövõimega isikutele tehtavate väljamaksete maksustamisest loobumisele antakse II samba eeskujul maksuvabastus ka tähtajalisele III samba pensionile, kui tähtaeg on määratud keskmiselt elada jäänud aastate alusel.

Võrreldes kehtiva seadusega on lõikest 4 jäetud välja tingimus, et väljamaksed peaksid olema ka võrdse suurusega või suurenevad. Selline piirang välistab investeerimiskõrvalduste kasutamise III samba väljamaksetes, mis ei ole aga olnud sätte eesmärk. Investeerimiskõrvalduste lepingu puhul sõltub väljamakse suurus alusvara väärtusest (investeeringutulemused) ja seega võib sellise lepingu puhul ette tulla ka väljamakse vähenemist.

Kõik muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 23 lõige 4. Paragrahvi, mis reguleerib maksuvaba tulu, on eelnõuga lisatud uus lõige. Selles täpsustatakse, et tuluna lõike 2 tähenduses ei käsitata § 21 lõiget 2 ja 3 nimetatud väljamakseid. Viidatud summad on korra juba maksuvaba tulu arvestuses tuluna arvesse võetud. Lisaks täpsustatakse lõikes 4, et § 20¹ lõikes 4 nimetatud väljamakseid käsitataks tuluna kahe kolmandiku ulatuses väljamakse suurusest. Selle tingib asjaolu, et II samba sissemaksete puhul on inimese brutopalgast kinni peetud 2% maksuvaba tulu arvestuses osalenud, kuid 4%, mis tuleb sotsiaalmaksu osast, seal osalenud ei ole. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 41 punktid 6 ja 12. Paragrahv reguleerib väljamakseid, millelt peetakse kinni tulumaks. Paragrahvi punktis 6 asendatakse viide §-le 20¹ viitega § 20¹ lõikele 1. Muudatus on vajalik, sest II samba väljamaksete maksustamist §-s 20¹ muudetakse ja korrektne on siin viidata üksnes nimetatud paragrahvi lõikele 1. Samal põhjusel asendatakse viide § 21 lõigetele 2 ja 3 punktis 12 omakorda viitega § 20¹ lõikele 4 ning § 21 lõigetele 2 ja 3. Muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 42 lõige 2¹. Paragrahv reguleerib tulumaksu kinnipidamisel tehtavaid mahaarvamisi. Kehtivas sõnastuses lõike 2¹ kohaselt võib kohustuslikust kogumispensionist enne kinnipeetava tulumaksu arvutamist arvata maha maksuvaba tulu osa, mida ei kasutatud seaduse alusel makstavast pensionist tulumaksu kinnipidamisel. Ühtlasi on täpsustatud, et kohustuslikust pensionifondist tehtud väljamaksest võib enne kinnipeetava tulumaksu arvutamist maha arvata maksuvaba tulu osa, mida ei kasutatud kogumispensionide seaduses sätestatud pensionilepingu alusel tehtud väljamakselt tulumaksu kinnipidamisel. Siin on mõeldud olukorda, kus II sambaga liitunud inimesele tehakse väljamakseid nii tähtajalise pensionilepingu alusel kui otse pensionifondist (fondipension või ühekordne väljamakse) ning pensionilepingu ja fondipensioni tähtajad ei ole piisavalt pikad, et sellised väljamaksed oleksid tulumaksuseaduse § 20¹ lõikes 3 sätestatu kohaselt tulumaksuvabad. Et eelnõu muudab II samba väljamaksete maksustamise põhimõtteid, lisatakse lõike 2¹ esimesse lausesse viide paragrahv 20¹ lõikes 4 sätestatud väljamaksetele, mis on edaspidi ainsateks II samba väljamakseteks, millelt peetakse kinni tulumaks ja mille puhul peetakse maksu kinnipidamisel jooksvalt ka maksuvaba tulu arevestust.

Kui raha makstakse pensionifondidest või pensioni investeerimiskontolt välja pensioni

kogumise ajal, kuuluvad sellised väljamaksed maksustamisele 20% tulumaksu määraga. Nagu praegu pärimise käigus tehtavate väljamaksete puhul, peetakse siin tulumaks väljamakse tegemisel kinni, kuid maksuvaba tulu korrigeerimiseks tuleb väljamakse saanud isikul endal hiljem tuludeklaratsioon esitada.

Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

3.7. Eelnõu § 7 – väärtpaberite registri pidamise seaduse muutmine

Paragrahv 3 lõige 4. Paragrahv reguleerib registri struktuuri. Lõike 4 kohaselt on pensioniregistri põhiandmed avaliku teabe seaduse § 43⁶ lõike 1 tähenduses andmed pensionikontode, nendele kantud pensionifondi osakute ja osakutega tehtud toimingute kohta. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse muudetakse lõiget 4 ja lisatakse pensioniregistri põhiandmete hulka ka andmed pensioni investeerimiskontole kantud summade kohta. Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 5¹ lõike 4 punktid 3¹–3³ ja 4. Paragrahv reguleerib pensionikontot (so väärtpaberikonto eriliik, millel registreeritakse üksnes kogumispensionide seaduses sätestatud pensionifondi osakud, st II ja III samba pensionifondi osakud). Lõige 4 sätestab, millised andmed kantakse pensionikonto kohta registrisse. Seoses pensioni investeerimiskonto toomisega II sambasse vajab pensionikonto kohta registrisse kantavate andmete loetelu täiendamist. Eelnõuga lisatakse lõikesse 4 kolm uut punkti.

Lõike 4 punkti 3¹ alusel tuleb pensionikonto kohta registrisse kanda pensionikonto omaja pensioni investeerimiskonto number ning selle avanud krediidasutuse ärinimi, aadress ja muud pangaülekande tegemiseks vajalikud andmed, kui pensioni investeerimiskonto on avatud. Lisaks märgitakse registris ära, kui kohustusliku kogumispensionide maksed laekuvad pensioni investeerimiskontole (lõike 4 punkt 3²). Praktikast võib II sambaga liitunud inimesel olla ka mitu pensioni investeerimiskontot, sellisel juhul kantakse registrisse andmed mõlema konto kohta ja tuuakse eraldi välja selle pensioni investeerimiskonto number ja selle avanud krediidasutus, kuhu laekuvad pensionikonto omaja kohustusliku kogumispensionide maksed.

Lõike 4 punkti 3³ kohaselt tuleb pensioni investeerimiskonto kasutamise seoses kanda registrisse veel ka pensioni investeerimiskontole kantud summad ning kannete tegemise aeg ja alus. Kui pensioni investeerimiskonto kaudu soetatakse väärtpabereid, siis tuleb meeles pidada, et neid väärtpabereid pensionikontol ei registreerita. Pensionikonto on mõeldud spetsiifiliselt II ja III samba pensionifondide osakute registreerimiseks. Muud väärtpaberid, sh väärtpaberid, mida soetatakse pensioni investeerimiskonto kaudu, registreeritakse tavalisel väärtpaberikontol. Andmed, mis väärtpaberikonto kohta registrisse kantakse, on reguleeritud väärtpaberite registri pidamise seaduse § 5 lõikes 4.

Arvestades, et pensioni investeerimiskonto ise on kohustatud isiku nimel spetsiaalselt selleks avatud rahakonto, et sellele laekuks kohustusliku kogumispensionide makse ja selle kaudu saaks pensionikoguja oma II samba investeeringuid ise juhtida ning et väärtpaberikonto on seotud kindla pangakontoga, ei saa pensioni investeerimiskonto kaudu soetatud väärtpabereid ja muid väärtpabereid ühel ja samal väärtpaberikontol registreerida. Pensioni investeerimiskonto kasutamiseks tuleb seega avada ka eraldi väärtpaberikonto (kohaldub väärtpaberite registri pidamise seaduse väärtpaberikonto regulatsioon).

Lõike 4 punkti 4 kohaselt kantakse pensionikonto kohta registrisse ka pensionikonto omaja pangakonto number ning vajaduse korral selle krediidasutuse ärinimi, aadress ja muud

pangaülekande tegemiseks vajalikud andmed, kus pangakonto on avatud. Kuna pensioni investeerimiskonto on ka pangakonto, täpsustatakse eelnõuga, et pangakonto all on punktis 4 mõeldud arveldusteks kasutatavat pangakontot. Pensioni investeerimiskonto kohta kantakse registrisse andmed punktide 3¹ ja 3² alusel.

Kõik muudatused jõustuvad 1. jaanuaril 2021.

Paragrahvi 7 lõike 6¹ teine lause. Paragrahv reguleerib registri avalikkust ja selle lõike 6¹ kohaselt peab pensioniregistri pidajal olema veebileht, mille kaudu on võimalik isikukoodi alusel teha päringut, kas isik on kogumispensionide seaduse alusel kohustatud kohustusliku kogumispensioni makset tasuma või mitte. Sellel veebilehel avalikustatakse aasta, millal isikul tekkis või tekib kohustusliku kogumispensioni makse tasumise kohustus ja millal nimetatud kohustus lõppes. Seoses II sambas pensioni kogumise vabatahtlikuks muutumisega ning inimestele antud õigusega alustada või lõpetada kogumispensioni makse tasumist kolmel korral aastas – 1. jaanuarist, 1. maist ja 1. septembrist – muudetakse eelnõuga ka lõike 6¹ teist lauset ja sätestatakse, et veebilehel avalikustatakse kuu ja aasta, millal isikul tekkis või tekib kohustusliku kogumispensioni makse tasumise kohustus ja millal nimetatud kohustus lõppes või lõpeb. Inimestel endil, aga eelkõige kõigil töandjatel on oluline teada ja neil peab olema võimalik kontrollida, millal on inimene (töötaja) kohustatud makset tasuma ja millal mitte.

Muudatus jõustub 1. jaanuaril 2021. Avaldusi makse tasumiseks või mitte tasumiseks saab esitada hakata küll juba 2020. aasta 1. juulist alates, kuid esimesel aastal ei muutu see, et makse tasumine algab või lõpeb 1. jaanuarist, seega piisab, et viidatud veebilehe rakendus oleks valmis alates 1. jaanuarist 2021. Aastal 2020 saab veebilehelt andmeid kontrollida nii, nagu seni.

3.8. Eelnõu § 8 – seaduse jõustumine

Lõike 1 kohaselt on eelnõu kavandatud seadusena jõustuma 1. juulil 2020.

Lõige 2: Eelnõu § 1 punkt 138 mis puudutab I samba reformiga antud II sambaga vabatahtliku liitumise regulatsiooni kehtetuks tunnistamist, on lõike 2 punkti 1 kohaselt kavandatud jõustuma 1. jaanuaril 2020.

I samba reformiga antud võimalus II sambaga vabatahtlikult liituda näeb ette valikuavalduste esitamist juba alates 1. jaanuarist 2020. Antud regulatsioon asendatakse eelnõuga uue II sambaga vabatahtliku liitumise regulatsiooniga ja seetõttu tunnistatakse kogumispensionide seaduse § 72³ kehtetuks alates 1. jaanuarist 2020.

Eelnõu § 1 punktid 14, 17, 18, 83 ja 134, mis puudutavad Euroopa Liidu institutsiooni pensioniskeemist raha II sambasse kandmise regulatsiooni kehtetuks tunnistamist, on lõike 2 punkti 2 kohaselt kavandatud jõustuma üldises korras.

Et eelnõu annab II sambaga liitunud inimestele õiguse raha II sambast enne pensioniikka jõudmist välja võtta, ei kvalifitseeru II sammas enam pensioniskeemiks, kuhu viidatud nõukogu määruse kohaselt saaks Euroopa ühenduste institutsioonis töötatud perioodi jooksul kogutud pensionivahendeid kanda. Kõnealune asjaolu on teada juba seaduse vastuvõtmisel ning seetõttu tuleks kogumispensionide seaduse § 10¹ koheselt ka kehtetuks tunnistada. Kui eelnõu on seadusena vastu võetud, on juba teada, et II samba tingimused muutuvad selliselt, et see ei ole enam sobivaks pensioniskeemiks. Edaspidi saavad kõnealused isikud soovi korral oma Euroopa ühenduste institutsioonides töötamise ajal kogutud pensionivahendid Eestisse

üle tuua vaid neid I sambasse kandes.

Lõike 2 punkt 3 näeb ette erisuse eelnõu § 1 punktiga 139 kogumispensionide seadusesse lisatava enne 2020. aasta 1. juulit sõlmitud pensionilepingute ülesütlemist reguleeriva paragrahvi ja eelnõu §-s 2 esitatud investeerimisfondide seaduse muudatuste jõustumisele.

Kogumispensionide seadusesse lisatav § 72⁴ jõustub 1. märtsil 2020. Varasem jõustumine on vajalik, et kogu lepingute ülesütleamise protsess ja selleks vajalikud toimingud 2020ndasse aastasse ära mahutada.

Samuti jõustuvad investeerimisfondide seaduse muudatused 1. märtsil 2020. Siinkohal on arvestatud sellega, et kohustuslike pensionifondide investeerimispiirangute muutmine eeldab fondi tingimuste ja prospekti muutmist, nende muudatuste kooskõlastamist Finantsinspektsiooniga ning osakuomanike teavitamist vastavalt investeerimisfondide seadusele, samuti sellega, et kohustusliku pensionifondi tingimuste muudatused saavad jõustuda osakute vahetamise kuupäevadel, so 1. jaanuarile ja 1. maile järgnev esimene tööpäev ning 1. september või sellele järgnev esimene tööpäev, kui 1. september ei ole tööpäev.

Lõige 2 punkt 4: Eelnõu § 1 punktid 1–5, 8, 19–28, 30–50, 52–55, 57–73, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 91–94, 100, 101, 104, 105, 107, 115, 120, 122–125, 132, 136 ja 137 ning §-d 6 ja 7 on kavandatud jõustuma 2021. aasta 1. jaanuaril.

Need hiljem jõustuvad muudatused puudutavad peaasjalikult investeerimiskonto toomist II sambasse, mis praktikas rakendamiseks vajab pikemat tehnilist ettevalmistust, maksumuudatusi, mida on tavaks rakendada aasta algusest ja II samba väljamaksete maksustamisega otseselt seotud fondipensioni tähtaja määramist, mis samuti eeldab suuremaid IT-arendusi.

4. TERMINOLOOGIA

Eelnõuga võetakse kasutusele üks uus mõiste – **pensioni investeerimiskonto**. Tegemist on spetsiaalselt II samba jaoks mõeldud investeerimiskontoga – pensioni investeerimiskonto on kogumispensionide seaduses sätestatud kohustatud isiku nimel pensioniregistri kontohaldurist krediidasutuses või krediidasutuse Eesti filiaalis avatud rahakonto, millele laekub kogumispensionide seaduses sätestatu kohaselt kohustusliku kogumispensioni makse.

5. EELNÕU KOOSKÕLA EUROOPA LIIDU ÕIGUSEGA

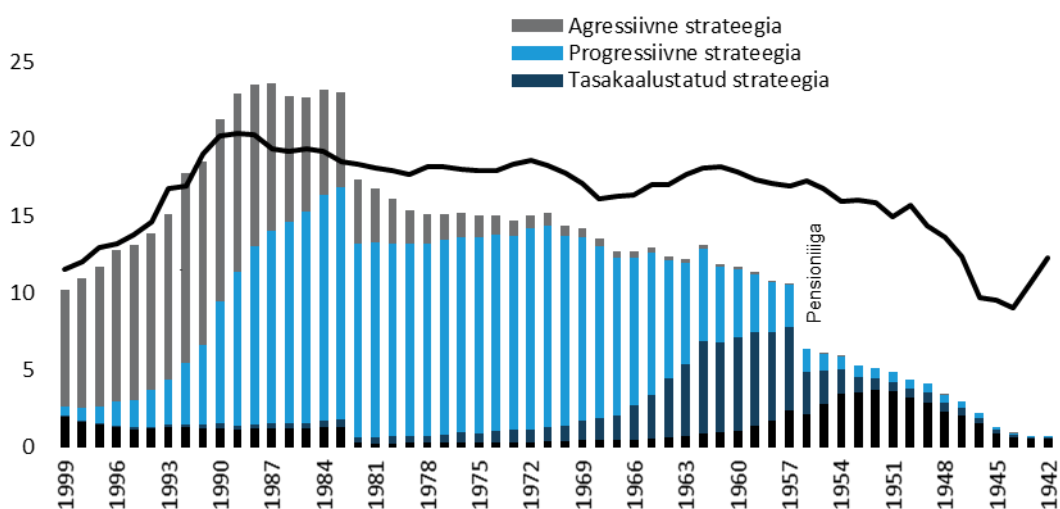
Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. SEADUSE MÕJUD

6.1. II sambaga liitunute statistika

II sambaga on 2019. aasta septembris liitunud umbes 740 tuhat inimest. 2018. aasta lõpu seisuga oli 27 % liitunutest valinud agressiivse vähemalt 75% aktsiate osakaaluga fondi, 53% on progressiivsetes fondides, 11% on tasakaalustatud fondides ja 10% on konservatiivsetes

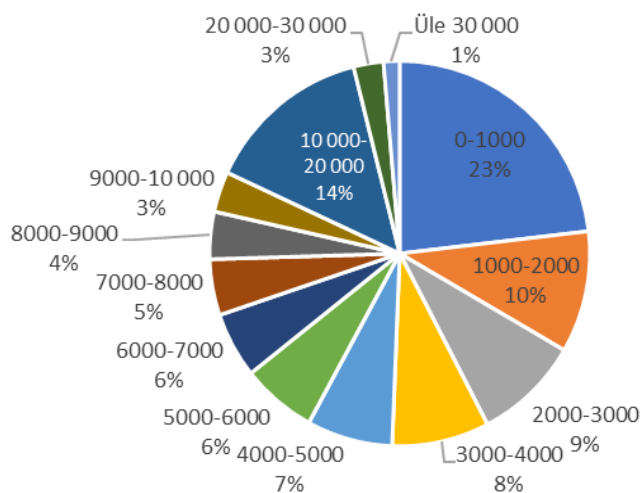
fondides³. Liitunute osakaal, kes tegid sissemaksid, oli aastas keskmiselt 63%. Süsteemi algusest arvates on pensionifond loositud umbes 60 tuhandele inimesele, mis moodustab 8% kõigist liitunudest.

Joonis 1. II sambaga liitunud fondi strateegia ja sünniaasta järgi

Allikas: Pensionikeskus

Pensionifondide kogumaht oli 2019. aasta septembris 4,5 miljardit eurot. Keskmine II sambasse kogutud summa on seega natuke üle 6000 euro ja mediaan umbes 4500 eurot.

Joonis 2. II sambaga liitunute kontojääkide jaotus

Allikas: Pensionikeskus

Vaadates kontojääkide jaotust, siis üle 80% inimestest omavad alla 50% II samba varast ja alla 20% inimestel on üle poole varast. Seega on II samba kontojäägid suhteliselt ebahütlaselt jaotunud. Sellise jaotuse ja suure hulga väikeste kontojääkide peamised põhjused on järgmised:

³ 2019. aasta septembris muutsid mitmed pensionifondid oma tingimusi ja suurendasid potentsiaalset aktsiate osakaalu pensionifondis. Seepärast võib pärast septembrit olla see jaotus mõnevõrra teistsugune.

1) aastatel 1942-1955 sündinud on pensionieas inimesed, kes on raha juba osaliselt või täielikult välja võtnud. Juhul, kui raha on kantud kindlustusseltsi (umbes 8000 inimest), siis nende kontojääk on 0, sest nende summad ei kajastu pensioniregistris. Kui väljamaksed on toimunud pensionifondist, siis on lihtsalt kontojäägid väljamakstud summade võrra väiksemad.

2) II samba pensioniõigused on mingil määral peegelpilt ka esimese samba pensioniõigustest. See tähendab, et kui inimesed ei tööta, saavad ümbrikupalka või on madala palgaga, siis paratamatult ei teki ka pensioniõiguseid I ja II sambas. Näiteks, kui vaadata I samba kindlustusosakute (palgast sõltuv komponent) statistikat alates 2000. aastast, siis 38 protsendil 22-62 aasta vanuses inimestest on keskmine aastane koefitsient alla 0,1.

3) Välismaal töötamine ja välismaalaste töötamine Eestis mõjutab samuti siinseid I ja II samba pensioniõiguseid ja kogutud summasid. Paljud on liitunud teise sambaga ja siis läinud mujale tööle, mistõttu on kontojäägid väikesed. Samuti on palju välismaalasi töötanud Eestis lühikest aega ja teinud sissemaksid teise sambasse, kuid seejärel lahkunud.

4) Kogumisperiodid on olnud lühikesed. Süsteem loodi 2002, kuid realselt hakkas umbes 200 000 inimest sissemaksid tegema alles 2003. aastal. Ülejäänud 500 000 inimest on liitunud hiljem, seega on keskmised kogumisperiodid lühemad kui maksimaalne 16 aastat. Noorte puhul tuleb arvestada, et kuigi enamus on liitunud noorelt, siis paljud õppisid edasi või töötasid esialgu väiksema palgaga, mistõttu ei saagi olla palju kogunenud.

5) 2009. aasta suvest kuni 2011. aastani olid II samba maksed osaliselt peatatud, ainult umbes kolmandik inimestest soovis maksid jätkata sel perioodil. Seega on paljudel inimestel umbes 2,5 aastane auk kogumisperiodis.

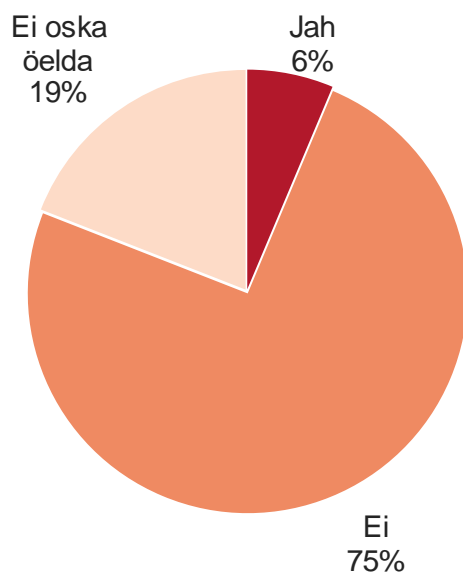
6.2. II sambaga liitunute prognoos pärast muudatusi

Eelnõu mõjude hindamiseks on vaja prognoosida inimeste arvu, kes peatavad II samba sissemaksed (lähevad maksepuhkusele) ja inimeste arvu, kes võtavad II sambast raha välja. Meenutuseks, II sambast raha välja võttes peatuvad järgmiseks kümneks aastaks sissemaksed automaatselt, kuid inimestel on võimalik ka ise oma sissemaksed peatada ja jätta raha II sambasse alles.

II samba makse peatanute ja raha väljavõtjate arvu on väga keeruline prognoosida. Tulemused sõltuvad inimeste hoiakutest, avalikust arvamustest, hetke majandus- ja finantsturgude olukorrast jms. Viimastel kuudel on tehtud mitmeid II samba teemalisi küsitlusi, kus on muuhulgas uuritud ka inimeste hoiakuid raha välja võtmise kohta. Arvestada tuleb, et küsitluste tulemused sõltuvad paljuski küsimuse esitamise viisist ja ka sellest, kui palju on vastaja üldse teadlik II samba muudatuste sisust ja võimalike valikute mõjust. Paljud ei ole veel ka oma arvamust välja kujundanud, sest infot muudatuste kohta pole olnud piisavalt. Esimesed täpsed tulemused selguvad 2020. aasta sügisel, kuna 2020. aasta suvest on võimalik esitada II sambast lahkumise ja ka sellega liitumise avaldusi. Seejärel saab täpsemalt prognoosida ka muudatuste mõjusid.

Siiski ühe näitena võib tuua rahandusministeeriumi poolt 2019. aasta juunis läbiviidud uuringu "Elanike finantskirjaoskus ehk rahatarkus", kus muuhulgas uuriti ka inimeste võimalikku käitumist II samba puhul. Uuringust selgus, et inimestest, kes ei ole hetkel II sambaga liitunud, sooviks sellega liituda 6%. Seejuures tuleb tähele panna, et selles

inimeste grupis, kes pole II sambaga liitunud, kuid kellel muudatuste mõjul see võimalus tekib, on Eestis ca 100 tuhat inimest⁴.

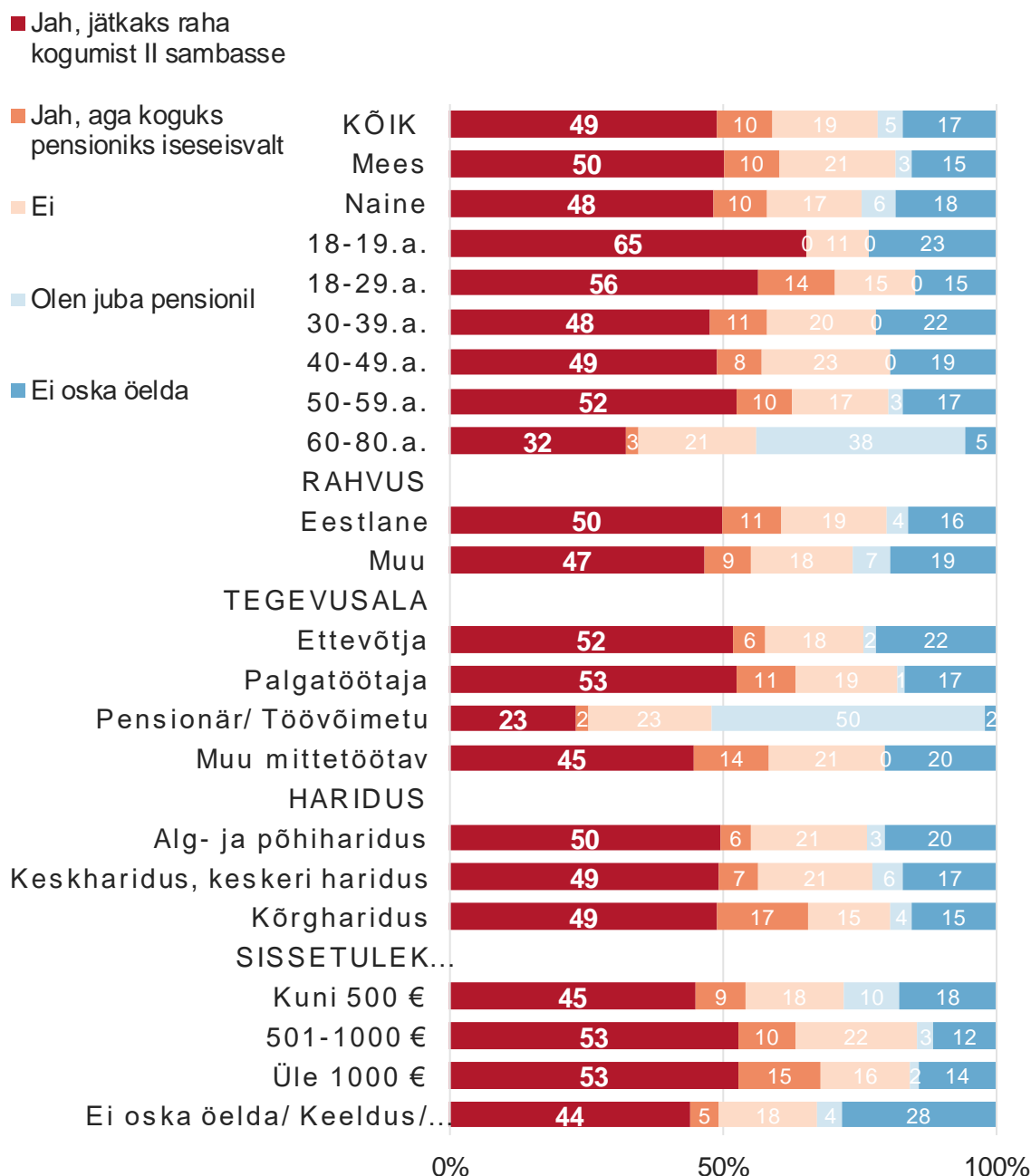

Joonis 3. Soov liituda II sambaga

Allikas: Uuring „Elanike finantskirjaoskus ehk rahatarkus“

Nendest, kes juba on II sambaga liitunud, sooviks ka pärast II samba vabatahtlikuks tegemist II sambasse sissemaksid jätkata 49%. II sambasse kogumise asemel plaanib iseseisvalt kogumist jätkata 10% ning 19% vastanutest lõpetaks sel juhul pensioni kogumise. Seega väga üldistatult lahkuks eelviidatud uuringu põhjal II sambast umbes pooled ja pooled jätkaksid seal kogumist. Selle uuringu pensionit puudutava osa puhul tuleb aga kindlasti võtta arvesse asjaolu, et inimesi küsitleti juunis, kui II sammast puudutavate muudatuste kohta oli teada üksnes koalitsioonileppes avaldatu. II sambasse kogutud raha kasutusele võtu täpsemad tingimused selgusid aga alles augustis/septembris.

⁴ Silmas on peetud inimesi, kes on sündinud 1982 ja varem ning pole veel jõudnud pensioniikka. Selles vanusegrupis oli liitunute osakaal väga kõrge ehk ca 3/4 inimestest selles grupis on juba II sambaga liitunud.

Joonis 4. Käitumine II samba vabatahtlikuks muutmisel. Esitatud küsimus: kui pensioni II sammas muudetakse vabatahtlikuks, kas Teie jätkaksite pensioniks raha kogumist?
Allikas: Uuring „Elanike finantskirjaoskus ehk rahatarkus“

6.3. Muudatuste mõju inimesele

Muudatuste tulemusena tekib inimesel mitu valikukohta. Kogumisfaasi esimene valikukoht on, kas jätkata II sambas kogumist või mitte. Kui soovitakse jätkata kogumist, siis järgmiseks tuleks valida kogumise vahel pensionifondides või pensioni investeerimiskonto süsteemis. Kui inimene ei soovi jätkata kogumist II sambas, siis tuleb valida, kas jätta seni kogutud raha II sambasse või võtta see välja. Seega lisaks senistele tavapärasele valikutele II samba sees (näiteks millist pensionifondi valida), tekib inimesel kogumisfaasis mitu põhimõttelisemat küsimust, millele tuleks vastus leida. Valikute rohkus suureneb ka pensionile jäädes. Kui täna on seadusega ette nähtud, millise väljamakseviisi peab inimene pensionieas valima, siis

tulevikus need piirangud puuduvad. Kõik need valikud mõjutavad inimese pensionit, mis omakorda teevad mõjude hindamise äärmiselt keeruliseks.

Mõjude hindamisel inimese vaates on lähtunud eelkõige võimalikus mõjust vanaduspensionile, kuna tegemist on eelkõige ikkagi pensionisüsteemi muudatustega. Kaasnev valikute rohkus toob inimesele kaasa ka potentsiaalselt teisi mõjusid, kas siis positiivseid või negatiivseid, kuid neid alljärgnevalt otseselt ei hinnata.

6.3.1. Sissemaksete peatamise mõju pensionile

Kogumisfaasi esmane otsustuskoht on, kas jätkata kogumist II sambas või peatada sissemaksed ehk võtta maksepuhkus (seni kogutud raha see otsus ei puuduta).

II samba sissemakse on 6%, millest 4% kannab riik inimese eest makstud sotsiaalmaksust ja 2% inimese enda palgast. Kui inimene otsustab oma sissemaksed II sambasse peatada, siis läheb 4% edaspidi I sambasse ja 2% võrra suureneb inimese palk. Kui inimene soovib 2% ise säästa ja investeerida pensioniks, siis tuleb sellelt maksta tulumaks (võrdluseks: II samba kogumispensioni makse 2% võetakse tulumaksu eelsest summast) ja tegelikult saab ta täiendavalt kätte (kas investeerimiseks või tarbimiseks) ainult 1,6% oma brutopalgast. Näiteks 1000 eurose brutopalga korral tähendab see 16 eurot kuus. Pikemas perspektiivis oleme varasemalt hinnanud II samba osakaaluks tulevasest keskmisest vanaduspensionist umbes 30%. Seega, kui inimene ei jätka kogumist II sambas ja seda 2% ise ka ei investeeeri, siis väheneb tema pension keskmiselt umbes 10% võrra. Täpne tulemus sõltub tema sissetuleku tasemest. Juhul, kui ta aga säästab selle ise pensioniks, siis võib mõju puududa või olla positiivne või ka negatiivne, sõltuvalt tootlusest.

Oluliselt keerulisem on arvutada, kas 4% sotsiaalmaksu annab kõrgema pensioni I sambas või II sambas. Kui 2% säästmist tunnetab inimene kohe oma sissetulekus, siis 4% mõju selgub alles pensionieas. 4% mõju hindamisel on kaks dimensiooni, mida tuleb otsustamisel arvestada: (i) 4% eest saadavate pensioniõiguste väärtus tänasel hetkel I sambas võrreldes II sambaga ning (ii) selle kasv pensioni saamise ajaks.

1) I samba pensioni valem

Igale inimesele, kelle eest makstakse sotsiaalmaksu, arvutatakse aasta jooksul laekunud maksude põhjal riikliku pensionikindlustuse registris nõ osak:

- Kuni 1999 aastani arvutati staažiosak, kus üks aasta töötamist andis osaku suurusega 1.
- Aastatel 1999-2020 arvutati/arvutatakse kindlustusosak ja selle leidmiseks jagatakse inimese eest makstud sotsiaalmaks Eesti keskmise sotsiaalmaksu laekumisega. Seega näiteks keskmise palgaga inimese kindlustusosak on 1, poole keskmise palgaga inimese kindlustusosak 0,5 jne.
- Alates 2021. aastast arvutatakse nõ ühendosakut, mille suurus sõltub 50% ulatuses kindlustusosakust ja 50% ulatuses solidaarosakust. Solidaarosak on kõigil, kes ei ole II sambaga liitunud ja kelle eest on sotsiaalmaksu makstud aasta jooksul vähemalt 12-kordselt töötasu alammääralt, 1. Seega on keskmise palgaga inimese ühendosak $50\% \cdot 1 + 50\% \cdot 1 = 1$, poole keskmise palgaga inimese ühendosak $50\% \cdot 0,5 + 50\% \cdot 1 = 0,75$ jne.

II sambaga liitumise korral väheneb inimese kindlustusosak ja ühendosak 20% võrra, kuna inimese eest laekub 20% vähem sotsiaalmaksu I sambasse – 4% sotsiaalmaksu 20%-st kantakse II sambasse.

Vanaduspension arvutatakse järgmise valemiga:

$$\text{BAASOSA} + (\text{staažiosak} + \text{kindlustusosak} + \text{ühendosak}) \times \text{AASTAHINNE}, \text{ kus}$$

baasosa – 191,6496 eur (2019 aasta väärtus),
aastahinne – 6,627 eur (2019 aasta väärtus).

2) I samba pensionivalemi mõju

Nagu öeldud, siis aastast 2021 arvutatakse kõigile inimestele I sambas ainult ühendosakut, mistõttu on ka mõjuhinnangus kasutatud näide ühendosakul põhinev. Sõltuvalt palgast on ühendosaku suurus I sambas erinev. Tabeli 1 päises on toodud erineva sissetulekuga, väljendatud protsendina keskmisest palgast, inimesed. Tabeli real 2 on ühendosaku suurus I sambas juhul, kui inimene on II sambaga liitunud. Real 3 on täiendav ühendosaku suurus juhul, kui 4% jääb edaspidi I sambasse, st seda ei kanta enam II sambasse. Ühendosaku väärtust väljendab aastahinne, mis 2019. aastal oli 6,627 eurot. Korrutades real 3 olevad osakud aastahindega, saame tulemuseks real 4 olevad väärtused. Näiteks keskmise palgaga inimese I samba pension tõuseb II samba maksete peatamise korral 1,3 euro võrra kuus iga aasta eest, mil maksed olid peatatud. Arvestades 2019. aasta keskmist sotsiaalmaksuga maksustatud palka (umbes 1300 eurot) on leitud real 5 II sambasse aasta jooksul makstud summad. Selle summa põhjal on leitud pensioni suurus II sambas (rida 6) arvestades keskmist oodatavat eluiga pensionieas (20 aastat) null tootluse korral. Seega näiteks palga korral, mis on 40% keskmisest palgast, saaks inimene 12% kõrgemat pensioni ja 5 kordse keskmise palga korral 226% kõrgemat pensioni II sambast võrreldes I sambaga.

Tabel 1. Näide sotsiaalmaksu 4% eest vastu saadava pensioni osa 2019. aasta andmete põhjal.

1.	Palga suurus (% keskmisest palgast)	40%	60%	80%	100%	150%	200%	300%	500%
2.	Ühendosaku suurus aastast II sambaga liitunud	0,56	0,64	0,72	0,8	1	1,2	1,6	2,4
3.	4% eest saadav täiendav ühendosak	0,14	0,16	0,18	0,2	0,25	0,3	0,4	0,6
4.	Ühendosaku väärtus 2019. aastal (EUR)	0,9	1,1	1,2	1,3	1,7	2,0	2,7	4,0
5.	4% suurus II sambas (EUR)	249,2	373,8	498,4	623,0	934,5	1246,0	1869,0	3114,9
6.	Tinglik II samba pensioni väärtus kuus (EUR)	1,0	1,6	2,1	2,6	3,9	5,2	7,8	13,0
7.	II samba ja I samba pension vahe (EUR)	0,1	0,5	0,9	1,3	2,2	3,2	5,1	9,0
8.	II samba ja I samba pension erinevus (%)	12%	47%	74%	96%	135%	161%	194%	226%

Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Selline mõju tuleneb I samba pensionivalemist ja on eelkõige tingitud baasosa olemasolust. Baasosa osakaal 2019. aastal on umbes 40% keskmisest pensionist. See tähendab, et keskmiselt 40% iga sotsiaalmaksu pensioniosa eurost läheb baasosa finantseerimiseks ja inimene saab sissetulekust sõltuvaid koefitsiente ainult 60% ulatuses oma makstud rahast. Kuni aastani 2021 arvutati I sambas kindlustusosakuid, mistõttu oli kõigil II ja I samba pensioni erinevus (tabel 1 rida 8) sama suur. Alates 2021. aastast arvutatav ühendosak on võrreldes kindlustusosakuga oluliselt solidaarsem, mistõttu on madalama palgaga inimesele II sammas vähem kasulik kui kõrge palgaga.

Tabelis 1 on toodud ainult ühe aasta maksete peatamise mõju. Eelnõu muudatuste kohaselt võib see periood olla alates 10 aastast kuni kogu töötamise aja lõpuni. Seepärast tervikmõju

absoluutväärtuse hindamisel tuleks mõju korrutada sissemaksete peatamise perioodi pikkusega.

3) Pensioniõiguste väärtuse kasv

Tabel 1 väljendas pensioniõiguse suurust II samba maksete peatamise hetkel. Samavõrd oluline on nende pensioniõiguste väärtuse kasv pensioni saamise ajaks. I sambas kasvab aastahinde ja baasosa väärtus pensioniindeksi kaudu. I samba pensioniindeks sõltub 80% ulatuses sotsiaalmaksu laekumise kasvust ja 20% ulatuses THI kasvust. Lisaks sellele korrutatakse aastahinde indekseerimisel indeksi kasvuosa läbi 0,9-ga ja baasosa indekseerimisel 1,1-ga, ehk aastahinne kasvab 10% võrra aeglasemalt võrreldes pensioniindeksiga ja baasosa omakorda 10% võrra kiiremini. Seega tulevikus on baasosa osakaal I samba pensionis veelgi suurem, mistõttu suureneb II ja I samba pensionide erinevus (tabelis 1 rida 8).

II sambas kasvab raha väärtus pensionifondi tootluse võrra. Sealjuures ei ole oluline lihtsalt fondiosaku väärtuse kasv, vaid arvutada tuleb iga sissemakse tootlus eraldi. Tegemist on nõ rahavoogudega kaalutud tootlusega. Kindlasti ei tohiks pensioniõiguste kasvu võrdluse kasutada II sambas ühe osaku puhasväärtusel põhinevat tootlust. Sõltuvalt inimese vanusest võib tootluse ja pensioniindeksi kasvude võrdlusperiood ulatuda mitmekümne aastani. Selliste väga pikaajaliste prognooside tegemine on äärmiselt tundlik eelduste suhtes, ning teoreetilisi võimalusi arenguteks on lõpmatult palju. Seetõttu ei ole võimalik teha ka täpset prognoosi I ja II samba pensioni suuruse kohta. Siiski on võimalik esile tuua tegurid, mis neid mõjutavad.

I samba pensionit mõjutab peamiselt:

- 1) Pensioniindeks, mis sõltub 20% ulatuses THI-st ja 80% ulatuses sotsiaalmaksu laekumise kasvust, mis omakorda sõltub:
 - a. palga kasvust, mis on sotsiaalmaksu laekumise kasvu üheks komponendiks;
 - b. töötajate arvu muutusest, mis on sotsiaalmaksu laekumise kasvu teiseks komponendiks. Tänapäevased rahvastiku andmed, juhul kui migratsiooni ei arvesta, näitavad, et mõnekümne aasta pärast on töötajate arv vähenenud ligikaudu 100 tuhande inimese võrra. Isegi kui sündimus oluliselt tulevikus suureneb, siis töötajate arv endiselt väheneb, sest viimase pea 30 aasta madal sündimus toob tööturule väikese arvulised vanusekohordid;
 - c. tarbijahinnaindeksist.
- 2) Pensionäride arvu muutus, kuna suurem pensionäride arv tähendab suuremat kulu riigi jaoks. Teisisõnu sotsiaalmaksu raha tuleb jagada rohkemate inimeste vahel. Siiski tulenevalt pensioniea tõusust jääb prognooside kohaselt pensionäride arv tulevikus stabiilseks, mistõttu võib ka eeldada, et pensionäride arvu muutus ei mõjuta käesolevat võrdlust.
- 3) Aastahinde koefitsient 0,9 pensioniindeksis, mis vähendab aastahinde kasvu 10% võrra võrreldes pensioniindeksiga. Tulemusena kasvavad I samba individuaalsed osakud aeglasemalt, kui pensioniindeks ja baasosa.

II samba pensionit mõjutab peamiselt:

- 1) Investeeringute tootlus, mis mõjutab kõiki II samba sissemakseid. Oluline on meeles pidada, et iga sissemakse tootlust tuleb eraldi arvutada. Siiski tootlus määrab ainult osa kogutud vara suurusest. Näiteks kui kogumisperiood on 40 aastat, siis esimese sissemakse kasv sõltub ainult tootluse muutusest, kuid viimase sissemakse kasv ei sõltu sellest üldse.

- 2) Palga kasv on sama oluline II samba kogutud summa suuruse mõjutaja kui tootlus. Näiteks eelmises punktis toodud näite kohaselt sõltub viimase sissemakse suurus ainult palga kasvust.

Eelnevast on näha, et kui palga kasv on mõlemas sambas ühtne mõjutegur, siis I samba eripäraks on demograafilised muutused ja II sambas finantsturgudel saadav tootlus. Tulenevalt tabelist 1, peab I samba pensioniõiguste summaarne väärtuse kasv olema suurem real 8 toodud protsendist. Vastasel korral jääb 4% sotsiaalmaksu eest saadav pension I sambas väiksemaks kui II sambas.

4) Pensionivalemist tulenev mõju inimeste käitumisele

Levinud on arusaam, et II sammas on kasulik ainult kõrgepalgalistele, kusjuures madalapalgaliste jaoks tuleneb II samba kahjulikkus eelkõige II samba pensioni sõltumisest üks ühele inimese sissetulekust, samas kui I sambas jaotuvad pensionid solidaarsemalt. Selle järelduse kohaselt peaksid edaspidi, mil II sambaga liitumine on vabatahtlik, kõik keskmisest madalama palgaga inimesed loobuma II sambast ja jätkama ainult I sambas ning keskmisest kõrgema palgaga inimesed peaksid jätkama II sambas (ja mitteliitunud sellega liituma), kuna solidaarsus on neile kahjulik.

Kui inimene lahkub II sambast ja tema 4% kantakse edaspidi I sambasse, siis pensioniindeks sellest automaatselt ei muutu ja ei teki ka mõju ülejäänud inimeste pensioni või pensioniõiguste suurusele I sambas. Selline mõju saaks tulla üksnes võimaliku ühekordse pensionitõusu näol. Vaatame näidet, et kõik ainult keskmisest madalama palgaga inimesed lahkuvad II sambast ja kõrgema palgaga inimesed jäävad teise sambasse. Sellisel juhul tekib I sambasse raha juurde, mis võimaldaks tõsta riigil erakordselt pensioneid. Ei ole isegi otseselt oluline, kuidas seda tehakse – kas tõstetakse ainult baasosa või aastahinnet või mõlemat. Kuid on oluline teadvustada, et tänase I samba pensionivalemi kohaselt tõstetakse sellega automaatselt kõikide inimeste pensione, sõltumata sellest, kas ta on kõrge või madalapalgaline. Seega tulemusena läheb madalapalgaliste raha osaliselt ka kõrgepalgaliste pensioni tõstmiseks.

Madalapalgalisele oleks seega kasulik lahkuda II sambast ainult siis, kui lahkub ka piisav hulk kõrgepalgalisi, sest see võimaldaks suuremat erakorralist pensionitõusu I sambas. Arvestades üksnes pensioni suurust ja mitte inimese põhimõttelisi hoiakuid pensionisüsteemi suhtes, siis pigem ei ole kõrgepalgalisel kasulik II sambast lahkuda (I samba solidaarsuse mõju läbi baasosa), mistõttu ei peaks seda tegema ka madalapalgalised. Selge on aga see, et praktikas mõjutab inimeste valikuid lisaks pensioni suurusele veel mitu muud tegurit, mistõttu tegelikku käitumist ja kasulikkust pensioni vaates on keerulisem hinnata.

6.3.2. II sambast kogumisfaasis raha väljavõtmise mõju

Kui II sambast võetakse raha välja kogumisfaasis, siis uuesti saab inimene liituda II sambaga alles 10 aasta pärast. Teist korda saab raha välja võtta 10 aastase kogumisperioodi järel ja pärast seda ei saa enam II sambaga liituda. II sambast lahkudes, tuleb võtta välja kogu kogutud kapital, raha osaline väljavõtmine pole lubatud. Selline reeglistik võimaldab teha väga erinevaid stsenaariume, kus inimene saab II sambast võtta välja alates mõne kuu jagu kogutud rahast kuni kogu töötamise perioodi jooksul (enne pensioniiga) kogutud rahani.

Kui hinnata mõju I ja II samba pensionile, siis tähendab raha väljavõtmine automaatselt pensioni langust, sest sellega ei kaasne näiteks I sambas mõnevõrra kõrgem pension, nagu on II samba sissemaksete peatamise korral. Teisest küljest võib selle kaotuse kompenseerida

inimese käitumine, kui ta säästab või investeerib ise II sambast väljavõetud raha ning võtab selle tarbimisse alles pensionieas. Seega eksisteerib tõenäosus, et isegi, kui inimesed võtavad raha II sambast välja, siis vähemalt osade inimeste puhul mõju nende sissetulekutele pensionieas puudub või on positiivne.

Arvutuslikult peaks II samba pension moodustama umbes 13% inimese sissetulekust juhul, kui kogumisperiood on 40 aastat, sõltumata tema palgast. Täpne tulemus sõltub tootlusest, palga suurusest kogu töötamise ajal, pensionile jäämise algusajast jms. Sõltuvalt sissetuleku tasemest moodustab see 13 protsenti väga erineva osakaalu inimese enda kogu pensionist (I ja II sammas kokku). Tabelis 2 toodud näite korral moodustab 500 eurose palga korral II samba pension ainult 16%, samas kui 4000 eurose palga korral on II samba osakaal juba 44% inimese pensionist. Seega sõltuvalt sissetuleku tasemest on II samba mõju inimese kogupensionile erinev, mistõttu on ka II sambast raha väljavõtmise mõju erineva sissetulekuga inimestel erinev. Teisest küljest, kuigi madalapalgalise jaoks on võimalik kaotus pensionis oluliselt väiksem, siis olukorras, kus inimene peaks pensionieas tuginema ainult I samba pensionile, sest II samba raha on näiteks ära kulutatud, on absoluutväärtuses kõrgepalgalisel siiski oluliselt (kordades) kõrgem pension.

Tabel 2. Näide II samba pensioni osakaaludest erineva sissetulekuga inimestel (40 aastase kogumisperioodiga).

Palk	II samba osakaal inimese I ja II samba kogupensionist	II samba pensioni suhe inimese palka
500	16%	13%
1000	25%	13%
1500	31%	13%
2000	35%	13%
2500	38%	13%
3000	41%	13%
4000	44%	13%

Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Seega mõjutab II sambast raha väljavõtmise otsus madalapalgaliste pensionit oluliselt vähem kui kõrgepalgalistel, samas tulenevalt pensionide absoluutväärtustest võib madalapalgalistele olla II samba pension olulisema tähtsusega kui kõrgepalgalistel.

Tabelis 2 on toodud mõju 40 aastase II samba kogumisperioodiga. Kuna II samba pension sõltub otseselt kogumisperioodi pikkusest, siis lihtsustatult on lühema perioodi korral II samba osatähtsus proportsionaalselt väiksem. Näiteks 10-aastase kogumisperioodi korral on II samba osakaal ainult ca 3% inimese palgast (võrreldes 13%-ga tabelis 2), mistõttu 10 aasta kogutud raha varem tarbimisse võttes väheneb ka inimese pension selle võrra vähem. Viimast siis eeldusel, et ülejäänud aja jooksul laekub sotsiaalmaksu 4% I sambasse ja inimese I samba pension on selle võrra kõrgem. Juhul, kui inimese kogu töötamise periood kokku on lühem kui 40 aastat, on mõju jällegi suurem.

Kui tahta välja tuua, milline II samba raha väljavõtmise stsenaarium oleks pensioni suurusele kõige suurema mõjuga, siis see oleks hüpoteetiline inimene, kes on kogunud II sambas kogu oma tööea ehk ca 40 aastat või enam ning kes võtab raha välja oma pensioniea eelõhtul, tarbides selle kiiresti ära igapäevastele ostudele. Sellise inimese pension saab siis tuginema üksnes I sambale, kuid õigusi on ta sinna kogunud vaid 16% eest ehk tema I samba pension

on teistega võrreldes oluliselt madalam. Reformi jõustumise algaastatel sarnaselt käituvate inimeste puhul on mõju natuke piiratum, kuna kogumisperiood II sambas on lihtsalt olnud veel lühike ja neil inimestel on I sammas suurem.

6.3.3. Väljamaksefaasi muudatuste mõju pensionile

Kehtivate reeglite kohaselt on pensioniikka jõudes inimesel ette määratud, millisel viisil ta saab raha II sambast välja võtta. Kui kogunenud summa on alla 10-kordse rahvapensioni määra, siis on inimesel õigus ühekordsele väljamaksele, kui üle 50-kordse rahvapensioni määra, siis tuleb sõlmida eluaegne pensionileping ning vahepealsete summade korral saab väljamakseid perioodiliste fondipensioni maksetena. Eelnõu kohaselt selliseid piiranguid enam ei kohaldata ja kõikidel inimestel on võimalik võtta raha välja endale sobivaimal viisil. Lisaks alaneb ka II samba pensioniiga senisest riiklikust vanaduspensionieast viie aasta võrra madalamale. II sambas on pensioniiga tähtis eelkõige soodsama tulumaksu režiimi kasutamiseks (vt ka „Tulumaksu muudatuste mõju riigieelarvele“).

Varasemast viis aastat madalam II samba pensioniiga tähendab, et inimestel suureneb oluliselt ajaline paindlikkus II samba vara kasutamisel pensionieas. Näiteks juhul, kui inimene on mingil põhjusel enne riikliku pensioniiga töötanud ning tal pole õigust või soovi I samba pensioni veel saada, siis tekib võimalus saada pensioni II sambast. Otsuse tegemisel peab aga arvestama, et mida pikem on pensioni saamise periood (nii I kui II sambas), seda madalam on kokkuvõttes igakuine pension. Mõlemas sambas on inimese pensioni tulud kokku nõ aktuaarselt neutraalsed, mis tähendab, et keskmiselt saab inimene kogu pensionil oleku aja jooksul, sõltumata selle pikkusest, kumulatiivselt sama palju pensioni kui tema I samba õigused lubavad või II sambas vara on. Mida varem hakata pensioni välja võtma, seda väiksem on igakuine pension.

Tabelis 3 on toodud näide erinevate pikkustega väljamakseperioodide mõjust pensioni suurusele juhul, kui võtta fondipensioni väljamakseid, mis on võrdsed oodatava elueaga pensionile jäämise hetkel. Sellised väljamaksed oleksid ka täielikult tulumaksuvabad. Tabelis on pensionina toodud esimese pensioni väljamakse, järgmised pensioni suurused on tootluse võrra juba erinevad (võivad olla nii suuremad kui väiksemad sõltuvalt finantsturgude liikumisest). Näiteks viis aastat varem võtma hakatud oodatava eluea pikkune fondipension on umbes 17% madalam (36,3 vs 43,5 eurot), kui võtta sama suurusega pensioni riikliku vanaduspensioni eas. Lisaks tuleb arvestada, et väljamaksed lõppevad ka sel juhul natuke varem.

Tabel 3. Näide esimese pensioni suurusest, kui inimesel on kogutud 10 000 eurot ja kui pensioni väljamakse periood on võrdne oodatava elueaga pensionile jäämise hetkel.

Vanus	Oodatav eluiga	Pension	Väljamaksete lõppemise vanus
59	22,9	36,3	81,9
60	22,2	37,6	82,2
61	21,4	39,0	82,4
62	20,7	40,3	82,7
63	19,9	41,8	82,9
64	19,2	43,4	83,2
65	18,4	45,2	83,4
66	17,7	47,0	83,7
67	17,0	49,0	84,0
68	16,3	51,1	84,3
69	15,6	53,3	84,6

70	15,0	55,7	85,0

Allikas: Statistikaamet, rahandusministeeriumi arvutused

Lisaks ajalisele paindlikkusele tekib inimesel pensionieas rohkem valikuvõimalusi ka II samba raha väljavõtmise viisides. Sisuliselt kaovad ära kõik piirangud, mistõttu võib raha pensionieas välja võtta kõikides soovitud viisides. Ainult täieliku tulumaksusoodustuse saamiseks peab väljamaksete periood olema vähemalt oodatava elueaga võrdne. Selline valikuvabadus tähendab ka ühtlasi suuremat vastutust II samba vara käsitlemisel pensionieas. Näiteks, kui inimene on teeninud keskmist palka ja ta on kogu elu olnud II sambaga liitunud ning ta pole teinud ka kogumisfaasis väljamakseid, siis II samm peaks andma umbes 30% tema kogu pensionist. Sõltuvalt inimese sissetulekust võib see osakaal olla väiksem (madala sissetuleku korral) või suurem (kõrgema sissetuleku korral), vt ka tabelit 2. Samamoodi mõjutavad tulemust ka II sambaga liitumise periood ja kogumisfaasis tehtud väljamaksed. Seega määravad tulevikus inimese enda otsused märkimisväärses ulatuses tema pensioni suurust.

Tõenäoliselt suurim mõju võib tekkida inimestele, kes elavad keskmisest oodavast elueast kauem. Eelnõu kohaselt ei pea tulevikus inimene valima garanteeritud intressiga pensionilepingut, mille intressimäärad on viimastel aastatel olnud väga madalad, mistõttu tekib neil positiivse küljena võimalus valida kõrgema tootlusega fondipensioni, annuiteedi vm vahel. Aga juhul, kui tegemist on tähtajalise tootega, siis kõigil neil inimestel, kes elavad kauem keskmisest oodatavast elueast (umbes pooled pensionäridest), on oht kokkuvõttes kaotada eluea jooksul saadud kumulatiivse pensioni suuruses võrreldes eluajaga annuiteediga, kus pensioni makstakse inimese elu lõpuni sõltumata kaua ta elab või kas tema isiklik pensionireserv on juba otsas.

Kuna tulevikus on valikute skaala pensionieas väga lai ning sõltub ka inimeste otsustest, siis ei ole võimalik tuua ka täpset mõju pensioni suurusele pensionieas. Sealjuures sõltub mõju suurus ka inimeste otsustest kogumisfaasis.

6.3.4. Mõju praegustele pensionäridele

II sambaga seotud muudatustel puudub automaatne mõju olemasolevatele I samba pensionidele ja pensionäridele. Riikliku pensionikindlustuse seaduse kohaselt sõltub pensioniindeksis kasutatava sotsiaalmaksu laekumise kasv juba praegu kogu sotsiaalmaksu pensioniosa (20%) laekumise kasvust. Seega juhul, kui osa inimesi lõpetab II sambasse maksete tegemise, siis pensioniindeksit see automaatselt ei mõjuta. Mõju praegustele pensionäridele võib olla ainult juhul, kui II samba maksete lõppemisega suureneb riigieelarve tulu ja seetõttu otsustatakse ühekordselt tõsta pensione. Selline oleks üks võimalik poliitiline otsus, mida viidatud riigieelarvele soodsates tingimustes tulevikus oleks võimalik teha, kuid mis tingimata ei kaasne eelnõus esitatud muudatustega.

Olemasolevate pensionäride puhul saab vaadata, kuidas mõjutas II sambaga liitumine nende pensioni suurust praegu. Selleks vaatame näiteid erineva sissetulekuga inimestest, kes lähevad pensionile 2020. aasta alguses (vt tabel 4). Näidetes on eeldatud, et inimesed on töötanud 40 aastat ning on II sambaga liitunud alates 2003. aastast. Kuigi II samm loodi 2002. aastal, hakati raha reaalselt koguma pigem 2003. aastal. Eeldatud on, et enne 2003. aastat olid kõigi inimeste pensioniõigused sama suured. Sellist eeldust kasutades saame võrrelda ainult II sambaga liitumise mõju ja välistada muud mõjud.

Näidetes on eraldi hinnatud pensioni erinevust, mis tuleneb (i) sotsiaalmaksu 4% osa kandmisest II sambasse (liitunu) või jäämisest I sambasse (mitte liitunu) ning (ii) nii

sotsiaalmaksu 4% osa kandmisest II sambasse kui kogumispensioni makse 2% osa laekumisest II sambasse.

Mõlema arvutuse juures ((i) ja (ii)) on eraldi välja toodud ka järgmise aasta I samba pensionitõusu mõju (vt tabelis 4 numbreid tumehallil taustal). Selleks on vaadatud pensioni suurusi peale 2020. aasta pensionitõusu (8% indeks + 7 eurot baasosa täiendav tõus).

II samba pensioni puhul on arvutustes kasutatud turu keskmist tootlust EPI indeksi kujul perioodil 2003. aasta algusest kuni arvutuse tegemise hetkeni. EPI keskmine aastane tootlus oli 3,7% ning selle põhjal arvutatud rahavoogudega kaalutud keskmine aastane tootlus 2,8%. Et erinevate pensionifondide tootlused on olnud erinevad, on praktikas ka erinevate inimeste II samba tootlused erinevad, millest omakorda võivad erineda ka tulemused pensioni suuruses. Pensioni suuruse väljaarvutamiseks on eeldatud kõigi näidetes toodud inimeste puhul, et nad hakkavad saama eluaegset pensioni pensionilepingu alusel, vastasel juhul ei oleks tulemused võrreldavad. Praktikas on madalapalgalistel (kui raha on kogutud alla 50-kordse rahvapensioni määra ehk alla 10 260 euro ja 50 senti) võimalik kehtiva seaduse alusel valida fondipension, mis annab esialgu eluaegsest pensionist kõrgema pensioni, kuid mille väljamaksete periood on selle võrra lühem. Eluaegse pensioni suuruse arvutamisel on kasutatud Pensionikeskuse kalkulaatorit:

<https://www.pensionikeskus.ee/eesti-pensionisustee/kalkulaatorid/kindlustusseltside-kalkulaator/>.

Nagu öeldud, lähevad näidetes kõik inimesed pensionile 2020. aasta algusest ning pensionide suurused on arvutatud pensionile mineku hetke seisuga. 2019. aasta viimaste kuude kohta on eeldatud, et nende inimeste palgatase ega hõive ei muutu, II sambaga liitunud inimestel ei muutu seega ka nende sissemaksed II sambasse. Kui II sambasse kogutud summa suuruse puhul on arvutustes kasutatud pensionifondide tegelikku keskmist tootlust, siis 2019. aasta viimaste kuude tootlus on võetud võrdseks nulliga.

Tabel 4. Näitlikud arvutused I ja II samba pensioni suuruste kohta, kui inimene läheb pensionile 2020. aasta alguses.

Palk % Eesti keskmisest	50%	70%	100%	200%	300%
Arvutus, kui ei arvesta isiku enda 2% sissemakset II sambasse					
Pensioni suurus 2020. aasta alguses (EUR)					
II sambaga mitte liitunu (I sammas)	400,4	422,9	456,7	569,4	682,0
II sambaga liitunu (I ja II sammas kokku)	406,0	430,8	467,9	591,8	714,5
sh I sammas	390,5	409,0	436,8	529,6	622,4
sh II sammas	15,5	21,8	31,1	62,2	92,1
II sambaga liitunud kõrgem pension (EUR)	5,6	7,9	11,2	22,4	32,5
Pensionide erinevus %-na	1,4%	1,9%	2,5%	3,9%	4,8%
Pensionid 2020. aasta indekseerimise järgselt (EUR)					
II sambaga mitte liitunu (I sammas)	439,6	464,1	500,9	623,4	746,0
II sambaga liitunu (I ja II sammas kokku)	444,3	470,7	510,3	642,4	773,2
sh I sammas	428,8	448,9	479,2	580,2	681,1
sh II sammas	15,5	21,8	31,1	62,2	92,1
II sambaga liitunud kõrgem pension (EUR)	4,7	6,7	9,5	18,9	27,2
Pensionide erinevus %-na	1,1%	1,4%	1,9%	3,0%	3,6%
Arvutus, kui arvestada ka isiku enda 2% sissemakset II sambasse (4% + 2%)					
Pensioni suurus 2020. aasta alguses (EUR)					
II sambaga mitte liitunu (I sammas)	400,4	422,9	456,7	569,4	682,0
II sambaga liitunu (I ja II sammas kokku)	413,7	441,7	483,5	622,9	760,6
sh I sammas	390,5	409,0	436,8	529,6	622,4
sh II sammas	23,3	32,7	46,7	93,3	138,2
II sambaga liitunud kõrgem pension (EUR)	13,3	18,8	26,8	53,5	78,5
Pensionide erinevus %-na	3,3%	4,4%	5,9%	9,4%	11,5%
Pensionid 2020. aasta indekseerimise järgselt (EUR)					
II sambaga mitte liitunu (I sammas)	439,6	464,1	500,9	623,4	746,0
II sambaga liitunu (I ja II sammas kokku)	452,0	481,6	525,9	673,5	819,3
sh I sammas	428,8	448,9	479,2	580,2	681,1
sh II sammas	23,3	32,7	46,7	93,3	138,2
II sambaga liitunud kõrgem pension (EUR)	12,4	17,6	25,0	50,0	73,3
Pensionide erinevus %-na	2,8%	3,8%	5,0%	8,0%	9,8%

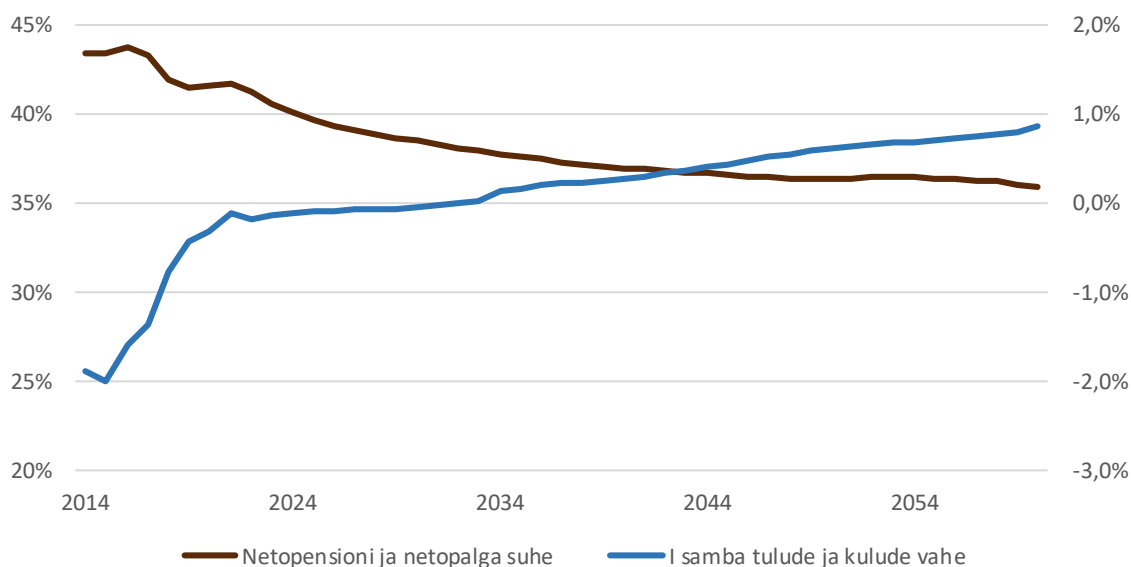
Allikas: Rahandusministeeriumi arvutused

Arvutused näitavad, et 17-aastane II sambaga liitumise periood on sõltumata sissetuleku suurusest mõjunud pensioni suurusele positiivselt, võrreldes sellega, kui sama inimene ei oleks II sambas raha kogunud ja oleks jäänud ainult I sambasse. Kasu II sambast on seda suurem, mida suurem on inimese sissetulek. Siiski tuleb arvestada, et pikemas perioodis võib mõju suund muutuda, kui eeldada, et II sambast saadav pension ei kasva. Kogumispensionide seadus lubab eluaegset pensioni pakkuvat pensionilepingut sõlmida ka investeerimisriskiga

pensionilepinguna, kus pensioni suurus sõltub investeerimistulemustest (praktikas selliseid lepinguid seni pakutud ei ole). Eelnõus esitatud muudatused võimaldavad edaspidi kõigil pensionile jäävatel inimestel valida omale sobiva II samba pensioni väljavõtmise viisi, sealhulgas näiteks võtta tähtajalise pensioni pensionifondidest. Kui II sambast makstav pension hakkab aja jooksul kasvama, võib II samba pensioni mõju suund jääda samaks ka pikemas perspektiivis.

6.4. Mõju pensionisüsteemile

Mõju üldisemalt pensionisüsteemile väljendatakse tavaliselt kahes dimensioonis – fiskaalne ja sotsiaalne jätkusuutlikkus. Fiskaalne jätkusuutlikkus tähendab mõju eelkõige pensionisüsteemi tuludele ja kuludele ning sotsiaalne jätkusuutlikkus mõju pensionide suurusele. Pärast I samba pensioniea sidumist oodatava elueaga moodustab prognoosi kohaselt keskmine I ja II samba netopension tulevikus umbes 40% keskmisest netopalgast. Viimast tingimust, et prognoositav positiivne I samba tulude ja kulude vahe, mis tekib kaugemas tulevikus, kulutatakse I samba pensioni tõstmiseks. Joonisel 5 on toodud nõ praeguse olukorra baasstsenaarium ehk olukord, kus kõik jätkub nii nagu täna on seadustes. Joonisel toodud baasstsenaarium on üks võimalikest tõenäolisematest stsenaariumidest, kuidas pensionisüsteem võib areneda. Võimalikke stsenaariume on teisigi⁵, kuid eelnõus esitatud muudatuste mõju hindamiseks on vajalik, et oleks olemas nõ ankurpunkt – baasstsenaarium, millega me eelnõuga kaasnevate muudatuste mõju võrdleme. Sellisel juhul pensioni ja palga suhe natuke langeb võrreldes praeguse olukorraga, kuid samavõrra suureneb ka I sambas eelarve ülejääk.

Joonis 5. I samba tulude ja kulude vahe (parem skaala) ning I ja II samba keskmise netopensioni ja netopalga suhe (vasak skaala).

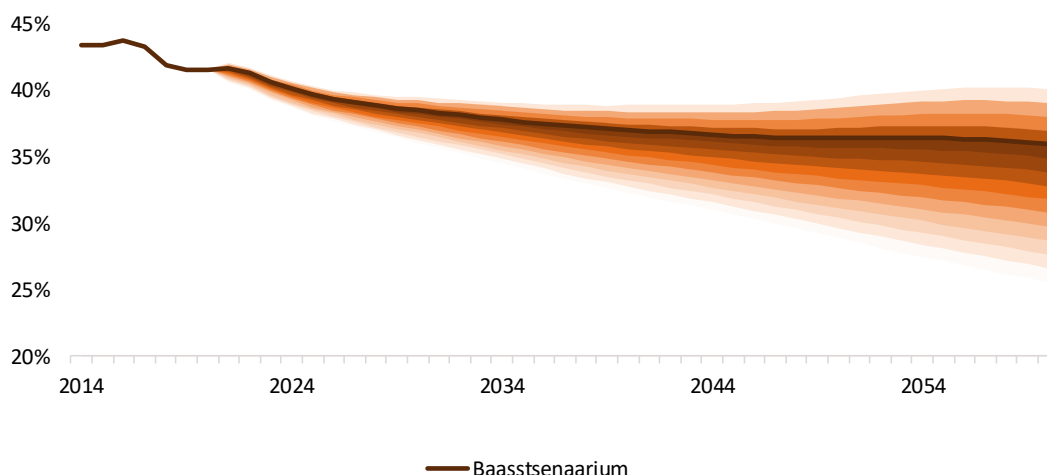
Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Eelnõu mõju I samba eelarvele ning pensioni ja palga suhtele on väga keeruline prognoosida. Lisaks punkti 6.3.1. alapunktis 3 toodud tegurite prognoosimisele on vaja arvestada veel mitmeid teisi demograafia, tööturu ja makromajanduse eelduseid. Kuigi varasemalt on need

⁵ Vaata lisaks näiteks Riigikogu Arenguseire Keskuse poolt läbi viidud analüüsi - <https://www.riigikogu.ee/arenguseire/tuleviku-eakate-rahaline-heaolu/>.

eeldused küll tehtud (näiteks ka joonise 5 juures), siis käesoleva eelnõu mõjude hindamisel lisandub juurde veel inimeste käitumise dimensioon, mis teeb kogu prognoosi veelgi keerukamaks. Inimeste käitumise all on siinkohal mõeldud II samba sisse maksete jätkamist või peatamist, II sambast raha väljavõtmist kogumisfaasis ja väljamaksete faasis, muudatuste mõju pensionifondide tootlusele, pensioni investeerimiskontode valik ja sealne tootlus jms. Samuti juhul, kui inimene soovib koguda pensioniks nõu süsteemi väliselt, siis kas ja kuidas seda peaks arvestama pensioni suurus. Võibolla on võimalik teha natuke konkreetsemaid prognoose mõne aasta pärast, mil esimesed muudatuste tulemused on teada ja inimeste käitumine prognoositavam, kuid ka siis jääb endiselt palju määramatust. Näiteks valikuvabadus väljamaksefaasis tähendab, et isegi juhul, kui inimene kogub kogu elu II sambasse raha, kuid pensionieas ei võta kogutud raha välja mitte pensionina, vaid ühekordse summana, siis tekib küsimus, kas ja kuidas seda väljamakset arvestada pensionisüsteemis.

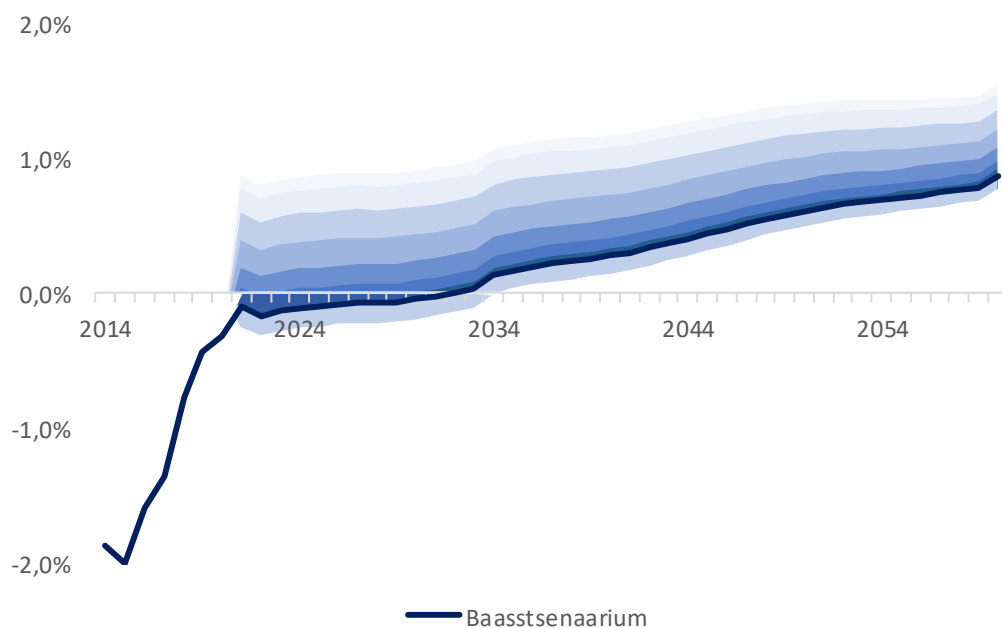
Joonisel 6 on toodud joonisel 5 esitatud netopensioni ja netopalgasuhete erinevad võimalikud stsenaariumid, mis tulenevad ainult reformist. Jooniselt 6 on välistatud ka kõik muud poliitilised otsused, nagu ühekordsed pensionitõusud, pensioniindeksi muutmine jms. Jooniselt on välistatud ka muude eelduste võimalik määramatus. Mida tumedam ala seda, tõenäolisem võiks olla stsenaarium. Jooniselt on näha, et tõenäoliselt on reformi järgselt võimalikud kõik stsenaariumid – nii positiivsed kui ka negatiivsed. Kuigi mõnevõrra tõenäolisemad on stsenaariumid, kus I ja II samba pension suhtena palka langeb (tingituna raha välja võtmisest või maksete peatamisest). Viimane ei tähenda tingimata, et pensionäride sissetulek võiks väheneda, kuna muud säästud võivad olla suuremad.

Joonis 6. I ja II samba netopensioni ja netopalgasuhete võimalikud stsenaariumid tulenevalt inimeste otsustest.

Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Eelnõu mõjutab ka I samba tulude ja kulude vahet. Otsene mõju, mille võimalikud stsenaariumid on toodud joonisel 7, on eelarvele eelduslikult pigem positiivne. Mõju tuleneb II samba sisse maksete peatnutest, kelle eest edaspidi sotsiaalmaksu 4% laekub I sambasse. Eelarve negatiivne mõju on võimalik eelkõige siis, kui II samba sisse maksete tegijate (liitunute) arv hoopis suureneb võrreldes praeguse olukorraga. Potentsiaalselt suurem mõju eelarve tasakaalule on eelkõige lähematel aastatel. Kaugemas tulevikus suurenevad II samba maksete peatamisega ka I samba kulud, kuna I samba pensionid on kõrgemad, mistõttu eelarve tulude ja kulude nõu täiendav vahe protsendina SKP-st väheneb.

Joonis 7. I samba tulude ja kulude vahe võimalikud stsenaariumid tulenevalt inimeste otsustest.

Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Joonistelt 6 ja 7 on näha, et kui I ja II samba pensioni ja palga suhe võib tõenäoliselt pigem langeda, siis I samba eelarve on pigem ülejäägis, mistõttu I samba ülejäägiga on võimalik osaliselt kompenseerida võimalikku negatiivset mõju pensioni ja palga suhtele.

6.5. Mõju majandusele

II samba prognoositav vara (üle 5 miljardi euro) moodustab 17% prognoositavast 2021. aasta SKP-st ja üle 30% eratarbimise kulutustest. Seniste küsitluste põhjal plaanivad peaaegu pooled töötajad jätkata raha kogumist II sambasse ja 10–20% investeerida edaspidi iseseisvalt. Lisaks plaanib 13% maksta tagasi vanu laene. Kuidas inimesed tegelikult käituvad, sõltub 2021. aasta alguse tarbijakindluse tasemest ning avalikkuses loodud foonist pensionisäästmise suhtes.

Eelnõuga kaasnev lühiajaline mõju Eesti majandusele sõltub sellest, kui suur osa potentsiaalselt vabanevast rahast võetakse praegustest fondidest välja ja mida sellega tehakse – kas investeeritakse edasi iseseisvalt või suunatakse lühikese aja jooksul Eesti majandusse tarbimis- või investeerimiskulutustena. Tuleb silmas pidada, et vabanev raha ei ole mitte täiendav sissetulek ehk tulu (nagu näiteks ühekordne preemia), vaid töötajate poolt (osaliselt kohustuslikus korras) kogutud sääst ehk vara, mis oli mõeldud tarbimisvõime toetamiseks vanaduspõlves.

Vabaneva raha suunamine tarbimisse või iseseisvateks investeeringuteks sõltub muu hulgas sellest, kui võrd suureks hindavad inimesed selle kulutamisest sündivat kasu täna võrreldes pensionieaga ja kui suur on inimese kindlus selles, et tänane sääst ajas oma reaalkaalu säilitab või kasvatab. Madalama sissetulekuga inimeste seisukohast võib olla täiesti ratsionaalne ja heaolu tõstev rahuldada selle säästu eest praeguseid pakilisi vajadusi, kuid nende inimeste käes oleva säästu osakaal on väike.

Kui edaspidisteks investeeringuteks valitakse finantsvara, siis selle otsene mõju Eesti majandusele on marginaalne. Ilmselt soovib osa iseseisvalt investeerijatest osta kinnisvara,

kuid nende hulk ei tohiks olla väga suur, kuna vaid 20% II samba säästjatest on kogunenud vara üle 10 000 euro, kuid ka see summa ei võimalda mitmetes Eesti piirkondades veel kinnisvaraturule sisenemist. Lisaks on suuremad säästud kogunenud pigem vanematel säästjatel, kelle jaoks vähelikviidne kinnisvara ei tarvitse olla esimene eelistus alternatiivseks varaklassiks. Kinnisvara hinnad on Tallinnas kasvanud viimastel aastatel kiiresti, kuid aeglustuva majanduskasvu taustal ei tarvitse hinnatõusu perspektiiv olla lähitulevikus sama hea. Kui kinnisvarainvesteeringuteks kasutatakse täiendavalt laenuvõimendust, võib see siiski kaasa tuua hinnatõusu ajutise kiirenemise

Kõige otsesemalt ja jõulisemalt võib Eesti majandust mõjutada Eestis tarbimisele kulutatav raha. Küsitluste järgi plaanib vabanevat raha millegi suurema ostuks (kinnisvara, auto) kasutada 12% ja jooksvateks kuludeks 4% töötajatest. See elavdaks mõnevõrra Eesti majanduse mõningaid sektoreid, eelkõige kaubandust, mis langevat majanduskonjunkturi arvestades võib olla hästi ajastatud. Põhimõtteliselt võib ühekordne tarbijanõudluse puhang kiirendada mõõdukalt inflatsiooni, mis praeguste prognooside järgi jääb majanduse nõrga seisu tõttu tagasihoidlikuks 2% lähedale. Kui peaks hüppeliselt suurenema nõudlus näiteks autode ja elektroonika vastu, siis märkimisväärset hinnatõusu ei tohiks see kaasa tuua, kuna tegemist on importkaubaga ja rahvusvahelistel kontsernidel ei ole probleemi täiendavat nõudlust rahuldada. Samuti peaks kaubanduses olema piisavalt ressursi uute klientide teenindamiseks, seda eriti arvestades aeglustuvat majanduskavu. Samuti võib osaliselt toimuda vaid mõningane lähitulevikku planeeritud tarbimise nihutamine ettepoole. Inflatsiooni võiks põhimõtteliselt kiirendada täiendav nõudlus kohalike toidukaupade ja teenuste järele, kuna madalama sissetulekuga inimeste tarbimisvajadused selles segmendis võivad olla rahuldamata. Madalama sissetulekuga inimesed aga eelistaksid küsitluste põhjal pigem maksta tagasi vanu laene, mis on ratsionaalne otsus, kui laenude hind on inflatsioonist oluliselt kõrgem.

Kaudselt võib anda hinnangu vabanevate säästude tarbimise suunamise kohta ka Eesti elanike viimaste aastate tarbimiskäitumise põhjal, mis on kriisist alates olnud väga säästlik. Suur säästlikkus on avaldunud tarbimiskulutuste aeglasemas ja hoiuste jäägi kiiremas kasvus sissetulekutega võrreldes. Inimeste hoiuarvetele kogunenud sääst, mida nad on saanud ja saavad vabalt kasutada, on kaks korda suurem kui pensioni II samba varad. Samas tuleb silmas pidada, et hoiuste maht on jagunenud elanike vahel väga ebahühtlaselt, oluliselt ebahühtlasemalt, kui II samba sääst.

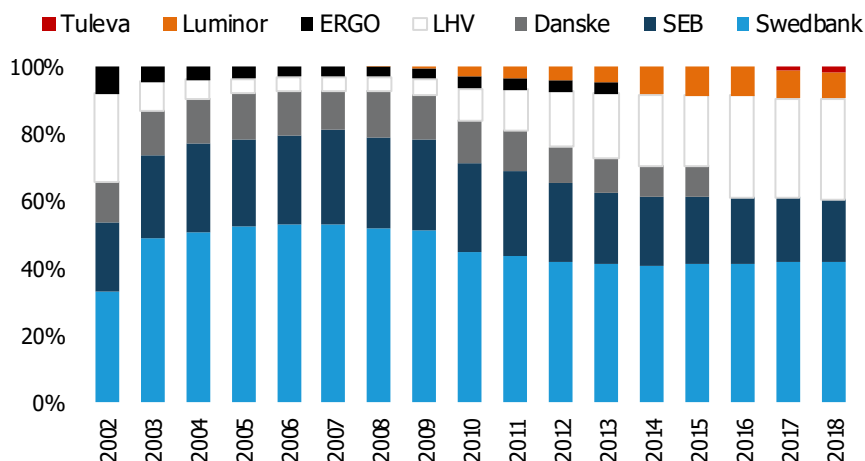
Maksutulude seisukohast toovad II sambast lahkujad valitsussektorile kaasa ühekordse tulumaksutulu ja täiendavast tarbimisest laekuvad ka täiendavad tarbimismaksud. Kuna see tulu on ühekordne, siis oleks seda otstarbekas kulutada investeeringuteks ja mitte jooksvateks kuludeks. Lahkujate netosissetulek suureneb ja osa sellest ilmselt läheb tarbimisse ning tõstab tarbimismaksude laekumise taset.

Kokkuvõttes, kui inimesed käituvad suures plaanis vastavalt küsitluste tulemustele, siis ei tohiks II samba vabakslaskmise mõju Eesti majandusele lühikeses plaanis olla kuigi märkimisväärne ja majandus suudab sellega kohaneda. Kui aga lühikese aja jooksul kulutatakse plaanitust oluliselt suurem osa vabanevast pensionisäästust, siis on ka mõju majandusele suurem.

6.6. Mõju turuosalistele

6.5.1. Mõju fondivalitsejatele

II sambas on 5 fondivalitsejat (AS LHV Varahaldus, AS SEB Varahaldus, Luminor Pensions Estonia AS, Swedbank Investeeringufondid AS, Tuleva Fondid AS), kes kokku valitsevad 23 II samba pensionifondi. Suurimat turuosa omavad Swedbank (41%) ja LHV (30%).

Joonis 8. II samba fondivalitsejate turuosad aastate lõikes.

Allikas: rahandusministeeriumi arvutused

Mõju fondivalitsejatele tekib eelkõige siis, kui II samba fondide mahud muutuvad. Ühest küljest mõjutab see fondivalitsejate tulusid, kuid samuti võib see tähendada pensionifondide investeeringute muutmist, sh ka senisest teistsugust (pikaajalist) investeerimisstrateegiat.

Fondivalitsejate peamine tulu tekib valitsemistasust, mille suurus on sõltuvalt tema poolt valitsetavate fondide varade mahust. Alates 2019. aasta septembrist ei tohi valitsemistasu olla kõrgem kui 1,2% fondi vara mahust. Selle tulemusena langes keskmine valitsemistasu 0,96%-lt 0,74%-ni. 2020. aasta alguses langeb see täiendavalt ligi 0,6%-ni, sest kõik fondid peavad senise 10% asemel langetama valitsemistasu 15% iga 100 miljoni euro kohta ning samuti tõusevad pensionifondide mahud, mis tähendab suuremat tasude langust. 2018. aastal oli pensionifondivalitsejate kogutulu valitsemistasudest umbes 39 miljonit eurot. 2020. aastal see prognoositavalt langeb umbes 30 miljoni euroni (ei ole arvestatud võimalikku tulemustasu).

II sambast raha väljavõtmine tähendab pensionifondide mahtude kasvu pidurdumist või vähenemist. Tulemusena valitsemistasu määr tõuseb võrreldes praeguse olukorra jätkumisega. Maksimaalselt saab kehtivate fondi tingimuste kohaselt tõusta valitsemistasu määr 1,14%-ni⁶. Kuigi valitsemistasu määr tõuseb ja koos sellega muutub osakuomaniku jaoks teenus kallimaks, siis fondivalitseja tulud langevad. Mõju ulatus võib fondivalitsejate lõikes olla erinev. Mõju on tõenäoliselt suurem suurema vara mahuga fondivalitsejatele (Swedbank, LHV, SEB), kuna nende tasud on langenud rohkem vara mahust tingituna. Täpne mõju ulatus sõltub konkreetselt iga fondi mahu muutusest. Viimast on keeruline prognoosida, kuna tulemus sõltub lisaks II sambast raha väljavõtmisele ka vahetamistest, tootlusest jms.

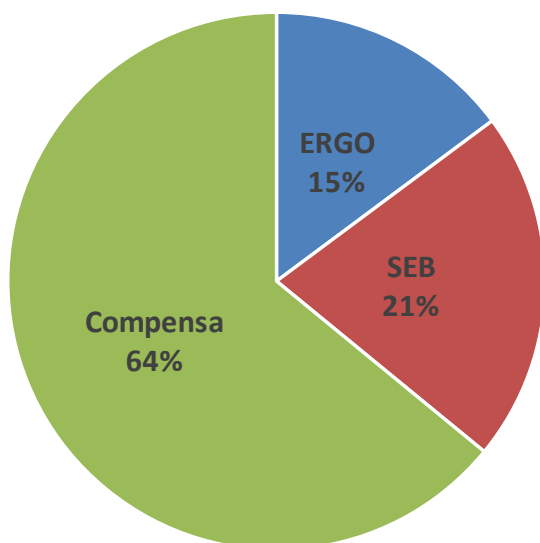
Pensionifondivalitsejate tulubaasi vähenemine, kuid eelkõige II sambast raha väljavõtmise reeglid ja fondimahtude vähenemine, võivad omakorda mõjutada ka fondivalitsejate

⁶ Tõenäoliselt on vaja lähitulevikus, mil on selgunud reformi mõju, üle vaadata siiski kogu valitsemistasu regulatsioon

investeeringustrateegiaid. Mõju ilmselt puudub fondidele, kus kasutatakse passiivset investeeringustrateegiat. Ülejäänute osas võib teatud mõju tekkida. Suurem mõju on just nendele fondidele, mille raha investeeritakse reguleerimata turul kaubeldavatesse instrumentidesse. Senise praktika kohaselt tehakse sellised investeeringud eelkõige Eesti turule ning tulemusena võivad väheneda pensionifondide investeeringud Eesti majandusse ja finantsturule (vt ka peatükki mõju finantsturgudele). Fondivalitsejate jaoks võib tähendada investeeringustrateegia muutmine ka muutust oma igapäevatöös, sh personalis.

6.5.2. Mõju kindlustusseltsidele

II samba pensionilepinguid pakuvad kolm kindlustusseltsi – Compensa Life Vienna Insurance Group SE, ERGO Life Insurance SE Eesti filiaal ja SEB Elu- ja Pensionikindlustus AS. Kindlustuslepingus olevate inimeste arv on umbes 8000 ja reserve kogusumma 94 miljonit eurot. Umbes 64% klientidest kui ka reserve mahust on Compensas.

Joonis 9. Pensionilepinguid pakkuvate kindlustusseltside turuosad reservi suuruse järgi.

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Eelnõu kohaselt on võimalik lõpetada alates 2021. aastast ka sõlmitud kindlustuslepinguid, mistõttu sarnaselt pensionifondidele võivad ka kindlustusseltsid kaotada kliente ja seega ka vara mahtu. Täpne mõju sõltub pensionilepingu üles ütelnud inimeste arvust. Samas on võimalik, et inimene sõlmib mõne muu lepingu kindlustusseltsiga (näiteks tähtajaline annuiteet vm), mistõttu mõju on selle võrra väiksem. Lisaks olemasolevate lepingute lõpetamisele avaldab olulist mõju kindlustusseltsidele ka uute pensionilepingute sõlmimise mahu tõenäoline vähenemine. Kui seni pidid kõik inimesed, kes soovisid pensionieas II sambast raha välja võtta ja kes olid kogunud vähemalt 50 kordse rahvapensioni määra ulatuses II samba vara, sõlmima pensionilepingu kindlustusseltsiga, siis tulevikus seda kohustust enam ei ole.

Erinevalt pensionifondidest on kindlustuslepingute maht hetkel suhteliselt väike (2% fondide mahust) ja kindlustusseltsid siamaani on töötanud pigem pikemat ärilist perspektiivi silmas pidades. Seniste klientide lahkumine ja uute tuleku peatumine võib tähendada kindlustusseltsi jaoks seniste äriplaanide olulist muutmist. Juba praegu on kindlustuslepingu sõlminud inimeste arv väike selleks, et kindlustusseltsil tekiks mahuefekt, sh pikaealisuse riski maandamiseks. Äärmuslikumal juhul võib eelnõu tulemusena kaasneda ka kindlustusseltside poolne II samba eluaegse annuiteedi pakkumise lõpetamine, kui on näha, et tegevus ei ole enam jätkusuutlik. Sellisel juhul tekib küsimus, mis saab inimestest, kes

soovivad jätkata pensionilepinguga ka edaspidi. Võimalikud alternatiivid on näiteks portfelli üle võtmine teise kindlustusseltsi või ka riigi poolt. Viimasel juhul ei käituks riik kindlustusseltsina, vaid maksab lihtsalt lubatud pensioni inimese elu lõpuni. Juhuks, kui selline mudel peaks käivituma, on eelnõus selleks nähtud ette vastav regulatsioon.

II samba pensionilepingute äri on erinevate kindlustusseltside jaoks erineva tähtsusega (vt tabel 5). Kui SEB jaoks moodustab II sammu ainult 13% eraldiste mahust, siis Compensa jaoks juba ligi pool. Seepärast on ka eelnõu mõjud kindlustusseltside jaoks erineva kaaluga.

Tabel 5. II samba kindlustuslepinguid pakkuvate kindlustusseltside eraldiste maht (Eestis) kokku ja sellest II samba osakaal seisuga 30.09.2019.

	Kogumaht (miljon EUR)	II sammu (miljon EUR)	II samba osakaal
ERGO	43,9	13,9	32%
Compensa	125	59,5	48%
SEB	166,7	20,9	13%
KOKKU	335,6	94,3	28%

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

6.5.3. Mõju pensioniregistrile

Pensioniregistris on registreeritud kõik kogumispensionide avaldused, valitud fondid, makstud sissemaksed, omandatud pensionifondi osakud, väljamaksed, fondide vahetamised ja muud kogumispensioniga seotud toimingud. Pensioniregistris peab AS Pensionikeskus, kes teostab ka kõiki registripidamisega seotud teenuseid sh fondide vahetamised, väljamaksed, tulumaksu arvestus jms.

Eelnõuga seotud muudatused mõjutavad olulisel määral pensioniregistris, mistõttu registris tuleb teha suures mahus IT arendusi. Lisaks suureneb Pensionikeskuse jaoks ka nõustamise (nii turuosalised kui ka inimesed) koormus. Arendused ei ole Pensionikeskuse jaoks mitte ainult kulukad, vaid ka ajamahukad. Seega suurenevad Pensionikeskuse jaoks kulud, kuid samamoodi mõjutab eelnõu ka pensioniregistri pidaja tulusid. Pensionikeskus finantseerib oma tegevust peamiselt pensionifondide ja kontohaldurite poolt makstud tasudest. Olulisemad tasud sõltuvad pensionifondide mahtudest ja ka esitatud avalduste arvust ja liigist (vahetamised, suunamised, väljamaksed jm). Juhul, kui II samba pensionifondide maht väheneb, siis vähenevad automaatselt ka fondimahtudest sõltuvad pensioniregistri pidaja tulud. Samuti võivad väheneda pensioniregistri pidaja tulud avaldustest, kuna II sambasse jääb senisest vähem inimesi. Lühiajaliselt võib pensioniregistri pidaja tulu vähenemist küll kompenseerida avalduste arvu suurenemine esimestel aastatel, näiteks kui inimesed soovivad II sambast raha välja võtta. Pikemas perspektiivis võivad aga suureneda pensioniregistri pidaja tasud, sest tema kulud on eelkõige püsikulud, mis ei sõltu fondide mahtudest ja II sambaga liitunute arvust. Tegemist on siiski esialgse hinnanguga ja täpsed mõjud selguvad hiljem.

6.5.4. Mõju kontohalduritele

Kontohaldurid on kogumispensionide keskse infosüsteemi (Pensionikeskus) käepikenduseks, vahendades selle teenuseid inimestele. II samba kontohaldurid on Compensa Life Vienna Insurance Group SE Eesti filiaal, ERGO Life Insurance SE Eesti filiaal, LHV Pank AS, Luminor Bank AS, SEB Pank AS, Swedbank AS ja Tuleva Fondid AS. Kontohaldurid

võtvavad vastu kõiki II ja III sambaga seotud avaldusi ning suhtlevad klientidega. Muudatuste tulemusena peavad kontohaldurid tegema investeringuid nii oma IT süsteemidesse kui ka personali. Vajalik on muuta avalduste vorme, IT lahendusi ja suhtlust Pensionikeskusega. Lisaks tuleb koolitada personali (nt tellereid), kes peavad suhtlema ja nõustama inimesi uute II samba muudatuste valguses.

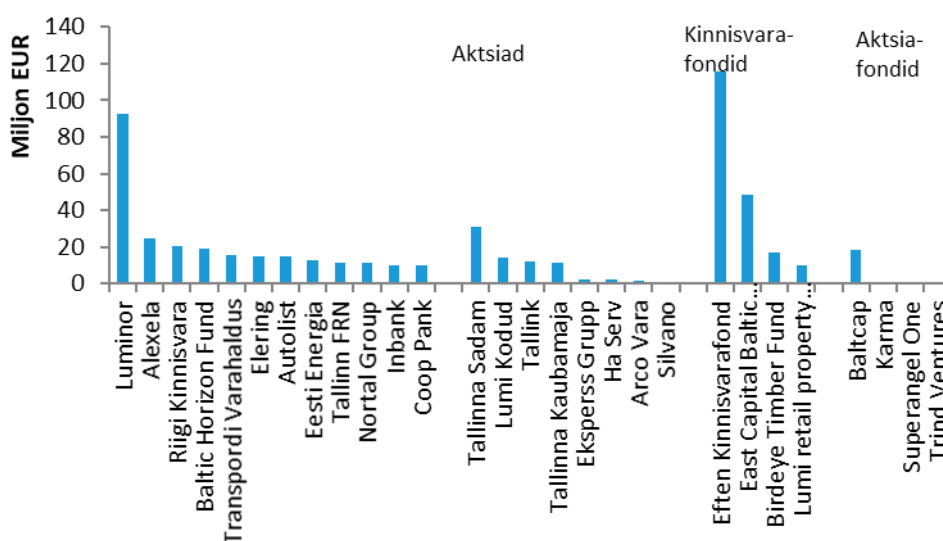
Mitmed kontohaldurid on pangad, kes lisaks tavapärasele kontohalduri teenusele, võivad hakata pakkuma ka pensioni investeerimiskonto teenust. Investeerimiskonto teenus nõuab kontohaldurilt täiendavaid investeringuid ja arendusi. Kuna investeerimiskonto teenus on kõigi eelduste kohaselt vabale turumajandusele alluv, siis nende arenduste kulu teenib kontohaldur tagasi klientidelt võetud tasude kaudu.

6.7. Mõju finantsturgudele

II samba muudatused võivad mõjutada Eesti kapitaliturgu. Arvestades Eesti suhtelist väiksust, siis ilmselt puudub mõju välismaistele finantsturgudele. Kapitaliturgudel on muuhulgas oluline roll ettevõtlike edendamisel, sealjuures pensionifondid panustavad sinna eelkõige pikaajalise kapitali kättesaadavuse pakkumisega.

2018. aasta lõpus oli 16% II samba varast investeeritud Eestisse. 19% Eesti investeringutest moodustasid tähtajalised hoiused ja arvelduskontod. Otse Eesti ettevõtete aktsiatesse ja võlakirjadesse investeeriti 8,8% II samba varadest. Ülejäänud osa Eesti investeringutest moodustasid erinevad fondid, mis samuti investeerivad Eestisse. Arvestamata hoiuseid, investeeriti seega Eestisse kokku umbes 13% II samba varadest ehk üle 500 miljoni euro. Jättes kõrvale hoiused, investeerivad suhtena fondi varasse Eestisse kõige rohkem LHV pensionifondid. LHV pensionifondi Eesti varast 2/3, M varast 1/3 ning L ja XL varast umbes veerand on investeeritud Eestisse. Kokku on LHV pensionifondide varast investeeritud Eestisse 25%. Swedbanki pensionifondid on keskmiselt Eestisse investeerinud 10%, SEB 7,5% ja Luminor 3%.

Eesti investeringute valik on viimastel aastatel oluliselt laienenud, eelkõige just võlakirjade osas. Joonisel 10 on toodud pensionifondide suuremad Eesti investeringud, sealjuures on fondimahtude all toodud ainult Eesti investeringute mahud. Joonisel ei kajastu 2019. aastal lisandunud investeringud ja lepingutega võetud kohustused.

Joonis 10. II samba fondide Eesti investeringud 2018. aasta lõpu seisuga.

Vastavalt EBRD poolt 2018. aastal tellitud uuringule „Diagnostic report on the Estonian capital market“, on pensionifondid andnud olulise panuse Eesti kapitaliturgude arengusse. Pensionifondid on pankade ja krediidasutuste järel suuruselt teised kapitali pakkujad Eestis. Selleks, et pensionifondid saaksid jätkuvalt suurendada investeeringuid Eestisse, peaks seda toetama ka investeerimispiirangute regulatsioon. Siiaamaani on pensionifondide investeerimispiiranguid mitmel korral muudetud ning pensionifondid on ka järjest rohkem hakanud Eestisse investeerima.

Eesti investeeringuid on toetanud ka II samba üldised reeglid, mille kohaselt on võimalik II sambast raha välja võtta alles pensionieas. See tingimus tagab kindluse, et pensionifondide investeeringuid on võimalik teha ka reguleeritud turul mittenoteeritud väärtpaberitesse, mis oma olemuselt ei ole nii likviidsed kui reguleeritud turul kaubeldavad väärtpaberid. Eelnõu kohaselt muutub tulevikus II sambast raha välja võtmine oluliselt paindlikumaks, st 3 korda aastas ühe kuulise etteteatamise ajaga, mistõttu edaspidi on selliste investeeringute tegemine piiratum. Täpset mõju ei ole võimalik siiski ette prognoosida, kuna selle suurus sõltub II sambaga liitunute käitumisest nii lähiaastatel kui ka pikemal perioodil, samuti ka finantsturgude olukorrast konkreetsel ajahetkel jms. Näiteks kui II sambast võetakse välja paarkümmend protsenti rahast ning enamusi inimesi jätkab kogumist, siis võib mõju sisuliselt puududa. Kui aga võetakse välja üle poole varast ja lahkumise trend jätkub ka tulevikus, siis suure tõenäosusega pensionifondid pikaajalisi investeeringuid Eestisse ei saa teha ilma, et satuks ohtu osakuomanike huvid mittelikviidse vara ennetähtaegse likvideerimise korral.

Eelmainitud investeeringute vähenemine Eestisse võib tähendada eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtete jaoks finantseerimisallikate valikuvõimaluste vähenemist ning sellega potentsiaalset kapitali kaasamise hinna tõusu või ka takistusi väiksema konkurentsi tingimustes.

6.8. Mõju tööandjatele

2018. aasta lõpus oli 131 650 majanduslikult aktiivset ettevõtet. Hõivatute arv oli 2019 aasta I kvartalis üle 660 tuhande inimese, kellest igakuised sissemaksed II sambasse teeb umbes 460 000 inimest. Siiaamaani on kõik hiljem kui 1983 sündinud inimesed, kelle eest on makstud sotsiaalmaksu, kohustuslikud II sambaga liitunud. 1982 ja varem sündinud inimeste liitumise staatus läks nõ lukku juba 2009. aastal. Seega on praegu tööandjatel lihtne kontrollida, kas inimene on II sambaga liitunud või mitte.

Eelnõu kohaselt võib inimese II sambaga liitumise staatus edaspidi muutuda kolm korda aastas – jaanuaris, mais ja septembris. Vältimaks maksude valet kinnipidamist, peavad tööandjad edaspidi regulaarselt kontrollima kõikide inimeste staatust. Tööandjatele tähendab see administratiivse koormuse suurenemist. Täpset mõju on keeruline hinnata ja sõltub tööandja raamatupidamise lahendustest. Kui näiteks raamatupidamisprogramm suhtleb automaatselt AS Pensionikeskuse, mis on keskne II samba register, andmebaasiga ja uuendab töötajate II sambaga liitumise staatust, siis on administratiivne koormus väiksem. Vastasel juhul võib see olla suurem.

7. SEADUSE RAKENDAMISEGA SEOTUD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD

7.1. II samba maksete peatamise mõju riigieelarvele

II samba maksed peatanud inimeste eest laekub edaspidi sotsiaalmaksu pensioniosa 4%, mis varem suunati II sambasse, riigieelarvesse. Mõju ulatus riigieelarvele sõltub nii inimeste arvust kui ka nende sotsiaalmaksuga maksustatud palgast. Senine praktika on näidanud, et sissemakseid teeb ca 60% liitunutest ja 20%-le liitunutest kuulub 50% II samba varast. See statistika näitab, et ainult inimeste arvu põhjal on eelarve mõju keeruline prognoosida, kuna sissetulekute ebavõrdsus on suur ning tulemust mõjutab ka maksed peatanute tegelik tööhõive.

Kuna II samba maksed peatanud inimeste arvu ja nende sissetulekut on keeruline täpselt prognoosida, siis on tabelis 6 toodud mõju riigieelarvele erinevate II samba maksete lõpetamise osakaalude korral (protsendid tabeli päises). Osakaal on toodud maksete summast, mitte inimeste arvust. Tabelis toodud negatiivne osakaal sissemaksetest näitab potentsiaalset täiendavat kulu riigieelarvele juhul, kui hetkel mitteliitunud töötajad otsustavad tulevikus liituda. Kuna nende inimeste hulk on piiratud (maksimaalselt 100 tuhat), siis sellise mõju maksimaalne suurus saab olla ca 20% tänastest II samba sissemaksetest. Mõju hindamisel tuleb seega kombineerida sissemaksete peatanute ja II sambaga uute liitunute mõju. Näiteks kui 20% sissemaksetest peatatakse, kuid samal ajal 10% tuleb liitunuid juurde, siis on mõju ainult 10% sissemaksete peatamise suurusest. Erinevatel aastatel võib olla ka erinev peatatud sissemaksete osakaal.

Tabel 6. Stsenaariumid riigieelarve mõjule II samba maksete peatamisel.

	Osakaal sissemaksetest, mis peatatakse												
	-20%	-10%	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
4% kanne (miljon EUR)													
2020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
2021	-71,9	-36,0	0,0	36,0	71,9	107,9	143,9	179,9	215,8	251,8	287,8	323,7	359,7
2022	-76,1	-38,1	0,0	38,1	76,1	114,2	152,2	190,3	228,3	266,4	304,4	342,5	380,5
2023	-80,4	-40,2	0,0	40,2	80,4	120,6	160,8	201,1	241,3	281,5	321,7	361,9	402,1
Tulumaks 2%-lt (miljon EUR)													
2020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2021	-7,2	-3,6	0,0	3,6	7,2	10,8	14,4	18,0	21,6	25,2	28,8	32,4	36,0
2022	-7,6	-3,8	0,0	3,8	7,6	11,4	15,2	19,0	22,8	26,6	30,4	34,2	38,1
2023	-8,0	-4,0	0,0	4,0	8,0	12,1	16,1	20,1	24,1	28,1	32,2	36,2	40,2

Allikas: Rahandusministeeriumi arvutused

Tabeli alumises osas on toodud mõju tulumaksu täiendavale laekumisele ja see näitab isiku enda makse (2%) kas peatamise või uuesti maksmise mõju riigieelarvele. Kui 2% enam II sambasse ei koguta, siis tuleb sellelt maksta ka tulumaks (2% peetakse kinni inimese maksueelsest tulust). Lisaks eelnevale võib kaudne mõju olla ka näiteks käibemaksu, aktsiide jm laekumisele, kuid seda on veelgi keerulisem prognoosida.

7.2. II sambast raha väljavõtmise mõju riigieelarvele

Teine potentsiaalselt suur mõju riigieelarvele kaasneb II sambast raha väljavõtmisega. Raha väljavõtmise mõju saab tinglikult jagada kaheks:

- 1) 2020. aasta juulist ei pea I samba pensionieas inimesed enam II sambast raha väljavõtmiseks kasutama kindlustuslepingut või fondipensionit. Vabatahtlikult see võimalus siiski säilib. Kogu raha on võimalik välja võtta ühekordse väljamaksena. Väljamaksete uued tulumaksureeglid hakkavad siiski kehtima alles 2021. aastast.
- 2) Alates 2021. aastast saavad kõik inimesed võtta II sambast raha välja ühekordse väljamaksena. Sellisel juhul arvestatakse väljavõetavalt summalt maha tulumaks, mis laekub riigieelarvesse. Kui inimene on vanem kui riiklik pensioniiga miinus viis aastat, siis on väljamaksete tulumaksu määraks 10% või 0%, viimast juhul, kui väljamakse pikkuseks on vähemalt oodatav eluiga (keskmiselt elada jäänud aastad).

Tabelis 7 on toodud tulumaksu laekumise prognoos vastavalt II sambast väljavõetud raha osakaalule. 2020. aastal on arvestatud ainult riiklikus vanaduspensionieas tehtud väljamakseid. Hinnanguliselt on pensionieas inimestel 2020. aasta suvest võimalus välja võtta ühekordse väljamaksena umbes 250 miljonit eurot. Sellest 120 miljonit on pensionieas inimeste kontodel, kes ei ole veel siamaani raha välja võtma hakanud. Umbes 100 miljonit eurot on kindlustuslepingute reservide kogumaht ja ülejäänud on fondipensionit või uute ühekordse väljamakse saajate kontodel. 2020. aasta väljamaksetest on maha arvestatud juba nõ tavapärasel II samba väljamaksed, mis prognoositavalt jääksid umbes 15 miljoni euro juurde. Siiski, kuna soodsamad 10% või 0% tulumaksumäärad hakkab kehtima alles 2021. aastast, siis on võimalik, et paljud pensionieas inimesed soovivad väljamakseid edasi lükata 2021. aastani. Sellisel juhul laekub osa aastase 2020 prognoositud tulumaksust 2021. aastal, kuid mõju on siis poole väiksem, kuna tulumaksumäär on poole madalam.

2021. aasta alguses on riiklikust pensionieast nooremate inimeste II samba vara koguväärtus umbes 5 miljardit eurot, siia lisandub veel pensioniealiste raha. Tegelik vara väärtus sõltub tootlusest, vahepealsetest sisse maksetest jt teguritest. 2021. aasta tulumaksu laekumise mõju hindamisel on arvestatud ainult nende inimeste mõju, kes on nooremad kui riiklikuks pensionieaks sätestatud vanus. Pensioniealiste mõju on hinnatud eelmises lõigus. Lisaks tuleb arvestada, et viis aastat enne riikliku pensioniiga on edaspidi võimalik võtta II sambast raha välja 10% tulumaksumääraga. Hinnanguliselt võib 2021. aastal olla nende inimeste (ca 57 000) kontojääkide summa umbes 500 miljonit eurot.

Tabel 7. Tulumaksu laekumine riigieelarvesse vastavalt II sambast väljavõetud raha osakaalule.

	II sambast väljavõetud raha osakaal										
	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
2020	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
2021	0	95	190	285	380	475	570	665	760	855	950

Allikas: Rahandusministeeriumi arvutused

Tabelis 7 on toodud mõju ainult aastate 2020 ja 2021 kohta. Järgnevate aastatel on suure tõenäosusega mõju oluliselt väiksem, kuid prognoose on mõttekas teha pärast seda, kui saab kasutada juba 2021. aasta tegelikke andmeid. Sõltuvalt inimeste käitumisest võib ka siin täiendava mõjuna kaasneda teiste maksude suurem laekumine.

7.3. Tulumaksu muudatuste mõju riigieelarvele

Eelnõu kohaselt muudetakse alates 2021. aastast II ja III samba tulumaksureegleid. Olulisemad muudatused on järgmised:

1. Inimestele, kellele on määratud puuduv töövõime, tehtavaid väljamakseid ei maksustata tulumaksuga.
2. II ja III sambas väljamaksed pensionieas (riiklik pensioniiga miinus 5 aastat) maksustatakse 10% tulumaksu määraga. Juhul, kui väljamaksed tehakse perioodil, mis on vähemalt oodatava eluea pikkune, siis tulumaksu ei võeta.
3. III sambas vabastatakse 10% määraga pensioniskeemid maksuvaba tulu arvestusest (0% määraga skeemid on juba praegu väljas).
4. II sambas on samuti 0% väljamaksed maksuvaba tulu arvestusest väljas. 10% tulumaksuga maksustatud väljamaksed jäävad 2/3 ulatuses maksuvaba tulu arvestusse sisse.
5. III samba pensioniiga tõuseb uutel liitunud vanaduspensionieani miinus viis aastat. Vanadele jääb alles kehtiv 55 aastat.

Tulumaksu muudatuste mõjuhinnang on käesolevalt esialgne. Mõju suurus sõltub paljuski ka inimeste käitumisest. Kui lähiaastatel mõjutab tulemust eelkõige pensionieas olevate inimeste käitumine, st kas raha võetakse välja 10% või 0% tulumaksumääraga skeemiga, siis pikaajaliselt mõjutab tulemust inimeste käitumine ka kogumisfaasis (kas jätkatakse kogumist, kas võetakse raha välja jne).

Puuduva töövõimega inimeste arv Eestis on hetkel umbes 29 000 inimest, nendest vanuses 24–56 on umbes 16 tuhat inimest. Ülejäänud inimesed on kas liiga noored, et neil oleks kogunenud II sambasse mingit vara arvestades, et nad on olnud vähemalt osa oma tööealisest vanusest täielikult töövõimetud, või on juba II samba pensionieas, kus nad saavad igal juhul kasutada tulumaksusoodustusega väljamakseid. Käesoleva mõjuhinnangu tegemise hetkeks puudub teadmine, kui palju nendest inimestest on liitunud II sambaga ja millised on nende kontojäägid. Kuigi umbes pooled nendest inimestest on vanuses (sündinud 1983 ja hiljem), kus nad peaksid kohustuslikus korras II sambaga liituma, siis juhul, kui nad pole kunagi sotsiaalmaksuga maksustatud tulu teeninud, ei pruugi nad praktikas olla II sambaga liitunud. Vastavalt 2018. aasta Eesti Sotsiaaluuringule on umbes 60% selles vanuses töövõimetutest ehk alla 10 000 inimese liitunud II sambaga. See moodustab umbes 1,3% II sambaga liitunutest. Teadmata nende inimeste kontojääke on keeruline prognoosida muudatuse mõju riigieelarvele. Teisalt saab mõju hinnata ka kahest lähtepunktist – kas lähtuvalt kehtivast olukorrast, kus puuduva töövõimega inimesed ei saa II sambast raha välja võtta, või olukorrast, kus raha saab kogumisfaasis välja võtta 20% tulumaksumääraga. Esimesel juhul puudub mõju riigieelarvele ja teisel tekib eelarvele kulu. Kui eeldada, et nende inimeste keskmine kontojääk on pool mediaanist ehk umbes 2000 eurot, siis on mõju riigieelarvele umbes 4 miljonit eurot. Pikaajaliselt on iga-aastane mõju sellest oluliselt väiksem.

II samba väljamaksete maksureeglite muutmise (üaltoodud loetulu punkt 2) mõju on keeruline hinnata, kuna lisaks maksumääradele muutuvad ka väljamaksete reeglid ise ja ka väljamaksete mahud ei ole enam nii täpselt prognoositavad. Suure tõenäosusega võetakse osa raha II sambast välja enne pensioniiga ning muutuvad ka väljamaksete liikide lõikes mahud.

Kui hinnata mõju eeldusel, et väljamaksete mahud on tänasel tasemel ja kasvavad seniste prognooside kohaselt, siis on mõju kokku umbes -4,3 kuni -4,8 miljonit eurot.

III samba väljamaksete, mis maksustatakse 10% tulumaksuga, vabastamine maksuvaba tulu arvestusest (üaltoodud loetelu punkt 3), vähendab tulumaksu laekumist lähiaastatel umbes 4,4–4,8 miljoni euro võrra. Arvutus on tehtud eeldusel, et väljamaksete summad jäävad samale tasemele, mis on olnud viimastel aastatel.

II samba väljamaksete osaline väljajätmine maksuvaba tulu arvestusest (üaltoodud loetelu punkt 4), mõjutab samuti riigieelarve tulusid negatiivselt umbes 4–5 miljoni euro võrra.

III samba 10% tulumaksuga maksustatud väljamaksete vanusepiiri tõstmine (üaltoodud loetelu punkt 5) mõjutab ainult uusi III sambaga liitunuid. Kuna tulumaksusoodustuse saamiseks peavad III sambasse makstud summad olema seal vähemalt 5 aastat, siis pole ka teoreetiliselt võimalik, et muudatusega tekib lähiaastatel mõju tulumaksu laekumisele. Muudatus võib mõjutada mingil määral III samba uute liitunute arvu, kuid mõju suurust on keeruline hinnata.

Kokkuvõttes on lühiajaline potentsiaalne maksumuudatuste mõju ca -8 kuni -10 miljonit eurot, kui võtta baasiks tänane olukord. Pikaajaliselt sõltub mõju sellest, milliseid väljamakse viise inimesed kasutavad II ja III sambas ning kui palju üldse on II ja III sambas liitunuid ja raha.

7.4. Muud mõjud riigieelarvele

Juhul, kui riigil tuleb võtta üle juba sõlmitud pensionipingutest tulenevate eluaegsete pensionite maksmise kohustus, tuleb arvestada vastavate tulude ja kuludega riigieelarves alates aastast 2021. Kas selline kohustus riigil üldse tekib ning mis on selle suurus selgub 2020. aasta suve lõpuks. Maksimaalselt puudutab see ca 8000 inimest, kohustuste suurusega ca 90 miljonit eurot ja aasta väljamaksed ca 5 miljonit eurot. Kindlasti saavad aga mahud olema märksa väiksemad, sest eeldatavalt kasutavad osa inimestest oma õigust leping lõpetada. See võimalik muudatus puudutab ka Sotsiaalkindlustusametit, kes korraldaks inimestele pensioni maksmist.

Eelnõus esitatud muudatused tingivad arenduste vajaduse Maksu- ja Tolliameti ning Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemides. Arenduste eeldatavad maksumused on täpsustamisel, kuid esialgsel hinnangul on kummagi infosüsteemi arenduse maksumus suurusjärgus 3 miljonit eurot (kokku 6 miljonit eurot). Kuna eelnõu näeb praegu ette, et valdavas osas käivitub reform juba 2021. aastal, siis tuleb arendusteks leida vahendid 2020. aasta riigieelarves.

Eelnõu ei ole seotud kohalike omavalitsuste tegevusega.

8. RAKENDUSAKTID

Eelnõu tingib vajaduse muuta mitmeid kogumispensionide seaduse alusel kehtestatud määruseid.

Eelnõuga antakse üks uus volitusnorm Vabariigi Valitsuse määruse kehtestamiseks, milles reguleeritakse pensionilepingutes kokkulepitud suuruses pensionimaksete tegemist riigi poolt

alates 1. veebruarist 2021 ning lepingute tagastusväärtuste kandmist kindlustusandja poolt riigieelarvesse ning selleks vajalikku andmevahetust riigi ja kindlustusandja vahel.

9. SEADUSE JÕUSTUMINE

Eelnõu on kavandatud seadusena jõustuma 1. juulil 2020.

Eelnõu § 1 punkt 138 mis puudutab I samba reformiga antud II samba vabatahtliku liitumise regulatsiooni kehtetuks tunnistamist, on kavandatud jõustuma 1. jaanuaril 2020.

Eelnõu § 1 punktid 14, 17, 18, 83 ja 134 mis puudutavad Euroopa Liidu institutsiooni pensioniskeemist raha II sambasse kandmise regulatsiooni kehtetuks tunnistamist, on kavandatud jõustuma üldises korras.

Eelnõu § 1 punkt 139, millega lisatakse kogumispensionide seadusesse § 72⁴ enne 2020. aasta 1. juulit sõlmitud pensionilepingute ülesütlemise reguleerimiseks ja eelnõu §-s 2 esitatud investeerimisfondide seaduse muudatused on kavandatud jõustuma 1. märtsil 2020.

Eelnõu § 1 punktid 1–5, 8, 19–28, 30–50, 52–55, 57–73, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 91–94, 100, 101, 104, 105, 107, 115, 120, 122–125, 132, 136 ja 137 ning §-d 6 ja 7, mis puudutavad peaaesjalikult investeerimiskonto toomist II sambasse ning maksumuudatusi ja fondipensioni tähtaja määramist, on kavandatud jõustuma 2021. aasta 1. jaanuaril. Vt ka seletuskirja punkti 3.8.

Algatab Vabariigi Valitsus2019

(allkirjastatud digitaalselt)